BIBLIOTECA POLIROM
PROZĂ XXI
Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.
Dieter Schlesak, *Capesius, der Auschwitzapotheker*

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I, nr. 4, P.O. BOX 266, 700506 Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu, nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37'; P.O. BOX 1-728, 030174
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României : SCHLESAK, DIETER
Capesius, farmacistul de La Auschwitz / Dieter Schlesak ; trad. şi note de Cosmin Dragoste. - Iaşi : Polirom, 2008
ISBN : 978-973-46-1113-3 I. Dragoste, Cosmin (trad.) 821.112.2-31=135.1 Printed in Romania

Dieter Schlesak

Capesius, farmacistul de la Auschwitz

Traducere din limba germană şi note de Cosmin Dragoste
POLIROM 2008

Dieter Schlesak este unul dintre cei mai reputaţi poeţi şi prozatori germani ai momentului. S-a născut în România, la Sighişoara, în 1934, iar din 1969 s-a stabilit în Germania şi, ulterior, în Italia. A studiat la Universitatea din Bucureşti, iar din 1959 şi până la plecarea sa din ţară a lucrat ca redactor la *Neue Literatur.* Afost distins cu numeroase premii literare, iar în 2001 i s-a decernat premiul Fundaţiei Schiller pentru întreaga sa operă. A publicat volume de poezii *(Herbst Zeit Lose, Tunneleffekt, Lippe Lust),* romane şi eseuri despre experienţa exilului şi întâlnirea Estului cu Vestul, dar şi despre realităţile româneşti, cum ar fi volumul *Wenn die Dinge aus dem Namen fallen,* dedicat evenimentelor din decembrie 1989 şi tradus în româneşte cu titlul *Revolta morţilor* (1998). De asemenea, a realizat o impresionantă antologie de poezie românească în traducere germană, intitulată *Gefährliche Serpentinen {Serpentine periculoase,* 1998) şi cuprinzând 114 autori. Aparţinând din punct de vedere afectiv şi poetic generaţiei '60, Dieter Schlesak păstrează un viu interes pentru problema limbajului şi experimentul artistic, după cum o dovedeşte şi *Romans Netz* (2004), un roman care investighează posibilităţile expresive ale comunicării virtuale. Romanul *Capesius, farmacistul de la Auschwitz* (2006) -al doilea volum al trilogiei transilvane care mai cuprinde *Vaterlandstage und die Kunst des Verschwindens (Zile acasă şi arta dispariţiei),* respectiv *Die letzte Heimkehr (Ultima întoarcere acasă)* - a stârnit reacţii intense încă din momentul lansării sale în cadrul Târgului de carte de la Frankfurt. îmbinând excepţionala calitate literară cu o muncă asiduă de cercetare, cartea este un montaj de documente, interviuri, înregistrări ale unor martori oculari, fragmente de memorii şi comentarii, prin intermediul cărora se conturează figura sighişoreanului Viktor Capesius, care a funcţionat, din 1943 şi până la sfârşitul războiului, ca farmacist în lagărul de concentrare de la Auschwitz, unde nu a ezitat să trimită la moarte mii de oameni. Mai mult decât un roman documentar despre Holocaust, cartea este o meditaţie profundă şi nuanţată despre culpabilitate şi căinţă, precum şi despre răul totalitar al secolului.

I

MARTORII OCULARI

1.

Ne mână spre duşuri. Văd vâlvătăile ridicându-se dintr-un şanţ lung, aud ţipete, plânset de copii, lătrat de câini, focuri de armă. Flăcările înalte acoperă umbrele care ţopăie. Fumul, funinginea şi mirosul de păr şi carne arsă umplu aerul. „Nu pot să cred", strigă vecinul meu. Copii, femei şi bolnavi sunt împinşi de vii în flăcări de ciobăneştii germani. Ne izbeşte o dogoare cumplită. Apoi se aud împuşcături. Un bătrân într-un scaun cu rotile se rostogoleşte în flăcări; se aude un ţipăt strident. Nou-născuţii, ca nişte corole albe de flori, zboară direct în foc... Un băiat fuge să scape cu viaţă, câinii ciobăneşti îl hăituiesc, e împins în flăcări. în urma lui rămâne doar un strigăt. O femeie cu pieptul dezgolit îşi alăptează copilul. Cade în jar împreună cu pruncul. O gură de lapte de mamă pentru veşnicie.

Adam a văzut, Adam ştie, el ştie ceva ce noi nu ştim şi nu vom şti niciodată.
Dar el a supravieţuit.
Deci nici el nu ştie ceea ce morţii ştiu.
Şi, ca supravieţuitor, se simte vinovat.
Scrisul l-a ajutat să supravieţuiască. A scris „acolo", a scris în germană.

Adam: *Eu sunt german, abia ei m-au făcut evreu. Germana e limba mea maternă. Când nu mai puteam, când devenise atât de insuportabil, încât aş fi preferat să mă arunc şi eu în foc cu tovarăşii mei de suferinţă, în groapa cu oameni arzând, atunci mă întorceam către EA, către limba mamei, de parcă numai ea ar fi putut să mă vindece, ea singură. Uite, citeşte, nu pot să uit.* Şi îmi întinse una dintre foile lui acoperite cu un scris minuscul.

Dar viaţa merge înainte, spune el. Şi priveşte fix într-un punct. Când intră în cameră, nu-l simţi decât pe el, prezenţa lui umple spaţiul, casa întreagă. Toţi amuţesc, nu mai scot o vorbă când intră el în cameră.

E vorba despre Adam, care a fost ACOLO, a aparţinut „comandoului special" al crematoriilor, e vorba despre un om care poartă în sine ceea ce noi nu putem înţelege. Adam trăieşte, există CU ADEVĂRAT, l-am privit în ochi, l-am atins, am avut ocazia să iau masa, să vorbesc şi să mă plimb cu el, am asistat la tăcerile lui şi la momentele de absenţă, când cădea dintr-odată pe gânduri şi mintea îi zbura în altă parte... Absenţa, ca un fel de moarte, dar totuşi în viaţă... gropile acelea... atunci. Atunci? Este acum, nu va trece niciodată...

Adam: *Brusc - nu mai trecusem niciodată prin aşa ceva, cum să mă exprim ? - eul meu conştient s-a înstrăinat şi a trecut de partea „cealaltă"; m-a cuprins o milă ciudată faţă de SS-istul care-şi îndeplinea misiunea criminală la câţiva paşi de mine, pe o căldură insuportabilă... Ne-am privit în tăcere: asta, ASTA nu se poate, e nepermis. Ba da. E purul adevăr!*

Aşa a scris Adam, ultimul evreu din Sighişoara. Îl vizitasem acasă, iar acum, după ce am plecat din nou, am avut impresia că ne-am despărţit pentru totdeauna, căci el e bătrân şi bolnav. Totuşi, încă mai pot vorbi cu el la telefon, de două ori pe săptămână, mai sunt şi multe scrisori, precum şi jurnalul său, acele „suluri" mici, pe care mi le-a dat, bineînţeles că doar în copie. Adam încă poate fi contactat, deşi capul lui a ajuns să semene cu un craniu, cu ochii negri afundaţi în orbite. Inima îi e bolnavă, oasele zdrobite nu s-au vindecat cum trebuie, a rămas cu dureri de oase de la iernile îngheţate din lagăr - cu temperaturi de până la minus 37 de grade Celsius —, îl chinuie reumatismul şi pneumo-toraxul, mai are un singur plămân, celălalt e distrus de tuberculoză, dar trăieşte, nu e mort ca toţi prietenii lui, ca soţia şi copiii, ca părinţii săi. Adam trăieşte ACUM...
Spune că-şi îmbrăţişează zilnic soţia moartă. Şi că ceva nedefinit pătrunde peste tot, în pământ sau în podea, în flori, iarbă, copaci; lumina se face mai cenuşie, e frica asta adânc înrădăcinată care goleşte totul pe dinăuntru, teama asta.
Adam: *Sunt animalele negre din mine, râsul lor violent, răutăcios, atunci când eu tac. Animale întunecate în coastele mele. Pândesc acolo, cu aripile strânse ameninţător, sau se ghemuiesc în cavităţile organelor mele, unde eu nu mai îndrăznesc să mă ascund. În întunericul măruntaielor s-a insinuat ceva lugubru, îmi caut înnebunit cavităţile, scos din minţi de frică. Iar dacă iau pastile tari, ele se aşază*
2
pentru scurt timp în carnea mea slăbită şi visează coşmarul meu, până tresar hăituit în alt vis... Şi totul se destramă deodată, braţele se înnegresc, soţia mea, care ACOLO a devenit cenuşă, se dizolvă în ceva cenuşiu, camera, pereţii se fărâmiţează, dar nu într-o lumină strălucitoare, ci într-un neant gri, o dimineaţă tulbure ca cenuşa, totul devine cenuşă, cenuşă... lumea nu-i decât o crăpătură... Şi apoi trezirea, ca în fiecare dimineaţă, la patru, un fluierat strident şi ordinul: Scularea ! Îmbrăcarea! Scularea, câinilor! Sunt din nou în lagăr, ca întotdeauna! Şi ştiu că orice altceva n-a fost decât un vis, un fel de vacanţă.
Contează numai oamenii pe care-i cunoaştem sau pe care i-am cunoscut, viii şi morţii. Iar noi pentru morţi vorbim. Pentru ei trăim. Poate că ei au deschis o poartă spre acel ţinut a cărui uitare a făcut atrocităţile astea posibile! Ei sunt unica realitate care ne-a mai rămas. Sunt cei care ştiu, care au trecut prin asta. Orice altceva e ca şi dispărut pentru mine.
întâmplările din viaţa lui Adam nu pot fi povestite: *Tuturor li se întâmplă aşa,* spune Adam, *noi, care am trăit asta... venim din altă lume... o prăpastie ne desparte de voi, un vid al ororii, care are de-a face cu viaţa, pur şi simplu, şi mai puţin cu abisul dintre călăi şi victime; doar dacă nu cumva toţi cei care nu ştiu sau care gândesc în continuare ca mai înainte* fac parte dintre călăi! *Fiindcă de când s-a întâmplat* asta, *totul s-a schimbat pe lume !*
Şi Adam citează o poezie a conaţionalului său din Cernăuţi, Paul Celan, vorbind încet, ca pentru sine, foarte încet, căci acum par a vorbi morţii, victimele, cei ucişi care parcă vor
2
să treacă graniţa spre noi, cei vii, ca şi cum ar dori să ne insufle speranţă, să ne consoleze că de atunci totul este altfel, că vechea moarte nu mai există, moartea de care nu mai trebuie să ne temem, pentru că ei au fost acolo, încet, plin de speranţă, abia perceptibil: *Dacă moartea a milioane de victime trebuie să aibă un sens, atunci trebuie să dăm o şansă speranţei absurde că va fi avut loc o deschidere a graniţei dintre viaţă şi moarte: „Măcinaţi în morile morţii făina albă a / făgăduinţei, / o aşezaţi înaintea fraţilor şi a surorilor noastre —/ noi limpezim părul alb al timpului...",...să vină ce n-a mai fost niciodată!/ să vină un om din mormânt."*
în sulurile minuscule de hârtie ce seamănă cu nişte mini-papirusuri şi unde Adam a scris în germană se află şi acest pasaj, pe care el însuşi l-a uitat, a trebuit să-l uite ca să poată trăi mai departe. A scos la iveală aceste suluri de parcă ele ar fi fost martorii, nu el, şi de parcă abia cu ele ar începe acea... da... acea... Le-a luat cu mâna tremurândă din sertarul vechi şi stricat, şovăitor, de parcă ar fi fost ceva ce nu-şi are locul în lumea obişnuită, ceva imperceptibil şi invizibil, de parcă ar fi fost copii ale sulurilor arse ale Torei, aşa le-a atins... sulurile mici de hârtie îngălbenită... se aflau în palma lui... şi deodată el s-a aplecat asupra lor şi le-a mirosit... Apoi mi le-a întins şi mie... ca şi când ar fi vrut să-mi comunice ceva ce nu poate fi comunicat altfel... nu, nu miroseau a hârtie veche... în ele mai persista încă mirosul de fum, cenuşă şi piele arsă...
îl aud pe Adam vorbind, îi aud vocea la telefon, în convorbiri de ore întregi... îi aud vocea înregistrată pe bandă de magnetofon. Şi
2
îi aud vocea „reală", vie, vorbind uşor pe nas şi tărăgănat, pe îndelete. Şi mereu vorbeşte în germană, pronunţă cuvinte, fraze germane. O dată l-am întrebat cum de mai suportă limba germană după „tot ce s-a întâmplat". Atunci a devenit foarte vehement, a strigat: *Abia indivizii ăştia din SS au vrut să mă facă evreu, până atunci nici nu ştiam că sunt evreu, doar eram german, cu limba asta pe care o îngânam încă din fragedă pruncie. Ea mă consola. Ea plângea în mine, limba mea. O auzeam limpede plângând atunci când le auzeam pe brutele astea, care veneau, ce-i drept, din Germania, dar vorbeau o germană incorectă, se numeau „nemţi", dar adesea nu erau în stare să zbiere decât fraze „greşite" în germană, nişte analfabeţi care lătrau în germană. Mă apăram, eu eram german, iar ei erau animale... e clar; şi n-au reuşit să mă facă evreu, sunt german ŞI evreu, un cadou,* râse el amar, şi *aşa rămân cu toate sentimentele mele, cu întreaga mea existenţă, cu poeziile şi jurnalele mele. Aceşti negermani şi călăi nu trebuie să aibă parte de o victoriepostfactum, ajungând să-i reprezinte, tocmai EI, pe „germani"...*
Totuşi, unde e Adam ? Oare e doar un vis că Adam a fost acolo? Nu, am respirat acelaşi aer la Sighişoara, în apartamentul lui. Am stat de vorbă nopţi întregi în liniştea asta de oraş de provincie. Şi „sulurile" erau de faţă, le-am putut atinge - păreau că ard şi că urmează să incendieze totul, ca un foc fără cenuşă -, am putut să citesc

din ele. Acolo SCRIE, rămâne scrisă pentru veşnicie oroarea trăită, nu poate fi ştearsă, ni s-a întipărit adânc în minte după ce am citit-o - ne-am
3
cutremurat şi parcă nici un alt document, nici o altă mărturie nu ne urmăreşte aşa, ca un coşmar.
Zile întregi am citit din suluri, iar şi iar, mă opream din citit, făceam pauze, credeam că visez şi apoi, după multe nopţi nedormite, am devenit un altul, care continua însă să scrie, de parcă abia acum ar fi sosit cel care putea să scrie adevărul, să-l scoată la iveală de dincolo de ceaţa deasă a conştiinţei şi a uitării de sine, prezent în sfârşit aici, în viaţa ta, ATÂT DE TÂRZIU! Şi auzeam mereu avertismentul lui Adam: *Trebuie să faci ceva, trebuie să ajuţi... Posteritatea trebuie să ştie totul cât mai exact cu putinţă.*
Poate că oroarea e aşa de vie şi de reală în micile „suluri" de cenuşă fiindcă Adam scrisese în plină oroare şi în timp ce trăia oroarea, deci în ACEA stare inexplicabilă de coşmar de la Auschwitz, incomprehensibilul de ACOLO, turnat nemijlocit în cuvintele germane ale unui evreu şi amplificat încă, asurzitor, în *acest* ecou.
Ceilalţi martori oculari au relatat sau au scris despre asta abia după douăzeci de ani, la proces (adesea poticnindu-se şi plângând)... Şi la fel de dureros au resimţit toate astea profesoara Ella Solomon şi mama ei, medicul pediatru Gisela Bohm, originare tot din Sighişoara:
Ella Solomon: „În 1964, la Frankfurt, unde se judeca procesul Auschwitz, am depus şi noi mărturie, cu un microfon în mână şi după ce luaserăm în prealabil nişte calmante. Ne asculta un public numeros, în care se aflau, printre alţii, studenţi la drept, la sociologie şi la alte
3
facultăţi. Aceştia aveau prilejul să asiste la un «curs» ţinut de martori în viaţă.
Ne era foarte greu să ne mişcăm libere printre oamenii din ţara duşmană. Orice piatră era în stare să ne facă să plângem şi orice cuvânt ne rănea. Eram ca nişte copii care se fripseseră foarte rău.
Soţiile foştilor luptători germani din mişcarea de rezistenţă organizaseră primirea noastră pe aeroportul din Frankfurt. Imediat după ce am aterizat am fost îmbrăţişate cu căldură. Erau braţele lui Emmi Bonhoeffer...
La tribunal am fost audiată mai bine de o oră, mama mea chiar două ore. Emmi şi alte câteva călugăriţe din Ordinul Maicii Domnului erau prezente în sală. Pentru noi a fost o mare încurajare să le vedem acolo, pentru că purtarea avocatului Laternser, care-l apăra pe Capesius, era foarte jignitoare faţă de noi. Ne copleşea cu întrebări menite să ne deruteze şi să ne inducă în eroare. Când m-a întrebat ce număr mi se tatuase pe braţ, iar eu nu-l mai ştiam pe dinafară, m-a privit cu scârbă şi dispreţ. Iar a doua zi, în *Frankfurter Allgemeine* s-a scris că aş fi fost teatrală."
Sau, după cum relatează alţi martori de la procesul lagărului Auschwitz: spectatorii stăteau nemişcaţi în sală şi se uitau cu ochii măriţi de groază la femeia de pe scaunul martorilor. Tocmai descrisese cu voce reţinută torturarea deţinuţilor pe temutul leagăn al lui Boger, când, deodată, n-a mai putut să vorbească. Cu greu a continuat să povestească cum într-o zi a sosit un camion cu cincizeci de copii cu vârste cuprinse aproximativ între cinci
3
şi zece ani. „îmi amintesc de o fetiţă de patru ani..."Apoi vocea i-a pierit brusc, umerii au început să-i tremure şi martora a izbucnit în hohote disperate de plâns. în sală se răspândeşte o groază paralizantă...
Adam: *Ştii, deşi fusesem citat şi eu ca martor, n-am putut să mă duc la Frankfurt din cauza unei boli grave, a slăbiciunii care mă chinuia periodic şi a sechelelor pe care le resimţeam încă; dar au făcut-o alţii pentru mine.*
I-am spus lui Adam ce mă impresiona şi l-am întrebat de ce oare groaza mă marcase atât de profund atunci când i-am citit scrierile de cenuşă, cu totul altfel decât în cazul altor relatări din infern.
Ştii, nu-i chiar aşa, mi-a spus el, *eu nu vorbesc despre abisurile simţirii, ci despre fapte de neconceput, mai cu seamă cele de la gropi... nou-născuţii, ca nişte corole albe de flori, zboară direct în foc... când am recitit* acum *ceea ce TRĂISEM* atunci *cu adevărat, totul s-a crispat în mine şi am reintrat în starea aceea, pe care, slavă Domnului, o uitasem... Totuşi, AŞA a fost, exact aşa... mulţi tovarăşi de suferinţă au povestit aceeaşi întâmplare groaznică şi de necrezut, gândeşte-te doar la Filip Muller sau, mai ales, la Dov Paisikovic de la detaşamentul special sau la cartea lui Gideon Greif,* Am plâns fără lacrimi. *Sau la cartea asistentului lui Mengele, doctorul Miklos Nyiszli. Şi un lucru nu trebuie să uiţi: mai şi iunie '44, când conaţionalii noştri din Transilvania au început să fie gazaţi — e cel mai îngrozitor mai din istoria umanităţii. Aproape*
3
20000 de oameni - care nu erau soldaţi, aşa cum se întâmplă în marile bătălii, ci fete, femei, sugari, copii şi bătrâni - au murit în chinuri timp de câteva luni *şi constant,* în fiecare zi, *în camerele de gazare. Până şi pentru Auschwitz ăsta a fost punctul culminant!*
în aproximativ 900 de zile au sosit la Auschwitz peste 600 de trenuri ale morţii cu peste un milion de evrei şi circa 20000 de ţigani. Zi de zi, zi şi noapte, SS-iştii au participat la exterminarea în masă. Cele mai multe dintre victime mergeau direct la gazare. Când se deschideau uşile, la 20 de minute după ce fusese introdus gazul Ciclon B, deţinuţii cărora li se ordonase să cureţe camera găseau vreo 2000 de cadavre în pielea goală, zăcând unele peste altele. Sugarii, copiii şi bolnavii erau la pământ, călcaţi în picioare; acolo îşi făcea efectul cel mai repede gazul. Peste ei zăceau femeile, iar sus de tot, bărbaţii mai puternici. Ca să facă economie, de cele mai multe ori nu se introducea suficient Ciclon B, astfel încât uciderea putea să dureze în jur de douăzeci de minute, iar victimele cele mai slabe erau călcate în picioare în lupta pentru supravieţuire. Pentru 2000 de oameni pe cameră se foloseau 16 cutii a câte 500 de grame, iar fiecare cutie costa 5 mărci.

Era ultima zvâcnire a călăilor milenari, cu puţin înainte de a-şi da sfârşitul, şi a durat până în noiembrie '44. Evreii maghiari şi ardeleni au trăit până pe 19 martie 1944 ca într-o enclavă de protecţie. Până în martie, ofiţerii superiori maghiari îşi protejaseră compatrioţii evrei, trimiţându-i, de exemplu, în detaşamentele de muncă forţată ale armatei,
4
şi chiar Horthy îi proteja. Existau aproximativ 795000 de evrei în Ungaria şi Transilvania. După cum ştii, după Dictatul de la Viena din 1940 Transilvania de Nord aparţinea Ungariei. Toţi au rămas la adăpost până pe 19 martie. Totuşi, Hitler şi-a pierdut brusc încrederea în Horthy, pentru că acesta începuse să ducă tratative cu aliaţii! Pe 19 martie, trupele germane au intrat în Ungaria. Eichmann a venit la Budapesta şi a hotărât pe loc: toţi evreii din Ungaria trebuiau să fie exterminaţi într-o „acţiune fulger".
încă de pe 4 mai a avut loc la Viena o conferinţă de planificare a transporturilor. Se... stabileau traseele trenurilor de marfă care urmau să asigure transportul. Iar apoi totul a mers progresiv. Trebuie să te uiţi odată pe „calendarul" lagărului Auschwitz, redactat de Fritz-Bauer-Institut din Frankfurt am Main.
Adam mi-a arătat textul tipărit, din bogata lui arhivă şi mi-a citit:
„Pe 4 mai 1944 a avut loc la Viena o conferinţă de planificare a traseelor trenurilor cu care urmau să fie deportaţi evreii din Ungaria. Din regiunea Carpaţilor (zona I) urmau să fie deportaţi în jur de 200000 de evrei din zece lagăre. în regiunea Transilvania (zona II) se aflau circa 110000 de evrei. S-a stabilit ca, începând cu mijlocul lunii mai, din aceste regiuni să plece zilnic câte patru transporturi a câte 3000 de evrei.
9 mai 1944 : Ca urmare a pregătirilor accelerate în vederea începerii acţiunii de exterminare a evreilor maghiari, Rudolf Hoss, în calitatea sa de comandant al garnizoanei SS de la Auschwitz, a ordonat să se grăbească
15
finalizarea rampei de descărcare, a liniilor ferate colaterale care duceau la Auschwitz II -Birkenau, precum şi a celor trei linii ferate ale rampei din cadrul lagărului Birkenau. De asemenea, a ordonat să fie date în folosinţă cuptoarele de ardere a cadavrelor de la crematoriul V, care nu fuseseră folosite până atunci, să fie săpate cinci gropi (trei mari şi două mai mici) pentru arderea cadavrelor, buncărul nr. 2 să fie transformat din nou în cameră de gazare, să se sape şi pentru acest buncăr gropi de ardere şi să se amenajeze nişte garderobe în barăci. Apoi, Hoss l-a mutat din nou la Auschwitz pe comandantul lagărului subordonat Gleiwitz I, SS-Hauptscharfuhrer Otto Moli, l-a numit comandantul tuturor crematoriilor şi i-a încredinţat sarcina de a arde sub cerul liber toate cadavrele oamenilor ucişi în camerele de gazare. Hoss a mai ordonat ca acel comando special responsabil de crematorii şi compania de ordine «Canada», responsabilă cu trierea lucrurilor furate, să fie întărite prin alocarea de noi deţinuţi!
Totul a fost camuflat. Iar curtea crematoriului III a fost ferită printr-un paravan de privirile persoanelor neautorizate.
în curtea crematoriului IV, Moli a adus chiar mese şi scaune, fiindcă îşi dăduse seama că e imposibil să înghesui deodată masele de oameni sortiţi pieirii în camerele de gazare ale instalaţiei de exterminare. în plus, pentru victimele care aşteptau afară, mesele şi băncile constituiau o altă zonă de predare a hainelor, sub cerul liber, fiindcă nici garderoba din interiorul crematoriului, prevăzută în acest scop, nu mai făcea faţă numărului copleşitor de bărbaţi, femei şi copii trimişi la moarte."
4
în actele lui Capesius s-a găsit următoarea descriere a procesului de exterminare: „Era un aparat de exterminare foarte bine pus la punct. «Desfăşurarea» transporturilor era pregătită în amănunt. Prin telegraf şi semnale radio, comandamentul lagărului era înştiinţat de sosirea unui nou transport şi dădea la rândul său indicaţii conducerii secţiei de arest preventiv, secţiei politice, cabinetului medical al garnizoanei SS, vehiculelor pregătite de transport, unităţii de pază şi departamentului de organizare a muncii. în fiecare departament implicat în «desfăşurarea» unui transport exista un plan de lucru pentru «intervenţii» la «acţiunile speciale» de pe rampă...
".
2.
Ella Solomon: „Pentru noi, totul a început pe 26 mai 1944, odată cu deportarea. Aveam voie să luăm cu noi 50 de kilograme. într-un sac cusut. Fără geamantane. Pe 26 mai, ghetoul trebuia evacuat. Cinci dimineaţa. Toţi îşi iau alimente şi lucruri de valoare : bijuterii, medicamente. Mama şi-a luat până şi geanta cu instrumentele medicale. Urmează deportarea. Definitivă. Plânsete şi jale. Peste tot, obloanele sunt trase, iar străzile pustii. Nu se auzeau decât masele de oameni din ghetouri, sunetul pantofilor pe asfalt.
în vagonul împuţit de vite, unde erau înghesuite 80 de persoane, s-au petrecut scene cutremurătoare: două femei tinere au înnebunit. Nu exista nici mâncare, nici apă, se bea urină. Alţi deţinuţi şi-au smuls dinţii de aur
4
ca să primească în schimb apă. Echipa de supraveghere - la început fuseseră unguri, apoi, după trecerea graniţei cu Ungaria, veniseră oameni din SS - a primit dinţii, dar n-a adus apă. În timpul transportului, supraveghetorii ne-au luat şi puţinele lucruri pe care le mai aveam.
Vitele ar fi primit sigur apă pe drum, însă noi n-am primit nimic. Uşile enorme de fier ale vagoanelor erau mereu închise. Abia dacă rămânea o spărtură de câţiva centimetri. Prin această spărtură trebuiau să respire 84 de oameni!

Timp de patru zile şi trei nopţi n-am văzut cerul bunului Dumnezeu. Pentru că trebuia să ne facem nevoile numai înăuntru, situaţia devenise insuportabilă. Unii au înnebunit. Lângă mine zăcea o femeie între două vârste. Peste noapte îi albise părul.
Amintirea a două fetiţe gemene mă urmăreşte încă: în a doua dimineaţă a călătoriei noastre, le-am luat în braţe şi m-am apropiat cu ele de deschizătura strâmtă a vagonului, pentru ca micile mele tovarăşe de drum să poată respira un pic de aer curat. Aveau şase ani, erau frumoase, sănătoase şi foarte deştepte. Mă bombardau tot timpul cu întrebări, întrebări la care nu puteam răspunde. Erau fiicele doctorului Mauritius Berner. Pe tatăl lor l-am întâlnit pe urmă la Ierusalim. Dar fetele s-au făcut scrum. Le simt şi azi căldura corpului în braţele mele."
Doktor Mauritius Berner: „Din afară se deschid lacătele, se dau la o parte lanţurile scurte şi uşa se deschide. Afară înaintează o
5
mulţime mare de oameni, pe linia de vizavi, paralel cu trenul nostru, se află un marfar părăsit, şi între cele două trenuri ne mişcăm noi. în faţa vagoanelor garniturii de alături se află grămezi de geamantane, bucăţi de pachete, mii de obiecte într-un haos de nedescris, iar noi nu putem înţelege ce înseamnă asta, unde suntem, ce s-a întâmplat, de unde până unde imaginea asta dezolantă ?
Uitându-ne drept înainte, între cele două rânduri de şine, vedem la o distanţă de câteva sute de metri două furnale ca de fabrică, de o formă neobişnuită, din care ţâşnesc flăcări înalte de câţiva metri (stâlpi de foc). Am vrea să ne orientăm, vrem să ştim unde ne aflăm, în primul moment avem senzaţia că suntem într-o gară bombardată, ceea ce explică prezenţa atâtor bagaje răscolite în faţa trenului. Despre stâlpii de foc care se înălţau încă din zori, am crezut că-i vorba de vreo mină sau de o uzină siderurgică. M-am gândit la intrarea în Infern, aşa cum o descrie Dante. După câte se pare, va trebui să muncim într-o mină sau la uzina siderurgică, i-am spus soţiei mele, dar nu contează, am adăugat eu repede, principalul e să rămânem împreună toţi cinci, oricât de grea ar fi munca, important e să nu ne despărţim. Dar n-avem timp de alte consideraţii, că nişte fiinţe îmbrăcate în haine vărgate cu alb şi albastru ne îndeamnă cu bâtele tot înainte, tăcute, în timp ce ne smulg bagajele din mână. Dacă încercăm să ne luptăm cu ele pentru ce-a mai rămas din averea noastră, ne liniştesc că trebuie să predăm totul temporar, dar că lucrurile ni se vor restitui mai târziu. încercăm să ne opunem
5
în continuare şi să ne apărăm singurul avut. Dar câţiva paşi mai încolo apare un soldat german care ne spune că trebuie să predăm bagajul aici. Ne supunem, aşezăm bagajele lângă vagoane, iar eu îi spun iarăşi soţiei: nu-i nimic, important e să fim noi cinci împreună, în momentul acesta un alt soldat german ne aţine calea: «Bărbaţii la dreapta, femeile la stânga», spune el şi într-o clipită m-am trezit despărţit de soţie şi copii. înaintăm paralel, dar despărţiţi unii de ceilalţi. Mulţimea ne duce cu ea. Brusc îmi amintesc că sticla cu apă, pe care o păstrasem de ieri şi care mai era plină pe jumătate, a rămas la mine. îmi fac loc prin cordonul care ne desparte şi-i dau apa soţiei mele. Când sunt deja împins înapoi de mulţime, soţia strigă după mine: «Vino, dragul meu, şi mai dă-ne o sărutare!». Am alergat din nou la ei, am mai apucat să-mi sărut soţia şi copiii cu lacrimi în ochi şi, cu un nod dureros în gât, m-am uitat în ochii frumoşi şi trişti, măriţi de groază, ai soţiei. Copiii priveau fără glas şi s-au dus cu mama lor. Nu înţelegeau ce se petrece aici şi se lăsau împinşi de la spate de mulţimea care înainta. Deja nu mai eram cu ei, un soldat mă împinsese de partea cealaltă a cordonului şi ne-am despărţit fără să le pot trimite un cuvânt de consolare sau o privire încurajatoare. într-un minut îi pierdusem din ochi.
Şi pe mine mă împinge mulţimea tot înainte, până când ajungem într-un loc mai larg, unde vederea nu mai e limitată de cele două trenuri paralele. Soldaţii şi oamenii în zeghe ne trimit de colo-colo şi ne aranjează în coloană.
5
Dintr-odată aud: «Medicii să se adune aici!». Mă duc şi eu acolo, unde se află şi ceilalţi colegi, toţi cu câte o banderolă cu crucea roşie pe braţ. Mulţimea trece lent pe lângă noi, bărbaţii de o parte, femeile de cealaltă. între timp, observăm că fiecare trece prin faţa unui ofiţer german, înalt de statură, cu mănuşi, care, cu un simplu gest al degetului mare, trimite oamenii la dreapta sau la stânga, despărţind astfel familii care ar fi vrut să meargă împreună. Se vede, chiar de la distanţă, că trimite persoanele mai în vârstă sau mai slăbite, precum şi mamele, într-o parte, iar pe cele mai tinere şi mai în putere -bărbaţi, dar şi femei - în altă parte. Persoanelor care refuză să se despartă de părinţii bătrâni li se dau asigurări că despărţirea e necesară din cauza celor 10 km care trebuie parcurşi pe jos, iar bătrânii, bolnavii şi copiii vor fi transportaţi mai departe cu maşina. La destinaţie urmează să se regăsească cu toţii.
Şi chiar există camioane şi o maşină mică cu semnul Crucii Roşii lângă linia ferată, aşa încât vedem că într-adevăr s-au pus la dispoziţie maşini pentru transportarea celor bolnavi şi neputincioşi. Din când în când, îl auzim şi pe ofiţer spunând că bolnavîl urmează să fie internaţi într-un spital din apropiere. Astfel, oamenii merg liniştiţi la dreapta sau la stânga, sperând să se revadă curând.
Deodată, ofiţerul care efectuează trierea la dreapta sau la stânga se apropie de grupul nostru. îi întreabă pe unii şi pe alţii unde şi-au terminat studiile, apoi spune că dacă sunt printre noi bolnavi sau obosiţi - având în vedere că până la lagăr mai sunt 10 km de
5

mers —, atunci cine vrea dintre «domniile» noastre poate să treacă de partea cealaltă, de unde fiecare va fi dus cu maşina.
Farmacistul Kbvâry, care se afla lângă noi, a trecut imediat în partea cealaltă. în timpul ăsta, noi îi explicăm ofiţerului că actele şi diplomele noastre de medici se află în bagajele rămase lângă vagoane. «Am putea să ne recuperăm măcar diplomele?». «Desigur», spune ofiţerul după o scurtă pauză de gândire. «Sigur veţi mai avea nevoie de diplome!» Ne grăbim înapoi spre vagoane şi ne căutăm, plini de avânt, bagajele. îmi găsesc geamantanul, din care-mi iau diploma şi alte documente, apoi mă întorc la grupul meu. Dar, deodată, într-o coloană de femei care tocmai sunt împărţite la dreapta şi la stânga, o zăresc pe soţia mea cu copiii. Alerg la ofiţerul german şi-l rog să-mi dea voie ca soţia şi copiii să rămână cu mine. Mă leg de faptul că şi eu sunt medic (din moment ce noi, medicii, am fost adunaţi într-un grup separat, trag concluzia că vom lucra ca medici) şi că am trei copii, dintre care doi sunt gemeni şi au nevoie de mai multă îngrijire. «Gemeni ? Chemaţi-i înapoi!», spune ofiţerul. Alerg fericit după ei, strigând numele soţiei şi al copiilor. Ei se întorc spre mine, iar eu alerg şi-i aduc înapoi. Ofiţerul ne duce la medicul care face trierea şi îi raportează că cei doi copii sunt gemeni. Al doilea ofiţer însă nici nu se uită la ei; cu. un gest de respingere, spune: «Mai târziu, acum n-am timp.»
«Trebuie să se întoarcă la grupul de unde i-am luat», spune ofiţerul. Iar apoi în maghiară: «Nu plângeţi, soţia şi copiii dumneavoastră merg să facă o baie, într-o oră vă veţi revedea.»"
6
Ella Solomon: „Eram 80 de oameni în vagonul care ne transporta la Auschwitz. La mine în braţe şedeau copiii gemeni ai doctorului Berner. îmi plac copiii. Acestor copii le-am spus poveşti, fiindcă voiam să le fac călătoria mai uşoară. Ne-am aşezat cât puteam mai aproape de o crăpătură din perete ca să luăm un pic de aer.
Preşedintele: L-aţi cunoscut pe acuzat, *Doktor* Capesius, înainte de a fi deportată la Auschwitz ?
Solomon: Da. Venea la tatăl meu, la cabinet. Odată tata m-a strigat şi mi-a spus: «Nenea farmacistul vrea să-ţi dea ceva». Mi-a făcut cadou o sugativă. Aveam 12-13 ani. Capesius era drăguţ cu mine. Apoi l-am revăzut la Auschwitz. înainte însă îl mai văzusem şi la Sighişoara, la cursurile de înot. Am acasă o fotografie în care apare şi el cu noi.
Preşedintele: Ştiţi ce s-a ales de copiii gemeni ai doctorului Berner?
Solomon: Nu i-am mai văzut niciodată. Pe *Doktor* Berner l-am întâlnit în lagărul de bărbaţi de la Birkenau. Mi-a spus că nu şi-a mai văzut soţia şi copiii.
După sosirea la Auschwitz, transportul a fost examinat de o comisie. Deţinuţii au fost întrebaţi dacă pot merge sau nu, fiindcă există şi posibilitatea de a fi duşi cu maşina. Fiindcă eram obosită, aş fi vrut să merg cu maşina şi, din acest motiv, am avut o dispută aprinsă, în maghiară, cu mama, care era de părere că trebuie neapărat să merg pe jos. în comisie l-am recunoscut pe *Doktor* Capesius, farmacistul din Sighişoara, şi am fost foarte surprinsă să-l întâlnesc aici."
6
3.
GOPPINGEN. E o zonă frumoasă. în zare se vede vârful Dreikaiserberg. Ca mulţi alţi compatrioţi ai lui, după 1945 Capesius nu s-a mai întors în Transilvania. Un tribunal din Cluj îl condamnase la moarte. îi era dor de casă? Da, îi era dor. Fusesem eu însumi în vizită la Capesius, la „Vik", cum îi spunea mama. îl vizitasem la Goppingen, iar el se bucurase să întâlnească un conaţional. Acasă nu se putea întoarce decât punându-şi viaţa în pericol.
Capesius e fostul „cavaler" al mamei de la orele de dans din liceu. Farmacistul SS, bărbatul masiv care făcea trieri pe rampă, să-mi fie oare atât de îngrozitor de apropiat? El şi soţia lui m-au salutat emoţionaţi, ca pe fiul unei prietene din cercul lor de cunoştinţe de acasă, ca pe un compatriot care, iată, se afla acum în vizită la ei. Eu, în schimb, am simţit un fior rece pe şira spinării şi a trebuit să-mi ascund tremurul când mi-au strâns mâna. Am petrecut mai multe zile la ei, ultima dată cu puţin înainte de moartea lui, în anii '80.
în Germania scăpase cu viaţă, la procesul Auschwitz fusese condamnat la doar nouă ani de închisoare, pe care i-a ispăşit în întregime. Acum era liber, dar marcat de toate cele prin care trecuse.
CAPESIUS: „Da, e atât de deprimant să vezi suferinţa, încât îţi vine să verşi. Voma e inevitabilă. Asta la început. Dar apoi te obişnuieşti."
Capesius mi-a spus asta la Goppingen, pe drumul dintre farmacie şi locuinţa sa. Iar Fritzi, soţia lui, care mergea alături de el,
6
mică, delicată, cu ochi inteligenţi în spatele ochelarilor fără ramă, îl corecta cu blândeţe, în dialect vienez, ori de câte ori avea vreun lapsus sau începea să se bâlbâie. Şi în sala romană a tribunalului din Frankfurt, acest bărbat masiv fusese atât de emoţionat şi de bulversat atunci când i-a venit rândul să depună mărturie, încât n-a fost în stare să facă o depoziţie coerentă şi a lăsat o impresie proastă completului de judecată, fiind adesea absent şi zâmbind prosteşte.
Mai 1965. Doktor *Viktor Capesius*: „Domnule preşedinte, lunea trecută eram într-o stare de tensiune foarte puternică, pentru că mă aşteptasem încă de dimineaţă să fiu audiat în această chestiune, iar lucrurile s-au prelungit până după-amiaza. Din acest motiv am fost confuz şi, aşa cum mi-aţi reproşat, am zâmbit tot timpul în

mod inconştient. Sigur că nu-mi ardea de zâmbit, dar acest lucru se explică prin faptul că sunt deţinut de peste patru ani într-o celulă izolată. Din această cauză şi a mulţimii de oameni prezenţi, precum şi a luminii electrice puternice, am fost confuz şi nu m-am putut concentra asupra răspunsurilor."
Ochelarii fumurii, costumul elegant, de culoare închisă, nu puteau să-i ofere vreun sprijin. Era apăsat de un fel de ceaţă interioară, de parcă ar fi avut în permanenţă sinuzită. Pur şi simplu nu era acolo şi nici nu ştia cum să-şi impună să gândească mai clar şi mai exact. Pentru o clipă mi-e milă de el, de neajutorarea lui chinuitoare şi de firea greoaie a acestui ţăranoi naiv şi nesigur. Cei doi bătrâni mă privesc ca pe unul „de-ai lor", ca pe un
7
compatriot, şi sunt mişcaţi. Iar doamna doctor -cei doi s-au cunoscut la Viena, în timpul studiilor - mă priveşte iscoditor prin ochelarii ei de mare fineţe, la fel ca odinioară, când veneam la farmacie; tata îmi cumpăra sirop de tuse de la ei. Doamna doctor era o persoană respectabilă şi „graseia" ca germanii din Reich, aşa că era privită cu admiraţie, fiindcă venea „de sus". Dar îşi petrecuse toată viaţa în Transilvania, iar la Goppingen îi era dor de Sighişoara. Cei doi bătrâni încurcau oraşele, vorbeau de „Sibiu" când se refereau la Stuttgart, unde mergeau adesea la concerte sau conferinţe la „Casa populară", şi de „Braşov", când se refereau la Munchen.
CAPESIUS: „... Majoritatea au fost judecaţi imediat după război... "
„Şi deci executaţi."
CAPESIUS: „Da, imediat după război. Aşa s-a întâmplat şi cu *Doktor* Klein Fritz." „El de unde'e?"
CAPESIUS: „Din Braşov... din Codlea. Klein Fritz a fost la Auschwitz. Şi a fost Untersturmbannfuhrer. Pe atunci avea deja vreo 55 de ani. N-ar mai fi trebuit să se înroleze. Totuşi s-a înrolat.
Iar ca subordonat al lui Mengele, Klein Fritz a activat la Birkenau, la trieri era mereu pe lângă Mengele şi participa activ; uneori făcea el treaba, alteori Mengele. La un moment dat, a venit medicul acela din Târgu Mureş, cu gemenele lui. Klein l-a auzit spunând că are gemene - iar gemenii erau căutaţi acolo -aşa că i-a spus : «Gemene? Unde sunt?». Apoi a alergat imediat la comandantul Mengele, care era cu două grade deasupra lui..."
7
„Pe ăsta-l cunoaşte toată lumea, a ajuns foarte cunoscut."
CAPESIUS: „Mda, pentru că la Auschwitz totul se învârtea în jurul acestei chestiuni. Fiindcă americanii au... studiile de genetică şi studiile pe gemeni..."
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Gemeni univitelini, asta era specialitatea lui."
CAPESIUS: „Şi toate astea le-au cumpărat americanii de la polonezi, pe bani grei, fiindcă era o treabă foarte importantă, având în vedere că nicăieri nu se putea cerceta la fel de liber ca acolo... "
DOAMNAFRITZI CAPESIUS: „îngrozitor."
CAPESIUS: „Da, sigur. (Pauză) Dar Mengele i-a făcut semn că nu, fiindcă nu erau univitelini. Atunci Klein se întoarce, îl bate pe om pe umăr şi-i spune: «Ei, lăsaţi, într-o oră o să vă reîntâlniţi...».
Mai şi bea, Fritz Klein ăsta. Bine de tot. Umbla mai tot timpul beat. Şi se spune că, la fel ca *Doktor* Rhode, nu suporta realităţile din lagăr. Dar eu m-am ţinut întotdeauna la distanţă."
Trebuie să ţi-l imaginezi pe Capesius în uniforma SS, asistându-l pe *Doktor* Mengele la rampă, de mai multe ori pe săptămână, alături de medicul ardelean de ţară, *Doktor* Fritz Klein. Pe medicul SS şi criminalul în masă l-a descris, în maniera sa birocratică şi migăloasă, după cum urmează:
CAPESIUS: „Mengele avea 1,74 m înălţime, un nas scurt şi drept, pistrui şi o privire pătrunzătoare. Ochii erau căprui închis şi era pieptănat cu cărare pe stânga. Mengele era de statură mijlocie, vânjos, sportiv şi amintea
7
oarecum de strămoşii lui ţigani, de pe vremea când uzinele Mengele erau doar o potcovărie. Mengele era un fanatic al dreptăţii şi avea o fire foarte impulsivă."
Toate astea sună foarte frumos şi limpede. Bineînţeles că la asta se adaugă ceea ce enervează cel mai tare la Capesius, şi anume vocea lui îmblânzită de nevoie şi totuşi degajată, cu accent ardelenesc. Sunt convins că - aşa cum se întâmplă în cazul psihozelor -lui Capesius i s-a modificat vocea în lagăr, din cauza obişnuinţei de a da ordine, iar apoi — ca o cădere bruscă -, în timpul detenţiei, omul a suferit o schimbare de personalitate care l-a transformat într-o figură lamentabilă şi laşă. Când mama i-a ascultat vocea înregistrată pe bandă, a spus impresionată: „Da, Vik e un intelectual şi i-auzi cum vorbeşte acum; cred că s-a scrântit".
În scris era mai puţin analfabet, deşi făcea şi acolo multe greşeli. Iar scrisul lui de mână e „pipernicit", cum se spune pe la noi, minuscul, şi i-ar spune multe unui grafolog despre micimea şi subdezvoltarea sufletească a autorului. În schimb, era în stare să redea cu multă exactitate şi minuţiozitate lucruri exterioare, vizibile, mai cu seamă cifre, nume, titluri, locuri, greutatea şi statura cuiva etc, ca un birocrat rece sau un şef de la serviciul de personal. În însemnările sale din închisoare l-a descris pe Mengele astfel: *)Doktor* Joseph Mengele, dr. phil. şi dr. med., zis şi «Pepo» (născut la Gunzburg, pe Dunăre, la 16 martie 1911), era «medicul-şef al lagărului» la Birkenau. Conducea un Opel... Tatăl său era proprietarul uzinelor Mengele din Gunzburg,
7
care produceau maşini agricole, asemănătoare cu Unimog. Mengele se afla la Auschwitz din data de 1.12.1942, iar de pe 1.5.1943 era la Birkenau B Uf. «Munca» sa din lagăr a fost sprijinită în mod special de medicul evreu din Oradea *Doktor* Nyszli Nikolaus (Miklós), de la crematoriul Birkenau I, şi a ajuns să fie cunoscută datorită

publicaţiilor acestuia, mai întâi la Paris, apoi, pe 15.1.1961, în *Quick* (în unsprezece episoade, până pe 26.3.61). Pe lângă multe adevăruri, Nyszli a publicat şi invenţii şi exagerări".

4.

Paul Pajor: „Era într-o duminică. Mai întâi s-a dat ordinul: «Femeile şi copiii în faţă, bărbaţii în spate». Toţi voiau să rămână cu familiile lor. Erau şi deţinuţi îmbrăcaţi în zeghe şi l-am auzit pe unul dintre ei şoptind cuiva: «Daţi copiii femeilor bătrâne, femeile tinere să rămână singure!». Noi, bărbaţii, am intrat câte cinci pe un rând. Când am ajuns în faţă, am văzut un ofiţer care făcea semne la dreapta şi la stânga. înaintea mea la rând era un bătrân. Când m-am apropiat, l-am recunoscut imediat pe ofiţer. Nu-mi venea să cred că el e, dar el m-a şi abordat în maghiară: «Nu sunteţi farmacist ?». I-am răspuns: «Ba da, sunt farmacist». El m-a întrebat mai departe : «Şi n-aveţi o farmacie la Oradea?». Când am confirmat şi asta, a făcut un gest din cap şi mi-a spus să mă duc la dreapta. A mai spus ceva ca pentru sine, care suna cam ca «Da, la colţ». Apoi nu l-am mai văzut. Acest ofiţer era *Doktor* Viktor

Capesius. îl cunoscusem înainte de 1940. Pe atunci, era primul reprezentant al firmei Bayer şi venea mereu la noi să facă publicitate acestei firme. A fost de mai multe ori în farmacia mea, era mereu prietenos şi stătea de vorbă cu mine în timp ce şoferul lui aranja preparatele Bayer în vitrină. După aceea, spunea uneori: «Vă las nişte hârtie de ambalaj de la Bayer ca să nu mai cheltuiţi şi cu aşa ceva». Şi alte lucruri de genul ăsta. Când m-a abordat la rampă, am fost absolut sigur că el este."

Magda Szabo: „Cu mine era şi copilul mic al cumnatei mele. Un deţinut m-a întrebat dacă e copilul meu. Am spus că nu. Atunci mi-a zis: «Dă-l încoace!». Ceea ce am şi făcut. Apoi ne-a vorbit un ofiţer SS. Vorbea foarte frumos, în maghiară. Spunea că lagărul e destul de departe şi că cine e bolnav sau se simte slăbit poate să ceară să fie transportat cu maşina. Mai târziu, când am fost aduşi în lagăr, am constatat că nu erau decât câteva minute de mers pe jos. Ofiţerul era *Doktor* Viktor Capesius. Pe atunci încă nu-l cunoşteam, dar e un tip uşor de recunoscut, avea o faţă roşie şi nu arăta a german. Când l-am auzit vorbindu-ne în ungureşte, m-am bucurat foarte mult.

Judecătorul Hotz: Aţi descris figura ofiţerului. Avea cumva şi o poreclă ? Szabo: îi spuneam Mopsul."

Marianne Adam: „în fruntea grupului care făcea trierile se afla de data asta un ofiţer SS

corpolent, cu faţa roşie de la căldură. într-o maghiară îngrijită, atrăgea fetele în partea stângă: «Sunteţi obosite, aţi muncit mult. La noi o să vă odihniţi. Aici e un lagăr în care oamenii sunt menajaţi». Pe atunci erau încă foarte mulţi care nu ştiau ce înseamnă Auschwitz şi că fiecare cuvânt era o minciună. Credeau ce le spunea ofiţerul vesel, cu obrajii roşii. în coloane de câte cinci, ieşeau din rând şi treceau de partea cealaltă, pentru a merge la gazare. Mi-a făcut şi mie semn să trec pe partea cealaltă. Numai că am avut noroc. M-am făcut că nu-l aud şi am alergat după prietenele mele - spre viaţă! Ofiţerul n-a insistat să vin pe partea cealaltă, fiindcă în clipa aceea era ocupat cu cei sortiţi morţii. Aşa am rămas în viaţă."

5.

Jurnalul lui Adam Salmen: *îţi pătrunde prin toţi porii. Zi şi noapte, zgomotul roţilor de tren, şuieratul. Din vagoane se revarsă oamenii, înghesuiţi unul într-altul... Tânărul Tadeusz Borowski din Jitomir şi Varşovia face parte, ca şi mine, din comandoul „Canada" al depozitului de efecte. în dimineaţa asta, la ora patru, am primit ordinul: „Canada să se prezinte! Repede! Un transport"... Am ieşit pe poartă mărşăluind câte cinci. Cu mâinile pe lângă corp. „Scoateţi-vă şepcile!"SS-istul adormit numără oamenii şi-i trece într-un tabel: sunt 100. Din doi în doi metri stă câte o patrulă SS cu puşti-mitralieră. Totul e cenuşiu, fără oameni, doar nişte măşti încremenite. Mărşăluim pe lângă lagărul II B. Şi pe lângă sectorul C,*

care e gol. Lagărul cehesc. E carantină. Trecem de la cenuşiu la verde: meri, peri, infirmeria, linia de santinele, apoi în pas alergător pe şosea. Rampa e străjuită de copaci. Birkenau. Gara. Munţi de materiale, munţi de şine, saci cu ciment pentru construcţii. Camioane. Şi, curând, apare şi „materialul uman", oameni din carne şi oase, copii, ţipete, amintiri, sentimente. Nimic, mă gândesc: nu mai contează nimic în afară de materialul fizic, care se aruncă apoi ca un gunoi. Acroleină. De jur împrejur, gărzile SS; o linie de santinele înconjoară rampa, le curge sudoarea pe frunte, au la ei bidoane, „Camarade, bea!". Unul dintre SS-işti spune: „Camarade, îmi dai şi mie o gură ? E aşa de cald azi...". La umbră, în josul pantei, stau „canadienii". Acolo: cei ce pregătesc terenul la rampă împart oamenii pe grupe, unii merg la deschisul vagoanelor, alţii la descărcat, iar a treia grupă se ocupă de scara de lemn folosită la transport. Zgomot de motociclete, SS-işti graşi, insigne strălucind argintii în lumina soarelui, cizme lustruite, obraji bucălaţi şi înroşiţi de alcool; unii dintre gradaţii SS aveau serviete, alţii nuiele subţiri, flexibile, care - după cum spune cineva râzând sarcastic - cer: „Carne, carne!". O baracă părăginită, de lemn, pentru cei de serviciu şi, mai încolo, „izvorul studenţesc", apă minerală sau vin fiert, iarna. Se salută cu „Heil *Hitler", îşi strâng mâinile, îşi arată scrisori şi fotografii, povestesc, mai toţi au iubită sau nevastă şi copii. De probă, fac nuielele să şuiere prin aer. Pietrişul scârţâie ca acasă.*

Comandanţii SS, subofiţerii şi SS-iştii repartizaţi la rampă au sarcini precise: supraveghează

selecţiile de pe rampă, preiau actele transportului de la comandanţii de tren, îi împart pe deportaţi în bărbaţi, femei şi „inapţi de muncă" (bătrâni, bolnavi, copii), adună oamenii dezorientaţi în coloane de câte cinci şi îi triază, confirmă preluarea trenului morţii, precizând totodată „potenţialul transportului"...

Văd chipurile palide din spatele ferestruicilor zăbrelite, dublu „asigurate" cu sârmă ghimpată, ale vagonului de vite, femei, bărbaţi nedormiţi, ciufuliţi, speriaţi; printr-o minune, încă mai au păr. Şi aud cum vagonul pare să fiarbă, se aud lovituri

surde în pereţi şi strigăte: apă, aer!". Guri deschise ca nişte găuri negre, horcăituri, oamenii luptă pentru aer ca înecaţii. La scena asta, un subofiţer SS imens, pesemne comandant de lagăr, face o mutră scârbită, mai trage un fum din ţigară, o aruncă şi face semn unei santinele care, cu un răpăit scurt, mitraliază o serie de oameni din mai multe vagoane. Se aşterne o linişte mormântală.

6.

Roland Albert: „Da, Rusaliile. Nu-i aşa? Am auzit din turla ascuţită a bisericii din sat un sunet întârziat pentru Angelus[1]. Vedeam

1. Rugăciune catolică, ce se rosteşte dimineaţa, la prânz şi seara (orele diferă de la o zonă la alta). Ca o introducere la această rugăciune, clopotele bat cu câteva minute înainte de începerea ei. Numele provine de la primele cuvinte ale rugăciunii : *Angelus Domini nuntiavit Mariae et concepii de Spiritu Sancto.*

cum soseşte trenul. Din turnul de pază, unde făceam controlul de serviciu, am putut să-i observ pe cei doi compatrioţi cunoscuţi, *Doktor* Capesius, farmacistul nostru din Sighişoara, şi *Doktor* Fritz Klein, medicul din Codlea. Apoi am fost nevoit să mă duc pe rampă. Nu-mi făcea nici o plăcere. Dar trebuia. Ordinele nu se discută. Şi a mai trebuit să văd şi cum unul ras în cap a intrat în goană într-un gard de sârmă ghimpată. Când eram liber, mă cufundam în paginile unei cărţi, de cele mai multe ori Holderlin. Până să fiu avansat, pe vremea când eram simplu soldat, am fost de multe ori de planton. Tot timpul făceam boacăne când eram de planton. Adesea, din baraca ce adăpostea bucătăria ieşea un abur albastru, subţire, iar de la crematoriu se înălţa fum dens, negru; trâmbe groase. Nu erau incineraţi, aşadar, doar musulmani[1] slabi, numai piele şi os, ci şi nou-veniţi. Vântul împingea fumul spre lagăr, iar trâmbele treceau razant pe deasupra barăcilor. Aveau un miros greu şi dulceag, încât îţi venea să-ţi verşi maţele. Nu, nu pot uita. Chiar şi astăzi mai simt gustul acela în gură. Când eram în post, în turnul de pază, priveam şina dublă cu macaz, iar în mijloc, rampa cea lungă. Toate trenurile intrau cu spatele, încet, parcă târându-se. Trenurile de marfă coteau, un impiegat, la capătul trenului, flutura braţele, aplecat în afară."

În această zi, Roland nu a putut vedea totul. N-a văzut-o nici pe Ella Bohm, în vârstă de 24 de ani, purtând numele Solomon după

1. în jargonul lagărelor naziste, deţinut ajuns la limita rezistenţei, decăzut fizic şi psihic (n.r.)

căsătorie, cum, pe jumătate leşinată de foame şi de sete, îşi sprijinea mama. „Dar am auzit şuierând, ca acasă la Sighişoara, ca mocăniţa, trenuleţul către Sibiu; un şuierat lung, pătrunzător al locomotivei, aburi groşi... parcă visam... "

Adam: *Era 29 mai 1944. Ora 6 dimineaţa. Era de frumoasa sărbătoare a Rusaliilor. în faţa uşilor închise, sunt descărcate camioane. Şi am auzit urletul unui SS-ist, comandant de grupă: „Pe cine prind că ia aur, îl împuşc!". Iar eu mă gândesc: aur ? Ei trebuie să moară pentru că şi-au adus cu ei toate catrafusele ? Aici totul e deschis şi gol. Iar va fi belşug în lagăr. Bucătăria va fi mai bogată, ciorbe, supe de pâine, steluţe de grăsime, untură de gâscă, fructe, conserve, şliboviţă, aur, aur, bijuterii...*

Stau lângă Borowski, auzim scârţâitul zăvoarelor. Vagoane deschise. Văd cum intră aerul curat şi aproape că-i dă pe oameni pe spate. Se sufocau.

îşi trag sufletul. Oameni printre geamantane, pachete, raniţe, boccele, rucsaci, genţi. Sperau să-şi aducă viaţa cu ei, aşa li s-a spus, că trebuie să-şi construiască „o nouă viaţă" în lagăr, împreună cu tovarăşii de suferinţă. Cărţi, acte, bijuterii. Medicii îşi aduseseră toate instrumentele. Cantităţi impresionante de medicamente. Trebuie să le pună pe toate într-o grămadă, lângă vagoane. Să le pună cu grijă, nu să le arunce. O femeie se mai apleacă o dată după geanta ei. Atunci şuieră nuiaua subţire a SS-istului, îi biciuieşte faţa, o urmă lată, sânge. Se prăbuşeşte ţipând. O fetiţă ciufulită strigă „Mamele, Mamele, Mamele!". Poşete din care ies bancnote, aur, ceasuri, bijuterii. Borcane cu gem făcut în casă, cârnaţi, salam ardelenesc. Zahăr presărat precum zăpada. Deasupra tropăie mulţimea pestriţă. Sunt îndemnaţi: „Repede, Repede!"; femeile ţipă, copiii plâng şi, peste tot, şuieratul biciuştilor şi urletele SS-iştilor. Trec pe lângă medicii care fac trierea. Astăzi a putut fi zărită şi statura masivă a farmacistului din Sighişoara, Capesius. Oamenii trec încet pe lângă el, în şir indian, o mişcare a mâinii la stânga, alta, la dreapta. Cei care stau în partea stângă sunt încărcaţi în camioane. Cei bătrâni, cei slabi, bolnavii, copiii, bebeluşii care plâng şi ţipă; camioanele circulă continuu, o maşină de Cruce Roşie în spatele lor (ce liniştitor, au şi grijă de ei!), semnul de Cruce Roşie, salvator în alte cazuri, străluceşte, îl vede şi Tadeusz, îl văd şi eu şi amândoi ne gândim la acelaşi lucru, vorbim despre acest lucru, asta îi mai linişteşte pe oameni, dar maşina conţine ciclonul mortal pentru gazare. Şi noi trebuie să-i împingem pe oameni, toţi cei din comandoul „Canada" îi despărţim pe cei sortiţi morţii de cei aleşi pentru muncă, şaizeci de „bucăţi"per camion ori 16 camioane, asta face o mie. Un tânăr SS-ist, proaspăt ras, trage câte o linie în carneţel, pentru fiecare camion. „Hai, mişcaţi-vă, mişcaţi-vă". Aici, germana este limba urii. Germana, limba călăilor, fiecare „şi", fiecare „sau" dor ca loviturile de bici. „Ordinele în germană, ca gloanţele ce ucid"[1].

INNSBRUCK, mai 1978. Stăm în ploaie, lângă maşină. Picături de ploaie cad pe chelia lui Roland. Când ajungem înăuntru, în sufragerie,

1. Cf. Kielar şi Bobrowski (n.a.)

arată spre cărţile din care lipseşte Hitler, dar spune: „Am fost cel dintâi din Sighişoara care a citit *Mein Kampf.* La biblioteca din Innsbruck am citit multe cărţi de matematică şi biologie, apoi «clasicii»". În primul rând, îl atrăsese poezia, a zis el, mai ales „divinul Holderlin". Vorbea şi vorbea. „Maică-mea, mătuşă-ta Cecilia, dădea din gură mai abitir ca o mitralieră", a spus râzând. Râsul lui Roland se ridică peste locuinţa sărăcăcioasă ca o pasăre multicoloră.

Albert: „Trebuie să recunosc că mi-a plăcut să fiu soldat. Şi soldat aş fi rămas, dacă am fi câştigat războiul." „De ce tocmai soldat?" „Printre altele, meseria de soldat este una în care ai cel mai mult timp liber. Asta m-a atras." „Puteai să citeşti poezii, să dai frâu liber înclinaţiilor tale poetice... " „Da, am stat şi eu de santinelă şi aveam rucsacul plin de poezii. Nu-i aşa ? Tot timpul făceam boacăne când eram de santinelă." „Şi la Auschwitz?" „Da". Şi începe să râdă cu o voce de castrat: „Acolo am fost doi ani simplu soldat". „Dar ai fost şi ofiţer acolo." „Ei da, mai târziu, mai târziu, din '43 abia." „Până în '43 ai fost subofiţer?" „N-am fost. Sunt unul dintre puţinii care au fost făcuţi din soldaţi direct ofiţeri." Şi iarăşi începe să râdă, ciudat cât de feminin, cu nuanţe seci: ceva nervos, isteric se strecoară în mieroşenia din tonul său, ascuţit, ca un chicot de Baba Cloanţa. Aspru. Nechibzuit. Naiv.
„Până în mai 1943, când eram încă Sturmmann - abia în mai am fost avansat la gradul de ofiţer - trebuia să stau de santinelă şi priveam în jos spre forfota aceea de oameni. Apoi mă uitam repede într-o carte. Rândurile cărţii erau asemenea unor ziduri de protecţie.

10

Mă gândeam la ora de religie. Ora de religie pe care trebuia s-o ţin dimineaţa, la şcoala germană. O zi de şcoală. O zi de planton. Interesant. Acolo era turnul babel, un esperanto al deţinuţilor, patruzeci de limbi ? O germană pocită. Ne făceam mici. încercau să se apere... spuneau că, pentru ei, sunt *esesman-ul*[1] din bloc*kuhrerszuba*[2] de sub turn."
Adam: *Ne mână spre duşuri. Văd limbi de foc într-o groapă lungă, aud strigăte, plâns de copil, lătrat de câini, focuri de revolver...*
Roland: „Ciudat. în turn, cugetam adesea la religie : ce psalm vine mâine la rând ?
Creştinism german? *Groaza nopţii se împlântă şocant în inimă.* Cum să le spun copiilor că nu există nici Dumnezeu, nici mântuire ?
Da' ce zic eu, gândeam şi gândesc şi azi aşa. Cu siguranţă că şi celălalt observase că întorceam capul să nu văd ce se întâmplă acolo, *jos,* nu eram atent... Dar am văzut totul, am fost nevoit să văd totul... Şi mă gândeam la altceva, la ce o să fac la şcoală, la ce le voi spune copiilor, o!, erau copii drăgălaşi şi ascultători la şcoala germană din Auschwitz. Iar pe urmă le voi vorbi despre Fuhrer, pe care l-a trimis Dumnezeu, mă gândeam atunci, ca să mă mai liniştesc. Dumnezeu ne-a eliberat de întreaga răspundere în acest hiatus milenar şi în această prăbuşire a cerului, pe care le-am trăit acolo... o epocă măreaţă, dar îngrozitoare."
1. SS-istul
2. Camera şefului de bloc

10

Adam Salmen: *Tadeusz, camaradul meu de Canada", cu care trebuia să lucrez în acele zile pe rampă, îşi aminteşte cu totul altfel. După eliberare, la doar 29 de ani, s-a sinucis, nu putea rezista afară: l-au ucis amintirile!*
Tadeuz Borowski: „Voiam să fug, dar morţii erau împrăştiaţi peste tot. înşiraţi pe pietriş, pe marginea de ciment a peronului, în vagoane. Copii, femei urâte, dezbrăcate, trupuri de bărbaţi contorsionate convulsiv. Am fugit cât am putut. Cineva m-a pocnit cu cravaşa. Cu coada ochiului, l-am zărit pe SS-istul care urla, m-am desprins şi am dispărut printre «canadienii» cei graşi.
în sfârşit, mă pot târî din nou pe povârniş. Soarele a coborât mult spre orizont, lumina lui crepusculară, roşie ca sângele, umple rampa. Umbrele copacilor s-au lungit, ţipetele oamenilor răsună tot mai tare şi mai pătrunzător sub liniştitul cer vesperal. O linişte molatică se lasă încet peste natură.
Abia aici, în josul şinelor, poţi avea măsura exactă a iadului viermuielii de sus, de pe rampă. Doi oameni s-au prăbuşit la pământ, prinşi unul în braţele celuilalt, într-o ultimă îmbrăţişare disperată. El îşi îngropase degetele în trupul ei, dinţii lui îi sfâşiau rochia. Ea geme, scoate scurte ţipete isterice ; abia când o nimereşte o cizmă cu pinteni tace. îi desprind unul de celălalt ca pe nişte lemne şi îi mână spre vagoane ca pe vite.
Patru deţinuţi saltă cadavrul puhav al unei femei uriaşe. Toţi patru asudă sub apăsarea poverii, înjură şi gonesc copiii care le stau în

10

cale. Copiii sunt peste tot, aleargă precum câinii rătăciţi, de la un capăt al rampei la celălalt, caută şi scâncesc, plâng şi ţipă. Bărbaţii îi înşfacă de cap, de gât, de mâini şi îi aruncă în camioane. Cei patru canadieni nu reuşesc să transporte cadavrul. Cheamă întăriri, în cele din urmă cadavrul cel greu e urcat în camion, alături de cei încă vii şi cei deja morţi, care vor ajunge de-a valma la crematoriu, chiar şi copiii care continuă să ţipe şi să plângă."
Adam: *Infernul propriu-zis s-a dezlănţuit abia după ce au fost golite vagoanele cu morţi, muribunzi, schilozi şi bolnavi care nu se mai puteau deplasa; nici măcar nu s-a mai făcut trierea. Şi „canadienii" trebuiau să pună osul la treabă. O fată cu un singur picior e cărată de doi deţinuţi, bărbaţii ţin copilul de ambele mâini şi de picior. Pe chipul de copil curg lacrimi, Nu, mă doare, mă doare !" Este aruncată în camion, alături de cadavre şi de cei pe jumătate morţi, şi urlă de durere. Va fi şi ea arsă, laolaltă cu morţii. Deasupra străluceşte un cer frumos, limpede, plin de stele.*
Acum o oră, pe aici viermuiau oamenii. Acolo unde fumegă furnalul, copiii şi bătrânii, femeile şi bărbaţii mai în vârstă s-au sufocat urlând.
Acum o oră încă se mai făcea trierea.
Pe mine şi pe Tadeusz ne-a izbit o putoare dulceag-caldă din vagoane. Un munte de trupuri umane. Corpurile erau încâlcite unele într-altele. Grămada nu se mai mişca, dar încă fumega.
„Descărcaţi", răsuna tăios, în întuneric, vocea din spatele nostru. Din noapte, apăru

SS-istul. Pe piept îi atârna un felinar. A luminat în vagon: „Ce staţi pe aici ca proştii ? Descărcaţi!". Cravaşa ne-a atins spinările. Am prins mâna unui mort, iar degetele lui mi-au strâns mâna ca o menghină. M-am desprins ţipând şi am luat-o la goană.

Tadeusz: „Inima-mi bate nebuneşte, stomacul mi se întoarce pe dos, genunchii mi se înmoaie.
M-am rostogolit sub un vagon şi am vomitat. Apoi am coborât iarăşi, târâş, pe povârniş.
Zăceam pe oţelul rece şi visam că mă întorceam în lagăr. Visam patul de scânduri rece, gol, fără paie, aveam frânturi de vise pe care le visezi cu puţinii prieteni care nu sunt gazaţi în această noapte. Deodată, lagărul mi-a apărut ca un port sigur şi protector, întotdeauna ceilalţi mor. Tu însuţi continui să trăieşti cumva, ai ceva de mâncare acolo, încă mai ai puterea de a munci, ai un acoperiş deasupra capului, o patrie, o fată...
Farurile strălucesc, marea de oameni curge necontenit, febrilă, tulbure, ameţită. Oamenii ăştia chiar cred că vor începe o nouă viaţă în lagăr, sunt gata să înceapă dura luptă pentru supravieţuire. Habar nu au că vor muri imediat, că nu vor mai avea nevoie de tot aurul, de toate briliantele pe care le-au ascuns temători în cusăturile hainelor."

Adam: *Când se goleşte rampa de la Birkenau, Tadeusz Borowski trebuie să intre din nou în vagoane, un Scharfuhrer slab, ciupit de vărsat, comandă: „Hai! Fă curat!". încă mai zăreşte marele nor de praf în urma ultimului camion care-i duce pe oameni la gazare.*

11

Tadeusz sare în primul vagon, dă la o parte copilaşii călcaţi în picioare şi asfixiaţi, cu capete uriaşe şi pântece umflate, aruncaţi printre ceasuri pierdute, bălţi de urină, fecale, hârtie, genţi, resturi de haine. Tremurând, îi scoate la lumină: „Ca pe găini, doi în fiecare mână!". Îi duce la vagonul în care se află morţii.
Se sprijină cu spatele de vagon. E foarte obosit.
Un prieten, Henri, un deţinut francez, îl trezeşte. Aşadar, cineva îl trage de mână:„En avant! *Jos de pe şine!". Ridică privirea, chipul îi joacă în faţa ochilor, se estompează, se apropie din nou, creşte, creşte, se face tot mai mare şi mai transparent, se face una cu arborii, se lungeşte cât trunchiurile, Dumnezeu ştie de ce, brusc, toate bestiile se fac negre. Clipeşte iute de câteva ori:*
„Henri, oare noi om fi oameni buni ?"
începe munca propriu-zisă a „canadienilor". Toate lucrurile celor care tocmai au fost duşi la gazare sunt aruncate în camioane, geamantanele sunt stivuite, unele sortate, multe dintre ele sunt deschise şi făcute vraişte, „aşa, pentru distracţie" sau pentru a găsi şnaps şi parfum, a notat Tadeusz ulterior. Toţi cei ce scriau erau pe deplin conştienţi că-şi puneau viaţa în joc, fiindcă scrisul sau cititul erau fapte care primeau pedeapsa capitală, însă toţi ştiau că, odată şi odată, vor depune mărturie. „Pur şi simplu turnau peste ei flacoanele cu parfum. Unul dintre geamantane se deschide. Din el cad costume, haine, cămăşi şi cărţi. Ceva greu, învelit într-un prosop, se rostogoleşte la picioarele mele. îl ridic şi, curios, îl desfac: aur, două mâini de bijuterii grele, inele, brăţări, coliere, briliante...

11

Dă-ncoa"', spune SS-istul şi îmi întinde calm geanta deschisă. E plină de aur şi pietre colorate care strălucesc, lângă ele sunt bancnote, valută străină. închide geanta şi i-o întinde ofiţerului. Ofiţerul pleacă cu geanta plină.
De Rusalii, odată cu transporturile din Ungaria, au sosit la Auschwitz atâţia oameni şi atâtea bogăţii, încât Hans, Kapo[1] *al „canadienilor", a devenit cel mai căutat din lagăr. Chiar şi Danisz, cel mai vechi din lagăr, se gudura pe lângă el, îi zâmbea, iar Jupp, care era* Kapo *al lagărului, a devenit deodată prietenul lui cel mai bun şi se plimbau braţ la braţ. Hans le făcea tuturor cadouri grase. Şi radia de fericire. Dar, din păcate, asta a durat doar câteva săptămâni, pe urmă transporturile din Ungaria s-au rărit şi apoi s-au sistat definitiv. Rampa era iarăşi puştie. Iar Hans a fost dat uitării. Acolo nu mai conta nimic, numai VIAŢA; datorită celor trimişi la gazare, care nu aveau voie să ia nimic cu ei, trebuia să se ducă goi la moartea prin asfixiere, datorită lor supravieţuiau ceilalţi, fiindcă supa din bucătăria lagărului devenea ceva mai groasă de la gunoaiele alimentelor aduse aici de cei condamnaţi la moarte. Asemenea supe potoleau foamea măcar pentru o vreme; moartea celorlalţi, speranţe pentru propria supravieţuire, mai ales la deţinuţi, oricât de absurd ar suna. Nu doar făptaşii, ci şi ei erau „dezumanizaţi".*
Borowski e obosit şi tot mereu se trezeşte, e din cale-afară de treaz: vede un camion plin

1. Deţinut cu funcţie de comandă, în lagărele naziste

de cadavre; cadavre transportate, cadavre umflate. Peste ele sunt aruncaţi schilozii, paraliticii şi cei pe jumătate asfixiaţi. Acest munte de morţi se mişcă, geme şi urlă. Şoferul porneşte, un SS-ist strigă: „Stai!". Aduc un bătrân în frac. Are o banderolă pe braţ. Capul se loveşte ritmic de pământ. Bătrânul scânceşte, se jeleşte: „Vreau să vorbesc cu domnul comandant... Vreau să vorbesc cu domnul coman...". Este aruncat lângă morţii din maşină. Iar tânărul SS-ist strigă la el: „Termină, omule, într-o jumătate de ceas o să-l întâlneşti pe comandantul comandanţilor ! Dar fii atent: să spui şi acolo Heil *Hitler!".*
Tadeusz este iarăşi aproape de leşin când doi bărbaţi aduc un copil, o fată care are doar un picior şi chipul scăldat în lacrimi.

VIKTOR CAPESIUS: „între 14 mai şi 7 iulie 1944, au sosit din nordul Ardealului şi din Ungaria 34 de trenuri cu 288357 de evrei, care au fost triaţi pe rampă; dintre ei, circa o treime au fost salvaţi, fiind apţi de muncă. Copiii sub 14 ani nu se regăseau printre ei. începând cu anul 1943, mulţi ardeleni şi bănăţeni au fost repartizaţi în echipele de pază ale lagărului. Erau folosiţi doar pe post de însoţitori."

Doctoriţa Adrienne Krausz: „în iunie 1944, am fost deportată la Auschwitz, împreună cu părinţii şi cu sora mea. Am sosit dimineaţa devreme, să fi tot fost între orele 3 şi 4. Luminile erau încă aprinse. Amândoi părinţii mei erau medici şi îl cunoşteau pe *Doktor* Capesius, care, în calitate de reprezentant al

IG-Farben[1], i-a vizitat de mai multe ori la cabinetul lor. Când mama l-a văzut pe ofiţerul care se ocupa de triere, a spus: «Dar ăsta-i *Doktor* Capesius, din Cluj!». Cred că şi el a recunoscut-o pe mama, deoarece i-a făcut cu mâna. Mama şi sora mea au fost trimise de el în stânga, la gazare, eu am fost împinsă la dreapta şi am avut dreptul să trăiesc. Mai târziu, am întâlnit un cunoscut care a fost cu tata la triere. Mi-a povestit că tata l-a salutat pe Capesius şi l-a întrebat unde îi sunt soţia şi fiica în vârstă de 11 ani. Capesius i-a răspuns: «Vă trimit şi pe dumneavoastră acolo unde vă sunt soţia şi copilul, e un loc bun.»
Preşedintele: L-aţi mai văzut pe Capesius în lagăr?
Krausz: Da, l-am mai văzut o dată, în aceeaşi zi. Am fost duşi la baie, raşi în cap, spălaţi şi îmbrăcaţi. Când noi stăteam dezbrăcaţi la rând, *Doktor* Capesius a trecut pe acolo. Stăteam lângă doamna Stark, o doamnă mai în vârstă, care îl ştia pe Capesius tot din ţară. Ea a intrat în vorbă cu el şi l-a întrebat : «Domnule doctor, ce se va întâmpla cu noi ?» sau aşa ceva, nu-mi amintesc prea bine. El a dat-o la o parte de-a căzut pe podeaua alunecoasă. A fost ultima oară când l-am văzut pe *Doktor* Capesius."

1. I.G. Farbenindustrie AG era cel mai mare concern din industria chimică; a luat naştere în 1926 prin fuziunea mai multor firme. După al Doilea Război Mondial, concernul a fost din nou dizolvat în firmele sale componente.

8.

„Cu doamna Weiss, evreica din Sighişoara", l-am auzit spunând pe colegul meu de şcoală Gernot Wagner, „am lucrat la fabrica de faianţă din Sighişoara. Era modestă şi mereu prietenoasă. De la ea ştiam doar că e evreică şi fusese deţinută la Auschwitz, iar soţul ei, pe atunci directorul fabricii de pâine din Sighişoara, fusese la Buchenwald. Să fi fost prin 1962 când, absolut întâmplător, eram la locul unde muncea doamna Weiss; la 10 punct, a început pauza de masă. Acesta era momentul în care se opreau toate tocilele (zece tocile duble). în clipa de linişte ce se instaurase brusc, am auzit cum, în secţia vecină, şeful ţipa la un muncitor. Doamna Weiss a tresărit şi a spus în română: «Vai, parcă îl aud pe *lagerfuhrer*[1]»"
„în 1942 am fost ridicaţi din Cluj: tata, mama şi noi, cele trei fete. Mai întâi ne-au dus la Dej, să lucrăm într-o fabrică de ţiglă, apoi am fost închişi în vagoane de vite, fiecare a primit o pâine şi o bucată de margarină. După ce, vreme de trei săptămâni, am avut parte de o călătorie groaznică, am ajuns la rampa pentru evrei din Auschwitz. Părinţii ne-au fost trimişi de îndată la gazare, noi, fetele, la muncă.
Mai întâi a trebuit «să facem baie», dezbrăcate, bineînţeles. Şi tot dezbrăcate am stat apoi la coadă şi am fost «controlate» de un SS-ist. Una dintre deţinute, care avea pe abdo

1. Şeful de lagăr

men cicatricea unei operaţii de apendicită, a fost imediat trimisă la gazare, la fel întâmplându-se şi cu una care avea o cicatrice pe braţ.
Apelurile erau cele mai rele. în zori de zi, la 5, eram goniţi din paturile noastre de scânduri şi până la 9 trebuia să stăm afară fără să ne mişcăm, fie vară, fie iarnă. Am fost nevoiţi să «învăţăm» că, la apel, trebuia să apară şi morţii, trebuia să-i cărăm şi, după ce stăteam afară cu orele, să-i ducem înapoi în baracă, până când erau înregistraţi ca morţi şi duşi la crematoriu, de cele mai multe ori puţeau îngrozitor, iar noaptea eram siliţi să dormim cu ei lângă noi. Nu mai eram oameni. Singurul gând, singura dorinţă era să mai ai posibilitatea să tai o pâine în felii, felii de la un capăt la altul al pâinii.
Supravieţuirea le-o datorez muncitorilor de la o fabrică şi, apoi, unui SS-ist, un bănăţean. Ei îmi tot plasau pe ascuns pâine şi alte alimente."
Ella Solomon: „Am mărşăluit câteva sute de metri, de la gară până la baie. în faţa băii, în aer liber, a trebuit să ne dezbrăcăm, având voie să păstrăm doar pantofii. Am fost conduşi într-o anticameră a băii şi a trebuit să ne şi descălţăm. După ce am aşteptat peste o oră, ne-au băgat, singuri, într-o cabină de duş. Apoi am ajuns într-o încăpere mare cu duşuri, unde ni s-a permis să ne curăţăm cu săpun. Deşi, la început, ni se dăduse de înţeles că hainele ne vor fi curăţate şi le vom primi înapoi, în baie ni s-au dat alte haine, proaste, precum şi saboţi de lemn.

Apa era fierbinte. După aceea, a trebuit să-mi aştept colegele sub cerul liber. Şi tot dezbrăcaţi am fost trimişi la frizer, într-o cămăruţă. El ne-a ras părul de pe întreg corpul. Cu asta, am pierdut orice semn exterior al identităţii noastre. Nu mai aveam nimic, eram nişte nimeni. În interiorul nostru, ne-am păstrat, totuşi, eul, cu care încercam să ne opunem. Acolo, în acele minute, ni s-a oferit o situaţie tragică: mulţi nu au reuşit să reziste decât până aici. Fără păr, femeile cele mai diferite s-au preschimbat în trupuri identice. Nu se puteau face deosebiri. Trăsăturile chipului păreau că se dizolvă şi o expresie goală, fără sentiment, ieşea la lumină. S-a petrecut ceva ciudat, era de parcă toţi împreună am fi avut UN SINGUR corp lipsit de atractivitate, astfel încât au avut loc schimbări fundamentale între numărul persoanelor şi suma dimensiunilor corporale - deodată, toţi ocupam mai puţin spaţiu. Eram o masă fără importanţă. Dispăruse aura noastră ? Dimensiunea sufletească individuală părea că nu mai există. în acelaşi timp, părea că o povară cade, eul. Nu mai exista istorie, legături, trecut, nume. Fetele, care până atunci plânseseră încontinuu, nu-şi mai reveneau acum din chicotit şi râdeau de aspectul comic al prietenelor, le strigau pe nume, ca şi când ar fi fost undeva pe afară, mirându-se că un asemenea corp fără chip reacţiona, izbucneau isteric, râs, strigăte ascuţite, chiote, îmbrăţişări sălbatice, unele îşi îngropau faţa în palme, urlând şi rostogolindu-se pe jos.

După cum se spunea în *lagerszpracha,* «esperanto de lagăr», noi eram *cugang* (noi
13
achiziţii) şi totul era *die aufnama in den stand lagru, die aufnamowanie*[1]*,* dar ni se luase tot ceea ce ne păstra individualitatea, hainele civile, toate obiectele personale, chiar şi părul, să nu mai vorbim despre nume, eram «numere». Da, ne puneau să completăm «fişa personală» germană, unde trebuiau indicaţi şi eventualii dinţi de aur şi coroanele de platină. Şi apoi venea *kwarantena*[2]*,* cu nesfârşitele *apela*[3]*.* Şi *tresura cugangow,* dresatul noilor achiziţii, pe care noi, slavă Domnului, nu am făcut-o decât câteva zile, deoarece *Doktor* Capesius sau *Doktor* Klein au pus o vorbă bună pentru noi. Dar alţii au povestit de ce tratament au beneficiat, vecina mea poloneză din *koja*[4]*,* de la care am şi învăţat *lagerszpracha,* altfel neputându-mă face înţeleasă, dar care mai rupea şi ceva germană, a povestit lucruri îngrozitoare, când stăteam lungite noaptea în *koja* noastră.
Erau paturi de scânduri dispuse pe trei etaje, fără saltele, fără pături - nimic. Erai nevoit să stai pe scândurile goale. Ne îngrămădeam cam opt într-un pat, mai târziu şi zece. E greu de înţeles cum de încăpeam toţi. Era posibil numai dacă stăteam pe-o parte. Ne lipeam strâns unul de altul, exact cum stau lingurile într-un sertar. Dacă voia cineva să se întoarcă, pentru că îi amorţise piciorul, trebuiau să se întoarcă toţi cei zece.
1. Primirea în lagăr
2. Carantina
3. Apeluri
4. Boxă
13
înainte să se crape de ziuă, de fapt era încă beznă şi noapte, răsuna iarăşi îngrozitorul termen «Apelul pentru numărătoare!». Ciomegele şi vinele de bou erau puse de îndată în funcţiune şi ne mânau afară din aşternuturi - aşternuturi? -, din paturile de scânduri, în vântul rece al zorilor. Eram ordonaţi în şiruri de câte cinci şi stăteam şi stăteam. Nu aveau milă. Chiar şi cine cădea din picioare era lăsat în şir. Un asemenea chin dura trei, patru ore, iar ei numeau asta apel pentru numărătoare. Apoi veneau SS-iştii să ne numere. însă, mai înainte, aproape ne omorau cei mai vechi din bloc. De exemplu, aproape în fiecare zi eram pedepsiţi de cei mai vechi din bloc, în felul următor: ore întregi trebuia să îngenunchem în ploaia care şiroia şi să ţinem câte o ţiglă în fiecare mână. Bineînţeles că genunchii noştri erau plini de răni. Mulţi se îmbolnăveau, făceau pneumonie, mureau. Dar asta nu conta.
Se repetau îngrozitoarele distribuiri ale ceaiului. Stăteam din nou la coadă, pentru scârboasa supă de iarbă, «condimentată» cu cremene.
Apelul, care dura ore în şir, nu ţinea seama de condiţiile atmosferice : caniculă de 30 până la 35 de grade sau friguri, iarna, de până la minus 38 de grade!!!, pe vânturi tăioase, care-ţi biciuiau corpul şi pe care trebuia să le suportăm dârdâind şi clănţănind din dinţi. Nimic nu conta.
Apelul pentru numărătoare avea ca scop şi controlul stării noastre fizice. încet-încet, oamenii decădeau. Cei care erau numai pielea şi osul primeau porecla de «musulmani». Erau scoşi şi deja ştiam încotro îi mână.
13
Atât de tare ne temeam de starea de «musulman», încât făceam pe dracu-n patru să o evităm: ne dădeam palme peste faţă ca să avem obrajii roşii şi înghiţeam şi mâncare necomestibilă. Mulţi îşi îndesau alte boarfe pe sub haine. Şi, de fiecare dată, ne luptam pentru doritul lichid mai groscior de pe fundul găleţii.
Doar ţipetele încă le mai aud, cele mai porcoase înjurături, şi cum, la apel, se urla: «Repede! Repede!», apoi «Micenab! Micenauf!», dă basca jos, pune basca pe cap. Sau cântecele. Treptat, am început să urăsc aceste cântece populare, care îmi plăceau acasă şi pe care le cântau saşii. Odată, împreună cu Magda Szabo, am fost nevoită să privesc cum o amărâtă de unguroaică vlăguită, aproape o «musulmancă», a primit 25 de lovituri cu *pejcz* (cravaşa) la fundul gol, în faţa comandoului reunit, ea striga îngrozitor, abia putea să ţină numărătoarea, o dată a uitat şi lovitura a fost repetată! O alta a fost pusă pe o bancă, n-au legat-o, dar trebuia să se ţină tare, doar capul îi era sprijinit de două deţinute, am văzut: una din cele care o ţinea o mângâia, în timp ce *gumiknypel-ul*[1] o lovea peste coapse şi peste fund, până ce totul a devenit o masă informă, plină de sânge. Ea stătea acolo şi abia dacă mai respira; nu mai putea să se ridice...
La apeluri, *apela in der kwarantena*[2]*,* se făceau trieri, fie de către *Doktor* Mengele, fie de către supraveghetoare. Dintre numele supraveghetoarelor SS-iste încă îmi mai aduc aminte de Mandl şi de frumoasa Grese.
1. Baston de gumă
2. Apeluri în carantină
13
Deţinutele care erau notate şi eliminate erau duse la gazare de către cei mai vechi din bloc... (Pauză lungă)
Scopul *kacetlager-ului*[1]*,* al acestei *mordowa-nia*[2]*,* era, aşadar, moartea. Toamna, vântul de la răsărit, din stepele ruseşti, deja îţi biciuia faţa. Noapte adâncă. În zori, la 5, când afară era încă întuneric, apelul de dimineaţă... Apoi erau strigate numerele şi se făcea distribuţia pentru muncă, mergeţi la dispozitivele de înclichetare, cu cântec, iar cântecul era: «Iată, vin jidanii din Palestina, cu puşti de lemn, nu vă temeţi, puştile nu trag, pentru că sunt ale jidanilor, tralala tralala» şi apoi mărşăluiam şi vai de cel care nu cânta. Apoi paturile puştilor izbeau."

Adam: *Am aflat mai târziu că erau şi unii care se opuneau, de exemplu Zofia, o tânără poloneză frumoasă care se apăra, o minune de om: întotdeauna striga înapoi la cei care urlau la ea. Apoi o pedepseau, de cele mai multe ori era pusă pe bancă şi biciuită. Dar niciodată nu a ţipat. Lupta pentru demnitatea ei. Şi a reuşit să facă asta luni de-a rândul.*
Dar cel mai perfid mijloc de constrângere era limba, deja de la intrarea în lagăr vedeai cinicul „Arbeit macht frei"[3]*, apoi salutul de întâmpinare al* cugangow *de către* lager-komendant[4], *reprezentantul acestuia sau de*
1. Lagăr de concentrare
2. Crimă
3. „Munca te eliberează", cunoscut slogan nazist, preluat de la Hegel, din *Fenomenologia spiritului,* şi al cărui sens a fost deturnat de către naţional-socialişti
4. Comandantul lagărului

către lagerfirer[1]. *Era un* kacetlager *sau* mordo-wanie, *o moară a morţii. Şi apoi această* aufnama, *sau* aufnamowanie[2], *îţi erau luate hainele şi puse în saci, îţi erau confiscate toate obiectele personale, erai îmbăiat şi ras, tuns la zero. Şi apoi* kwarantena.
încerc să-mi „salvez" draga mea limbă germană. Fiindcă era urâtă de toţi. Toţi deţinuţii trăiau într-o situaţie extremă, determinată de limba germană: comunicarea cu paznicii se făcea în germană, scrisorile din lagăr trebuiau redactate în germană (tocmai pentru a face posibilă o cenzură poştală), în toate blocurile ni se atrăgea atenţia asupra obligaţiei de a vorbi germana. Era aproape imposibil să supravieţuieşti fără cunoştinţe de germană.
Ella Solomon: „Curând, a început să n[e] chinuiască o foame animalică, nu mai vorbeai[1] decât despre mese pline de bucate alese despre mâncărurile noastre preferate. Când noaptea, ne strecuram afară ca să ne spălăm» auzeam zgomotul maxilarelor care molfăiau: tovarăşii noştri de suferinţă mestecau, î[n] somn, mâncărurile lor preferate.
Din acel moment, în fiecare dimineaţă (acele dimineţi îngrozitoare!), ofiţerul SS ca [re] era de serviciu sau chiar şeful îl întreba întotdeauna pe medic, în timp ce intra fluierând în bloc : «Cum mai stă treaba în cuşca [cu] maimuţe ?».
în bloc era o tânără frumoasă, care mai avea puţin până să nască. Hotărâserăm [în]
1 Şeful lagărului 2. Primire

unanimitate s-o ascundem pe după paiele pe! care le descoperiserăm pe podeaua blocului. Am rugat-o să se ghemuiască cât de mult poate, fiindcă paiele cu care voiam s-o acopăr nu ajungeau pentru tot corpul. Aşa nu ar fi putut fi zărită. Am trecut la treabă. Chestiunea era urgentă, fiindcă, altfel, ar fi trebuit să iasă la apel şi, dacă nu astăzi, atunci mâine tot i s-ar fi descoperit «păcatul». în timp ce munceam febril, un înalt ofiţer SS m-a împins de la spate cu bastonul. L-am recunoscut pe Capesius, farmacistul din Sighişoara, locul de naştere al mamei mele. Pe atunci făcea reclamă la produsele Bayer; când eram mică, îi vizita adesea pe părinţii mei la cabinetul lor medical. Cu un chip strălucind de bucurie, îmi dădea câte un creion sau o agendă. Eram tare mândră la şcoală de agenda mea Bayer.
însă acum m-a dat afară şi, cu băţul lui, a aruncat paiele de pe gravidă: pe deţinuta care îşi aştepta «fericirea» nu am mai văzut-o nicicând."
Adam: *Programul zilnic arată astfel: la 4 dimineaţa suntem treziţi cu fluierături. Ne facem paturile ca în armată (păturile trebuie împăturite exact peste saltelele de paie). Spălarea (pentru deţinuţi nu există decât puţine instalaţii sanitare). Bătaia pe „micul dejun".*
Alinierea în rânduri de câte zece. Durata apelului e foarte variabilă, depinde de cât de repede poate fi constatată prezenţa deţinuţilor.
Deţinuţii trebuie să plece în marş cadenţat şi în tactul muzicii orchestrei lagărului. Programul de lucru este, în general, de 11 ore, cu o jumătate de oră pauză de prânz.

Deţinuţii care se întorc de la muncă sunt controlaţi.
Lupta pentru masa de seară. La ora 21, stingerea ; este strict interzis să părăseşti baraca.
Am început să pun într-o cutie de conserve hârtie scrisă mărunt, pe care îmi notez evenimentele zilnice. Uimitor cum funcţionează organisacja[1], *chiar şi mituirea SS-iştilor, astfel încât scoaterea şi introducerea de obiecte de la locuitorii din jur merge din ce în ce mai bine prin* filcung[2] *de la poartă. Apoi, obiectele aterizează într-o* melina, *o ascunzătoare; a mea era o gaură sub zid, unde lipsea o ţiglă, astfel încât eu, de fiecare dată, ridicam ţigla nou adusă şi ajungeam la gaura din zid. în cazul comandoului special este şi mai simplu, pun cutia de conserve sub muntele de cadavre şi ţin minte cadavrul unde am aşezat-o, memorez trăsăturile chipului său, îmi spun că e macabru ; mai degrabă mă gândeam că amărâtul mai poate trăi astfel încă o clipă: în mine, în amintirea mea. Aşa am păstrat în mine o întreagă galerie de chipuri de morţi. În fiecare zi altul, de parcă erau martorii mei. Cei amărâţi, cei ucişi, cei plecaţi dintre noi rămân aproape.*
9.
Adam: *În 1943, am ajuns la Auschwitz împreună cu doctorul Otto Wolken din Viena, aşadar în lagărul principal de la Auschwitz.*
1. Organizaţia
2. Contrabandă

Drumul de la gară până în lagăr a fost destul de lung. Am fost însoţiţi de SS-işti, care, pe drum, ne întrebau: Ai bani? Ceas ai ? Dă-le-ncoace, oricum nu ai voie să le păstrezi, o să ţi le confişte. Dă-mi-le mie, o să te ajut în lagăr !". Erau şi oameni

care târau geamantane grele. Doctorul Wolken avea un incredibil spirit de observaţie, prezentarea lui e mai exactă decât a mea, am preluat-o în jurnalul meu. El a reluat-o în procesul Auschwitz.
Doctorul Wolken: „Apoi am ajuns în lagăr. Am intrat în marş pe acea poartă. Dintr-un bloc situat în partea stângă răsuna muzică de vals, orchestra făcea repetiţii. Da, chiar nu aveam impresia că sosim într-un infern, totul arăta atât de liniştit, de paşnic. Am fost duşi la un bloc, unde mai întâi ni s-a spus: «Jos toate hainele !». Fiecare a primit câte un sac. «Aruncaţi-vă lucrurile personale în acest sac!» Cu acest sac am mers la aşa-numita secţie politică. Acolo am predat sacul, în locul căruia am primit un bileţel cu un număr. Ni s-a spus să-l păstrăm cu grijă. E important pentru noi, fiindcă dacă pierdem biletul, nu ne mai primim înapoi lucrurile. Apoi am fost duşi într-un spălător. Era o încăpere mare, cu podea de beton, cu băltoace pe podea, din duşuri picura apa. Am intrat. La început, eram 80 sau 90 de oameni, apoi au venit alţii şi alţii.
Era cam pe la amiază când am intrat, au trecut ore bune şi tot mereu intrau fiinţe dezbrăcate. Eram obosiţi, abia ne mai ţineam pe picioare, căci fuseserăm pe drum o zi şi jumătate, fără să fi mâncat nimic. Şi, astfel, oamenii au început să se aşeze pe podeaua de beton, în bălţi, ne era absolut indiferent, şi aşteptam, aşteptam. Şi aşteptam să ne dea măcar ceva de mâncare. Tot ceea ce mai eram în stare să facem era să prindem în palme apa care picura şi să o lingem. Apoi s-a făcut noapte. Am fost scoşi noaptea din bloc şi am fost puşi alături, pe terenul de apel. A trebuit să stăm toată noaptea acolo. Era o noapte de mai foarte rece. Bătea vântul, ploaia rece cădea pe noi. Am stat şi am stat şi am stat, până dimineaţa.
Dimineaţa am început să fim raşi. De pe toate părţile cu pilozităţi ale corpului, părul ne-a fost mai degrabă smuls decât ras; apoi am fost unşi cu celebrul Cuprex[1]. Atunci ne-am dat seama prima oară ce înseamnă cu adevărat lagărul: când ieşeam din camera în care fuseserăm raşi, urcam pe estradă. Acolo stătea un SS-ist, care verifica dacă suntem bine raşi. Şi, dacă nu eram bine raşi, mâncam bătaie şi eram trimişi înapoi, cu toate că nu eram noi cei care rădeau, ci cei raşi. Abia după ce găseam îndurare puteam merge la duş, la final ieşeam pe partea cealaltă, într-un loc gol. Şi acolo stăteam ore în şir, până ce toţi terminau procedurile.
În sfârşit, am ajuns într-un bloc. Acolo stăteau deţinuţi, fiecare avea o grămadă de haine în faţa sa şi ne aruncau câte o ţoală: «Totu-i pe măsură!». Şi primeai o cămaşă. Eu am primit o cămaşă de copii, mânecile nu-mi ajungeau nici până la cot, n-o puteam închide în faţă, pentru că era prea mică. Dar, în schimb, am primit o pereche de pantaloni care
1. Soluţie împotriva păduchilor
i-ar fi venit bine şi unui uriaş. Trebuia să-i suflec de patru ori ca să pot merge şi să nu mă împiedic în ei. După ce am fost «îmbrăcaţi», a trebuit să ne întoarcem la secţia politică. Abia atunci am aflat ce înseamnă, de fapt, acele bileţele, pe care noi le consideram a fi de la garderobă: am fost puşi să arătăm bileţelul, să ne suflecăm mâneca stângă, iar numărul ne-a fost tatuat. Bilete de garderobă - acesta era viitorul nostru număr! Ni s-a explicat că, de acum înainte, nu mai suntem oameni, ci numere.
Nu-s multe de spus despre timpul petrecut în carantină. Stăteam toată ziua într-un loc strâmt, între două blocuri. Acolo fuseseră scoase două bucăţi de beton şi pus un cadru de lemn: latrina pentru întreaga grupă de circa 800 de oameni. Totul se desfăşura în acel loc. În mijloc era acest cadru şi când cineva voia să-şi facă nevoile, se aşeza pe el sau lângă el, depinde de situaţie. Şi se întâmpla ca acela care stătea în faţă să fie «spălat» de cel din spate.
Da, aşa erau încurajaţi şi cei mai vechi din bloc. Toţi nu erau decât nişte morţi în vacanţă. Şi primeau câte o bătaie soră cu moartea, iar când oboseau... procesul morţii se derula prea lent. Acum, fiindcă rămăseseră prea mulţi deţinuţi, în ciuda brutalităţilor şi a altor activităţi prestate în acest sens din proprie iniţiativă, a intrat în scenă medicul lagărului. El a procedat mai elegant. Vine, stă în picioare, spune, indiferent dacă e vară sau iarnă: «Dezbrăcarea la piele! La locul de apel!». Merge printre rânduri şi, cu un semn, decide cine trece de la viaţă la moarte. Ei, nu prea
15
controla aşa de conştiincios, în cinci minute erau deja selectaţi 500 de oameni. Pur şi simplu aşa, dacă nu-i plăcea faţa cuiva, dacă aveai orice fel de rană, cicatrice, râie, un furuncul, orice era suficient ca să ajungi la gazare. Făceam tot ce ne stătea în putinţă, îi machiam pe oameni, şi eu am făcut asta cât am lucrat la ambulanţă, făceam orice ca să arătăm bine la selecţie şi să trecem de ea.
Apoi a urmat o mare pauză. Erau prea ocupaţi cu transporturile din Ungaria şi nu mai aveau suficient timp să se ocupe şi de lagăr."
Adam: *Am reuşit să mă tot mut, cunoscând foarte multe locuri din lagăr, adică multe „comandouri"; asta se şi potrivea temperamentului meu nestatornic şi curios de drumeţ. Din păcate, la final, din motive disciplinare, am ajuns la „comandoul special", dar înainte am fost „medic", „instalator", copist în felurite barăci, cred că îi datorez şi lui Langbein faptul că mi-a permis să circul peste tot în calitate de mijlocitor şi de „delegat", după ce am devenit membru al grupului de rezistenţă, al „grupului de luptă Auschwitz". Când încă mai eram la „Starea civilă" şi mă ocupam de „cărţile morţilor", l-am întâlnit pe doctorul Berner, pe care îl cunoşteam mai de demult, el lucra în „sectorul Canada" şi, cu relaţiile lui, m-a adus şi pe mine în lagărul „Canada". în lagărul de carantină şi la ambulanţă am lucrat cu Otto Wolken, care-şi nota totul exact, ţinea şi un jurnal, ca să mărturisim cu precizie mai târziu despre aceste fărădelegi, să nu cadă nimic în uitare! I-am preluat notiţele în „manşeta" mea, în cazul în care s-ar pierde. Dar am apucat*

amândoi eliberarea din 27 ianuarie, iar el a putut să-şi recupereze notiţele îngropate.
Otto Wolken: „Am menţionat anterior -când a fost vorba despre trieri - că transporturile din Ungaria au dat peste cap ritmul normal. Fiindcă, brusc, agenţia de turism Eichmann a început iarăşi să funcţioneze şi, zilnic, la Auschwitz ajungeau patru, cinci, şase, chiar şi zece trenuri. Pe rampă era multă mişcare. Zilnic erau gazaţi zeci de mii de oameni.
Evreii unguri selectaţi pentru muncă au fost duşi în lagărul de ţigani, care, între timp, fusese lichidat. După cum deja am mai povestit, erau «încartiruite» acolo între 1000 şi 1200 de persoane într-un bloc. Unguroaicele au fost duse în lagărul c, B III. Acolo stăteau şi 2000 într-un bloc, astfel încât erau nevoite să doarmă în două schimburi - o tură ziua, o tură noaptea. în mare grabă, în sectorul B III, în dreapta lagărului central, au fost pregătite câteva blocuri unde au fost mutate femeile. Deţinuţii numeau acest lagăr «Mexic». Numele venea de la faptul că, acolo, femeile erau goale-goluţe sau îmbrăcate doar cu câte o cămaşă. Adesea, erau duse la «saună», la îmbăiere, şi acolo aveau pături căzute din transporturi. Şi, după cum ştiţi, aceste pături aveau culori stridente, galben, violet, roşu, verde. Iar femeile treceau pe strada din lagăr, învelite în păturile pe care le trăgeau şi peste cap. Acest tablou colorat - mereu s-a păstrat şi ceva umor — a stat la originea numelui de «Mexic».
16
Iar femeile treceau pe lângă lagărul nostru. Prietenul meu, Adam Salmen, originar din Transilvania, era mişcat până la lacrimi şi căuta mereu chipuri cunoscute printre femei. Şi această stradă care trecea pe lângă lagărul nostru - aveam vedere liberă în exterior - era foarte importantă pentru noi, deoarece puteam să observăm şi noi ce se întâmplă afară. Astfel, puteam să observăm când se făcea trierea în B I, în lagărul femeilor. Iar când femeile erau încărcate în camioane şi duse la crematoriu - de cele mai multe ori, la crematoriile IV sau V -, aceste transporturi treceau pe lângă lagărul nostru, apoi coteau pe la capătul de sus al lagărului, spre strada cu crematoriul. Noi stăteam la apel. Şi afară treceau camioanele cu femeile dezbrăcate, care ţipau. Strigau la noi, bărbaţii, sperau ca noi, bărbaţii, protectorii naturali, să le ajutăm. Ţipau! Iar noi stăteam înlemniţi şi priveam tremurând. în faţă, un motociclist, apoi un camion, în spate un SS-ist pe o motocicletă, apoi iarăşi un camion, aşa trecea coloana pe lângă noi.
într-una din zile am văzut cum o femeie a sărit din mers din camion. SS-istul care venea în spate pe motocicletă a împuşcat-o, următorul camion a oprit, au aruncat în el cadavrul şi cursa a continuat. Coloana era încheiată de maşina Crucii Roşii. Dar nu erau bolnavi în ea, ci gaz. Aş zice că a fost cel mai înjositor abuz faţă de acest semn internaţional al omeniei."
în *camerele de gazare din crematoriu, SS-ul aduce, de la bun început, deţinuţi bolnavi şi*
16
epuizaţi din lagăr. Cel mai adesea e vorba despre „musulmani". Trierile care se fac înaintea gazărilor sunt extrem de temute în întreg lagărul. Pentru că acestor acţiuni nu le cad victime doar cei ajunşi la capătul puterilor, ci şi mii dintre cei doar puţin bolnavi, chiar şi cei sănătoşi. Doctorul Otto Wolken, medic-deţinut şi martor ocular, mi-a povestit că a fost de câteva ori de faţă: evreii trebuiau să iasă din blocuri la locul de apel. Se verifică numărul lor. Apoi trebuie să se dezbrace complet, chiar şi atunci când afară sunt minus 30 de grade. Medicul SS-ist cercetează rândurile. Cine i se pare prea slăbit, cine are un bandaj sau un furuncul trebuie să iasă din rând, când doctorul îi face semn, şi să se aşeze lângă cei care vor fi duşi la moarte. Sunt suficiente o cicatrice sau o zgârietură pentru a fi triat. Numerele celor triaţi sunt notate de îndată, se ţine strict evidenţa în fiecare bloc, pentru ca nimeni să nu dispară.
Adesea, călăii sunt Doktor *Mengele sau* Doktor *Fritz Klein. Se spune că* Doktor *Klein se oferea ori de câte ori era nevoie de un medic pentru astfel de trieri: aşa că el, doctorul lagărului, merge din bloc în bloc. Iar cei triaţi de el sunt îngrămădiţi în alt bloc, separat, eliberat tocmai în acest scop. El supraveghează şi asta, şefii şi SS-iştii fac treaba murdară, după cum se exprimă Capesius.*
Doctorul Otto Wolken la proces: „Adesea, mii de victime rămâneau acolo una până la două zile. Ca să nu poată evada, li se luau toate hainele în afară de o cămaşă. în faţa blocului era pus un paznic. Li se dădea hrană,
16
însă nu li se mai distribuiau pâine, salam sau margarină. După două sau trei zile, cei triaţi erau complet istoviţi de foame şi de aşteptarea morţii, erau apatici. De regulă, seara târziu erau încărcaţi în camioane - câte 80 într-o maşină - şi duşi la gazare. SS-iştii îşi mai permiteau şi câte o «glumă», în timp ce băteau şi împuşcau."
Adam: *Noi, deţinuţii de la comandoul special, care eram siliţi să preluăm în faţa crematoriilor victimele triate de Mengele, Klein sau Capesius şi să le conducem la vestiare, resimţeam ca pe un coşmar teribil întâlnirea cu aceste făpturi dezbrăcate, numai pielea şi osul. Cel mai rău mă simţeam când aduceau femei din lagăr. Le aduceau cu o basculantă, femeile stăteau goale în ea - în faţa crematoriilor, femeile erau pur şi simplu aruncate, cădeau de vii pe pământ, ca nişte grămezi de gunoi. Apoi le aruncau în camerele de gazare -această cruzime mi se părea insuportabilă, era nebunie curată! SS-ul ştia că oamenilor aduşi în acest mod le era clar că sunt condamnaţi la moarte. De ce mai trebuia să-i care goi în basculantă şi să-i descarce ca pe cărbuni ?... Până în ziua de azi, e amintirea mea cea mai terifiantă, fiindcă aceste femei trecuseră prin atâtea în lagăr - pedepse, muncă forţată, foame, epuizare - numai ca să aibă parte de un asemenea sfârşit. Mi se părea mult mai îngrozitor decât cazul în care un om ajungea la crematoriu, se dezbrăca acolo, habar nu avea ce-l aşteaptă, apoi era gazat, el crezând că intră la duş. Extrem de religiosul cronicar Lejb Langfuss, care strânsese în jurul său un*
16
întreg grup de ortodocşi şi credincioşi şi care, până la uciderea sa la sfârşitul lui 1944, a muncit doi ani în „zona morţii", mi-a arătat notiţele lui scrise pe ascuns, aveam o ascunzătoare comună pentru testamentele groazei, le-am luat şi pe ale lui în „manşeta" mea, ca să nu se piardă. Sub titlul Cele 3000 de despuiate, *el descria cele din urmă clipe de viaţă ale*

femeilor şi fetelor: „Maşina se oprea, se ridica prelata şi începeau să arunce masa de oameni, cum ai descărca pietriş pe şosea... Femeile pe care le aruncau mai spre final încercau să iasă din grămada de trupuri, se ridicau, încercau să meargă, tremurau îngrozitor de frig, încet-încet se târau până la buncăr, care purta numele de vestiar şi spre care ducea o scară, ca într-o pivniţă. Celelalte femei erau duse de membrii comandourilor; aceştia veneau în fugă şi le ridicau pe cele leşinate, aceste victime fără ajutor... Multe femei nu mai erau în stare să meargă singure, astfel că erau luate pe braţe şi coborâte în buncăr. Şi ele ştiau că buncărul era etapa finală care duce la moarte, însă erau foarte recunoscătoare, îşi exprimau mulţumirea cu o privire imploratoare şi printr-o mişcare a capului tremurând, în timp ce făceau semn cu mâna că le este greu să vorbească. Găseau o consolare în faptul că vedeau lacrimi sau expresii ale dezolării pe chipurile celor care le transportau. Acest contact corporal direct cu victimele, care ştiau că le aşteaptă moartea, îi chinuia îngrozitor pe bărbaţi". Langfuss a reţinut ceea ce vorbeau femeile condamnate la moarte între ele sau cu deţinuţii din comandoul special, precum şi

17

reacţiile bărbaţilor. „Unul s-a simţit atât de disperat când le-a văzut pe aceste femei istovite, încât a început să plângă. O tânără striga: «Ia uite ce mi-e dat să trăiesc înainte de moarte: milă şi lacrimi faţă de soarta noastră îngrozitoare... Şi eu care credeam că vom părăsi această lume precum orfanii părăsiţi. Printre bandiţi şi criminali, am văzut înainte de moarte un om care încă mai are sentimente». S-a întors spre perete, şi-a sprijinit capul de zid şi a izbucnit într-un plâns încet, copleşitor. Era tare emoţionată. De jur împrejur stăteau multe fete cu capul plecat şi tăceau înciudate, se uitau cu cea mai mare scârbă la această lume mizeră şi mai ales la noi."

CAPESIUS în Goppingen: „Conform estimărilor tehnice, în crematorii puteau fi arse zilnic 4756 de cadavre. Dar asta era doar o valoare teoretică, ce includea şi timpul de aşteptare, precum şi pe cel pentru îndepărtarea cenuşii. în realitate, în crematoriile II şi III erau arse zilnic până la 5000 de cadavre, în crematoriile III şi IV, până la 3000. La buncăre, capacitatea rugurilor era nelimitată, în vara lui 1944, în timpul deportării evreilor unguri, SS-ul a repus în funcţiune al doilea buncăr. în acea perioadă, puteau fi ucişi şi arşi zilnic până la 24000 de oameni. Cenuşa morţilor era folosită pe post de îngrăşământ pe câmpuri, pentru asanarea mlaştinilor sau era pur şi simplu aruncată în râuri şi heleştee. Mai ales în Sola, care curgea pe acolo."

„Oricum, copiii mei se bucurau : indiferent că era o broască ţestoasă sau un jder, o pisică

17

sau o şopârlă, mereu exista ceva nou, interesant în grădină", aşa scria comandantul de lagăr Rudolf Hoss în raportul său pentru judecătorii polonezi, înainte să fie spânzurat la Auschwitz, în 1946. „Vara, copiii mei se bălăceau în piscină sau în Sola. Cel mai mult' se bucurau atunci când se bălăcea şi tăticul lor. Numai că el avea prea puţin timp pentru bucuriile copilăriei. Mereu credeam că trebuie să fiu la datorie."

LATRYNA

Adam: *Ella, pe care acum chiar o pot întâlni în sectorul c, a spus astăzi că a devenit o* szajsmajsterin[1] *a closetelor de femei. Ea a zis că e nebunie curată... această manie a curăţeniei, în mijlocul mizeriei, tipic germană: întotdeauna căcatul, chiar şi în calitate de înjurătură de bază. Această şicană exagerată a curăţeniei latrinelor, a tuturor* szajsbrygady, szajskolumny şi szajskomanda[2], *conduse de un* szajsfuhrer, *un* szajsmajsters, abortmajsters, szajskapos[3], *se intensificase în aceste condiţii îngrozitoare, însă era „tipic germană". Şi mai existau* klosetowe, *care făceau suplimentar curăţenie, dar care, înainte de toate, trebuiau să aibă grijă ca nimeni să nu se aşeze pe locurile de la closet rezervate celor mai vechi din bloc sau şefilor.*

1. O maestră a latrinelor
2. Brigada latrinelor, coloanele latrinelor, comandourile latrinelor
3. Maeştri ai latrinelor, şefi ai latrinelor

17

Bărbaţi sau femei, nu contează. Diferenţa se estompa, se anula, iar între musulmani şi musulmane dispărea orice deosebire sau tensiune.

O dată, am văzut cum un amărât s-a înecat în closet; pentru distracţia SS-iştilor, şeful comandă defecarea până numără la zece şi o baie pe deasupra. Şeful îi duce pe deţinuţi spre latrynă, *şanţuri lungi cu o scândură deasupra şi găuri rotunde, astfel încât au loc zece deţinuţi. Şeful număra până la zece, iar când ajungea la zece, toţi trebuiau să fie gata, cine întârzia, cădea în groapa cu rahat şi se îneca; numai cine avea noroc putea fi scos de colegi şi dus la pompa manuală de apă.*

Vara venea la rând căutarea păduchilor la soare, suchy *de* lojzy, blondynki, *blondele şi* brunnetki, *brunetele se numeau puricii. Ieri a fost groaznic, gheaţă şi frig, dar am primit ordin să ne dăm jos boarfele şi să aşteptăm, deţinuţii stăteau în viscol goi şi tremurând. Erau atâţia păduchi în lagăr, încât se spunea: „Noaptea, păturile se deplasează singure". Zece dintre cei mai slăbiţi au rămas în curte, îngheţaţi în zăpadă. Nimeni nu a avut voie să-i ducă înăuntru.*

Aceste lucruri le scriu în aceeaşi zi. Acum încă le mai pot crede. Mai târziu îmi e imposibil să le scriu. Şi nimeni nu m-ar crede. Iar germana e chiar falsă. Numai ordinara lagerszpracha *ar putea să redea corect ceea ce s-a întâmplat. Şi înjurăturile grosolane umilesc teribil, limba funcţionează drept cea mai profundă sondă a distrugerii sufleteşti.*

17

10.

Adam: *Din motive disciplinare, am fost mutat din „Canada" la comandoul special al crematoriului; aici e iadul; era comandoul înălţării la cer şi fiecare dintre cei 400, ulterior 800 de deţinuţi evrei care lucrau acolo era dinainte condamnat la moarte, comandoul era lichidat la fiecare trei luni. Toţi ştiam asta. Şi mai şi locuiam în blocul 13. Blocul 13 era complet izolat de restul barăcilor, curtea era îngrădită de un zid înalt. Poarta de la intrare era mai mereu închisă şi păzită de un gardian. De cele mai multe ori, acesta era un deţinut voinic, înarmat cu o bâtă. Imaginează-ţi: baraca mizeră, pe care trebuiau s-o împartă cei 400 de oameni din comandoul special, avea o lungime de circa 40 de metri, o lăţime de 10 şi o înălţime de 2,60. Singurele deschizături prin care intra lumina în adăpostul deţinuţilor erau lucamele din acoperiş şi cele două intrări.*

Fiecare baracă era împărţită în 18 boxe. Chiar lângă intrare, două boxe serveau pe post de cancelarie şi ca adăpost pentru cei mai vechi din bloc. în ultimele două boxe de lângă intrarea din spate erau hârdaiele în care ne făceam nevoile. în plus, ultimele paturi din partea dreaptă a blocului le despărţiserăm şi le rezervaserăm celor bolnavi. De regulă, în barăci erau adăpostiţi şi până la 800 de oameni. „Locuinţa" noastră era de-a dreptul luxoasă. Astfel, Filip Muller împărţea unul dintre paturile de sus, care era considerat mai bun, „numai" cu doi tovarăşi: Stanislaw Jankowski şi Daniel Ostbaum. Plus că ne puteam face altele, din cârpe, saltele şi pături,

fiindcă noi aveam acces la hainele celor ucişi la gazare.

Responsabil cu ordinea şi curăţenia în interiorul blocului era aşa-numitul „serviciu de cameră". Era un privilegiu să dobândeşti această poziţie; cine era numit în acest serviciu rămânea aproape toată ziua în baracă şi nu era nevoit să depună muncă fizică grea. Alături de alţi patru deţinuţi, fraţii Abraham şi Shlomo Dragon făceau parte din acest serviciu. Făceau curat şi aduceau pentru ceilalţi deţinuţi porţia zilnică de pâine şi supă de la bucătăria lagărului.

Calitatea pâinii era execrabilă, iar supa era făcută în special din apă, în care înotau resturi stricate de legume. în timp ce majoritatea deţinuţilor din Birkenau primeau doar aşa ceva ca hrană, deţinuţii din comandoul special îşi puteau adesea permite să renunţe la ea.

Şi eu făceam parte din „serviciul de cameră", alături de cei doi fraţi Dragon, Shlomo şi Abraham, aşadar nu trebuia să mă deplasez şi să văd sau chiar să iau parte la infernul de afară.

Dar tovarăşii noştri de suferinţă ne povesteau, când veneau „acasă" de la „muncă", şi zilnic aveau câte ceva îngrozitor de relatat. Ne povesteau despre transporturi, despre locurile de unde erau aduşi deţinuţii. De cele mai multe ori, eu şi Shlomo stăteam împreună, discutam apoi despre cele auzite, nu ne puteam linişti, fiindcă era uimitor cum puteau să povestească tovarăşii noştri de suferinţă toate astea, cu o mină vlăguită, vocea le răsuna ca un automat când ne spuneau despre ţipete, despre scene de necrezut pentru cei care nu fuseseră acolo: Azi

au fost aduşi copii; erau oameni din Cluj sau Oradea, de la Paris sau Atena, azi au sosit mulţi copii mici, un transport din Olanda. Oamenii habar n-aveau ce se va petrece cu ei; tuturor le era îngrozitor de frică. Şi, apoi, când s-a întâmplat, la început au strigat şi s-au apărat, de cele mai multe ori soseau aici din vieţile lor normale, bine hrăniţi, bine îmbrăcaţi şi fără a avea nici cea mai mică bănuială despre ce-i aşteaptă. Se apărau, dar totul era în zadar". Şi zilnic astfel de poveşti noi şi terifiante despre o idilă a morţii.

în mai '44 a început „acţiunea Ungaria". Din acel moment, deasupra zonei morţii plutea, neîntrerupt, un nor de fum gros, iar în aer se răspândea mirosul pătrunzător de carne arsă. Zilnic soseau până la şase transporturi ale RSHA[1]*, care aduceau bărbaţi, femei şi copii deportaţi din Ungaria şi Transilvania.*

Doctorul Fritz Klein din Codlea: „Când soseau transporturi la Auschwitz, medicii erau însărcinaţi să-i trieze pe cei incapabili sau inapţi de muncă. Asta era valabil şi pentru copii, bătrâni şi bolnavi. Văzusem camerele de gazare de la Auschwitz şi ştiam că cei pe care îi triam urmau să ajungă în camerele de gazare. Dar eu nu făceam decât să mă conformez ordinelor. Toate ordinele erau date prin viu grai... Niciodată nu am protestat faţă de faptul că oamenii erau trimişi la gazare, cu toate că nu eram de acord cu aşa ceva. Nu poţi protesta când eşti în armată.

1. Biroul Central de Securitate a Reichului

Nu era o plăcere să asişti la aceste marşuri, fiindcă ştiam că persoanele triate trebuiau să ajungă în camerele de gazare. Femeile care rămâneau însărcinate în lagăr şi nu mai erau capabile de muncă erau şi ele triate."

Klein a fost condamnat la moarte la Bergen-Belsen de către un tribunal britanic şi spânzurat pe 12 decembrie 1945 la Hameln. Ultima sa fotografie: în cămaşă. Era slab şi absent. încă în viaţă, deja mort.

11.

Am văzut o fotografie care m-a lăsat cu gura căscată. Farmacistul o păstrează în mapa lui neagră. Tocmai un astfel de transport din Ungaria a fost fotografiat de „Serviciul de recunoaştere" al Gestapoului din lagăr, unul dintre fotografi era Hauptscharfuhrerul Bernhard Walter, fotograf în viaţa de zi cu zi, mi-a spus Capesius. Chipuri de acasă. Bunici, dădace cu basmale. Mame, copii care plângeau, alţii care se ţineau tăcuţi de mâna mamei. Una dintre ele arăta exact ca bona mea, Erszi. Aveam impresia că spune *Istenem, hovâ keriiltiink*[1].

La scurt timp după aceea au devenit făpturi de lumină, iar trupurile li s-au făcut scrum. Le zăresc acum chipurile în faţa mea, mă privesc din carte, *The Aushwitz Album.* Lilly Jakob-Zelmanovic Meier l-a găsit, după eliberare, în apropierea lagărului de concentrare

1- O, Doamne, unde am ajuns! (în maghiară în original)

Nordhausen. în 1964, la proces, a prezentat albumul. Poze făcute din apropiere, cu noaptea-n cap, la sosirea pe rampa morţii. O fată mă priveşte; chipul îi e rotund, gura tânără şi plină... Aceşti ochi întunecaţi, negri, căprui privesc înfricoşaţi, mândri, dar blânzi, se află în faţa unui fundal străin cu şine, vagoane de marfă şi grămezi uriaşe de bagaje, care zac peste tot, şi aceste uniforme spilcuite, pantalonii groteşti de călărie în cizme şi dungile alb-albastre de zebră...

Adam: *Trebuie să-ţi imaginezi această idilă. Gazarea: copiii atârnă adormiţi de fustele mamelor. De cele mai multe ori, taţii îi duc pe sugari în braţe sau în cărucioare. O sută de metri peste zgura cea neagră a drumului; porţiuni cu iarbă, copaci în stânga şi în dreapta. Apoi un grilaj gri de fier, cincisprezece trepte care coborau. Coborau. Apoi văd tăbliţa „Cameră de baie şi dezinfecţie". Iar ei se liniştesc din nou, coboară. Camera lungă de două sute de metri e iluminată strident. E mult mai mare decât vestiarele sălilor noastre de sport. Şiruri de bănci, cuiere cu numere. Tăbliţe în multe limbi: pantofii se leagă unul de altul, se atârnă în cuier împreună cu hainele, numărul trebuie ţinut minte. Şi asta calmează. Toţi se gândesc că asta-i tipica ordine germană. Da. Şi asta calmează. Dar de ordine este nevoie, fiindcă cei care au fost bombardaţi în Reich au urgentă nevoie de haine.*

Apoi, oamenilor speriaţi li se ordonă să se dezbrace complet. Complet ? Groază. Fete şi femei pudice: bunici, taţi, copii, toţi să vadă aşa ceva ? Obraji roşii de ruşine. Frică.
19
Era o fată din Cluj, Ilonka îi zicea. Trebuia să fii maestru în arta prefăcătoriei pentru a avea linişte, trebuia să fii prietenos cu ei. Şi îmi amintesc bine, toţi erau atât de înlemniţi, încât nimeni nu putea să râdă sau să plângă, nimeni nu era mişcat. Nici eu. Copiii cântau şi se jucau cu mingea. O fată din Bistriţa fusese la grădiniţa germană şi cânta :

Tralala, ce fâşâie-n paie ?
Gâsculiţele se plimbă desculţe
şi n-au pantofi.
Cizmarul are piele,
dar n-are calapod:
şi nu le poate face pantofi
gâsculiţelor.

Chiar şi locul era atât de plăcut, între gazon şi flori. Apoi, însă, treptele care coborau. Şi ce era mai îngrozitor... era că toţi trebuiau să se dezbrace complet... şi ce să mai zic. Ce a urmat, a descris Ilonka, probabil unica supravieţuitoare a camerei de gazare.

„Tata şi-a scos cravata încet de tot, apoi a pus cu grijă, ca acasă, întâi cămaşa, apoi haina, da, pieptul păros i-l mai văzusem vara, când ne mai bălăceam în apă, el cu blana lui neagră. Mama şi-a dat jos mai întâi pălăria. Şi-a aranjat părul. încă mai mirosea a parfum, o!, era atât de frumoasă... Apoi nu m-am mai uitat când tata şi-a dat jos, foarte încet, chiloţii... ASTA nu doream să văd. Era mai bine să mă dezbrac şi eu, m-am întors cu spatele la mama şi la tata. Şi mi-am ţinut ambele mâini în faţa sexului, pe care nimeni nu mi-l mai văzuse. Nimeni, nici măcar mama. N-am vrut să-i văd nici pe bunicul şi
19
bunica. Oamenii în costume vărgate vorbeau cu noi ungureşte şi ne linişteau, trebuia doar să facem baie şi asta nu se poate face îmbrăcat, voiau să-l ajute pe bunicul să se dezbrace, el i-a refuzat mândru, doar nu-i copil mic, nu-i sugar, încă mai e în stare să se îmbrace şi să se dezbrace, şi bunica s-a dezbrăcat singură. Doar doi bieţi paralitici din dreapta noastră nu puteau să-şi dea singuri hainele jos şi au fost ajutaţi. Chiar şi copiii mici au fost dezbrăcaţi de părinţii lor, mulţi bebeluşi plângeau, am văzut şi trei gravide, una, chiar în spatele nostru, alta, la două rânduri distanţă, alta la dreapta, ele s-au dezbrăcat aproape cu mândrie, ca să-şi arate rodul... să arate că erau doi, că dădeau oamenilor ceva ce bărbaţii nu pot da, căci aici nu erau de pază decât bărbaţi, nici măcar o singură femeie, doar patru SS-işti şi cei îmbrăcaţi în costume vărgate. După ce ne-am dezbrăcat toţi - nu ne văzuserăm nicicând în această ipostază - am văzut cum SS-iştii au deschis cele două canaturi ale unei uşi groase de la capătul sălii... "

În sala Gallus din Frankfurt, un SS-ist mărunt a mărturisit, şovăind, că a cunoscut camerele de gazare în timp ce era şofer. Se numea *Holblinger.* „Eram şofer şi conduceam ambulanţa destinată transportului deţinuţilor.
Preşedintele : Conduceaţi şi noaptea ?
Holblinger: Da, când soseau transporturi cu evrei pe rampa de la Birkenau. Trebuia să-i duc pe sanitari şi pe medici la rampă. Apoi am mers şi la camerele de gazare. Acolo, sanitarii au urcat pe o scară, aveau măştile de gaze, şi au golit sus cutiile. Am putut să-i văd pe deţinuţi când se dezbrăcau, toţi erau liniştiţi, fiindcă încă nu bănuiau nimic. Şi s-a întâmplat foarte repede.
19
Preşedintele : Şi cât a durat gazarea ? Holblinger: Aproape un minut. Când a intrat gazul, s-a auzit un ţipăt de groază. După un minut, totul s-a potolit. Gazul fusese adus de sanitari în cutiile de plumb.
Preşedintele: Cum au fost aduse victimele la camera de gazare ?
Holblinger: Evreii inapţi de muncă au fost aduşi cu camioanele. Au fost aduse cinci sau şase maşini, care circulau apoi mai des.
Preşedintele : Buncărele erau luminate cu farurile maşinilor ? Holblinger: Da.
Procurorul Kugler: Inculpatul Klehr era şeful SDG[1]?
Holblinger: Nu ştiu. Noi nu le ziceam decât *friţii de la gazare.*
Un coleg din SS al lui Holblinger a mers şi el odată la lăcaşurile morţii.
Judecătorul supleant Hummrich: Aţi fost vreodată la o acţiune de gazare ?
Bock: Da, era într-o seară, când am mers cu şoferul Holblinger. Sosise un transport din Olanda, prizonierii trebuiau să coboare din vagoane. Erau evrei mai bine întreţinuţi, femei cu paltoane de lână persană. Au venit în vagoane de accelerat. Camioanele erau deja pregătite, în faţa lor era o scară de lemn şi oamenii au urcat. Apoi au plecat toţi. în zona în care mai demult era localitatea Birkenau se mai găsea o casă ţărănească lungă, alături - patru sau

1. SDG era Serviciul sanitar al SS. Josef Klehr a fost şeful SDG în lagărul de concentrare de la Auschwitz. A murit în 1988, la aproape 84 de ani.
19
cinci barăci mari. înăuntru, oamenii stăteau pe bucăţi de haine puse pe jos. Mai erau acolo un Unterscharfuhrer cu un baston şi un şef de bloc. Holblinger mi-a spus: «Hai dincolo». Acolo era o tăbliţă : spre camera de dezinfecţie. El mi-a zis : «Acum aduc şi copii aici». Atunci au deschis uşa, au aruncat înăuntru copiii şi au închis uşa la loc. Se puteau auzi strigăte îngrozitoare. Un SS-ist s-a urcat pe acoperiş: oamenii au ţipat vreme de zece minute. Apoi nişte deţinuţi au deschis uşa. în interior, toţi erau unii peste alţii, încremeniţi în spasme. Dinăuntru

se simţea fierbinţeala. Cadavrele au fost încărcate într-o maşină şi duse la o groapă. în barăci se dezbrăcau deja cei cărora le venea rândul.
Pentru această acţiune au fost aduse şase camioane. Erau maşini Mercedes cu remorcă. Trebuia să merg şi eu acolo, dar m-am opus.
La început, gazările se făceau în crematoriul cel mic.
Pe atunci, Grabner lua transporturile de la gară, erau circa 40 până la 50 de evrei. «Haideţi, dezbrăcaţi-vă !» Spunea asta foarte încet şi prietenos. Apoi a urcat un SS-ist. Până la adăposturi s-au auzit urletele.
Procurorul Kugler: Când au fost aduse aceste şase camioane ?
Bock: Era cam în primăvara lui 1942, când s-a început serios cu gazarea. Erau maşini de mare tonaj, aveau cinci până la şase tone. Friţii care participau la aceste acţiuni aveau 10-12 sticle de şnaps în dulap.
20
12.
Roland la Innsbruck: „Trebuia să mai luăm şi câte o pauză. Să ne odihnim. Să uităm. Duminica vânam în Beskizi[1], la *Doktor* Fabritius, căpitanul nostru de cavalerie: şi nevastă-mea pregătea în cuptor friptura de iepure de duminică. Iată fumul. Mereu acelaşi miros dulceag. Carne arsă. Piele arsă, păr ars."
Şi la noi, la Sighişoara, viaţa şi-a urmat cursul. Mirosurile din curte. Asfaltul negru era dur, când cădeai, genunchiul sângera, „cărăbuşul zbura". Luna mai. Cârduri de păsări. *A venit luna mai/ Pomii înverzesc...*[2]
Pe peretele din dreapta din camera bunicului era un tablou : un câmp uriaş de grâne, cu Iisus şi cei doisprezece apostoli prin macul cel roşu. Iar seara ne rugam:
Eu sunt mic
Sufletul mi-e curat
Nimeni să nu-şi facă-n el sălaş
Decât Domnul Iisus.
După fiecare sperietură a nopţii fără sfârşit, veneau zorile, dis-de-dimineaţă soarele strălucea peste grădini, era încă frig, pe flori era mereu rouă proaspătă; prin iarbă puteai să alergi desculţ.
1. Munţii Beskizi, denumire mai degrabă tradiţională pentru Carpaţii Exteriori de Vest şi de Est. Beskizii se află mai ales în Polonia, dar şi pe teritoriile Cehiei, Slovaciei şi Ucrainei.
2. Versuri din poezia *Der Mai istgekommen* (Asosit luna mai) de Emanuel Geibel (1815-1884).
20
Iar unchiul Roland vine în concediu acasă, stă în camera alăturată şi râde, cântă un cântec de Schubert la pianul Bechstein, cântă şi din gură. Şi toţi aplaudă. Duminica voia să cânte şi la orga de la biserică. Şi acum îl aud din nou, atât de târziu, când e mort de atâta vreme:
Roland: „Ciudat. Cum îi mai minţeau ăia din comandoul special... Multe femei îşi ascundeau bebeluşii în grămezile de haine. Cei din comandoul special erau foarte atenţi şi o convingeau pe femeie să-şi ia pruncul la gazare... Ciudat. Copilaşii se văitau, de cele mai multe ori, fiindcă nu erau obişnuiţi să se dezbrace printre atâţia oameni, însă dacă mamele sau cei din comandoul special le vorbeau cu blândeţe, se linişteau şi se duceau jucându-se în camerele de gazare, cu câte o jucărie în mână şi tachinându-se reciproc. Am observat, nu-i aşa?, că femeile care bănuiau sau ştiau ce le aşteaptă încă mai găseau forţa să le spună copiilor lor, să le vorbească frumos, deşi frica de moarte li se vedea în priviri. O femeie s-a apropiat de mine în trecere şi mi-a şoptit, arătând spre cei patru copii ai ei, care se străduiau să-l treacă pe cel mai mic peste hârtoape: «Cum de reuşiţi să ucideţi aceşti copii frumoşi şi scumpi? N-aveţi pic de inimă?». Un bătrân mi-a spus printre dinţi, când trecea pe lângă mine : «Germania va ispăşi cu vârf şi îndesat această ucidere în masă a evreilor!». Ochii îi străluceau de ură... Câteodată se întâmpla ca femeile, atunci când se dezbrăcau, să înceapă să urle deodată atât de sfâşietor, încât te cutremurai, îşi smulgeau părul şi se
20
purtau ca nebunele. Erau scoase repede şi, în spatele casei, erau împuşcate în ceafă cu arme de calibru mic. Se mai întâmpla ca, atunci când cei din comandoul special părăseau camera, femeile să observe ce va urma şi să ne înjure în toate felurile... "
Adam: *îţi poţi imagina că mulţi s-au întrebat cum a fost posibil ca toţi acei oameni să meargă la gazare ca nişte mieluşei, fără să riposteze. Ştii, există o explicaţie: cei mai mulţi dintre cei care se duceau de pe rampă în crematorii nu erau conştienţi că merg la gazare, aşa că nu opuneau rezistenţă. Dar chiar şi cei care ştiau sau bănuiau că-i aşteaptă o moarte îngrozitoare erau ca împietriţi. Li se părea absolut imposibil să riposteze, imaginează-ţi masele de oameni care mergeau pe jos la gazare, femei, bătrâni, copii, puţinii tineri. Şi orice împotrivire atrăgea după sine bătaia, de care nu scăpau nici cei mici. Dureri şi umilinţe. Şi cred că majoritatea celor care ar fi putut riposta au renunţat, ca să-i cruţe pe copii, femei şi bătrâni. Aşa că SS-ul a reuşit să mâne sute de mii de oameni la gazare, ca pe nişte oi la tăiere.*
Adesea trebuia să asist şi eu. Eram cu totul la dispoziţia lor. SS-iştii nemţi făceau totul. „Haideţi. La baie, acum!", strigau ei, nu, urlau : „Hai, repede, repede!". Şi mulţimea, ca o singură fiinţă uriaşă, se îmbulzea într-o altă sală, luminată strident; Ilonka a fost împinsă, târâtă mai departe, şi nu i-a mai văzut pe mama şi pe tata, pe bunicul şi bunica, i-a strigat, dar în zadar :„Iar când am ajuns în camera cea mare, am văzut că nu erau bănci şi cuiere, numai în mijlocul sălii erau coloane, care aveau nişte
20
robinete din tablă de oţel, cu găuri peste tot; zidurile erau grosolane şi aspre, aveau crăpături şi era groaznic de frig, frigul iernii, frigul morţii, însă existau şi multe duşuri calde şi robinete de apă fierbinţi ca la baie, ca la baia noastră din Cluj,

numai că aici totul era mai mare, mult mai mare: şi un miros atât de iute în aer; credeam că mă sufoc în respiraţia şi strigătele atâtor oameni".
A trecut o maşină, o maşină cu cruce roşie. Cruce roşie ? Doktor *Capesius şi Josef Klehr coboară. Klehr are în mână patru doze verzi de tablă. Cei doi traversează pajiştea şi se duc la camerele de gazare, îşi pun măşti de gaze. Klehr ridică apoi capacul, după ce Capesius i-a dat ordinul, întotdeauna ordinul de a ucide trebuie dat de către un medic SS. Klehr deschide dozele şi toarnă în fantă conţinutul ca un nisip mare, o masă violetă, sfărâmicioasă. Ciclonul B*[1].
Bock, SS-ist, martor la proces: „După ce întregul transport a ajuns în clădire - să fi fost circa 1000 de oameni - poarta s-a închis. Un SS-ist, cred că era un Rottenfuhrer, a venit la ambulanţa noastră şi a luat o doză de gaz. Cu această cutie s-a dus la o scară, aflată în partea dreaptă a clădirii. Am observat că purta mască de gaze. Când a ajuns la capătul scării, a deschis capacul rotund al dozei şi a turnat conţinutul în fantă. Am auzit clar cum

1. Ciclon B era o substanţă de combatere a dăunătorilor, pe bază de acid cianhidric. A fost utilizat pentru crimele în masă din lagărele de concentrare.

se lovea doza de zid, pe măsură ce era golită de conţinut. în acelaşi timp, am văzut un praf maroniu ridicându-se din deschizătura zidului. Nu pot spune cu mâna pe inimă dacă acolo era gaz. în orice caz, am văzut clar că a turnat doar o cutie. Când SS-istul a închis uşiţa la loc, în cameră s-a dezlănţuit un urlet indescriptibil. Pur şi simplu nu pot descrie cum urlau acei oameni. Totul a durat cam 8-10 minute, apoi s-a făcut din nou linişte."
Un tânăr SS-ist, care venise să „exerseze", îşi astupă urechile când încep urletele în camera de gazare. Se mai aşteaptă încă cinci minute după introducerea acidului cianhidric; exact ca o pauză pentru fumat, ei îşi aprind o ţigară, apoi coboară şi se urcă în maşini. Abia după aproximativ 20 de minute cineva din comando sau un SS-ist porneşte aparatele electrice de aerisire. Şi se deschid uşile. între timp, câţiva oameni din comandoul special au încărcat toate hainele din vestiare şi le-au dus la dezinfectare.
Roland: „Pe de o parte, sunt sensibil, pe de altă parte, am constatat acolo că sunt mai robust decât aşa-zişii robuşti. Am putut să văd şi să suport lucruri la care alţii leşină... Nu ştiu. în orice caz, m-a ajutat să supra-vieţuiesc."
„Dar voi chiar aţi avut legătură cu acea... cu..."
„...exterminarea? (Pauzălungă.) Hm... Eu... Am fost nevoit să văd câte ceva pe acolo", spune Roland cu o voce schimbată, mai dură, îndepărtată, ca şi cum ar vorbi cu cineva pe care nu-l cunoaşte deloc.

SS-istul Bock la procesul Auschwitz: „Încă se mai putea zări o ceaţă albăstruie plutind peste o grămadă uriaşă de cadavre. Trupurile erau atât de prinse unele de altele, încât nu puteai să mai deosebeşti cui îi aparţineau! membrele luate separat. De exemplu, am văzut că unuia îi intrase câţiva centimetri în ochi arătătorul altuia. Numai după asta îţi dădeai seama cât de îngrozitoare a fost lupta cu moartea a acestor oameni. Nu poţi descrie scena în cuvinte. Mi s-a făcut atât de rău, încât aproape am vomitat."
Roland: „La noi, în Ardeal, intoleranţa nu a găsit nicicând teren prielnic. Şi acum, vezi tu, tocmai asta voiam să zic, în ciuda unei anumite ierarhii, la noi toleranţa a fost mereu la ea acasă. Preoţii noştri ardeleni s-au înţeles adesea foarte bine cu rabinii evreilor, au legat prietenii. îmi amintesc şi că profesorul Schotsch era foarte bun prieten cu Beislieb, rabinul, care locuia lângă el. Şi părinţii mei erau foarte buni prieteni cu familia de evrei Ripper din Sighişoara, eu însumi am avut prieteni evrei."
Adam: *Noi, cei din comandoul special, ne puneam măştile de gaze când deschideam camera, căci, altfel, gazul rămas printre cei morţi putea provoca, fie el şi în cantităţi mici, accese de tuse şi asfixie; intram cu furtunuri de apă în camerele groazei, scăldate într-o lumină orbitoare. Abia dacă îţi poţi imagina ce era acolo; la început, îmi acopeream ochii, nu priveam, stropeam cu apă şi mă uitam în altă parte. Totuşi, apoi, am văzut: cadavrele*

nu erau împrăştiate prin cameră, erau unele peste altele, fiindcă ciclonul aruncat urca alături de gazele mortale şi începea să-şi facă efectul de la nivelul podelei. Astfel, nefericiţii se călcau unii pe alţii în picioare, se urcau unii peste alţii, cu cât erau mai sus, cu atât mai târziu ajungea la ei gazul ucigaş. O luptă infernală pentru două minute de supravieţuire. Degeaba se cocoţau pe părinţii, soţii şi copiii lor, nici unul nu scăpa de moartea prin asfixiere. Sugarii, copiii şi bătrânii erau jos de tot, deasupra lor se găseau bărbaţii mai puternici. Şi erau prinşi unul de altul, aveau trupurile zgâriate; din gură şi din nas le şiroia sângele. Capetele le erau pline de vânătăi şi desfigurate. Cu toate astea, printre cadavrele amărâţilor, mai recunoşteam câteodată rude sau prieteni. Câteodată pe propriul frate, sora, mama, copiii...
Adam avea nevoie de o pauză şi i-am auzit vocea stinsă:
Tenebrae. în preajmă îţi suntem, Doamne,/ în preajmă şi la îndemână. //Prinşi deja, Doamne,/ strânşi unul în altul ca şi când/ trupul fiecăruia dintre noi ar fi/ trupul tău, Doamne. // Roagă-te, Doamne/ roagă-te nouă,/ în preajmă-ţi suntem.// ... Tabloul tău aruncatu-ne-a fost în ochi, Doamne./ Gura şi ochii ne sunt atât de deschişi şi de goi, Doamne.[1]
încălţaţi în cizmele noastre de cauciuc, ne-am aşezat în jurul muntelui de cadavre,

1- Versuri din poemul *Tenebrae* al lui Paul Celan, publicat în volumul *Sprachgitter,* apărut în 1959.

eram ca pompierii morţii cu jetul puternic de apă, fiindcă ultimul reflex pe care îl atrage gazul ucigaş e golirea intestinelor; şi trebuia să descâlcim cadavrele prinse unele într-altele. Însă am uitat cum te simţi în acele clipe, starea de atunci. Slavă Domnului că nu mai ştiu. Numai în cap îmi revin cuvinte... Şi, după această „muncă", descâlceam mâini, braţe şi trupuri, adesea trebuia să mai şi tăiem cu brutalitate... Numai doi dintre noi erau capabili de aşa ceva, ceilalţi priveam în altă parte

la această a doua moarte... Totuşi, fiecare trebuia apoi să-şi fixeze de braţ câte un cadavru, să care trupul alunecos printr-o baltă de sânge până la liftul din cealaltă cameră, erau acolo patru lifturi mari, intrau până la 25 de morţi, când apăsai pe sonerie, venea un liftier şi punea liftul în mişcare, urca împreună cu el. Apoi crematoriul. Canaturi mari. Un comando care târa cadavrele. Iarăşi laţul, căratul până în faţa cuptoarelor.
Şiruri lungi. Mai întâi sugarii şi copiii. Răniţii cărora le curgea sânge din gură şi din nas. Cel mai rău era când încă mai găseam supravieţuitori... Mulţi erau condamnaţi să fie arşi de vii, căci cine vorbea era condamnat să fie ars de viu. Ţipetele acelea îngrozitoare... Ţipau chiar şi în cuptoare, pe grătare.
înainte să fie aşezaţi în şiruri, erau trataţi. Părul de om e valoros. Ştiam că îl foloseau pentru aprinderea bombelor: mecanisme declanşatoare ale bombelor cu ceas. Femeilor le era tăiat părul blond, negru, castaniu, roşcat, cărunt, o!, mult păr cărunt. Mai târziu s-a dat ordin ca numai părul tânăr să fie tăiat. Cel îmbătrânit nu era bun nici măcar pentru saltele.
22
Şi apoi specialiştii, care îi „operau" mai ales pe bătrâni. Chirurgi, stomatologi renumiţi, opt capacităţi. în cazul transporturilor din Ungaria, erau mai mult de opt. Abia mai făceau faţă cu scoaterea dinţilor de aur. Rangă şi cleşte. Apoi o baie de acid clorhidric, din cauza resturilor de carne şi oase. Era acolo o ladă cu o fantă, în ea erau aruncate inele, brăţări, ceasuri, coliere. Crematoriul preda zilnic opt până la zece kilograme de aur.
Conform lui Capesius, din comandoul special al administraţiei crematoriului făceau parte: „Chemat abia din nov. 1942: Kaduk, Unterscharfuhrer, până la sfârşitul lui 1942 a condus comandoul special cu Molly Otto, Hscharf, născut în 1915, executat în Landsberg 28.5.1946, unic conducător: 8.5.-29.7.1944 (aşadar în timpul transporturilor din Ungaria). Mic de statură, blond, cu faţa grăsuţă, plin de pistrui. Nemilos."
Adam: *A luat un copil ce ţipa, încă în viaţă sub grămada celor gazaţi şi, urlând, l-a aruncat de viu în grăsimea care clocotea în groapa unde se făceau incinerările.*
CAPESIUS: „Locţiitor era Sommer, Karl, Unterscharfuhrer, condamnat la moarte pe 3 nov. '47.
Muhsfeldt, Erich, Oberscharfuhrer. Comandantul noului crematoriu I... Executat la Cracovia, pe 22.12.1947.
Keim, Unterscharfuhrer, 1944 comandant la crematoriul II; Bug, Hermann, Oberscharfuhrer, 1944 comandant la crematoriul III; Gorges Johann, poreclit Hans, Oberscharfuhrer, comandant la crematoriul IV, născut pe 1.12.1900, a trăit, până la sfârşitul vieţii în Trier, Kirchstrasse 1.
Alţi Rottenfuhreri şi Oberscharfuhreri la crematorii: Grauel Erich, Eidenmuller, Heckert, Hollander, Kurzius, Seitz, Steinberg Otto, Voss, conte Otto, Bedarf Waldemar, care se ocupa de dezinfecţie la efectele din «Canada». Klehr, şeful, turna singur Ciclonul B în camerele de gazare sau supraveghea procedura."
Unul se uita de sus prin lucarnă, nu era un *voyeur,* avea doar sarcina de a supraveghea această luptă a morţii, era *Doktor* Capesius al nostru, Vik. El nu lua parte la cântat. Era afon.
Adam: *S-au întâmplat şi lucruri incredibile în vestiare. Pe 23 octombrie 1943 veniseră 1800 de persoane din Bergen-Belsen, aproape toţi aveau paşapoarte străine, sud-americane şi credeau că au fost răscumpăraţi şi merg în Elveţia. Au urmat această dezamăgire crudă şi riposta lor.*
(16.10.1964) *în procesul de la Frankfurt, martorul ocular Arie Fuks prezintă evenimentele după cum urmează:* „Printre altele, aveam două transporturi de la Riga, bănuiesc. Şi încă un transport din Varşovia. Da, se prea poate să fi fost cam atunci când comandantul raportor din lagărul d, Schillinger, a fost ucis. în noaptea în care a fost împuşcat.
Procurorul Kugler: Aţi fost de faţă când a fost împuşcat Schillinger ?
Martor Arie Fuks : Nu, a fost împuşcat în crematoriu, în anticameră, buncăr îi zicea. Pe rampă am aflat 20 de minute mai târziu, Unterscharfuhrerul Effinger a adus vestea.
22
Procurorul Kugler: Ce v-a povestit ?
Martor Arie Fuks : Atunci a zis că pe femeie o cheamă Plotka.
Procurorul Kugler: Ea a sosit cu un transport.
Martor Arie Fuks: Cu un transport din Varşovia. Era dansatoare de profesie, sau cam aşa ceva. Iar el i-a zis: «Dezbracă-te!». Ea a răspuns: «Niciodată nu m-am dezbrăcat în faţa unui bărbat». Aşa a spus ea. El a scos pistolul şi a ameninţat-o: «Dacă nu te dezbraci, te împuşc». Se spune că a fost atât de rapidă, încât i-a luat pistolul din mână şi l-a împuşcat. Acolo mai era şi un Unterscharfuhrer, unul foarte gras - nu-i mai ştiu numele -, l-a rănit şi pe el, la picior."
Adam: *Din comandoul special de atunci, Filip Muller şi David Nencel au fost martori oculari şi ei au descris totul cu exactitate. Temutul Obersturmfuhrer Hossler a reuşit, cu bine-cunoscutul său talent de a minţi, să-i convingă pe jumătate din condamnaţi să se dezbrace, apoi au fost înghesuiţi imediat în camerele de gazare. Celelalte circa 900 de victime se împotriveau. Mulţimea era lovită cu bastoane. în acest haos, o tânără frumoasă, o dansatoare din Varşovia, s-a dezbrăcat sub privirea lubrică a Oberscharfuhrerului Schillinger, din câte se zice pentru că el ar fi ameninţat-o că, în caz contrar, o împuşcă.*
David Nencel, care stătea foarte aproape de tânără, a văzut că „Femeia era dezbrăcată, şi-a
1- Cf. *Auschwitz. Mărturii şi relatări.* Editat de H.G. Adler, Hermann Langbein, Ella Lingens-Reiner (n. a.)
22
luat chiloţii şi i-a aruncat în faţă SS-istului. Cred că a vrut să se apere de el. I-am spus în poloneză: «Duceţi-vă, nu vă fie teamă». Dacă SS-ul ar fi înţeles ce am spus, m-ar fi împuşcat pe loc. Cred că atunci femeia a pornit toată treaba - a tras în SS-ist cu pistolul lui. Apoi s-a stins lumina. Ne-au mânat afară - pe toţi cei din comandoul nostru. Parcă era pe front, au luat mitraliere de sus şi i-au omorât pe toţi din vestiare. Eram şi eu de faţă. Apoi

SS-ul a ordonat ca toţi deţinuţii din comandoul special să iasă. SS-iştii au venit în fugă, de parcă erau pe front, aveau mitraliere şi tot echipamentul. Oamenii au fost ucişi îmbrăcaţi, nu erau goi... Au început să riposteze fiindcă nu voiau să se dezbrace. Nu ştiu ce făceau ceilalţi deţinuţi din comandoul special, dar le-am spus acestor oameni că vor muri. Le-am spus-o - nu ştiu dacă şi ceilalţi au făcut la fel. Dar pentru SS era o problemă că nu voiau să se dezbrace. Singura care s-a dezbrăcat a fost femeia aceea. Era o femeie foarte frumoasă. După fotografiile pe care le-am găsit mai târziu, se pare că era dansatoare. Femeia venise cu bijuterii şi cu lucrurile personale - deci aceşti oameni habar n-aveau unde se duc."

Zalmen Gradowski . „Şi apoi a venit acea acţiune curajoasă a tinerei eroine, o dansatoare din Varşovia, care i-a smuls revolverul Oberscharfuhrerului Quakernack de la secţia politică şi l-a împuşcat pe comandantul raportor, rău famatul bandit Unterscharfuhrer Schillinger.

1. *Caiete din Auschwitz,* caiet special 1, Oswiecim 1972, p. 98 (Procedura : Auschwitz în ochii SS-ului. Primul proces de la Frankfurt, pag. 40 166) (n. a.)

Acţiunea ei le-a însufleţit pe celelalte femei curajoase, care au început să arunce cu sticle şi cu alte asemenea obiecte în aceste bestii, SS-iştii în uniformă."

Dar nu numai SS-ul era surprins, şi pentru deţinuţii din comandoul special era înfricoşătoare această revoltă, mai ales când s-a stins lumina:

Adam: *În acelaşi timp, uşile au fost zăvorâte pe dinafară. Şi noi ne găseam într-o încăpere în beznă. Cursul dramatic al evenimentelor mă făcea să nu mă îndoiesc că totul se va încheia prost.*

Filip Muller, de la comandoul special: „întunericul te paraliza. Pipăiam zidul ca să găsim ieşirea. Acolo s-au întâlnit mai toţi cei din comandoul special. Stăteam la uşă împreună cu tovarăşii mei. Un bărbat din apropierea noastră, care îşi dăduse seama că nu facem parte din transportul lui, ne-a vorbit în întuneric. Voia să ştie de unde venim. «Din fabrica morţii», i-a răspuns unul. Bărbatul voia să mai vorbească, dar, deodată, uşa s-a dat de perete. Am fost orbit de o lumină puternică de proiector. Apoi l-am auzit pe SS-istul Voss strigând: «Să iasă comandoul special!». Ne-am bulucit pe uşă afară, am urcat scările şi am ajuns în curte. în faţa uşii de la vestiare erau aşezate două mitraliere. în spatele lor, proiectoare. SS-işti cu căşti de oţel erau gata să mânuiască mitralierele. Şi în curte era o hoardă de SS-işti înarmaţi. Tocmai mă îndreptam spre crematoriu, când Hoss, comandantul lagărului, a coborât din maşină."[1]

1 Cf. *Procesul de la Auschwitz.* Procedura : 97. Ziua procesului (05.10.1964) (n. a.)

CAPESIUS: „Nu pot decât să spun că l-am cunoscut bine pe doctorul Nyiszli, îl cunoşteam încă de pe vremea când eram reprezentant al firmei Bayer în Ardeal. Şi el a trăit acele lucruri îngrozitoare împreună cu cei din comandoul special, mare minune că nu l-au ucis din cauză că ştia prea multe. Mengele avea nevoie de el. Odată a povestit cum Klehr, care pe atunci era şeful comandoului de la gazare, s-a năpustit în camera lui şi i-a relatat înspăimântat că, sub muntele de cadavre, jos de tot, se mai mişcă o fată; iar Nyiszli a rupt-o la fugă cu geanta lui de medic spre camera de gazare şi acolo, într-adevăr, lângă zid, pe jumătate acoperită de cadavre, era o fată, goală ca toţi ceilalţi, dar superbă, zăcea acolo ca un înger horcăind... "

Jurnalul lui Adam: *Aşa ceva nu se mai întâmplase, comandoul special era derutat, îngrozit, chiar şi Klehr. După ce am scos-o de sub cadavre, am dus-o pe fata de 15 ani în vestiarul comandoului, unde i-au fost făcute în braţ trei injecţii cu întăritoare. Iar trupul rece ca gheaţa i l-am acoperit cu o manta. I-am adus de la bucătărie supă şi ceai fierbinte. Apoi a început să aibă accese de tuse, scuipa numai mucozităţi din plămânii distruşi de gaz. Culoarea i-a revenit în obraji. în ea s-a întors viaţa. Privea uimită în jur.*

Fata a devenit tot mai vioaie, a ridicat capul, braţele, apoi chipul i s-a schimonosit, ţipa cuvinte ungureşti disparate, l-a apucat pe Nyiszli de palton, se ţinea spasmodic, voia să se ridice, el o culca la loc, a făcut o criză de nervi, s-a culcat pe pat epuizată, respira greu, pe urmă a plâns sincopat. Un plâns mut, uscat,

fără sunete, fără sughiţuri. Iar Nyiszli îi vorbeşte frumos în ungureşte, sunete familiare ei. Primele cuvinte: Hat jowok. *Vin cu părinţii din Cluj. Apoi a băut ceaiul cu poftă. Şi supa de carne. A dormit puţin. Să salvăm fata!*

Vine Muhsfeldt, face controlul. O vede. Fata stă pe o bancă. Nyiszli e singur cu Muhsfeldt. Vorbesc. Dar Muhsfeldt clatină din cap: aci nu există ajutor". Voia s-o ducă pe biata fată în vestiarul crematoriului. După ce a trecut prin atâtea... a stat acolo... a aşteptat şi acum să fie ucisă cu o împuşcătură în ceafă... Nimeni nu a mai auzit nimic de ea după aceea... unii pretind că ar fi scăpat ca prin minune, ar fi plecat cu brigada de constructori... Să fi fost ea singura dintre atâtea milioane din camerele de gazare care să fi supravieţuit ?

II.

FARMACIA DE LA AUSCHWITZ

1.

CAPESIUS: „De pe 12.2.1944 până pe 18.1.1945 am fost în lagărul de concentrare de la Auschwitz. Pe 10.2.1944 am fost detaşat la Auschwitz de către Sturmbahnfuhrerul Lolling, comandantul lagărului, deoarece farmacistul de acolo, *Doktor* Kromer, se îmbolnăvise. Pe 12.2.1944 m-am prezentat la medicul de acolo, *Doktor* Withs din Auschwitz. *Doktor* Kromer m-a întâmpinat în farmacia SS. în cele din urmă, s-a dus la infirmerie, unde a decedat pe 18.2.1944. Am fost numit în locul său şi, în aceeaşi zi, am fost mutat la Auschwitz.

Prin intermediul prietenului meu, Sturmbahnfuhrer *Doktor* Becker, care avea o poziţie influentă în lagărul sanitar din Berlin, am încercat să ajung iarăşi la Dachau sau la Berlin. Dar nu am reuşit.
Farmacia SS se găsea într-o casă fortificată, în afara lagărului propriu-zis de la Auschwitz. Casa avea parter, etaj şi un pod. La parter era farmacia SS, ceva mai departe se afla o încăpere în care erau triate aparatele şi medicamentele venite de pe rampa din Birkenau. Câteodată, printre ele mai erau şi instrumente medicale. Aceste lucruri erau destinate exclusiv deţinuţilor.

Eu eram responsabil cu această muncă, dar de făcut o făcea, totuşi, farmacistul polonez Sikorski, care era şi el deţinut.
La parter mai erau cazaţi medicul şi stomatologul. La etajul 1 se afla infirmeria SS, cu paturi pentru pacienţii SS. Podul era destinat păstrării medicamentelor care soseau de pe rampă.
Eu aveam circa 12 deţinuţi care lucrau în farmacia SS. în afară de contabil, ceilalţi deţinuţi erau fie farmacişti, fie laboranţi. Pe aproape toţi aceşti deţinuţi i-am preluat de la *Doktor* Kromer. Momentan, nu-mi pot aminti alte nume ale celor care lucrau în farmacia SS.
Eu locuiam într-o baracă de lemn din apropierea gării din Auschwitz. Baraca se afla în apropiere de cantina ofiţerilor.
Sarcina mea în calitate de farmacist era să comand medicamentele necesare personalului SS şi deţinuţilor din lagărul sanitar central de la Berlin - am în vedere lagărul central al Waffen-SS, care se afla într-o fabrică de pâine, spre deosebire de lagărul sanitar central al armatei - şi trebuia să comand medicamente pentru lagărul din Auschwitz şi pentru alte lagăre din apropiere, inclusiv Birkenau şi Monowitz.
Mai târziu, am fost nevoit să aduc medicamente cu ambulanţa de pe rampa din Birkenau. Atunci mergeam cu un şofer şi cu doi deţinuţi pe rampa din Birkenau, unde se găseau deja o mulţime de geamantane şi instrumente. Acolo, lucrurile îmi erau încredinţate de către un bărbat în uniformă. Nu era mereu acelaşi bărbat. Nu purta uniformă SS. Mereu îi numeam pe aceşti oameni «SD»[1]. Nu mi se dădea chitanţă.
1. Sicherheitsdienst (Siguranţa).

Uneori, îmi ţinea locul la preluarea medicamentelor unul dintre cei doi sergenţi SS care lucrau pentru mine. Se prea poate ca pe unul să-l fi chemat Jurasek.
Aş vrea să spun că, de fapt, eram schimbaţi conform unei ordini bine stabilite.
Farmacia SS se afla în baraca infirmeriei. Era la parterul blocului. Tot la parter aveam şi eu o cameră mare cu trei mese. în aceeaşi încăpere stătea contabilul, un deţinut care se ocupa de acte. în altă încăpere de la parter lucra farmacistul deţinut Sikorski *(Kapo),* împreună cu cinci farmacişti şi laboranţi. Mai erau disponibile şi două pivniţe. într-una din ele erau medicamentele. în cealaltă erau sticle cu alcool. în pivniţă mai erau, provizoriu, cam 20 de cartoane cu 2000 de doze de DDT (împotriva păduchilor) - o donaţie de la Crucea Roşie.
în pivniţă mai era şi un duş; la parter se mai afla şi o frizerie. Podul era etanş. Acolo erau adăpostite şi sortate bagajele medicilor şi farmaciştilor, care soseau împreună cu transporturile de evrei.
Imediat am făcut inventar la farmacie, din cauză că ea nu mi-a fost predată conform uzanţelor. Am aruncat într-o cadă de zinc tot conţinutul recipientelor care aveau un număr secret sau erau irecognoscibile. Am pus într-o ladă mare din pivniţă toate sticlele originale, al căror conţinut era foarte activ şi al căror efect nu-l puteam recunoaşte pe de-a-ntregul din punct de vedere farmaceutic.
Lada era închisă cu două lacăte. Farmacia SS pe care o conduceam era farmacia principală din lagărul de la Auschwitz. Fiecare

lagăr îşi avea propria farmacie pentru deţinuţi. Acestea îşi prezentau lunar necesarul. Farmaciştii deţinuţi ai acestor farmacii luau medicamentele de la noi, de cele mai multe ori fiind însoţiţi de medici-deţinuţi. Medicii-deţinuţi din lagărele din apropiere, care nu aveau farmacii pentru deţinuţi, luau de la noi, o dată pe lună, medicamentele necesare. Însă erau şi lagăre care îşi procurau singure medicamentele.
Predarea medicamentelor din farmacia principală SS o efectuau farmaciştii-deţinuţi Sikorski şi Strauch. Ultimul era un farmacist din Oppeln[1]. El dădea şi medicamente pe reţetă pentru şefii şi soldaţii SS.
în afară de mine, în farmacie mai era personal SS. Din mai până în august 1944, am fost ajutat de către un farmacist SS, Untersturmfuhrerul Gerber. El nu era subordonatul meu, ci al medicului de acolo. în absenţa mea, el mă înlocuia. După ce s-a deschis spitalul de campanie al SS, în august 1944, el a preluat farmacia SS din Birkenau, până în decembrie 1944.
Mai aveam şi alte ajutoare SS, un Unterscharfuhrer pe nume Kurt Jurasek, un laborant şi un Rottenfuhrer. Ei se ocupau şi de supravegherea farmaciştilor-deţinuţi."
CAPESIUS (în Goppingen): „încă de la sosirea mea, pe 12 februarie 1944, războiul era pierdut. Sikorski a zis că şeful a spus, iată: Azi sunteţi voi aici, mâine, probabil, noi. Războiul nu mai poate fi câştigat. Şeful a spus-o... Da, eu sunt acela."
„Nu vă era teamă să spuneţi aşa ceva acolo ?"
1. Opole, oraş în Silezia (Polonia)

CAPESIUS: „Nu faţă de el."
„El era farmacist ? Farmacist-deţinut ?"
CAPESIUS: „Da. Iar taică-său fusese farmacistul ţarului."
CAPESIUS. „Omul (Kromer) a fost împuşcat pentru defetism, fiindcă le povestea tuturor celor care soseau: o să vedeţi, aici sunt Sodoma şi Gomora. Şi mai e ceva cu iadul, un fel de citat pe care îl spui când îţi merge foarte rău... "
„Apocalipsa ?"
CAPESIUS: „Nu, nu asta... " „Infernul?"
CAPESIUS: „Da, infernul nu-i nimic pe lângă ce e aici, ceva de genul ăsta. Dar el avea un număr SS mic, din primul an... "
Martor al acuzării Jan Sikorski descrie astfel farmacia (în rusă) (19.6.1964): „Un timp, Kromer a zăcut în spital, în spitalul de campanie al SS de la Auschwitz. Şi apoi a venit *Doktor* Capesius.
Preşedintele Richter: Aşadar, era cam pe la sfârşitul lui '43.
Martor Jan Sikorski: Da, cam aşa, pe la sfârşitul lui '43...
Preşedintele Richter: Cine mai lucra la farmacie, în afară de dumneavoastră şi de *Doktor* Capesius ?
Martor Jan Sikorski: *Doktor* Capesius conducea farmacia. Şi încă un ofiţer SS. Cred că îl chema Gerber. Era din Alsacia. Vorbea foarte bine franceza, fusese şi în armata franceză. Apoi a fost luat prizonier şi, fiind neamţ, a fost făcut SS-ist. Apoi mai erau subofiţeri. Dar ei nu erau farmacişti. Erau Jurasek,
25
Dobrzanski. Şi mai era unul. Era unul de la Wehrmacht[1], nu era SS-ist. îl chema Frymark. Avea o tutungerie la Berlin, în Alexanderplatz. Tuturor le povestea despre asta.
Şi apoi deţinuţii, vă interesează şi ei?" Preşedintele Richter: Da, ne interesează şi deţinuţii.
Sikorski: „în afară de mine, acolo mai lucra un evreu din Silezia, pe nume Strauch. înainte de război, fusese coleg de şcoală cu farmacistul Kromer. Mai era acolo un bătrân, un contabil, pe nume Berliner. Mai lucrau două unguroaice. Nu le ştiu decât prenumele, Piroska şi Eva. Apoi un farmacist tânăr, bine făcut şi chipeş, un evreu din Ardeal, Grosz. Şi încă un grec. Se numea Aaron. Şi un ungur gras, Altmann. Cred că fusese negustor de vinuri. Mai erau doi laboranţi din Polonia, Prokop şi Jozef Gorzkowski din Cracovia. Şi încă doi farmacişti, Szewczyk şi Swiderski. Şi mai era unul acolo, un ucenic tânăr, mic, Sulikowski. El fusese coleg cu fratele meu, de aceea îl cunoşteam.
Se vorbea poloneză, rusă, maghiară, germană şi idiş, puteai auzi şi acea limbă specială a deţinuţilor de la Auschwitz, *lagerszpracha...* Farmacistul nostru, Capesius, şeful, se prefăcea că nu aude când deţinuţii săi vorbeau *lagerzspracha.* Nu, nu, nu a făcut nimic rău. Nu a făcut decât să execute ordine. Capesius a fost întotdeauna apreciat de deţinuţi. Era un om corect.
1- Numele oficial al forţelor armate germane între 1935 şi 1945
25
Preşedintele Richter: Spuneţi-ne, domnule martor, ce făceaţi dumneavoastră în farmacie ?
Martor Jan Sikorski: Eram un fel de şef de echipă. Deţinut-şef. în acest comando. Comandoul era prea mic pentru un *Kapo.* Uneori îmi ziceau *Kapo.* Dimineaţa, trebuia să adun numele deţinuţilor şi să le notez pe un bileţel. Şi trebuia să-i conduc pe poartă, la muncă.
Apoi trebuia să anunţ că i-am adus pe toţi la muncă şi fiecare îşi vedea de treaba lui.
Apoi preluam tot felul de comenzi care veneau din lagăre. Şi le rezolvam. Le trimiteam, apoi, către lagăre.
Stenografia judecătorului asesor din a 57-a zi de proces (19.6.1964). Depoziţia martorului Sikorski, fost farmacist-deţinut, privindu-l pe inculpatul *Doktor* Capesius:
„într-o zi, au sosit desfăcătoare de conserve cu zimţi de la Berlin. Cu acestea trebuiau deschise cutiile de Ciclon B.
Primele livrări de Ciclon B au venit, fără îndoială, la farmacie. Erau depozitate în pivniţa din dreapta. Mai era o cămăruţă, care era încuiată. Acolo erau păstrate cutiile cu Ciclon B. Gazul a fost acolo doar pentru puţin timp. *Doktor* Capesius a spus odată că nu vrea să aibă de-a face cu aşa ceva. Voia să predea gazul înapoi la administraţie. Am auzit că subofiţeri ai SS s-au dus special la Berlin ca să aducă Ciclon B. Ciclon B era în cutii maro. Dozele le-am văzut abia după război, în muzeul de la Auschwitz. Se zicea şi că Ciclon B a fost depozitat în clădirea teatrului. Dar nu ştiu dacă e adevărat."
Fiind întrebat, martorul a explicat:
25
Doktor Capesius ştia de Ciclonul B". La întrebarea de unde ştia acesta, martorul a explicat:
„Trebuie să fi avut habar de ceea ce se află în farmacia lui. Nu puteai face nimic fără să ştie el. *Doktor* Capesius era corect."
Martorul a detaliat răspunsul la întrebarea cine avea cheia de la:
a. pivniţă
b. clădirea teatrului
c. micul crematoriu.

„Cheile pentru toate aceste încăperi se aflau la şeful farmaciei. Nu el le-a predat, ci subofiţerul Jurasek. Din câte îmi amintesc, *Doktor* Capesius păstra cheile în sertarul biroului său. Subofiţerul SS trebuia să i le ceară, când avea nevoie de ele."
Capesius stătea la un birou şubred şi completa formulare. Erau comenzi? Ce comenzi făcea? Ce făcea toată ziua? Deschidea şi sertarul unde erau cheile de la Ciclon B ? Venea oare Klehr, şeful comandoului de la gazare, să-l ia cu ambulanţa?
Audierea din 7.12.1959 a inculpatului Viktor Capesius. Frankfurt am Main : „întrebarea tribunalului: în cazul acestui buncăr este vorba despre fostul crematoriu?
Răspuns Capesius: Nu ştiu, nu mi s-a spus. Oricum, niciodată nu mi-a fost dată în grijă vreo încăpere din lagăr sau vreun buncăr în care să se fi aflat cutiile cu Ciclon B. Nu intra în sarcina mea desfacerea sau distribuirea lor.
întrebare: în afara casei în care erau aduse, farmacia SS a mai depozitat provizii şi în alte locuri ?
26
Răspuns: Da, chiar peste drum, într-un buncăr (vechiul crematoriu). în acest buncăr, au fost depozitate următoarele: urne, nu ştiu dacă goale sau pline; benzină, creolină, acid fenic şi, probabil, alte lichide aflate în recipiente. E vorba despre provizii ale farmaciei lagărului, care erau în aria mea de responsabilitate. Din aceste provizii se făceau livrări către lagărele din afară.
întrebare: Nu era acolo şi Ciclon B ?
Răspuns: Spaţiile destinate nouă nu umpleau întreg buncărul, ci cam jumătate din el."
în depoziţia martorului Ignacy Golik, pe atunci deţinut în infirmeria SS, se spune: „Cam prin toamna lui 1942 sau prin primăvara lui 1943 - nu mai ţin minte cu precizie momentul -, am văzut, de la primul etaj al infirmeriei SS, cum un tren mare mergea din Birkenau spre crematoriul cel mic (vechiul crematoriu). Trenul era însoţit de o companie a SS-ului. Erau aproximativ 200 de deţinuţi... Cei circa 200 de deţinuţi au fost introduşi pe poarta crematoriului şi puşi să stea într-una dintre curţile împrejmuite cu gard de beton.
Apoi am văzut cum deţinuţii au fost siliţi să se dezbrace. La început, deţinuţii n-au vrut să se dezbrace de bunăvoie, dar n-au mai avut încotro când SS-iştii au început să-i bată. După aceea, deţinuţii dezbrăcaţi au mărşăluit, în rânduri de câte cinci, în crematoriu. După ce deţinuţii au intrat în crematoriu, doi SS-işti pe motociclete au început să dea ocol crematoriului, în acelaşi timp, patru sau cinci sanitari au urcat pe acoperişul crematoriului şi au aruncat conţinutul cutiilor cu Ciclon B în
26
fanta destinată gazului. Din câte îmi aduc aminte, fiecare avea câte două cutii la el. Sanitarii aveau măşti de gaze.
După cum a fost prezentat în secţiunea D VII 4 în context, în apropierea crematoriilor se găseau locuri pentru ardere, mai mici sau mai mari, săpate în pământ. În aceste gropi erau arse cadavrele celor gazaţi. Se mai întâmpla ca în aceste gropi să fie aruncaţi şi oameni care încă mai trăiau, din cauză că, din varii motive, nu putuseră fi duşi la gazare.
O întâmplare mi s-a întipărit în memorie. Să tot fi fost prin mai sau iunie 1944 când o evreică mai în vârstă a fost selectată, nu însă şi fiica ei. Fata nu se desprindea de mamă, şi atunci Klehr le-a luat de la dezinfecţie pe cele două femei şi le-a aruncat în foc."
Martorul Eduard Pys, fost deţinut în infirmeria SS, declară: „Am fost şi eu martor ocular al unei gazări în crematoriul vechi, care se afla în imediata apropiere a locului meu de muncă. Era prin vara sau toamna lui 1942.
Se ţipa ca nimeni să nu îndrăznească să privească pe fereastră, în caz contrar va fi şi el dus la crematoriu. Au sosit două sau trei camioane acoperite cu prelate care au mers până la intrarea în crematoriu. în camioane erau bărbaţi şi femei, probabil evrei, care încă mai aveau hainele civile şi nu pe cele de deţinuţi. în faţa crematoriului, au fost siliţi să coboare.
Când sanitarii Koch şi Theuer au început să toarne gazul, a fost pornit motorul unei maşini şi lăsat să tureze la maxim cam un sfert de ceas. Cu toate că acest crematoriu era
26
aproape etanş, zgomotul motorului nu a putut să acopere strigătele oamenilor din camera de gazare. Din locul în care mă aflam, în spatele draperiilor de la ferestrele închise, auzeam strigăte animalice, care nu mai aveau nimic omenesc în ele. Dacă nu aş fi ştiut că în crematoriu sunt oameni, n-aş fi crezut în ruptul capului că strigătele vin de la fiinţe umane. Aceste strigăte groaznice au durat câteva minute."
Audierea inculpatului Viktor Capesius. Frankfurt am Main, 7.12.1959:
„întrebare: V-a fost adus la cunoştinţă ce se găsea în cealaltă parte a buncărului?
Răspuns : Nu. Cineva mi-a spus odată că în cealaltă parte a fost cândva o secţie a crematoriului.
întrebare: Deci acolo a fost vechiul crematoriu?
Răspuns: Nu mi s-a spus. Când am sosit eu, acolo era doar un buncăr pentru provizii.
întrebare: Mai înainte aţi menţionat că cineva v-a spus că domnul Klehr păstra cutiile cu Ciclon B. Ne puteţi spune unde le ţinea ?
Răspuns: Nu, mi s-a spus doar în mare secret; se pare că le ţinea într-un buncăr.
întrebare: Poate era cealaltă parte a buncărului în care se păstrau proviziile pe care le-aţi menţionat anterior ?

Răspuns : N-aş putea spune.
Am avut grijă cât am putut de bine de acei deţinuţi care lucrau în farmacie. Am reuşit să fac cumva să gătim pentru ei pe ascuns, în pod."
27
Adam adaugă: *îmi vine să râd. Asta e cu siguranţă o amnezie post-traumatică. Tare stresat trebuie să fi fost Vik al nostru, Sturmbahnfuhrerul de la Auschwitz, ca să uite tot. Bine, uitarea e sănătoasă. întotdeauna a fost un om cumsecade. Şi a băgat pe mulţi în farmacia lui, ca să-i salveze, după cum spune şi unchiul tău, Albert. Şi „era un om corect", după cum mărturisea şi Sikorski, farmacistul-deţinut.*
2.
DOKTOR VIKTOR CAPESIUS (Din documentele de la proces)
„Născut pe 7.2.1907 în Miercurea Sibiului/ Transilvania. Domiciliat în Stuttgart-West, strada Bismarck 48. Căsătorit cu o colegă, *Doktor* Friederike Capesius, pe jumătate evreică, din Viena. împreună au trei copii, cu vârste cuprinse între 7 şi 13 ani. Soţia şi copiii au locuit, până la începutul anilor '60, în Sighişoara/România, abia după 20 de ani de despărţire familia se reuneşte. Reunirea durează numai un an, întrucât Capesius a fost arestat în decembrie 1959 şi a fost iarăşi despărţit de soţie şi copii timp de alţi 10 ani. Venit anual în 1942, 9000 RM[1]. Averea, estimată la 20000 RM, s-a pierdut odată cu ocuparea României. Membru al Waffen-SS din august 1943 până pe 3.5.1945. Sturmbahnfuhrer între 9.11.1944 şi 3.5.1945. Condamnat la moarte în contumacie de către Tribunalul din Cluj în 1947.
1 Reichsmark, moneda oficială a Germaniei naziste
27
Fiu al unui medic de plasă. Strămoşi arieni doveditţi până în secolul XVIII. (Document care atestă originea ariană a strămoşilor? Da.) Liceul german în Sibiu şi Sighişoara. Bacalaureat în 1925. A studiat farmacia la Cluj. în 1931 a efectuat serviciul militar în armata română, unde a fost farmacist-locotenent. După numai o lună de serviciu militar, este învoit pentru a studia chimia la Viena, între 1931 şi 1933. Pe 30.1.1933 îşi ia doctoratul în filozofie. Până în august 1943 este reprezentant al unei filiale a IG Farbenindustrie în România. Lucrează preponderent în Ardeal şi în Bucureşti. După începerea războiului, este mobilizat la unitatea sa din Cernavodă, unde conduce farmacia spitalului Armatei Române şi este avansat, pe 24 ianuarie 1942, la gradul de căpitan în rezervă. Este concediat pe 16 iunie 1942 de la IG Farbenindustrie. Pe 1.8.1943 este iarăşi concentrat, de data aceasta la Waffen-SS (prin acordul Berlin-Bucureşti). Este mutat în lagărul sanitar central, filiala Varşovia, cu acelaşi grad de căpitan, de data aceasta în Waffen-SS."
în afară de avansarea la gradul de Sturmbahnfuhrer, în CV-ul oficial există o lacună. Ea se numeşte: Auschwitz şi alte lagăre de concentrare. Dachau, Oranienburg şi, la sfârşitul lui 1943, sau, după cum pretinde el, pe 12 februarie 1944, Auschwitz, unde preia conducerea farmaciei SS. Sau a fost nevoit s-o preia. Sikorski, *Kapo* al farmaciei, a declarat la tribunal că asta s-a întâmplat la sfârşitul lui 1943. „în 18 ianuarie 1945, Capesius reuşeşte să fugă la Berlin, apoi, probabil împreună cu Himmler, Hoss şi alţi şefi SS, se
27
refugiază în Schleswig-Holstein, unde este luat prizonier de către britanici şi eliberat din închisoare pe 23.5.1946. Locuieşte în Stuttgart-West, pe strada Bismarck, începe să studieze electronica la Universitatea Tehnică, pe motiv că nu putea găsi nici un loc de muncă fiindcă fusese în SS. în vara lui '46 este recunoscut de unul dintre foştii săi deţinuţi şi arestat de poliţia militară americană. Dar cercetările bat pasul pe loc. pe 2.8.1947, Camera de internare, lagărul 74, emite o dispoziţie conform căreia el nu se află sub incidenţa legii. Şi este iarăşi eliberat. începe să lucreze în Stuttgart ca farmacist angajat şi, pe 5.10.1950, îşi deschide propria farmacie în Goppingen, Markt-Apotheke. Mai târziu, a deschis şi un magazin de cosmetice, în Reutlingen. în 1958, anul oboom-ului economic, reuşeşte un volum al tranzacţiilor de 40000 de mărci."
întrebarea care a şi fost pusă la proces e îndreptăţită: de unde a avut mijloacele necesare pentru deschiderea farmaciei; el a răspuns că nu are ce să-şi reproşeze.
Martorii acuzării îi aduc învinuiri grave la proces, chiar şi farmaciştii-detinuţi din farmacia sa; şi nu este exclus să fi fugit de la Auschwitz, în ianuarie 1945, cu averile celor ucişi. întrebarea cum s-a prelungit Auschwitz-ul în perioada postbelică şi în cea a boom-ului economic te face să roşeşti. Scandalul cu băncile elveţiene care nu au vrut să returneze banii celor ucişi face parte din aceeaşi poveste. Banii n-au miros? Nu miros nici măcar a cenuşă şi fum ?
27
Scrisoarea farmacistului-deţinut Ferdinand Grosz către Hermann Langbein (Viena):
„M-am născut în 1912, în Lunca de Jos (Transilvania), am absolvit Universitatea din Bucureşti în 1935. Până în momentul deportării, am lucrat la Târgu Mureş, în farmacia unui anume David Johann, bun prieten cu Viktor Capesius. Ori de câte ori Capesius venea la Târgu Mureş în calitate de reprezentant al firmei Bayer, obişnuia să stea ore întregi în această farmacie. De atunci îl cunosc şi eu pe Capesius.
Când am fost deportat, în iunie 1944, am ajuns la Auschwitz, unde mi-a fost tatuat numărul A-L3864. întâi am muncit la cariera de nisip Palitzsch, apoi la comandoul de la grajduri şi, din octombrie 1944, la farmacia infirmeriei SS, unde am ajuns datorită protecţiei lui Capesius, pe care îl întâlnisem întâmplător. Acolo *Kapo* era Karl Lill, *Kapo* al farmaciei era un farmacist polonez, al cărui nume nu-l mai reţin. Aici am lucrat până la

evacuarea lagărului, în ianuarie 1945, şi am avut o ocazie extrem de bună să privesc mai îndeaproape activitatea lui Capesius.
Pot să confirm că era de serviciu de două-trei ori pe săptămână la rampă şi că acolo nu se ocupa de medicamente, ci de trierea transporturilor.
în ceea ce priveşte medicamentele, acestea îl interesau doar în măsura în care erau căutate pentru el bijuteriile ascunse de evrei în tuburile de pastă de dinţi şi în cele de cremă. Venea zilnic la noi să se intereseze şi să controleze dacă am mai găsit ceva. Numai în
28
lunile în care am lucrat la infirmerie, a strâns cantităţi impresionante de bijuterii, pe care le privea ca pe venitul personal ce i se cuvenea.
în 1947, Capesius l-a trimis la mine pe cumnatul său din Sighişoara, cu rugămintea de a-i da un înscris prin care să confirm că, la Auschwitz, mi-a salvat viaţa.
L-am scos pe uşă afară, fiindcă nu pot uita că mi-a salvat viaţa, dar nici el nu va putea să repare vreodată ceea ce a făcut triind oameni pe care i-a trimis la gazare.
Târgu Mureş, 21 noiembrie 1962.
Observaţia lui Capesius : „Nu am avut de-a face cu bijuterii în acel mod. Din octombrie '44 nici nu au mai fost astfel de transporturi. După plecarea mea din 25 august '44, nu am mai luat singur bagajele. în afară de asta, Grosz a venit la noi în octombrie, când totul se terminase, iar Grosz stătea în camera lui Sikorski, unde aveau loc cercetările prezentate, pentru că încăperea era mai curată. Dar nici la Prokop nu am luat vreodată bijuterii.
Nu am cerut de la nimeni vreun înscris, nici măcar de la Strauch Fritz, ceea ce mi-ar fi fost cel mai la îndemână.
Nici soţia mea nu mi-a scris vreodată despre aşa ceva. Nici nu i-am comunicat numele lui Grosz."
3.
Adam: *Nici eu nu eram zilnic în farmacia lui Capesius, Langbein m-a luat în biroul său numai câteva zile, căci eram adesea pe drumuri din însărcinarea „grupei de luptă"; locul*
28
lui Langbein ca secretar al lui Wirths era foarte aproape de farmacia SS; tot când eram la Langbein l-am cunoscut pe Doktor *Wirths, care mi-a făcut o impresie favorabilă, a citat imediat o poezie de Eichendorff[1], fiindcă Langbein mă prezentase, mai în glumă, mai în serios, drept poet... M-am îngălbenit la faţă. însă Langbein m-a liniştit după aceea şi mi-a spus că Wirths n u e o bestie. Toţi aveau orgoliul de a fi „culţi", deschişi faţă de artă. Mai ales Mengele, ştii doar, chema adeseori orchestra să-i cânte. Aceasta îşi avea sediul în aceeaşi clădire. Aici era văzut nu rareori şi SS-istul tău muzician, Roland, care cânta la pian cu degetele lui boante. Cel mai mult îi plăcea să cânte compoziţii de Schubert, din păcate cânta şi cu vocea. Cu multă dăruire:* La fântâna de la poartă *şi mai ales întreg ciclul* Călătorii de iarnă. *Numai Capesius era total afon şi strica tot şarmul, fiindcă mormăia foarte tare. Până şi Fritz Klein cânta entuziast la muzicuţă cântece soldăţeşti din perioada monarhiei chezaro-crăieşti, Klein era un antisemit îngrozitor, dar în rest era băiat de gaşcă. Nu e adevărat că toţi farmaciştii-deţinuţi erau încântaţi de Capesius, aşa cum îi place lui să prezinte lucrurile. Luaţi-l doar ca exemplu pe ungurul Ferdinand Grosz de la farmacia David din Târgu Mureş, unde a sosit şi Eva. Grosz a ajuns la Auschwitz abia la începutul lui iunie '44, cu transporturile din Ungaria, şi abia în octombrie a fost luat de Capesius la farmacia SS. Grosz, care era un tânăr frumos, îl ura pe şef şi, mai*
1. Joseph von Eichendorff (1788-1857), scriitor important al romantismului german
28
târziu, i-a adus acuze grave. La fel şi Marton Lazăr din Târgu Mureş, care lucra în aceeaşi încăpere cu Sikorski şi era logodit cu Eva Bard; dar la el e de înţeles, antipatia lui poate fi explicată ca gelozie. Şi apoi venea „tataie", Josef Groszkowski, căruia i se spunea Yuyu, avea mult peste 60 de ani, venea din Katowice, iar Capesius chiar i-a vizitat o dată soţia acolo. Merită să-ţi închipui cum un Sturmbahnfuhrer intră dând „bună ziua" în casa unei familii al cărei bărbat a fost deportat în lagărul de concentrare şi pentru care îşi fac griji; imaginează-ţi cum încearcă bărbatul în uniformă să-i liniştească pe oamenii de acolo, cum toţi îl privesc pieziş, dar sunt obligaţi să-i ofere un scaun şi poate chiar un ceai; ochii uscaţi de plâns ai femeii, întrebările ei disperate, aparenta lui bonomie... Mereu această ciocnire între viaţa cotidiană normală, ceea ce întruchipează o astfel de uniformă SS şi ceea ce ESTE cu adevărat. Iadul. Atunci Capesius a făcut-o pe împăciuitorul, aşa cum îi era felul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca şi când totul ar fi normal şi bine, până la pronunţarea acelei celebre propoziţii: Mergeţi să faceţi baie, vă revedeţi peste o oră, *aşa i-a spus doctorului Schlinger pe rampă, când soţia şi copiii i-au fost trimişi la gazare, de aici vezi cât era de bătut în cap, această artă parşivă de convingere, ca şi când totul ar fi fost pe de-a-ntregul bine, frumos şi normal; pe deasupra, domnul doctor mai era şi îndrăgostit. Se pare că era îndrăgostit de tânăra farmacistă Eva Citron Bard din Târgu Mureş, care, pe atunci, avea numai 26 de ani, iar el avea 37. Se prea poate s-o fi cunoscut mai demult, poate că a şi*
28
*fost iubita lui şi, mai târziu, în detenţie preventivă, el se plângea, vorbea despre privaţiunile sexuale care nu existau în farmacia sa, fiindcă acolo „era un personal amestecat", toţi vorbeau pe la colţuri, până şi Wirths ştia de legătura amoroasă dintre domnul Sturmbahnfuhrer şi evreica unguroaică. Se pricepea la pasionalitatea evreiască, despre care vorbea entuziasmat chiar şi cu Eva, doar nu era şi nevastă-sa evreică ? Capesius a cunoscut-o pe tânăra Eva în farmacia de la capătul oraşului ei natal. Da, „bunul"*Doktor *a vizitat farmacia de la capătul oraşului chiar şi în uniformă, între 3 şi 9 septembrie 1944, şi a povestit tuturor celor de acolo despre Eva, i-a liniştit, spunându-le că îi merge bine. Târgu Mureş făcea parte din Ungaria, frontul se mutase în apropiere de Sighişoara, care fusese deja ocupată de ruşi. Iar România declarase război Ungariei şi Germaniei. Atunci, în septembrie '44, Capesius nu a putut să-şi viziteze familia în Sighişoara,*

oraşul era la graniţa cu România, aşa că a vizitat doar farmacia Evei din Târgu Mureş. Un lucru e cert: îşi proteja personalul...
CAPESIUS: „Da, *Doktor* Wirths voia să reducă personalul din farmacie şi să-i gazeze pe toţi cei care ştiau câte ceva, am rămas mască şi am făcut atunci toate muncile posibile şi nerentabile, numai ca să-mi păstrez oamenii şi să-i salvez. Aşa că cele trei geamantane de carton, care ne fuseseră aduse mai demult din camera de efecte «Canada» sau aterizaseră de cine ştie unde, au fost cercetate de mai multe ori începând cu luna octombrie; erau pline de proteze de care încă mai atârnau resturi de carne; se dorea valorificarea eventualelor
29
resturi de metal; iată că mai făcusem rost de o ocupaţie."
Adam: *Cu toate astea, mulţi martori nu sunt siguri dacă nu cumva e una dintre manevrele tipice de apărare ale farmacistului, care ştia să întoarcă genial totul în favoarea lui... la chestii dintr-astea, imaginaţia nu-l trăda niciodată. Mai ales treaba cu geamantanele misterioase, care-i făcea pe cei mai mulţi suspicioşi, ca şi „resturile de metal"... Nu pot să spun prea multe despre asta. Şi mai ales, dragul meu, mă întreb : ce pot eu, ce poţi tu să pretinzi, tu, care îi cunoşti mai bine pe acest bărbat şi pe soţia lui; probabil că, uneori, mai trebuie şi apărat. El a fost condamnat de Curtea cu Juri din Frankfurt şi din cauză că s-a îmbogăţit de pe urma bunurilor celor gazaţi, ceea ce, din punct de vedere moral, este extrem de condamnabil şi e dovada unui subconştient groaznic şi sărăcăcios; atunci a fost cercetat amănunţit, dar mai rămâne problema resentimentului, a exagerării urii, a poveştilor inventate de martorii traumatizaţi, fiindcă nici unul dintre ei nu a fost cu adevărat „obiectiv", au apărut unii care erau profund răniţi sufleteşte!*
Cei mai mulţi martori erau de părere că trierea era pentru Capesius „un lucru secundar", un alibi, ca să spunem aşa; la rampă se ducea mai ales ca să-şi ia geamantanele cu lucruri de valoare, ceea ce vorbeşte de la sine despre o duritate deosebită şi despre brutalitate sufletească.
CAPESIUS însuşi a spus la Goppingen: „Aceste geamantane ne erau trimise, nouă sau cabinetului medical, de către *Doktor*
29
Schatz, pentru ca dinţii să fie smulşi din masele acelea informe, ca să fie utilizaţi pentru noi proteze ale deţinuţilor, dar asta ne era imposibil, întrucât nu dispuneam de mijloace. Chiar şi pe geamantanele rezervate (cu haine) au pus mâna mulţi, înainte de plecare şi de dizolvarea definitivă a lagărului în ianuarie '45, deoarece, înainte de sfârşit, au fost împărţite multe astfel de lucruri; chiar şi costumele prea mici, care până atunci rămăseseră neatinse, au fost distribuite mai ales femeilor din blocul de piatră."
(Adam: *Trebuie să-ţi închipui că şi aceste haine fuseseră furate mai înainte de la cei gazaţi, inclusiv geamantanele! Odată, Eva a recunoscut un geamantan şi a început să se cutremure de plâns, era valijoara iubitei sale verişoare Erszebet din Târgu Mureş. O fetiţă bolnăvicioasă şi slăbită... Şi toţi se uitau la ea, fiindcă ştiau că va fi trimisă la gazare, conform normelor în uz la Auschwitz.)*
CAPESIUS: „Câteodată, toamna, luam cu mine astfel de haine la vânătoare în Beskizi şi le împărţeam vânătorilor polonezi şi copiilor, de care eram foarte îndrăgit; pe copiii polonezi îi şi tratam la cabinetul stomatologic al SS-ului."
Jan Sikorski la procesul de la Auschwitz, despre şeful său, Doktor *Capesius: Doktor* Capesius mergea adesea la Birkenau şi aducea personal de acolo geamantane. Nu ştiu dacă lua parte la trieri. Pentru că eu nu am fost cu el pe rampă. Şi nici nu mi-a povestit nimeni din lagăr despre aşa ceva. *Doktor* Capesius se ducea cu un aer foarte oficial pe
29
rampă şi ridica geamantanele, care apoi erau aduse în camera de sortare. Mai demult, în «Canada» fuseseră furate medicamente şi instrumente. Farmacia primea rămăşiţele. Din această cauză, *Doktor* Capesius s-a dus la comandant şi a cerut permisiunea de a ridica personal geamantanele.
Doktor Capesius era un şef bun. A avut grijă de deţinuţii săi din farmacie. O dată, de exemplu, chiar a făcut rost de cartofi pentru deţinuţi."
însă, la o altă audiere, Sikorski declară deodată cu totul altceva. Jan Sikorski, farmacist-deţinut, care era subalternul doctorului Capesius, i-a adus acuze grave lui Capesius; farmacistul şi-ar fi însuşit aurul de la dinţii de aur şi din protezele scoase celor trimişi la gazare.
Sikorski: „Pe podeaua clădirii în care era farmacia SS se găseau geamantane cu dinţi. Pe 15.1.1945, aceste geamantane mai erau încă acolo, dar în ele nu se mai găsea pic de aur.
Dinţii erau triaţi de un deţinut pe nume Sulikowski, care făcea această treabă pentru *Doktor* Capesius. Când au apărut pentru prima oară geamantanele, mi-au fost arătate de către *Doktor* Capesius. Prima dată am numărat 15 geamantane. Nu ştiu câte au fost mai târziu. Stăteau acolo o lună, două. Cred că geamantanele erau aduse de la crematoriu. Pe atunci, ştiam că aceste lucruri ajung la crematoriu şi sunt topite acolo. Odată, deţinuţii mi-au arătat lingouri de aur de 600-700 de grame, care fuseseră obţinute din topirea dinţilor. Presupun că vreun prieten i-o fi dat aceste lucruri doctorului Capesius.
29
Geamantanele arătau exact ca acelea cu medicamente. Habar n-am unde a topit Sulikowski dinţii. Era o muncă în plus pentru şef.

Odată m-am ocupat şi eu de un schimb: *Doktor* Capesius împreună cu un deţinut au dat o broşă pentru 3-4 litri de spirt."
Fostul deţinut Wilhelm Prokop, laborant la farmacie, a declarat lucruri şi mai grave :
„Capesius mi-a făcut impresia unui om pentru care deţinutul nu era decât un simplu număr, destinat exclusiv exterminării. în podul farmaciei erau cel puţin 15 geamantane, din care aurul dentar dădea pe-afară, în vreme ce pe dinţi încă mai atârna carnea victimelor. Mirosea pestilenţial. Capesius se ducea la geamantane, se apleca şi începea să răscolească în chestia aia care putea. Scotea câte o proteză şi o ţinea în faţa sa, ca şi când ar fi estimat-o. Am luat-o la fugă."
Fostul deţinut Jakoov Gabai din „comandoul special" a declarat într-un interviu: „Erau acolo doi tipi din Cehoslovacia, aşa-numiţii «dentişti», ei scoteau aurul din gura victimelor. Chiar erau dentişti... Aveau lângă ei o ladă mare, în care aruncau aurul. O ladă cubică, pe care scria «Germania». Aruncau aurul în ea... în fiecare săptămână, veneau câte un neamţ sau doi ofiţeri, un Sturmbahnfuhrer sau un Obersturmfuhrer, care deschideau lada şi luau din ea tot ce voiau, fără control."
Turma de oameni mânată la gazare, care se sufoca urlând în camerele de beton, îndeplinea şi acest scop : îmbogăţirea.
Jurnalul lui Adam: *Cică aurul era pentru „Reich". Uneori mă îndoiam: dacă farmacistul*
30
nostru nu tria pe rampă, după cum susţinea, ci doar se ocupa de medicamente, de unde ajungeau toate geamantanele astea în podul farmaciei sale SS... ?
4.
Doktor Capesius, aşadar. Când eram copil, îmi vindea fursecuri cu mentă. Asta se întâmpla în farmacia lui, La coroană. La coroană este cea mai veche farmacie din Sighişoara. Se află în Piaţa Mare, care astăzi se numeşte „piaţa Hermann Oberth". Un nume potrivit. Aveam, pe atunci, şapte ani. Ceream, de 5 bani, *Haumichblau,* „Hauniichblau e bun", a zis cineva şi apoi a râs de mine; *Haumichblau* şi a râs.
După război, Capesius a locuit la Stuttgart, apoi la Goppingen. în mai 1978, i-am vizitat pentru prima oară pe el şi pe soţia sa la Goppingen. M-a şocat zona, care trăda aroganţă ; m-am gândit: cum s-a îmbogăţit fără scrupule din obiectele de valoare ale bieţilor gazaţi, din bunurile furate victimelor, poate că şi din dinţii de aur ai celor ucişi. Altfel de unde să fi avut bani pentru farmacie şi pentru salonul de cosmetică ?
Depoziţia lui W.W. Prokop: „Lucrând în această farmacie, l-am cunoscut pe Capesius
1. Joc lingvistic, care ar putea fi echivalat prin „Trage-mi una". Când un copil nu era ascultător, părinţii îl trimiteau să cumpere o pungă de Haumichblau (un fel de medicament). După ce cumpăra, vânzătorul îi dădea, în glumă, o palmă.
30
ca pe un om care se străduia din răsputeri să obţină cele mai mari foloase din marile transporturi din Ungaria. într-o zi, pe când sortam în pod medicamentele, a apărut Capesius, care tocmai controlase geamantanele depozitate acolo aparţinând prizonierilor menţionaţi. Capesius însuşi adusese geamantanele din lagărul Birkenau." (Oare de aceea se afla atât de des pe rampă şi în crematoriu ?) „în timp ce munceam, mă uitam la ce face. Am văzut cum Capesius tria lucrurile de valoare şi lua piesele preţioase, pe care le punea în cele mai bune geamantane de piele şi pe care, ulterior, le lua cu el. Deodată, Capesius a observat că mă uit la el. Mi s-a adresat astfel: «Prokop, de tine depinde cât vei mai trăi. Nu ai văzut nimic; în cazul în care ai văzut, ţi se poate întâmpla ceea ce oricum te aşteaptă». Am priceput imediat că, dacă voi povesti cuiva, voi fi un om pierdut. în afară de asta, trebuia să triem medicamentele din diferite încăperi, într-una din încăperi am zărit 25-40 de geamantane diferite, cu mii de dinţi smulşi şi cu proteze întregi. Aceşti dinţi proveneau de la prizonierii gazaţi, cărora, adesea, le fuseseră smulse gingii şi bucăţi de maxilar. Din cauza putrefacţiei, era un miros neplăcut."
Capesius a tot încercat în timpul detenţiei preventive şi mai târziu, când îşi îndeplinea pedeapsa, să-şi reconstruiască biografia, să clarifice anumite pasaje obscure, să facă lumină, fiindcă acum de asta depindeau libertatea şi viaţa lui. Dar îi lipseşte un fir roşu, o legătură. Bineînţeles, Capesius nu are nici un fel de remuşcări faţă de ceea ce a văzut şi făcut sau A TREBUIT să facă; nu-şi aminteşte
30
decât de ordine, comando, detaşare, date, cifre, calendar. Nu-şi aduce aminte decât de detalii birocratice verificabile, are un simţ special pentru ele, fiindcă, în ochii lui, acestea sunt realitatea. Da, orice altceva sunt prostii, spune el. Şi „basme". Nu, el nici măcar nu a fost membru de partid sau naţional-socialist. Dar nici contrariul nu a fost, el nu cunoştea un „nu" care să-l poată conduce, ca pe mulţi alţii. Da, el este obiectiv, din cale-afară de obiectiv, nu e sentimental, lucrurile îi sunt dragi, şi el lor. Şi are un simţ teribil pentru ele. Nu are nevoie de idei, pe astea le au alţii. Râde de sine însuşi pe ascuns. Nu contează decât ceea ce s-a întâmplat cu adevărat, enigmatic sau periculos, ca acum, la proces. Importantă este distribuirea, şi asta se bazează pe putere şi pe bani! La altceva nu voia să se gândească nici măcar acum.
5.
Ormond, reprezentant al acuzării subsidiare: Aţi fost trei ani la Auschwitz şi aţi ajuns abia Sturmmann ?
Huley : Puteam ajunge şef de bloc, dacă aş fi avut talent pentru aşa ceva. Dar te poţi purta în aşa fel, încât să nu mai ajungi şef de bloc.
Doktor *Ella Lingens, singura doctoriţă-deţinut nemţoaică (austriacă), a spus la proces:*

„Nu cred să cunosc vreun SS-ist care să nu poată spune că a salvat viaţa cuiva. Erau puţini sadici. Nu mai mult de 5-10% erau adevărate cazuri patologice. Ceilalţi erau oameni absolut normali, pe deplin conştienţi
31
de ce e bine şi ce e rău. Toţi ştiau ce se întâmplă acolo...
Preşedintele: Vreţi să spuneţi că fiecare decidea la Auschwitz dacă să fie bun sau rău? *Doktor* Lingens: Exact asta am vrut să spun."
Adam: *E evident că lui* Doktor *Capesius nu i-a păsat niciodată de ceea ce se întâmpla, de atrocităţi, de crimele în masă, ci doar de vieţişoara lui, l-a interesat cum să-şi salveze pielea. Chiar şi la proces a făcut apel la frică. Acesta a fost şi motivul pentru care a primit o pedeapsă mare, care nu se încheie odată cu detenţia, fiindcă ceea ce s-a întâmplat a fost cu mult peste pedeapsă.*
Frankfurt am Main, 24.1.1962: „întrebarea Tribunalului: în timpul şederii dumneavoastră la Auschwitz vi s-a părut că ceea ce se întâmplă acolo încalcă toate drepturile ?
Răspunsul inculpatului Capesius: Am crescut în Transilvania, sub atenta supraveghere a germanilor. în casa părintească, statul german îmi era prezentat drept model. Mai ales tata insista mereu că Germania e un exemplu de ordine şi disciplină. Având în vedere această atitudine, am presupus că ceea ce se întâmpla la Auschwitz e legal, cu toate că mi se părea îngrozitor. Pe deasupra, faptul că eu crescusem în Transilvania mă făcea să fiu tolerant cu alte naţii, căci am crescut alături de alte cinci popoare diferite. Adică români, unguri, nemţi, armeni, ţigani şi evrei. Dacă îi includem şi pe nemţi, atunci sunt şase popoare.
întrebarea Tribunalului: Aceste atitudini anterior menţionate au legătură şi cu ceea ce
31
s-a întâmplat la Auschwitz, adică uciderile care aveau loc după trieri ?
Răspunsul inculpatului: Niciodată nu mi-a trecut prin cap că aşa ceva ar fi posibil în Germania, adică fără o lege în acest sens. Vreau să menţionez că niciodată nu am avut o atitudine duşmănoasă faţă de evrei. Dimpotrivă, conform mărturiilor martorilor Sikorski şi Jurasek, Unterscharfuhrer, şi ale lui Dobrzanski, m-am purtat chiar bine cu evreii, în comparaţie cu polonezii.
întrebarea Tribunalului: Nu v-a trecut niciodată prin cap că există o discrepanţă între crimele petrecute la Auschwitz şi legi ?
Răspunsul inculpatului: în sufletul meu, îmi repugnă ideea oricărui lagăr de concentrare de tipul celui de la Auschwitz. Dar eu nu aveam nici o putere să schimb lucrurile. Pe deasupra, m-am şi străduit să plec de la Auschwitz. în afară de asta, am şi luat atitudine atunci când era să fiu selectat pentru triere. Am prezentat anterior detaliile.
Avocatul Laternser: Astfel, acest farmacist a ajuns în apropierea măcelului de la Auschwitz. Oare nu trebuie apărat cu deosebită grijă un astfel de inculpat, căruia i se mai impută şi îmbogăţirea din bunurile deţinuţilor ?"
Tribunalul din Frankfurt a avut nevoie de aproape doi ani, de mii de pagini de procese-verbale şi de audieri ale martorilor; cu siguranţă că se proceda cu grijă; şi l-a declarat „vinovat".
Nu se punea problema dacă făptaşii trebuiau sau nu să se supună ordinelor, nici măcar dacă li se ordona să meargă la rampă şi să trimită la moarte mulţi oameni, printre
31
care şi copii; *Doktor* Laternser privea lucrurile pe dos, numind „trierea drept salvare de la moarte", aşadar salvarea câtorva, care, în loc să ajungă în camerele de gazare, au fost trimişi în lagărul de muncă, în vreme ce Hitler ordonase exterminarea TUTUROR evreilor; este vorba, mai degrabă, despre atitudine, etică şi conştiinţa vinovăţiei, da, mustrări de conştiinţă, care lui Capesius îi lipseau cu desăvârşire. Ba chiar contesta vehement faptul că ar fi participat vreodată la triere, minţea, aşadar, însă îl contraziceau toţi martorii care îl văzuseră la triere. Astfel, *Doktor* Lucas, care şi el luase parte la triere, a fost achitat, la fel şi *Doktor* Munch, acesta din urmă chiar de către un tribunal polonez, tocmai pentru că ei nu numai că s-au opus moral acestei maşinării a crimelor, ceea ce însemna mult curaj, etică şi tărie sufletească, ci chiar au condamnat la proces această maşinărie a morţii!
Adam a spus : *Abia după ce s-a încheiat totul ar fi trebuit să ne crape obrazul de ruşine.' Am fost prea obtuzi, prea obosiţi. După toate acele trieri, bătăi punitive, funduri goale de femei urcate pe butuci, asemenea unei palide constelaţii putrede, strălucind albe şi slăbite. Şi acum ar trebui să trăim cu această vină pe care au luat-o alţii asupra lor ? Cel care a scăpat nu scapă. Nici măcar victima nu e iertată, totul a fost real...*
Da, şanţul, prăpastia dintre cele două Jocuri" din Auschwitz era enormă, atât de adâncă,
31
încât Adam nu ştia nimic despre făptaşi şi despre viaţa pe care o duceau în căminul lor: cu sărbători, zile de naştere, Crăciun... Şi nici Roland sau Capesius nu aveau contact cu mizeria din barăci, din camerele de gazare, din celulele foamei... Abia la sfârşit acest zid de sticlă şi beton s-a destrămat brusc.
Iar când mă gândesc la asta, aud vocea lui *Roland,* sună atât de neplăcut, găunoasă şi pastorală:
„Ceea ce m-a impresionat cel mai tare n-a fost în lagăr, a fost pe când se făcea evacuarea, în martie '45. Şi acum îl văd în faţa ochilor pe acest Schmidt - unul dintre subofiţerii mei, Schmidt îl chema, era din Stuttgart, un tip deosebit de brutal, fapt pentru care a şi fost decorat de mai multe ori, am impresia că a primit chiar şi Crucea de Fier clasa a II-a[1], îl văd în faţa ochilor, având pe cap casca de oţel, rece ca gheaţa: «Tu!». La unul dintre «popasuri» a arătat spre un tânăr italian, care avea cam 20 de ani: «Tu! Vino imediat aici!». Toţi ştiau ce

înseamnă asta. Mă uitam şi nu-mi venea să-mi cred ochilor. Băiatul s-a făcut roşu ca racul, nu-i aşa, o roşeaţă profund iritată...? Niciodată în viaţa mea nu am văzut un chip atât de roşu. Era în timpul marşului morţii din 1945", a continuat Roland, „mereu priveam în altă parte când oamenii mei

1- Distincţie germană de război, înfiinţată de regele prusac Wilhelm al III-lea, pe 10 martie 1813. în vremea celui de-al Doilea Război Mondial, Hitler a introdus în interiorul crucii svastica. Crucea de Fier clasa a II-a avea şnurul în culorile negru-alb-roşu.

împuşcau deţinuţi. De cele mai multe ori, erau selectaţi după bunul plac! însă, în acea frumoasă zi de primăvară pomii începeau să înmugurească, păsărelele ciripeau, în acea zi nu am putut să privesc în altă parte, tânărul deţinut se făcuse roşu ca para focului, iar roşul din obrajii săi s-a răspândit apoi peste tot. Iar când a venit împuşcătura, au tresărit cu toţii, chiar şi eu, care eram trecut prin ciur şi prin dârmon, am tresărit. Este apropierea cea mai intimă, să fii «ales» astfel, să fii astfel strigat. Ca la şcoală, trezit, pus în faţa unui adevăr, în faţa tuturor şi totuşi: chemat la moarte...! Imaginează-ţi: ales, chemat pentru propria-ţi moarte, ochi în ochi cu criminalul, cu îngerul morţii!"

Adam vorbea adeseori despre acea ruşine, sentimentul atotstăpânitor după eliberarea din 27 ianuarie 1945. *Când Joseph K a murit ca un câine la proces, oare numai roşeaţa avea să-i supravieţuiască* ? a zis Adam.

Şi Roland a spus când l-am vizitat la Innsbruck: „Nu prea-mi vine să vorbesc despre asta", apoi vorbele i s-au împleticit, ca după un mare efort, sau ca şi cum, deodată, ar grăi de pe lumea cealaltă:

„E posibil să scriu odată ceva despre asta, nu-i aşa? De fapt, există foarte multe perspective, ăăăăă... ăăăăă... ", a spus el aproape horcăind, „care nu s-au epuizat... ăăă... în toată chestia asta". „Tu, de exemplu, ce părere ai?"

„De exemplu, eu cred că omenia a înflorit atât de frumos acolo, în acea mizerie." „Solidaritate umană, adică?"

„Nu aş zice solidaritate. Nu, în special omenia, în sensul strict, nu-i aşa ?"

„Adică printre deţinuţi ?"

„Printre deţinuţi şi între deţinuţi şi paznici. Ceea ce nu era permis, nu-i aşa?"

Adam: *Asta era mai ales în crematoriu, acolo era aproape totul nesupravegheat, în afara oricărui control. Acolo chiar se socializa. Da, chiar se mai şi cânta şi mânca împreună cu SS-iştii. Ei păreau în regulă! în faţa morţii şi în situaţiile speciale din camerele de gazare şi din cuptoare! în afară de Moli, bineînţeles, ăla era un sadic nebun. Şi se făceau afaceri pe bandă rulantă cu SS-iştii. Chiar şi cu ofiţerii. Uncomerţ foarte viu ! SS-iştii ucraineni erau însă îngrozitori.*

Roland: „Da, omenie în sensul cel mai strict. Cam ca *Doktor* Capesius al nostru. El era un filantrop. A încercat... Şi-a periclitat inutil farmacia numai să salveze cât mai mulţi şi asta nici măcar nu i s-a recunoscut la proces."

„I s-a reproşat că a participat la triere."

„Da, a făcut şi asta, dar a făcut-o numai ca să salveze oameni."

„El pretindea că nu a făcut trieri, că ar fi fost confundat cu *Doktor* Klein din Codlea... "

„Nu ştiu ce să zic. Normal că e uşor să dai vina pe cineva care e mort; de altfel, el a fost prima victimă."

„Executat prin împuşcare... "

„Absolut nevinovat, nu-i aşa? Dacă l-ai fi cunoscut pe Klein ăsta, şi el tot ardelean... Pentru el, omul era om. Stătea la masă cu deţinuţii evrei şi bea cafea cu ei. Pentru asta a făcut şi arest, nu-i aşa? Era om. Era bunătatea întruchipată. Nu a vrut decât să ajute."

Adam: *Doctorul Nyiszli, medicul-deţinut ardelean, care, după cum ştii, fusese mâna dreaptă şi sclavul lui Mengele şi pe care l-am văzut adesea la comandoul special de la crematoriu, pe care l-am şi vizitat în camera lui pentru disecţii, îl prezintă destul de diferit pe* Doktor *Klein în dimineaţa de Anul Nou 1945:*

Doktor *Nyiszli:* „Dimineaţa de 1 ianuarie 1945 am petrecut-o între îndoială şi speranţă! Era zăpadă cât vedeai cu ochii, un alb nesfârşit acoperea pământul. Fac o scurtă plimbare prin curtea crematoriului. Liniştea e întreruptă de zgomotul unui motor. După câteva momente, pe poartă intră maşina de transport a deţinuţilor de la Auschwitz, mare şi cafenie, pe care deţinuţii o numesc «Toni cel brun».

Coboară un ofiţer SS cu grad înalt. Îl recunosc şi îl salut regulamentar. Este *Doktor* Klein, un medic al SS, una dintre cele mai sângeroase şi întunecate figuri din lagărul de concentrare de la Auschwitz. în baraca 10 a lagărului de concentrare se află închisoarea. De acolo aduce acum 100 de victime.

«Vă aduc treabă de Anul Nou», îi spune Oberscharfuhrerului Muhsfeldt, care este atât de beat, încât abia se mai ţine pe picioare. A făcut-o lată de Revelion. Poate că a chefuit pentru propria-i moarte. I se citeşte pe chip că nu-i încântat, până şi de Anul Nou trebuie să facă muncile sângeroase.

A sosit moartea pentru 100 de creştini polonezi. Grupul e format din bărbaţi. SS-iştii îi conduc în încăperea goală din apropierea camerei de încălzire. Acolo li se ordonă: «Dezbrăcarea, imediat!». *Doktor* Klein se plimbă prin curte, iar Muhsfeldt se învârte pe lângă el. Intru în vestiar şi îi trag de limbă pe bărbaţii ăia.

Unul povesteşte că a găzduit pentru o noapte o rudă în locuinţa sa din Cracovia. Gestapoul l-a declarat colaborator al partizanilor şi l-a dus în faţa Tribunalului de Război. îşi aştepta sentinţa în baraca 10. Credea că-l aduseseră aici să facă baie şi că-l vor trimite la muncă silnică. Bietul de el! Deja a fost condamnat la moarte - de aceea e aici -, numai că încă nu i s-a comunicat. Un altul a ajuns în lagărul de concentrare pentru că a cumpărat

fără cartelă o jumătate de kilogram de unt. Asta era marea lui infracţiune. Un al treilea s-a rătăcit pe un teren interzis - au făcut din el partizan şi spion. Infracţiuni minore, acuze nefondate îi aduseseră la Auschwitz.
în 1945 nu mai există comandoul special, astfel încât SS-iştii îşi duc singuri victimele în faţa armei Oberscharfuhrerului.
Iarăşi se aude zgomot de motoare. Iarăşi vine «Toni cel brun». Aduce noi victime. Din el coboară 100 de femei îmbrăcate. Şi ele sunt mânate în vestiare, şi ele sunt silite să se dezbrace. Una după alta, sunt duse în faţa armei lui Muhsfeldt. Şi ele - creştine poloneze -plătesc cu viaţa pentru greşeli minore.
Chiar şi incinerarea o fac tot SS-iştii. Pentru această muncă, cer de la mine mănuşi de cauciuc. *Doktor* Klein s-a îndepărtat, după ce s-a convins de moartea tuturor celor 200 de victime.
Nu-i nici o contradicţie între ordinul de pe 17 noiembrie, care interzicea toate formele de moarte violentă, şi acţiunea de astăzi: astăzi au fost îndeplinite, chipurile, sentinţe ale Tribunalului de Război şi au fost executaţi partizani."
Cine era acest *Doktor* Klein ? Cel care locuia împreună cu Capesius în „baraca medicilor"? Şi care, aparent, l-a ferit de vină?
CAPESIUS îl descrie astfel pe Klein, în însemnările sale din puşcărie: *Înălţime:* 1,74 m, la fel de înalt precum *Doktor* Mengele, despre care mulţi evrei spuneau că e înalt pentru că era zvelt, în vreme ce Klein era osos şi dădea impresia unui beţivan umflat. *Greutate:* 85 kg. *Păr:* des şi ţepos. Părul îi stă ridicat, Klein făcea eforturi să şi-l pieptene pe spate şi, din această cauză, folosea pomadă din belşug. Părul, frizura, chiar şi culoarea mustăţii seamănă cu cele ale prim-procurorului Grossmann; părul îi era grizonant, însă nu la fel de grizonant cum e al meu astăzi. *Ochii:* mici, duşi în fundul capului, dar foarte veseli şi strălucitori, cu sprâncene ca ale judecătorului Hummerich. Îi lăcrimau uşor. *Nasul:* un nas lung şi borcănat, de culoarea lebărvurstului. Poartă mereu lornion, ca Himmler, numai că montura e din nichel. Avea întotdeauna o batistă împăturită la el, mărimea 5x10 cm, pe care n-o despăturea niciodată, ci doar o întorcea pe toate feţele, astfel încât rămânea uscată în afară; nu o folosea pentru nas, ci ca să-şi şteargă lacrimile. Fără să-l dea jos, îşi trecea batista cu arătătorul pe sub lornion la fiecare 10-15 minute. (Mâzgălitură: în cartea despre lagărul de la Bergen-Belsen, numai oase şi piele!) *Mărimea la pantofi:* 41-42, aşadar mediu. Purta mereu cizme de SS-ist şi lenjerie de vânător, dublă, de toamna până primăvara. *Vocea:* Klein activase în armata chezaro-crăiască şi era prim-tenor când cânta melodii ungureşti de pe vremea când era soldat, şi
33
urca atât de mult, încât îl concura pe Becker Pepi, care şi el fusese voluntar chezaro-crăiesc în timpul Primului Război Mondial şi care ştia şi el toate cântecele.
Soldaţii SS spuneau despre el că e politicos şi că numai rar de tot vorbea mai aspru. Klein mergea mereu pe bicicletă sau cu ambulanţa, fiindcă nu ştia să meargă pe motocicletă. Baretzki îşi aminteşte că Untersturmfuhrerul Klein era singurul dintre şefi care venea în lagăr cu bicicleta, se dădea jos cuminte şi arăta actele la poartă, chiar dacă i se făcea semn să treacă."
CAPESIUS: „Când vorbea cu mine în dialect, Klein începea mereu cu of, of, sau vai, vai, sau yai, yai, Vik. Indiferent dacă vorbea despre legile germane dure în chestiunea evreiască sau despre alte griji minore. Pe atunci, Klein avea 55 de ani şi accentua adesea că ar putea să-mi fie tată şi tocmai de aceea se purta cu mine părinteşte, cu toate că eu îi evitam pe cât puteam compania, din cauza faptului că bea şnaps şi a atmosferei de la Auschwitz. Căutam atmosfera veselă din casa Rump (farmacistul local de la Auschwitz) sau de pe domeniul lui Stoffel (în Beskizi), pentru a scăpa de atmosfera lagărului de concentrare, care, mai ales la începutul primăverii şi în ceaţa toamnei, avea un miros specific, chiar dacă şi în 1944 nu se vedea nimic deosebit la Auschwitz."
La început, se părea că *Doktor* Klein mai vrea să păstreze câte ceva din jurământul lui Hipocrate. O doctoriţă-deţinut chiar a spus despre el: *Doktor* Klein, un om mai în vârstă, dădea impresia, în primele zile, că nici nu ştie
33
bine unde se află. Când a venit în bloc, s-a prezentat, a dat mâna cu mine şi a declarat că starea blocului este îngrozitoare şi că ar vrea să facă rost de un loc cu condiţii mai umane, măcar pentru bolnavii mai în vârstă. Să-l fi pârât cumva Oberscharfuhrerul care îl însoţea ? Deja din ziua următoare Klein s-a schimbat: deşi continua să fie «politicos şi serviabil», era, de altfel, singurul medic SS din lagăr care nu ţipa niciodată, începuse să se comporte în conformitate cu regulile SS şi era unul dintre cei mai temuţi medici care triau la Auschwitz. Dar măcar puteai sta de vorbă cu el, le explica doctoriţelor comportamentul său. Însă atunci când doctoriţa Ella Lingens, o «ariană» din Viena, a aflat despre relaţia ofiţerului Gestapo Draser din Sibiu cu o frumoasă evreică şi a vrut s-o protejeze pe aceasta, nu a îndrăznit să-i ceară ajutorul lui Klein; iar când, apoi, l-a întrebat cum îşi ţine jurământul lui Hipocrate, Klein se pare că ar fi dat următorul răspuns: «Din respect pentru viaţa omenească, scot un apendice plin de puroi, jidanii sunt apendicele plin de puroi din trupul Europei». Odată, a triat fără milă un orfan evreu în vârstă de 14 ani, cu un furuncul pe ceafă şi, la urletele băiatului care îl implora pentru viaţa lui, i-a răspuns că nu-l trimite la gazare, ci într-un alt spital, «unde e foarte frumos».
îl orbeau complet convingerile sale naziste, cu care venise de acasă. La 55 de ani, nu ar mai fi fost obligat să se înroleze voluntar în SS."

7.
în celulă, Capesius întâmpină cele mai mari dificultăţi în a-şi „reconstrui" cazul, la urma urmei e vorba despre un proces complex, e vorba despre amintiri, mărturii, fapte şi date, iar în ce-l priveşte e vorba despre propriul nimic mărunt, ego-ul lui şi salvarea acestuia; ce mai contează milioanele de morţi ? Această nimicnicie ! Unicul lucru care îl mână vine din întreaga lui strategie de apărare şi din actele procesului; e tentativa de a scăpa cu orice preţ, la nevoie chiar cu minciuni, invenţii, martori ai apărării.
O făcătură cu un scop anume, trafic de date, falsificări de evenimente cu alibiuri inventate şi mită pentru martorii apărării! Mereu date şi cifre în apărarea lui, niciodată nu apar semne ale trezirii, ale aducerii aminte: etică, vină, conştiinţă - numai prostii. Exact ca la Auschwitz, nimicul: vidul ca învăţătură?
Bărbatul singur în celula sa: tot mereu îşi spune că ceea ce i s-a întâmplat nu poate fi real, colac peste pupăză şi acest proces, un rău mai mare decât Auschwitz-ul şi chiar decât gazul, Ciclon B. Ştie că şi el a luat parte de câteva ori la aşa ceva, ştie bine asta, aşa trebuie să fi fost, sigur îşi aminteşte, dar nu trebuie s-o recunoască în veci! Aşa s-a ordonat, execuţi *în mod automat... nu eşti decât o rotiţă în acest mecanism, în marea fabrică a morţii,* ca şi când abia acum şi-ar da seama de ceea ce s-a petrecut acolo, lucruri la care şi el a luat parte, el sau un altul ?
Şi Roland a spus ceva de genul ăsta, nu el, un altul a făcut toate acestea, ceea ce a făcut
34
el, nu, ceea ce a trebuit să facă a fost opera unei dubluri, a unei arătări de la Auschwitz: Roland; o arătare de la Auschwitz: Viktor Capesius ? Ei o fac, au făcut-o şi habar nu au nici până în ziua de azi ?
E adevărat ceea ce martorii au spus la proces despre el, Capesius îşi aduce bine aminte, dar nu trebuie să recunoască. Şi probabil că, atunci când îl aude vorbind pe martorul Dov Paisikovic, totul îi apare din nou în faţa ochilor, ca într-un film:
A 53-a zi de proces (08.06.1964): „Preşedintele Richter: Şi de unde aţi ajuns în transportul dumneavoastră ?
Translatorul Grunblatt: *Fun wo sejt ir gekumen ?*
Martor Dov Paisikovic: *Fun Ghetto Munkâcs.* Preşedintele Richter: De unde ? Translatorul Grunblatt: Din Ucraina carpatică.
Preşedintele : Unde aţi muncit ? Martor Dov Paisikovic: în «comandoul special».
Preşedintele Richter: Şi aţi muncit, din când în când, şi în aşa-numitul buncăr V?
Martor Dov Paisikovic : Da. Buncărul V era mai mult în afara lagărului, în pădure.
Preşedintele Richter: în pădure, în spatele pădurii. Şi ce fel de casă era aceasta? Fusese o gospodărie ţărănească ?
Martor Dov Paisikovic: Da, acoperită cu paie.
Preşedintele Richter: Acoperită cu paie, o fostă gospodărie ţărănească. Ce trebuia să faceţi acolo? Din câte am auzit, nu era un crematoriu, ci doar o cameră de gazare, unde erau gazaţi oameni.
34
Martor Dov Paisikovic: Am ajuns acolo, la gospodăria ţărănească. Din faţă nu am văzut nimic.
Hauptscharfuhrerul Moli a venit cu o motocicletă şi a spus : «Aici o să aveţi haleală, dar va trebui să munciţi».
Iarăşi suntem pe partea cealaltă. Şi acolo am văzut o Gheena. Translatorul Grunblatt: Iadul. Martor Dov Paisikovic: Iadul pe pământ. Preşedintele Richter: Şi ce aţi văzut acolo ? Ce era acolo ?
Martor Dov Paisikovic: Acolo am văzut gropi, cam de 30 de metri lungime. Şi în gropi ardea lemn cu un fel de combustibil. Nu era benzină, ci altceva... Combustibil? Lemn şi alte asemenea, benzină, nu benzină. Neft sau gaz.
Translatorul Grunblatt: Neft sau petrol. Kerosen... "
Martorul Filip Muller spune: „Femei cu copii în pădurice, la crematoriul IV. Par a nu bănui ce le aşteaptă, sunt epuizate şi îngrijorate din cauza copiilor."
Spre deosebire de ele, membrii comandoului special erau pe deplin conştienţi de situaţia tensionată în care se găseau aceşti oameni. Filip Muller care, pe atunci, era fochist la crematoriul IV, a descris cum îşi aşteptau victimele moartea ore-n şir în acele zile de vară ale anului 1944.
„Mai ales setea, insuportabilă pe acea caniculă, îi aducea pe mulţi în pragul disperării. Atât de tare pusese stăpânire pe ei întrebarea când vor primi ceva de băut, încât nu mai păreau capabili să se gândească la altceva... Oamenii stăteau acum la circa o sută de metri
34
de gropi. Vederea le era întreruptă de obturatorul de circa trei metri înălţime. În faţa lui stăteau SS-iştii, cu armele încărcate, ca să împiedice pe oricine s-ar apropia să privească infernul prin vreo crăpătură. în spatele obturatorului, vâlvătăile iadului urcau în slava cerului. Loveau bolta ca o făclie şi lăsau în urmă un nor gros, gri spre negru.
Pocnetele şi şuieratul flăcărilor erau acompaniamentul acestui infern. însă imaginaţia oamenilor nu era suficient de cuprinzătoare pentru a-şi putea închipui că norul care întuneca soarele, focul puternic care mugea în spatele obturatorului şi mirosul dulceag ce impregna aerul provin de la miile de oameni ucişi, care, cu câteva ore în urmă, avuseseră parte de aceeaşi soartă care îi aştepta acum pe ei."
„Preşedintele Richter: Aşadar, aţi ajuns la buncărul V. Ce treabă aveaţi acolo ?

Martor Dov Paisikovic: Să cărăm cadavrele în gropi.
Preşedintele Richter: Alţii le aruncau în gropi. Cadavrele erau incinerate în gropi ?
Martor Dov Paisikovic: Incinerate.
Preşedintele Richter (pauză): Şi unde vă duceaţi seara, după ce terminaţi ?
Martor Dov Paisikovic: în prima seară, am ajuns în lagărul d, blocul 26. Ne-au fost tatuate numere. De acolo, am ajuns în blocul 13.
Preşedintele Richter: Acum spuneţi-mi: toţi cei care au venit împreună cu dumneavoastră au trebuit să ia şi ei parte la aşa ceva? Sau mai erau şi unii prea îngroziţi, care nu au putut suporta?
35
Martor Dov Paisikovic : Au fost mulţi care au sărit în groapă, în foc... Nesiliţi de nimeni.
Preşedintele Richter: Din cauza disperării provocate de ceea ce văzuseră?
Martor Dov Paisikovic: Da... mulţi nu au mai putut... mulţi încă trăiau... "
Adam: *în vreme ce rugurile ardeau încontinuu în spatele crematoriului V, sute de bărbaţi, femei şi copii condamnaţi la moarte aşteptau în faţă. Stăteau în picioare sau pe jos în păduricea de la crematoriul V. Există fotografii-document cutremurătoare ale acestor victime care aşteptau. Un SS-ist a fotografiat, în vara lui '44, sosirea transporturilor Securităţii Reichului din Ungaria şi diferitele popasuri ale victimelor. Din toate aceste fotografii, a făcut un album personal cu 185 de poze. Acest album a fost găsit întâmplător, la puţin timp după încheierea războiului, de Lilly Jacob Meier, o evreică unguroaică, ea însăşi deportată la Auschwitz. A devenit cunoscut sub numele de* The Auschwitz Album. *Pentru Lilly Jakob-Zelmanovici Meier, aceste documente fotografice sunt unele dintre cele mai importante mărturii despre deportarea şi masacrarea evreilor din Ardeal şi Ungaria.*
Ceea ce mi-au povestit tovarăşii mei de suferinţă întrece orice închipuire. De exemplu, Morris Kesselman, un coleg al lui Dov. E incredibil ce s-a întâmplat acolo. Totul era mult mai groaznic acolo - SS-iştii luau copiii Şi îi aruncau de vii în gropi. Acolo, SS-iştii erau din cale-afară de nemiloşi. Totul se întâmpla în aer liber, în câmp deschis. Nici nu mai exista pretextul duşului. Cei mai mulţi
35
erau obligaţi să se dezbrace afară... Şi apoi... I-am *văzut cu ochii mei - s-a întâmplat ca cei mici să înceapă să ţipe. Ca să facă linişte, chipurile, SS-iştii i-au scos pe copii din mulţime. Mamele nu au putut vedea ce s-a întâmplat cu pruncii, deoarece gropile pentru incinerare se aflau în spatele barăcilor. SS-iştii i-au aruncat pe copii pur şi simplu de vii în foc. Hauptscharfuhrer Moli... Nu-i ajungea că omora bărbaţi, femei şi copii evrei în camerele de gazare... Le conducea personal pe femeile goale către gropile cu trupuri în flăcări, ca să le vadă pe chip groaza nemăsurată... înainte să le împuşte din spate cu pistolul şi să le arunce în gropi. Unele erau zvârlite de vii.*
„Preşedintele Richter: Da. Eraţi şi dumneavoastră de faţă când au venit transporturile şi au fost conduse în aşa-zisele vestiare ?
Martor Dov Paisikovic: De multe ori am fost acolo.
Preşedintele Richter: Nu ştiţi nume. Cam câţi oameni erau duşi în camera de gazare ?
Martor Dov Paisikovic: Cam 3000. Dar nu toţi deodată. N-ar fi încăput toţi în vestiar. Acolo se dezbrăcau.
Preşedintele Richter (întrerupe): Da. Şi ce se întâmpla cu cei care intrau în camera de gazare ?
Martor Dov Paisikovic: Aşteptau până erau şi ceilalţi gata.
Preşedintele Richter: Şi cât dura până se umplea o astfel de cameră ?
Martor Dov Paisikovic: Chiar şi două ore.
35
Preşedintele Richter: Şi ce li se spunea oamenilor că li se va întâmpla ?
Martor Dov Paisikovic: Că merg să facă baie.
Preşedintele : Că merg să facă baie.
Martor Dov Paisikovic: Da.
Preşedintele Richter: Iar ei o şi credeau? Ori se opuneau şi se ajungea la certuri sau la ceva de genul acesta...
Martor Dov Paisikovic: Mai existau şi cazuri în care oamenii ştiau câte ceva. Dar, de cele mai multe ori, nu ştiau nimic.
Preşedintele Richter: Da. Şi mai erau şi oameni care nu voiau să intre şi care se apărau ?
Martor Dov Paisikovic: Erau băgaţi cu forţa.
Preşedintele Richter: Când ajungeau înăuntru, trebuie să-şi fi dat seama, măcar în ultima clipă, că nu vor face baie. Sau încă nu observau ?
Martor Dov Paisikovic: Nu. Acolo, înăuntru, erau...
Preşedintele Richter (întrerupe): Duşurile.
Martor Dov Paisikovic: Duşuri. Erau astfel făcute, încât cel care intra să nu-şi dea seama că acolo e o cameră de gazare. Era aşa...
Preşedintele Richter: Şi care era perioada cea mai mare? în cazuri extreme.
Martor Dov Paisikovic: Era ceva timp -puteau să fie chiar şi 20 de minute. Când dura mai puţin, erau cinci, şase, şapte minute.
Preşedintele Richter: Şi apoi se deschideau camerele de gazare?
Martor Dov Paisikovic : Se deschideau şi se făcea aerisirea.

Preşedintele Richter: Dumneavoastră spuneţi : «Medicul a dat ordin». Medicul se asigura mai întâi dacă oamenii sunt morţi ?
36
Martor Dov Paisikovic: Nu am înţeles.
Translatorul Grunblatt: Doctorul verifica dacă sunt toţi morţi ?
Martor Dov Paisikovic: Nu, nu trebuia să verifice. Era o uşă... un geam... el se uita pe geam. Doar privea. Nu era în camera de gazare. Cel care arunca gazul înăuntru purta mască de gaze.
Preşedintele Richter: Se mai întâmpla ca oamenii să nu moară după aceste gazări ?
Martor Dov Paisikovic: Au existat multe astfel de cazuri.
Preşedintele Richter: Da. Şi ce se întâmpla cu oamenii ?
Martor Dov Paisikovic: Erau împuşcaţi.
Preşedintele Richter: Cine făcea asta ?
Martor Dov Paisikovic: SS-ul.
Preşedintele Richter: SS-ul. în afară de Moli, nu mai cunoaşteţi pe nimeni din SS ?
Martor Dov Paisikovic: Nu după nume. După nume îl cunosc pe Steinberg. Şi mai era unul, căruia noi îi ziceam *Hollănder* (Olandezul). Nu ştiu dacă aşa-l chema. Şi mai era unul căruia îi ziceam «Roşul». Avea o faţă atât de roşie...
Preşedintele Richter: Vi s-a întâmplat să vedeţi dacă sunt aduşi copii în camera de gazare, după ce aceasta era deja plină?
Martor Dov Paisikovic: Da, îi aruncau pe copii peste capetele celorlalţi.
Preşedintele Richter: Peste capetele celorlalţi ? Aţi asistat şi la alte modalităţi prin care erau ucişi copiii ?
Martor Dov Paisikovic: Da.
Preşedintele Richter: Ce le făceau ?
36
Martor Dov Paisikovic: Erau cazuri când un SS-ist lua copilul de lângă mamă, îi dădea zahăr sau câte o bomboană. Cum se spune ? Şi îl lua pe copil de mâini. Şi, sub ochii mamei, îl izbea de perete.
Preşedintele Richter: Sub ochii mamei?
Martor Dov Paisikovic: Sub ochii mamei.
Preşedintele Richter (pauză): Când soseau transporturile, cum erau descărcaţi oamenii?
Martor Dov Paisikovic: Pe rampă.
Preşedintele Richter: Da.
Martor Dov Paisikovic: De pe rampă veneau cu camioanele. Doar cei care nu puteau merge veneau cu camioanele.
Preşedintele Richter: Care nu puteau să meargă.
Martor Dov Paisikovic: Da. Bătrânii.
Preşedintele Richter: Şi cum erau descărcaţi din maşini ?
Martor Dov Paisikovic: Erau - cum se spune - basculaţi. E maşina aia care basculează, scutură.
Preşedintele Richter: Da. Şi atunci când oamenii se agăţau de maşini, ce se întâmpla ?
Martor Dov Paisikovic: Erau împuşcaţi în mâini.
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare: Domnule martor, din câte am auzit, aţi mai fost o dată la proces, înainte de a fi citat ca martor. Cu această ocazie i-aţi recunoscut pe vreunii dintre acuzaţi?
Translatorul Grunblatt: *Beim Verhor in Frankfurt far dem heintikn tag, hot ir schojn fun dise* (ininteligibil) *gesejn ? Welchn hot er erkant ?*
Martor Dov Paisikovic (pauză): Pe cel de acolo.
36
Preşedintele Richter: Da, mergeţi la el, arătaţi-l.
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare (pauză): Şi cine este acesta?
Martor Dov Paisikovic: (ininteligibil)
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Pe cine mai recunoaşteţi ? Poate că acuzaţii ar trebui să se ridice. Domnule preşedinte, el nu ştie cine e avocat şi cine inculpat.
Preşedintele Richter: Vă rog frumos. (Pauză) Primul ? Cine este ? Nu ştiţi? (Pauză). Acela, da.
Vorbitor (neidentificat): Pe cine ?
Preşedintele Richter: Capesius.
Preşedintele: L-aţi recunoscut pe inculpatul *Doktor* Capesius. Ce ne puteţi spune despre el?
Paisikovic: Era medic şi a venit o dată la crematoriu cu maşina Crucii Roşii. L-a trimis pe şofer să mai aducă o cutie de gaz, fiindcă lipsea una. *în nici un caz* nu mă pot înşela.
Doktor Laternser, avocat: Ne puteţi prezenta cazul?
Martor Dov Paisikovic: Bărbatul acesta a venit o dată la crematoriu cu o maşină de Cruce Roşie. Erau pe partea cealaltă, unde se afla camera de gazare. Aruncau din partea cealaltă... nu, aruncau de jos. Bărbatul a spus aşa:

«Unde-i cutia? Unde-i Ciclonul?». Şoferul aduce o cutie. Zice: «Unde-i a doua?». Zice: «Nu am adus decât una». A zbierat la el şi l-a trimis să mai ia o cutie.
Preşedintele Richter: Vă rog mult. Da. Iar atunci, când a fost acolo şi a trimis după a doua cutie, erau oameni în camera de gazare, care, ulterior, au fost ucişi?

Martor Dov Paisikovic: în camera de gazare oamenii încă nu fuseseră gazaţi.
Preşedintele Richter: A venit doar cu şoferul maşinii de Cruce Roşie sau mai era şi altcineva cu ei?
Martor Dov Paisikovic: Era şi SS-istul nostru. Bărbatul şi Unterscharfuhrerul nostru, Steinberg.
Unterscharfuhrerul Steinberg purta masca de gaze. Şi el a fost cel care a turnat gazul.
Preşedintele: De câte ori l-aţi văzut pe Capesius la crematoriu? Paisikovic: De multe ori."
Şi în celula din Hammelstrasse Frankfurt, Capesius îşi reproşează că nu a respins de îndată întrebarea procurorului, ci, la întrebarea-capcană dacă erau una sau două cutii cu Ciclon sau chiar mai multe şi dacă a mers la crematoriu cu ambulanţa, a răspuns că el crede că nu a fost niciodată acolo.
8.
CAPESIUS în Goppingen: „Nu-i pot uita pe oamenii care au venit din ţară ca să mă acuze ; dar erau străini, erau vânduţi, era un complot, trebuiau să acuze, trebuiau să facă propagandă comunistă, altfel nu i-ar fi lăsat să plece! Un complot comunist împotriva mea, la urma urmei, toţi veneau din Estul comunist! Am fost dat pe mâna lor, m-au făcut praf!"
Şi se simţea jalnic, îi venea chiar să plângă, ca pe vremea când era copil. Sau ca pe vremea când era elev. Era, totuşi, moale ca o cârpă şi

mereu gata să-i ajute pe alţii. Acolo a fost bun cu ei. I-a ajutat... Că acolo mai erau şi lucruri groaznice... „Nu puteai face nimic... Disciplina înainte de toate. Doar era război."
Nu, aceste lucruri groaznice nu trebuia să le mărturisească... Oare îşi amintea de acea scenă cu Dov?! El a spus doar: „Îţi vine să verşi...",!
Laborantul Prokop : „Pe când lucram în această farmacie, am putut vedea adeseori cum Viktor Capesius se ducea împreună cu Josef Klehr într-una dintre încăperile din pivniţa blocului. Din curiozitate, am cercetat mai bine această încăpere şi, într-o zi, am văzut că Oberscharfuhrerul SS Jurasek a mers în această încăpere însoţit de Josef Klehr. Jurasek era colaborator tehnic al farmaciei. Prin uşa deschisă, am văzut un dulap în perete. Din discuţia celor doi am înţeles că pentru acel dulap cheia se găsea în farmacie. Când Jurasek a adus cheia şi a deschis dulapul, am văzut că i-a dat lui Josef Klehr un număr mare de cutii. Şi am auzit o propoziţie de genul: «Probabil va fi o acţiune mai amplă». Klehr a confirmat. Imediat mi-a trecut prin cap faptul că Jurasek dădea cutiile cu Ciclon B din însărcinarea lui Capesius. Această bănuială s-a şi confirmat, fiindcă în acea zi au fost gazaţi circa 32000 de evrei unguri. (Observaţiile lui Capesius faţă de aceste afirmaţii — el avea acces în celulă la documentele procesului: „Teoretic 60 de doze, asta înseamnă 5 lăzi. Numai bazaconii! Recordul a fost de 9000, pe 29.6.1944 !".) Abia mai târziu am aflat că era vorba despre o acţiune de o amploare atât de mare, încât, din lipsă de spaţiu în cuptoare, cadavrele celor

gazaţi erau arse în gropi şi pe ruguri. Din cauza arderii atâtor cadavre în aer liber, în toată zona din jur se simţea un miros neplăcut, dulceag. Pe atunci, căutau o substanţă care să neutralizeze acest miros. De această problemă se ocupa şi Jurasek, el însuşi laborant. Cred că o făcea din însărcinarea lui Capesius. (Notiţa lui Capesius : „Poate din însărcinarea doctorului C, deoarece el, în calitate de farmacist, nu putea şti aşa ceva?") Jurasek m-a întrebat, pentru că eram laborant, la ce-i bună naftalina. I-am spus că e vorba de o substanţă care neutralizează mirosurile neplăcute din spaţiile închise şi deschise. Apoi Jurasek a plecat.
După câteva zile, a venit la mine, mi-a transmis salutări de la cunoscuţii mei de la firma *Concordia* din Katowice. A adus de acolo un camion plin cu naftalină. (însemnarea doctorului C : „Cenuşa nu are miros !")
Ciclonul B se afla în farmacie, lângă dulapul galben. Dar, odată, Capesius i-a spus farmacistului-deţinut că nu vrea să aibă nimic de-a face cu asta. Şi, astfel, Ciclonul stătea în pivniţă, lângă fenol, cu care se ucidea prin injectare direct în inimă. Erau acolo doze stivuite ca nişte conserve inofensive. Se aflau unele chiar şi în vechiul crematoriu. Şi în aşa-numita *clădire a teatrului."*
Scrisoarea lui Viktor Capesius adresată fostului său coleg Gerber, farmacist SS: „Dragă domnule Gerber! (şters) (scrisoarea e cam din iunie 1960). Mă bucur că v-am găsit sănătos, alături de familia dvs. În afară de aceasta, este foarte bine că dvs. sunteţi scutit, conform legislaţiei franceze, de orice altă

urmărire, care oricum ar fi nedreaptă... Mă bucur că aţi reuşit să depăşiţi toate obstacolele. Acum aveţi cam 40-42 de ani? Eu am 53. (...)
Aici vor să înscene un proces public despre ceea ce a fost la Auschwitz şi, de aceea, conform listei, caută 950 de persoane. în măsura în care acestea sunt suspecte că au făcut ceva, sunt duse la Frankfurt. Până acum, în 2 ani, au adus 26 de persoane; aşadar, este posibil ca investigaţiile să mai dureze mult. Sunt singurul ofiţer arestat

de la Auschwitz, restul arestaţilor au grade inferioare. Unterscharfuhrerul Perry Broad, pe atunci responsabil cu interogatoriile, este singurul deţinut care vă transmite salutări, pentru că vă cunoşteaţi.
Dintre medicii de la Auschwitz mai trăiesc următorii, având adresă necunoscută : *Doktor* Josef Mengele, *Doktor* Fischer, *Doktor* Rhode şi *Doktor* Weber. *Doktor* Munch de la igienă a fost achitat, este medic independent şi trăieşte la Munchen. Toţi stomatologii sunt liberi, am vorbit cu *Doktor* Schatz şi *Doktor* Frank. La Auschwitz au fost spânzurate 40 de persoane, medici, comandanţi şi subofiţeri.
Jurasek este singurul subofiţer liber a cărui adresă o cunosc, chiar dacă şi el a primit aceleaşi acuze ca şi noi doi (Ciclonul B şi trierile). Eu am declarat că trierile erau făcute numai de ofiţeri, niciodată de subofiţeri şi doar de către medici.
Walter Berliner, Strauch şi Reichel sunt morţi. *Doktor* Wirths s-a spânzurat. *Doktor* Lolling s-a otrăvit, Blumenreuther trăieşte, dar, din «necunoştinţă de cauză», nu vrea să declare nimic în favoarea noastră.
38
Subofiţerul Frymann şi Rottenfuhrerul Dobjansky nu au fost găsiţi. Despre noi doi am declarat că, în timpul nostru liber, stăteam mai mult pe la farmacistul din oraş, Armin Rump din Auschwitz, cel care se mutase din Bucovina, de la Vatra Dornei. La un sfârşit de săptămână, am fost cu *Doktor* Schatz la moşia familiei Stoffel, Czieszieszchowa, familia trăieşte la Munchen.
Domnul procuror Kugler îmi reproşează că nu are nici un rost să mă tot prezint ca un filantrop şi să pretind că am încercat să-i ajut pe deţinuţi prin toate mijloacele; nu-i vorba de aşa ceva aici şi nici nu-mi este de folos. Dar eu mă apăr şi pentru că sunt bănuit că aş fi ucis oameni prin acţiuni independente, izvorâte din pura plăcere de a omorâ şi dintr-o conştiinţă de cea mai joasă speţă.
Kugler era de părere că ar trebui să mă ocup doar de acuzele care mi se aduc. Eu am spus că nu mă simt vinovat de acele lucruri. Da, dacă Strauch ăla n-ar fi spus nimic despre Ciclon B la procesul medicilor, nu s-ar fi întâmplat toate astea[1]. La audierile de astăzi, dl. procuror Kugler a fost de părere că s-a dovedit că i-am vizitat pe stomatologii Schatz şi Frank chiar şi după război şi că nu am menţionat nimic despre acest lucru în cadrul audierilor. Are impresia că ascund ceva, ceva de genul că am fi împărţit între noi aurul provenit din danturi.
Dentistul *Doktor* Frank
1. Farmacistul deţinuţilor, Strauch, „prieten" cu Capesius, a declarat în Procesul Degussa-*Capesius administra Ciclonul B din farmacia SS* (n. a.)
38
m-a vizitat odată la Goppingen, eu nu l-am vizitat niciodată la Auschwitz, cu toate că locuia acolo cu soţia şi copiii într-o casă, aşa cum l-au vizitat mulţi alţi camarazi SS, dar eu nu am avut contacte cu el. Spre deosebire de asta, stomatologul Schatz Willy avea un excelent câine de vânătoare şi a fost cu mine la moşia Stoffel din Beskizi, aflată la 14 km de Auschwitz. Am fost de câteva ori să vânăm la sfârşit de săptămână. Şi toamna, de pe 1 sept., la vânătoare cu gonaci."
Scrisoarea lui Capesius către farmacistul Gerber (circa iunie 1960), continuare.
Doktor Lolling s-a sinucis pe 20.10.1945, otrăvindu-se. Pe 5 mai '45 s-a sinucis şi Glucks, tot prin otrăvire, l-am amintit la interogatoriu. Nu am putut vedea dacă aceste date au fost notate de către grefieră, deoarece stătea în spatele meu. În orice caz, nu s-a făcut nici un proces-verbal. Nu se poate presupune că Ontl a vorbit cu Hermann Langbein, pentru că altfel ar fi prezentat toate faptele cronologic.
Nici domnul Ontl nu ştia numele medicilor-deţinuţi, cu toate că era la Auschwitz din 1942. (...)
Procurorul Kugler nu era mulţumit de mine, nu numai din cauză că nu am vrut să-mi recunosc participarea la trierile care ni se ordonau... Procurorul Kugler a spus că spera ca, în situaţia în care aş fi recunoscut, să se poată renunţa la doctoriţa evreică din România[1], acum vor trebui să vadă cum o va scoate ea la capăt; nu am avut nimic de replicat. Am contestat unele dintre acuzaţii şi atunci
1. Este vorba despre doctoriţa Gisela Bohm (n. a.)
38
procurorul Vogel a spus, foarte nervos, că doar nu mă aştept ca tot ceea ce declar să fie luat de bun. Ceilalţi n-ar face decât să mintă. Am spus că martorii mei vor demonta asta; atunci Kugler a zis să numesc pe loc martorii; eu am spus că avocatul meu m-a sfătuit să nu-i chem decât în cazul în care aş fi pus sub acuzaţie. Kugler a replicat: Nu vă pun sub acuzaţie. Nu, am zis eu, dumneavoastră faceţi investigaţii juridice, ceea ce, în limbaj popular, e acelaşi lucru, iar eu, în 54 de ani, nu am avut niciodată plăcerea să fac cunoştinţă cu tribunalele, de aceea sunt un neiniţiat aici. Kugler a replicat: Da, ştiu deja, domnul Eisler caută deja martori care să vă scoată basma curată; eu: e interzis? Nu. (...)
La punctul II suntem acuzaţi că am avut pe mână Ciclonul B şi că, de fiecare dată, noi am împărţit raţiile. Acuzarea se bazează pe o declaraţie a lui Strauch în procesul împotriva Sturmbahnfuhrerului Pflaum, şef special la deparazitare şi combaterea ţânţarilor. La acest proces, Strauch a făcut declaraţii mincinoase, de dragul ministrului Auerbach (care a fost prizonierul lui Pflaum) şi de dragul mitei pe care a primit-o ; a declarat că Ciclonul B ar fi fost în grija farmaciei. (în procesul de atunci, nu au fost pomenite numele noastre, abia la trei ani după moartea lui Strauch a început să mi se reproşeze acest lucru.)

Ciclonul B trebuie să fi fost în grija lui Pflaum şi a administraţiei, cărora le erau subordonaţi şi cei cu dezinsecţia, care utilizau Ciclon B pentru a deparazita barăcile de păduchi şi ploşniţe; cred că la acest capitol se încadrează şi activitatea Unterscharfuhrerului Klehr.
39
Conform lui Hoss, administraţia lagărului de concentrare aducea Ciclonul B de la Dessau. Eu am declarat că Ciclonul B nu a fost în mâinile noastre, nu a fost depozitat la noi şi nici nu l-am distribuit noi. Şi că nici unul dintre noi nu a mers vreodată la Dessau să aducă Ciclon B. Farmacistul Sikorski şi Adlatus Tadec au fost aici în calitate de martori ai acuzării, dar s-au comportat corect. Oricum, au spus că, în 1941, a ajuns la farmacie un deschizător de conserve pentru Ciclon B şi că a fost luat într-o vreme în care Sikorski era singurul farmacist de la Auschwitz. În afară de asta, Jurasek avea o cheie de la clădirea teatrului, ceea ce eu am contestat, întrucât acolo nu s-a depozitat niciodată ceva ce ne aparţinea. Vă rog să răspundeţi şi la acest punct.
La prima mea audiere, am declarat de îndată că dumneavoastră, domnule Gerber, aţi venit mult mai târziu (fără a indica şi data) şi aţi fost adus special pentru spitalul de campanie al SS, care se construise în spate, la Birkenau; am mai spus că v-aţi ocupat foarte mult de acest spital, care a fost bombardat în noiembrie, cu puţin timp înainte de a se deschide. Circumstanţe agravante sunt doar pentru perioada 1 iulie-15 octombrie '44, «transporturile din Ungaria», deoarece Hermann Langbein pretinde că îşi aminteşte de un tabel cu cei care erau de serviciu, în care am fi fost şi noi trecuţi.
Austriacul Langbein şi polonezul Gohlick, cei doi secretari ai lui *Doktor* Wirths, au făcut după război, în cămăruţa de lângă acel cabinet de stomatologie, liste cu oameni care ar fi trebuit injectaţi în spital; asta mi-a spus-o
39
Strauch, după război. După câte zice Strauch, aceşti doi comunişti cu vechi state de plată au scos oamenii de pe liste şi, în locul lor, au trecut evrei care se aflau în spital (pentru a nu fi acuzaţi); conta doar ca numărul final să fie acelaşi. Cu asta, cei doi au distrus oameni după bunul lor plac sau i-au trimis la moarte. În cazul în care aveţi cunoştinţă despre asta, ar fi importantă o mică învinuire ; celor doi oricum nu li se va întâmpla nimic, deoarece omorul este prescris de pe 20 iunie 1960; la Frankfurt ar fi mai puţin credibili decât martorii acuzării.
Cu cele mai bune gânduri, al dvs., *Doktor* Viktor Capesius."
9.
Din celulă, Capesius le dă indicaţii generale soţiei sale şi avocatului. Iată o astfel de indicaţie deosebit de precisă: „Klehr trebuie să fie întrebat la proces de către *Doktor* Laternser: în toţi aceşti ani în care aţi fost responsabil cu dezinsecţia, cine v-a dat diferite preparate pentru combaterea păduchilor şi ploşniţelor? Farmacistul Kromer sau *Doktor* Wirths ? Fiindcă acum Klehr declară că a primit toate ordinele numai de la *Doktor* Wirths, niciodată de la farmacistul Kromer, cu care chiar nu ar fi avut de-a face. Aşadar, Kromer nu a avut de-a face nici cu Ciclonul B. Numai Wirths sau Ontl, Sturmbalmfuhrerul lui Wirths, puteau să dea ordine în ceea ce priveşte gazul! însă Langbein vrea să-i acopere pe Ontl şi pe şeful său, *Doktor* Wirths, pentru că şi în ziua de azi e foarte bun prieten cu familia Wirths".
39
E vorba, aşadar, de tactică, de mimarea nevinovăţiei, nu de Auschwitz sau de conştiinţă. Capesius nu se simte, oricum, vinovat, nu e chinuit de remuşcări. Adam chiar îl crede, asta nu ar fi altceva decât *incapacitatea de a resimţi vinovăţia, aproape la fel de rea ca însăşi crima, pentru că tocmai această incapacitate a făcut posibil Auschwitz-ul.*
Capesius i-a scris cumnatului său Hellmut din Viena, fratele soţiei sale, de la care primise o scrisoare în care se spunea că el, Vik, o fi vinovat în faţa oamenilor, însă în faţa lui Dumnezeu ar fi complet nevinovat; Capesius ştia foarte bine despre ce vorbeşte, întrucât blestema vremurile în care trăia: „Primeşte retroactiv toate gândurile mele bune cu ocazia zilei tale de naştere şi cu ocazia nunţii voastre. Să dea Domnul ca, atât timp cât veţi trăi, să nu aveţi parte de un al treilea război mondial.
Mi-ai adus o mare bucurie în celula mea cu gândurile şi stilul operei tale, care aproape m-a făcut să plâng în hohote, însă conţinutul nu a fost bun pentru «cenzură», fiindcă din asta se putea deduce că rudele mele cele mai apropiate se îndoiesc de nevinovăţia mea dinaintea oamenilor, în vreme ce nevinovăţia în faţa lui Dumnezeu este absolut lipsită de importanţă în tribunale. De aceea te rog, aşa după cum i-am scris şi lui L... , să-mi trimiţi scrisori seci sau exaltate, dar în care să nu fie vorba despre mine sau familia mea. Mi-am exprimat de mai multe ori această rugăminte...
...Punctul 2 al acuzaţiei s-a rezolvat definitiv prin apariţia lui Klehr în curtea închisorii, a luat de bunăvoie toată vina asupra sa; de aceea, acum cade definitiv şi acuzaţia că am
39
administrat şi distribuit Ciclon B pentru fiecare transport. *Datorită nevinovăţiei dovedite,* fiindcă nu mai am de-a face cu aşa ceva, după cum s-a putut constata. Vă rog să păstraţi toate acestea pentru voi, vă rog să nu spuneţi şi altora, deoarece există mereu pericolul de a primi o scrisoare de care să nu ştiu nimic în mod oficial. Al tău, Spunemult.[1]"
Din însemnările şi scrisorile lui Capesius din timpul detenţiei. Alte indicaţii ale lui *Doktor* Capesius. Astfel, C. scrie mereu la persoana a treia, ca şi când deja le-ar furniza prietenilor mărturii. Iată o scrisoare către familia Stoffel din Beskizi, la care se ducea adesea la vânătoare la sfârşit de săptămână:

Doktor C, care era şi el un vânător pasionat şi care şi-a dat la Oppeln la începutul lui iunie (5?) examenul de vânător german cu bătrânul pădurar, era un oaspete permanent la sfârşit de săptămână, când aveau loc nu numai expediţii de vânătoare, ci şi vizite la moşiile învecinate; aceste vizite aveau loc duminica. Astfel, mergeam săptămânal la vânătoare, mai ales după întoarcerea sa din excursia din România, aşadar din ultima săptămână din septembrie (23 sept. '44, sâmbătă); mergeam fie pe moşia noastră, fie cu maşinile pe moşiile învecinate. Uneori, venea şi *Doktor* Willy Schatz, dentist din Hanovra, care avea un câine excepţional, Treff.
Doktor Capesius a accentuat întotdeauna cât de mult îl deprimă întreaga atmosferă de la Auschwitz, fiindcă, atunci când trebuia să

1- în original, în text

ridice pachetele pentru medici de pe aşa-numita rampă, vedea câte un tren care sosea şi oferea despre el amănunte deprimante.
Pe 24 mai, a avut loc un raid aerian criminal asupra Berlinului. La sfârşit de săptămână (28-30), Viktor era în lagărul sanitar central din Berlin, împreună cu un compatriot al său, Hauptsturmfuhrerul şi farmacistul Josef Becker (Peppi) şi a putut să vadă încă toate efectele dezastrului, ce nu fuseseră încă îndepărtate. Ne-a povestit multe despre aceste lucruri la sfârşit de săptămână, astfel încât am fost nevoiţi să-l oprim, deoarece aveam oaspeţi: doamna Rump, trei surori şi cumnata mea; am reuşit, în cele din urmă, să creăm atmosferă, s-a dansat în ciuda ploii mărunte, iar luni au plecat toţi cu trăsura, întrucât deplasarea cu bicicleta i se părea şi lui Viktor puţin posibilă. Abia la vânătoarea din toamnă, Viktor a venit cu o motocicletă DKW[1] de 100 cm^3, care avea multe hibe, dar, oricum, era mai rapidă decât bicicleta pentru cei 14 km până la noi.
L-am vizitat de mai multe ori pe *Doktor* Capesius în farmacia sa SS şi acolo i-am cunoscut pe farmacistul Strauch, pe Eva cea blondă şi pe contabilul Berliner. *Doktor* Schatz ne făcea tratamente stomatologice, nouă şi angajaţilor noştri polonezi, iar reţetele erau luate fie de acolo, fie din oraş. Îi cunoşteam pe Strauch, pe Eva şi pe farmacistul Sikorski, de pe cealaltă parte a coridorului şi, adesea, stăteam de vorbă cu ei. întotdeauna am avut impresia că sunt mulţumiţi de şeful lor, mai

1. Fost producător german de automobile şi motociclete

ales farmacistul Strauch îi tot aducea laude, el cunoştea şi corespondenţa lui Viktor şi pozele, pe care le lua fără jenă din sertarul lui. De multe ori, aduceam şi noi pacheţele, deoarece, din cauza conflictului cu *Doktor* Wirths, Capesius nu mai accepta să-i gătească decât Strauch şi aveam întotdeauna grijă să poată mânca şi Strauch, şi Eva. «Albinuţa», o ţărancă de aproximativ 50 de ani, aducea mâncarea de prânz de la cazino.
Domnul Lill, a cărui soţie era soră medicală la divizie, trebuie să se ocupe şi de aceste lucruri. La început s-a spus că ruşii se comportă normal, ceea ce s-a şi confirmat.
în cele din urmă, domnul Lill a trimis-o pe soţia sa, Lotte, cu *Doktor* Capesius la Viena, unde a rămas până la sfârşitul războiului, adică până la Paşti, iar apoi a făcut din nou joncţiunea cu divizia soţului ei.
Era toamnă ('44) şi, adesea, aduceam în săculeţe legume, cartofi, păsări sau vânat, pe care, o parte, le pregătea Strauch, iar o altă parte o trimitea *Doktor* C. lui Becker, în lagărul sanitar central, fiindcă zicea că aşa va fi mai bine aprovizionat cu medicamente.
M-am uitat întâmplător în oala în care gătea Strauch, fiindcă el chiar se pricepea la gătit, mai ales la orez cu carne de pasăre, «pilaf». Eva era o femeie foarte prietenoasă, cu un păr blond, lung de 3 cm, mai târziu şi-a făcut «freză de ponei», ceea ce nu era permis în lagăr; dar şi ceilalţi, de ex. farmacistul Sikorski, avea un păr de 2 cm, numai Strauch Şi Berliner nu aveau, erau chelioşi de la natură. Toţi îţi făceau o impresie normală, toţi erau trataţi cu amabilitate, lucru care eventual

poate fi confirmat de foştii colaboratori. Ceea ce ar mai fi de spus despre Auschwitz e că, din 1941, de când administram moşia, noaptea se vedea din balconul farmacistului Rump un incendiu la circa 4 km depărtare (asta se întâmpla din 1942) şi toată lumea ştia că acolo erau incineraţi oameni şi se simţea şi după miros, chiar şi atunci când vântul bătea în direcţia opusă. Câteodată se mai auzea vorbindu-se despre exterminarea oamenilor. Dar ar fi complet fals să se tragă concluzia că ar fi luat parte la aşa ceva sau că ar fi putut să împiedice astfel de lucruri, fiindcă trebuia să fii foarte precaut în tot ce spuneai, din cauza pericolelor care pândeau peste tot.
Bătrâna mea mamă (Armin), căreia toţi îi ziceau Buni, discuta adesea cu muncitorii polonezi despre mişcarea de rezistenţă etc. şi a aflat că ofiţerul care venea pe la noi era de la Auschwitz, dar că se purta bine cu deţinuţii şi, de aceea, nu avea de ce să se teamă, chiar şi atunci când mergea singur prin pădure.
La Sărbătoarea Recoltei de pe 1 oct. '44 a dansat cu toate frumuseţile satului, ceea ce îi sublinia spiritul camaraderesc. I-a şi căzut cu tronc fiica administratorului polonez...
Îi cunoşteam şi pe dl. farmacist Gerhard Gerber, care era oaspete permanent la Adde, cumnata farmacistului Rump; la început, *Doktor* C. şi Gerber erau prieteni, dar această prietenie s-a răcit treptat. Gerber, educat ca un tânăr naţional-socialist, nu-l putea înţelege de multe ori pe *Doktor* C. şi nu accepta ceea ce lui Capesius i se părea normal; în special îi displăceau tonul colegial şi lipsa distanţei faţă de deţinuţi.

Este de presupus că Strauch şi *Doktor* C. se potriveau mai bine şi datorită vârstei, aveau mai multă încredere unul în celălalt, decât aveau *Doktor* C. cu Gerber şi Jurasek (laborant SS). Ultimul ni se părea simpatic şi mereu gata de remarci obraznice.
îi suntem datori cu mulţumiri doctorului C. în ianuarie '45 tot insista să ne mutăm în Bavaria, cel puţin noi, femeile. Pe 15 ianuarie 1945, pe un frig groaznic, am plecat către vest, organizaţi impecabil, cu două căruţe şi doi vizitii polonezi. De la graniţa germano-cehă, am întors o căruţă şi pe ambii vizitii şi am ajuns cu o singură căruţă la Tolz, unde locuim şi în ziua de astăzi. Mai târziu a sosit şi soţul meu.
în anul 1946 (iulie), *Doktor* Capesius ne-a vizitat în Bad Tolz, care fusese părăsit de către englezi. în gara din Munchen a fost recunoscut de un frizer de la Auschwitz şi a fost predat poliţiei militare. După şapte săptămâni de detenţie, *Doktor* C. a ajuns la Dachau. Fotografia lui fusese făcută poster, pe care scria: «Cine îl cunoaşte pe farmacistul SS *Doktor* Viktor Capesius de la Auschwitz, născut în România, cine poate declara ceva despre el ?». întrucât nu existau învinuiri, a fost transferat în decembrie 46 în lagărul Ludwigsburg şi eliberat..."
Aici, scrisoarea se întrerupe - este doar o ciornă, desigur că originalul a fost expediat familiei Stoffel.
Această scrisoare este o tentativă de a produce documente false şi minciuni (cu datt« false), pentru a fi eliberat.

41
Capesius oferea date precise, se vede că a prelucrat o mulţime de documente, în vremea detenţiei preventive a avut mulţi ani timp să-şi rafineze ştiinţa tactică în vederea apărării şi eliberării. Limbajul său legat de cifre, meschin şi birocratic, arată cât de puţin a înţeles din toate acele grozăvii; sau - cum bănuieşte Adam — cu ajutorul acestor cifre a încercat să se scoată basma curată. Moartea, grozăviile se dizolvau în date, cifre, numere, nu existau oameni din carne şi sânge, oase şi păr, nervi şi inimi, nu mai existau destine, chipuri, suferinţe. Nu mai existau amintiri. Ceva de genul: „Paula Rosenberg, în vârstă de 16 ani, a sosit la Auschwitz în oct. '44. Ea pretinde că a fost triată de mine, *Doktor* C. A fost maltratată la Clauberg, pentru experimente. La proces, a ţinut o cuvântare învăţată pe de rost, în limba de lemn a partidului. De comun acord s-a renunţat la martoră. Ea nu avea număr de deţinută!".
Audierea martorului Karlheinz Schulery.
„Martor Karlheinz Schulery: Eu însumi am fost preot în România şi am absolvit aceeaşi şcoală ca Viktor Capesius. Eram mai mic cu câţiva ani. Cunosc familia Capesius din Sighişoara, unde se află farmacia părinţilor. Socrul meu, care a devenit episcop-vicar după desprinderea de România, a fost preot în Sighişoara. Chiar eu am fost de multe ori în acest oraş, Sighişoara, şi am avut contact, din când în când, cu familia Capesius în farmacia lor. Îlcunosc pe Capesius şi datorită faptului că am fost preot militar, luteran, în cadrul armatei române şi l-am întâlnit şi pe el acolo, în calitate de farmacist al armatei române.
41
Preşedintele Richter: Şi ce grad avea?
Martor Karlheinz Schulery: După cum se obişnuia în armata română: fiecare farmacist era făcut căpitan după ce-şi încheia perioada de pregătire. La fel cum şi eu, preot militar, am primit gradul de căpitan.
Preşedintele Richter: Da. Şi mai ştiţi ce s-a întâmplat cu *Doktor* Capesius după ce România a fost ocupată de trupele germane ?
Martor Karlheinz Schulery: Da. Mai ştiu câte ceva, fiindcă acordul statal dintre România şi Germania din perioada guvernului Antonescu ne silea pe noi, germanii, să trecem de la armata română la cea germană. Am fost trimişi în alte locuri. Mai mulţi ofiţeri m-au însărcinat atunci - ofiţeri germani -, dacă îmi aduc bine aminte, era şi Capesius printre ei, dar nu mai ţin minte numele tuturor, să vorbesc cu generalul meu de brigadă şi să-l întreb dacă nu ar fi posibil ca măcar noi, ofiţerii, să rămânem în cadrul armatei române, pentru că nu era o fericire să o iei de la capăt cu instrucţia şi pregătirea. Mi s-a explicat că statul român trebuie să se supună celui german. Şi atunci am fost mobilizaţi şi mutaţi, îmi aduc aminte până şi ziua, căci, în ziua următoare, s-a născut fiul meu. Iar nemţii nu au vrut să-mi acorde câteva zile de concediu, pentru a fi de faţă la fericitul eveniment. Cred că pe 28 iulie '43 am fost urcaţi în vagoane.
Da, în Sibiu. Şi îmi aduc aminte şi de Capesius. Fiindcă ofiţerii se mai întâlneau şi discutam despre faptul că nu e posibil să rămânem în armata română. Apoi am ajuns la Viena, eram strict supravegheaţi în Arsenal, parcă aşa se numea locaţia aceea, şi nu aveam voie s-o luăm din loc.
41
Apoi am început tratativele, dacă măcar noi, preoţii, am putea ajunge în cadrul armatei şi nu la SS. Dar cererea ne-a fost refuzată şi nouă, şi celorlalţi ofiţeri. Ceea ce am reuşit să obţinem a fost să primim ordinele din Transilvania, de care eram legaţi din punct de vedere bisericesc, astfel încât nu primeam ordine de la conducerea SS şi nu puteam fi siliţi sau influenţaţi să renunţăm la biserică. A fost singurul lucru pe care l-am obţinut atunci, în '43.
Mai târziu, l-am reîntâlnit pe Capesius, care mi-a spus că are un serviciu de unde ar vrea să scape cât mai rapid, dar că nu reuşeşte. Nu pot spune nimic mai detaliat despre asta."

Martorul apărării încearcă să explice de ce nemţii din România nu se simţeau bine în ţară şi că probabil de aceea „s-au anexat" Reichului! Şi cum de au ajuns tocmai la Auschwitz ?
„Preşedintele Richter: Cunoaşteţi câte ceva despre comportamentul din această perioadă al inculpatului *Doktor* Capesius, adică dinainte de sosirea la Viena, ştiţi ce făcea în viaţa civilă?
Martor Karlheinz Schulery: Vedeţi, în Ardeal lucrurile stau aşa: la noi, în Ardeal, nemţii erau o minoritate. Pot să prezint ceva mai amănunţit, pentru a se putea înţelege această situaţie ?
Noi eram o minoritate şi toate minorităţile se închid în ele şi trăiesc pe cât posibil pentru ele. Eram, ei, n-ar trebui să spun, eram o minoritate asuprită, noi, germanii. De exemplu, familia mea a avut o moşie, care ne-a fost pur şi simplu confiscată de către statul român după ce am trecut de la Ungaria la România; în locul ei ni s-au dat titluri de stat fără valoare.
42
făceau presiuni asupra noastră, nici un german nu mai avea voie să cumpere sau să-şi construiască o farmacie. Şi, în diverse posturi, am fost din ce în ce mai dezavantajaţi. Dar asta e valabil şi pentru celelalte minorităţi. După cum se ştie, în România, din 17 milioane de locuitori, minorităţile erau câteva milioane.
A luat fiinţă o aşa-numită organizaţie a grupelor populare. Dar Capesius nu era unul dintre aceşti oameni. În ziarele lor, nu am citit vreun articol scris de el - nici nu le citeam, ce-i drept, foarte regulat. Eu eram de partea episcopului Glondys, iar aceşti oameni ne duşmăneau în permanenţă. Voiau să ne ia şcolile noastre bisericeşti, lucru care s-a şi întâmplat. însă pot spune cu mâna pe inimă că *Doktor* Capesius nu era defel antisemit, nici în ceea ce vorbea, nici în ceea ce scria. în şcolile noastre, chiar şi în clasa mea, erau doi evrei, cu care eram prieten. Şi, din câte îmi amintesc, evreii au cam fost şicanaţi în România, prin '42-'43. Dar noi nu am întrerupt legăturile cu aceste familii.
Aşadar, nu-mi pot imagina cum el ar fi acţionat antisemit."
10.
După mulţi ani, l-am revăzut şi reauzit pe Capesius la Goppingen. Avea o voce grea, tărăgănată. Că a „triat" oameni, că i-a trimis la moarte ? *Asta* nu voia, nu putea să înţeleagă, de ce au trebuit să moară atât de groaznic toate aceste femei şi copii, chiar sugari, şi mulţi, mulţi bătrâni, care veneau
42
din Ardeal, vorbeau ungureşte şi pe care, parţial, îi şi cunoştea! Dar ordinul nu se discută, se execută.
CAPESIUS: „Pentru că trebuie să execuţi tot ceea ce ţi se ordonă, fără împotrivire... aşa mi-a spus şi m-a ameninţat Wirths, care era şeful tuturor medicilor: mi-a spus că are puteri depline în lagăr, poate să împuşte pe cine vrea... chiar şi pe mine."
DOAMNA CAPESIUS: „Da, pentru că nu ai vrut să participi la trieri ?"
CAPESIUS: „Da."
CAPESIUS (scrie în însemnările sale): „în prima zi de joi din lună, *Doktor* Wirths mi-a explicat, în cadrul unei adunări de la etajul 1, că, pe viitor, va trebui să fac de serviciu şi pe rampă. Când am ieşit din cabinetul medicului-şef, i-am lăsat pe toţi să mi-o ia înainte şi, din pragul uşii, i-am spus lui *Doktor* Wirths că n-aş putea face aşa ceva, doar nu sunt medic şi că, de aceea, l-aş ruga să mă elibereze de această sarcină. *Doktor* Wirths a răspuns: «Ştiţi că pot să vă împuşc pe loc, fără judecată, pentru că nu aţi vrut să îndepliniţi un ordin. Am puteri depline în lagărul de concentrare!». Am coborât extrem de abătut în farmacie şi am spus în camera din dreapta, unde se aflau şi Sikorski, şi Tadec: «Porcii ăştia m-au trimis să fac de serviciu pe rampă». Era ora 12 şi m-am dus în baraca mea, iar de acolo imediat m-am dus la compatriotul meu *Doktor* Richard Klein, care era Untersturmfuhrer. Pe atunci avea cam 55 de ani şi m-am plâns lui; câteodată, când eram numai noi doi, se plângea de ceea ce e aici, ofta ca ţăranii noştri şi zicea: Vai, vai sau of, of, Vik, dacă nemţii ar trebui să plătească
42
pentru tot ce au făcut aici ar fi o catastrofă îngrozitoare. Chiar dacă bănuia vag că ceva nu-i în regulă cu arborele meu genealogic, a văzut disperarea mea şi, pentru că îi şi ofeream din raţiile mele regulamentare, s-a declarat gata să preia el serviciul la rampă şi va încerca să-i explice lui *Doktor* Wirths, indiferent de riscuri; după ce au discutat, mi-a spus: «Pe tine nu te mai priveşte asta, o fac eu pentru tine». Era linişte pe rampă, când s-a purtat această discuţie. Trecuse vremea «Acţiunii Ungaria»..."
Şi Capesius mi-a arătat un înscris, care îi aparţinea lui Jura, Jurasek, Oberscharfuhrerul care făcea şi el parte din farmacia SS :
„Prima joi a lui iunie 1944 era ziua obişnuită când se adunau medicii la *Doktor* Wirths; în acea zi a fost convocat şi *Doktor* Capesius (a fost singura dată când *Doktor* C. a luat parte la această adunare). Când, cu puţin timp înainte de ora 12, medicii au ieşit din camera doctorului Wirths, erau cam o duzină, am fugit în camera de alături, ca să nu fiu nevoit să salut atât de mult, şi am auzit prin uşa întredeschisă cum *Doktor* C. spunea că îi este imposibil să facă de serviciu pe rampă şi că roagă să fie degrevat de această sarcină. *Doktor* Wirths a început să vorbească mai tare şi mai energic decât îi era felul şi a zis: Asta înseamnă neîndeplinirea ordinelor, ştiţi că vă pot împuşca pe loc... De atunci, a fost pe picior de război cu *Doktor* Wirths. Era un ofiţer ciudat, fără Pregătire militară, căruia îi explicam adesea cele mai elementare lucruri şi îşi nota ce i se Părea necesar. El mai povestea

că, la Berlin, generalii SS, de exemplu Blumenreuther din lagărul sanitar central, nu salutau regulamentar, ci întrebau ca civilii: ce mai faci?
De când a apărut *Doktor* Wirths, Strauch îi găteşte lui Capesius. De multe ori luau masa şi Berliner, şi Eva, fiindcă ei lucrau în aceeaşi încăpere cu Strauch. Iar în pauza de masă, uşa era adesea închisă cu zăvorul. Alimente aducea *Doktor* C. de la moşia Czieszieszchowa, de la Stoffel, prietenul său de vânătoare. Sau, uneori, Albinuţa aducea mâncarea de la popota ofiţerilor, deoarece *Doktor* C. jurase, de la cearta aceea, să nu mai calce prin popota ofiţerilor şi să nu mai ia parte la nici o serată oficială. începând cu luna iulie, nici nu i-am mai luat raţiile regulamentare, fiindcă *Doktor* C. mi-a spus că îi dăruia bonurile lui *Doktor* Klein, compatriotul său. Pe atunci nu cunoşteam situaţia exactă, căci nu-mi spusese nimic despre aceasta. Se prea poate ca *Doktor* C. să fi vorbit mai mult cu Strauch şi Berliner, pentru că era mult mai familiar cu deţinuţii decât cu SS-iştii, iar eu făceam parte din această ultimă categorie. SS-ul nu ne dădea niciodată prada de vânătoare, în timp ce Strauch pregătea adesea, într-o caserolă, raţă sălbatică sau fazan, iepure sau gâscă de casă pentru *Doktor* C. şi pentru cei 2-3 deţinuţi cu care lucra. La fel stăteau lucrurile şi cu farmacistul Gerber. Se părea că mergea mai des la vânătoare la familia Stoffel în Beskizi cu *Doktor* Schatz, dentistul; cei din familia Stoffel făceau, uneori, câte o scurtă vizită la farmacie, mai ales pentru a fi trataţi de către *Doktor* Schatz".
CAPESIUS: „Da, toate aceste lucruri regretabile petrecute între mine şi Wirths. După fiecare contră din partea lui, mă duceam la telefon şi vorbeam cu Becker Pepi... "
„Cel din Sibiu?"
43
CAPESIUS: „Nu, din Banat. Mai întâi a fost Obersturmbahnfuhrer în Berlin. Şi el a vorbit imediat cu generalii de corp de armată, care erau la Fuhrer, cu cel mai important om de la departamentul medicamente, un bărbat înalt...
Ştiam cum îl chema, dar am uitat.
Atunci el a dat ordin şi l-a făcut albie de porci pe Standartenfuhrerul Lolling, care avea cea mai mare funcţie peste medicii din lagărele de concentrare. Ce faceţi acolo, vă soseşte un farmacist cu experienţă, care vrea să vă ajute, să lucreze, iar voi îi daţi tot felul de însărcinări care n-au treabă cu farmacia. Te duci imediat acolo şi rezolvi situaţia.
Iar el a venit la Auschwitz... "
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Lolling sau cine ?"
CAPESIUS : „Da. Şi m-au invitat la Wirths."
DOAMNAFRITZI CAPESIUS : „Iar Wirths a cerut ca tu să faci trieri, iar tu te-ai opus şi el a zis că te poate împuşca pe loc... "
CAPESIUS: „Da. Şi apoi nu a mai fost nevoie... a făcut-o Klein pentru mine."
„Şi Wirths?"
CAPESIUS : „Da, *Doktor* Eduard Wirths, 33 de ani, era Obersturmbahnfuhrer, el decidea în lagăr ce trebuie să facă medicii; locuia împreună cu *Doktor* Horst Fischer, care, mai târziu, s-a spânzurat în închisoarea din Kiel; Wirths locuia în «Vilă» şi conducea un Opel nou."
Martorul Josef Gluck, negustor în Haifa, fost fabricant de textile în Cluj, a fost arestat pe 10 mai 1944, ca evreu, împreună cu alţi
43
2800 de evrei din Cluj. Dintre aceştia, 400 au fost triaţi de către *Doktor* Viktor Capesius pe rampă şi trimişi la muncă, însă ceilalţi au mers direct la gazare; transportul părăsise gara din Cluj pe 11 iunie, în direcţia nord-est, către Lvov şi Katowice; în vagoanele de vite mai erau, în afară de el, soţia, cei doi copii, mama, sora cu cei doi copii ai ei, fratele său, soacra şi cumnata.
„Sunteţi singurul dintre cei menţionaţi care a supravieţuit?", l-a întrebat judecătorul din Frankfurt pe Josef Gluck. „Da", răspunsese Josef Gluck.
Martorul l-a văzut în acele zile pe farmacistul Viktor Capesius pe rampa de la Birkenau, făcând trierea. Farmacistul doar întreba dacă vor să muncească, da sau nu. Cei care ziceau nu erau trimişi de îndată spre stânga, la gazare, ceilalţi, la dreapta şi aveau dreptul de a trăi.
La începutul lui octombrie 1944, l-a văzut iarăşi pe *Doktor* Capesius cu *Doktor* Mengele. Mengele a venit la baraca 1 împreună cu trei ofiţeri, printre care şi farmacistul. Acolo erau adăpostiţi tineri evrei cu vârsta cuprinsă între 16 şi 18 ani. Toţi bănuiau ce-i aşteaptă. Şi au încercat să evadeze. Atunci conducătorul lagărului a pus câinii pe ei şi i-a adus înapoi. Era într-o zi de sărbătoare evreiască. Două zile mai târziu, aceşti băieţi au fost încărcaţi în camioane şi trimişi la gazare.
„Ei se prăpădeau de râs", spune Josef Gluck: „Li se părea din cale-afară de amuzant faptul că aceşti copii strigau după mamele lor".
Amintirile pun stăpânire pe martor. Bagă mâna în jachetă, scoate o fotografie micuţă
43
din portofel, i-o întinde cu braţul ţeapăn judecătorului şi strigă plângând: „Copiii şi-au zgâriat braţele şi şi-au scris numele cu sânge pe pereţii barăcii... nepotul meu copilaşul acesta, a scris: *Andreas Rapaport a trăit şaisprezece*

ani". Băiatul i-a mai strigat din camion: „Unchiule, ştiu că trebuie să mor, spune-i mamei că m-am gândit la ea până în ultima clipă". „Acest băieţel", spune martorul Josef Gluck din Cluj, astăzi trăind în Haifa, „acest băieţel a ştiut că trebuie să moară, însă nu ştia că mama sa fusese deja gazată".

în sala de judecată, martorul Josef Gluck se prăbuşeşte epuizat. Stă la o masă plângând, având în mână poza nepotului său, Andreas Rapaport - *a trăit şaisprezece ani.*

„Conform datelor martorului Gluck, inculpatul *Doktor* Capesius a triat în lagărul de la Birkenau împreună cu medicul SS al lagărului, *Doktor* Mengele, cam de la sfârşitul ui august '44, circa 1200 de băieţi evrei din Ungaria. Printre ei se afla şi o rudă a martorului, cu numele de Andreas Rapaport, care, pe atunci, avea cam 16 ani. Copiii au fost duşi la gazare cu camioanele." [Procedura: act de acuzare. Primul proces Auschwitz de la Frankfurt, pag. 2904]

însemnările judecătorului în procesul Auschwitz : Gazarea copiilor. Josef Gluck: „în partea noastră de lagăr, în blocul 11, se găseau copii cu vârsta între 16 şi 18 ani. Erau sănătoşi. Eu însumi eram cazat în blocul 14. La începutul lui octombrie 1944, a intrat în sectorul nostru de lagăr *Doktor* Mengele, împreună cu şeful lagărului şi cu *Doktor* Capesius. Noi eram la apel. Doi câini îl însoţeau pe şeful

44

lagărului. Copiii din blocul 11 au bănuit ceva, au fugit. Şeful lagărului a pus câinii pe ei, i-a adus înapoi şi i-a înghesuit în baraca 1. Era Anul Nou evreiesc. După două zile au venit camioanele care i-au dus la gazare.

Preşedintele Richter: Domnule martor, tocmai ne-aţi relatat că la această triere au fost prezenţi *Doktor* Mengele împreună cu *Doktor* Capesius. Ne interesează să aflăm mai îndeaproape : îl cunoşteau dinainte pe *Doktor* Capesius?

Martor Josef Gluck: Da.

Preşedintele Richter: Şi anume din Cluj ?

Martor Josef Gluck: Da, l-am văzut acolo. Clujul nu era un oraş atât de mare, încât să nu-i cunoşti pe ceilalţi. Iar el făcea reclamă la IG Farben sau la Merck, la Hoechst, nu mai ţin bine minte.

Preşedintele Richter: Da.

Martor Josef Gluck: Şi nici nu era mare lucru să-l cunoşti.

Preşedintele Richter: Bine. L-aţi văzut acolo. L-aţi recunoscut când aţi ajuns pe rampă ?

Martor Josef Gluck: Da. Da. Pot să jur. Le-am zis celorlalţi: «Ăsta de aici e Capesius». Şi chiar ne-am bucurat că avem un...

Preşedintele Richter: Compatriot.

Martor Josef Gluck: Compatriot, un cunoscut. Dar unii au spus că nu vor să muncească. Ei au fost trimişi la stânga."

CAPESIUS (în Goppingen): „Da, 200000 sau 250000 au fost imediat trimişi la gazare, n-au primit nimic de mâncare. La fiecare tren erau ataşate câte două vagoane cu alimente, puse apoi la dispoziţia lagărului. Nu erau numai

44

pentru germani, aşa cum s-a tot spus la Proces. Două vagoane erau pline cu alimente- de care răspundea guvernul maghiar; era arhiplin: un vagon cu slănină (slană ardelenească!). Da, veneau cu toţii din Ardeal. Şi jumătăţi afumate de porc. Ori saci cu mazăre fasole, vagonul era plin până sus de tot." „Au primit şi deţinuţii din ele ?" CAPESIUS: „Da, da." DOAMNA FRITZI CAPESIUS: **dar** era prea puţin!"

CAPESIUS: „Nu, pentru cei care munceau nu era prea puţin, fiindcă primeau 2800 de calorii şi puteau face rost de anumite lucruri. Căci, dacă ei găseau ceva în pământ, la muncă, să poată fi vândut, atunci vindeau acel lucru celor de afară. Şi brutarul, WeissgebäcK, le dădea pâine, primind în schimb aur şi diamante." „Un adevărat comerţ ilegal" CAPESIUS: „Ei, da, normal."

Dintr-o scrisoare a lui Josef Gluck, adresată lui Hermann Langbein din Viena :

„înainte de a fi deportat, locuiam în Cluj, unde am fost arestat de jandarmii unguri la începutul lui aprilie 1944. La începutul lunii mai 1944 am fost deportat la Birkenau, unde am fost trimis în lagărul ţiganilor (lagărul F). Voiam să muncesc în lagărul femeilor, B II, deoarece soţia mea se afla acolo şi nu se simţea deloc bine. Aşteptând gemeni, încercaseră să-i Provoace o naştere prematură; *de* aceea era ţinută sub observaţie.

Pe 13.10.1944 au apărut în lagărul femeilor B II *Doktor* Mengele şi câţiva ofiţeri (printre care şi un farmacist, *Doktor* Capesius din

44

Sighişoara), care au făcut o triere. 85 de femei au fost trimise la gazare. Atunci, printre alte femei, a fost trimisă la gazare şi soţia mea."

însemnările judecătorului asesor din a 79-a zi a procesului (20.8.1964).

b) Trierea femeilor. Mărturia lui Josef Gluck:

„într-o zi, era 13.10.1944, mă dusesem să vorbesc din nou cu soţia mea, când am auzit strigătul: «Vine *Doktor* Mengele!». Am sărit imediat pe fereastra barăcii, cineva a tras după mine, dar eu am luat-o la goană. M-am dus iarăşi la comandoul meu de muncă.

După ceva timp, am văzut ieşind femei îmbrăcate doar cu o cămaşă - erau 85. Printre ele era şi soţia mea. Ştiam că asta înseamnă moartea în camera de gazare. La această triere au participat patru sau cinci SS-işti: *Doktor* Mengele, *Doktor* Capesius şi încă doi-trei SS-işti. Nu *Doktor* Capesius a făcut trierea. Dar era membru al comisiei. L-am văzut pe *Doktor* Mengele în compania lui *Doktor* Capesius.
Semnează Josef Gluck."
în timpul procesului, Capesius îşi făcea însemnări în celulă. Există un întreg dosar cu notiţele lui (când l-am vizitat, mi-a arătat dosarul şi chiar mi-a dat unele lucruri să le copiez), în care se spune : „Domnul Steinacker[1] trebuie să verifice ceea ce i-am dat în legătură cu audierea din ziua următoare a martorului Langbein". Şi iarăşi e vorba despre această dată, Rusaliile, adică 29 şi 30 mai 1944, apoi iunie 1944, atunci când, odată cu sosirea

1. Al doilea avocat al său (n. a.)

transporturilor ungureşti din Ardeal, s-a atins punctul culminant al acţiunii de exterminare de la Auschwitz, fapt care trebuie deplâns. Cei mai mulţi martori îl acuză că, în acea perioadă, era de serviciu pe rampă. Atunci, toţi medicii, farmaciştii şi stomatologii, inclusiv şefii SS, au fost nevoiţi să facă de serviciu pe rampă, din cauza numărului mare de oameni veniţi din Transilvania şi destinaţi morţii; comandoul special de la crematorii a fost mărit de la 200 la 800 de persoane, soseau zilnic între 10000 şi 15000 de oameni şi, câteodată, erau gazate cu mult peste 9000 de victime zilnic, unii dintre cei care făceau parte din „comandoul special" vorbesc chiar despre 20000 de gazaţi pe zi; atunci a triat şi Capesius pe rampă.
În timpul procesului, Capesius îşi făcea în celulă notiţe tactice: „Din cauza lui Wilhelm Schul şi Albert Ehrenfels (Ehrenfeld ?), probabil de la Roysa Royal Cluj, domnişoara Popp şi Fritzi trebuie să se intereseze dacă cei de la Royal nu mai cunosc şi alţi foşti deportaţi, ca Flechsig şi Kloy. Ar fi important ca domnişoara Popp să poată afla dacă ei au sosit aici în mai sau iunie, mai precis data, deoarece Gluck, martorul acuzării, a încurcat mai cu iunie. Material despre *Doktor* Klein. Eventual există o carte despre Bergen-Belsen, unde apare şi *Doktor* Klein, deoarece Bergen-Belsen a fost lagărul cel mai fotografiat de către britanici şi americani la sfârşitul războiului... Eventual să se facă o vizită la Bergen-Belsen."
Capesius: „6 sept. 1960, orele 11-1, înfăţişare în faţa tribunalului de către asistenta

secţiei penale, Iring... am fost pus faţă în faţă cu Hauptscharfuhrerul Ontl, direct subordonat lui *Doktor* Wirths. Pretinde că din '44 s-a ocupat foarte puţin de noi, având în sarcină mai ales spitalul de campanie din clădire şi prima baracă. Tot acolo activa şi Untersturmfuhrerul SS Gerhard Gerber, farmacist. Ontl pretinde că spitalul de campanie a fost ocupat la începutul lui septembrie, iar de Crăciun a fost bombardat (distrus). Ontl a mai declarat că a existat un tabel în cancelaria de vizavi de camera lui *Doktor* Wirths de la etajul 1. Chiar şi eu aş fi fost acolo (Kugler era înspăimântat de martorul său): în '44 am fost distribuit la serviciu pe rampă împreună cu 2 dentişti, *Doktor* Frank şi *Doktor* Schatz, şi cu farmacistul Gerber. De la acea dată, când a trebuit să participăm şi noi, vara (prima joi din iulie) pretinde că am fi fost trecuţi în mod regulat pe liste pentru a face de serviciu pe rampă, întrebat dacă poate confirma, a răspuns că el însuşi nu m-a văzut niciodată personal pe rampă, întrucât nici nu a fost vreodată acolo. Nu ştia că *Doktor* Klein, sublocotenent, s-a oferit să facă în locul meu de serviciu pe rampă; de altfel, el pretindea că *Doktor* Klein a venit acolo după mine, cu toate că eu ştiu bine că el a fost primul compatriot pe care l-am văzut în lagăr. Am povestit despre faptul că îi cedam toate raţiile mele regulamentare şi toate cartelele. Procurorul Kugler a întrebat: Pe atunci eraţi nefumător? Am confirmat, întrucât nu mai fumez de când aveam 14 ani. L-am trimis pe *Doktor* Klein la *Doktor* Wirths şi ei s-au pus de acord. *Doktor* Kugler voia să ştie cum era înştiinţat *Doktor* Klein, în calitate de

reprezentant. Nu ştiu, i-am răspuns, în orice caz, nu cu ajutorul meu. La întrebarea cum cred că *Doktor* Klein avea atât de mult timp încât să-mi ţină locul, am declarat că, în 1944, existau atâţia doctori şi profesori pentru deţinuţi, încât activitatea lui de medic al lagărului era mai mult una formală, fiindcă renunţase la terapia naţiunii corespunzătoare (nu s-au ridicat obiecţii). Mai departe, au vrut să ştie ce indicaţii ne-au fost date atunci când a fost adunarea medicilor din camera lui Wirths; nu ştiam nimic şi am spus ceea ce mi-a povestit *Doktor* Klein, anume că tria ungurii pe rampă strigând, pur şi simplu, în ungureşte, înainte ca oamenii să ajungă la el: băieţii cu vârsta de peste 14 ani îi trimitea la taţi, fetele cu vârsta de peste 14 ani le trimitea la mame, iar pe copii, la bunici. N-am declarat nimic despre gravide. Kugler este de părere că, în cazul în care aş avea dreptate, atunci ar fi terminat 3000 de oameni într-o jumătate de oră, ceea ce eu am negat, fiindcă, din câte am auzit, nu era aşa.
Au fost arătate circa 200 de fotografii mărite (10x15) sau fotografii de paşaport, dintre acestea însă numai patru erau de pe rampă şi, pe baza fotografiilor, am explicat unde îmi era bagajul şi că, pe rampă, întrebam de medici, în cazul în care vedeam oameni stând lângă bagaj, cam pe 6000 dintre ei îi cunoşteam din România, apoi el a spus că au fost gazaţi foarte mulţi medici de-ai dumneavoastră, la care eu : nici unul şi nici unul din personalul sanitar, dacă se legitima prin intermediul brasardelor."
Pentru proces, Capesius i-a sugerat avocatului să facă uz de această tactică: A fost

confundat permanent cu *Doktor* Klein, care, chipurile, ar fi preluat în locul lui serviciul pe rampă şi, astfel, obliga tribunalul să respingă până la saturaţie teza lui C. Aşa că a minţit la proces, ca să poată argumenta această idee care i-a venit brusc.
CAPESIUS: „La prima audiere nu l-am menţionat pe *Doktor* Klein, căci îmi era teamă să n-o împovărez pe fiica sa din România. Abia când mi s-a spus că nu e nici o problemă dacă îi aduc numele în discuţie, l-am scos pe *Doktor* Klein din uitare."
Chiar şi în corespondenţa privată pretinde că, în timpul primei sale detenţii de la Goppingen, a stat în celulă cu trei „străini" şi că a „discutat" cu ei: „Cel mai în vârstă era familiarizat cu toate paragrafele şi comitea mereu infracţiunile care îi aduceau cea mai redusă perioadă de detenţie". Poate că „şi ăsta a dat ceva", spune el în limba sa uneori greu inteligibilă şi, în urma acestei influenţe de tip golănesc, Capesius voia să-şi dovedească nevinovăţia cu un singur martor şi să scape.
CAPESIUS: „în timpul detenţiei mele din lagărul 2375 POW Camp, unde am fost până pe 17.4.1946, au sosit, cam prin februarie-martie, nişte saşi din Transilvania, fii de ţărani, care fuseseră paznici la Auschwitz şi Bergen-Belsen. Aceştia întrebau peste tot dacă îl cunoaşte cineva pe farmacistul de la Auschwitz, *Doktor* Capesius, sau dacă acesta se află în lagăr. Când acest grup a fost adus la mine, ei mi-au spus: Obersturmfuhrerul *Doktor* Fritz Klein a fost împreună cu ei la Bergen-Belsen. Au fost acuzaţi împreună în procesul de la Bergen-Belsen. I-a salvat de la lucruri mai rele, declarând

deschis şi cinstit că numai medicii avuseseră putere de decizie în 1944 pe rampă, în vreme ce restul SS-iştilor erau puşi numai să păzească. Au fost trimişi să muncească 2-3 ani în agricultură, în Anglia. *Doktor* Klein le-a dat o singură însărcinare : să-l caute pe unde vor trece pe *Doktor* Capesius, farmacistul de la Auschwitz, compatriotul său din Miercurea Sibiului. Să-i spună că el, Klein, se duce liniştit la moarte şi că se bucură că, înlocuindu-l la Auschwitz, l-a protejat de învinuire. Să-i mai spună că a întâlnit-o la Bergen-Belsen pe farmacista Eva Citron-Bard (iubita sa). Eva avea tifos exantematic şi el a ajutat-o, i-a făcut rost de mâncare, medicamente şi vitamine şi a pus-o pe picioare; iată cum Eva a supravieţuit cu bine războiului.
Asta a făcut-o ca pe un ultim serviciu pentru el, *Doktor* Capesius, fiindcă ştia că şi-ar fi dorit-o.
Eva, fosta farmacistă-deţinut, poate declara pentru Capesius, în calitate de martoră, că el, *Doktor* Klein, nu a mai avut nevoie de martori, Eva ar putea spune apoi cine era cu adevărat Capesius.
Eva a fost selectată de către *Doktor* Klein şi *Doktor* Mengele, asta ştiau amândoi, fiindcă a fost numită farmacistă şi, deja la 5 săptămâni după sosire, avea voie să lucreze în farmacia SS. O lună mai târziu, au venit doamna *Doktor* Bohm împreună cu fiica sa să ridice medicamente de la farmacia SS. Şi ele au fost ajutate de către *Doktor* Capesius. Martori sunt preotul Schulery şi farmacistul Konnerth."
Declaraţia martorei Doktor *Lingens în procesul Auschwitz* referitoare la inculpatul *Doktor* Capesius:

„Despre *Doktor* Capesius nu ştiu decât că avea farmacia din lagăr. Pe atunci, *Doktor* Klein era la vârsta pe care o are astăzi *Doktor* Capesius. La înfăţişare, nu seamănă deloc unul cu celălalt. Îl vedeam des pe atunci pe *Doktor* Klein. Pot confirma statura asemănătoare a celor doi. Trăsăturile feţei însă nu seamănă. *Doktor* Klein vorbea o germană literară fără pic de accent. Eu nu mi-am dat seama că vine din România. Nici pronunţia celor doi nu seamănă. *Doktor* Klein vorbea fără accent. *Doktor* Klein vorbea asemenea unui om a cărui mamă vorbea germana. Poate cu o uşoară tendinţă şvăbească, vorbea atât de ardeleneşte pe cât vorbesc eu cu accent vienez. Pentru mine, *Doktor* Capesius vorbeşte ca unul care provine dintr-o familie cu un părinte român. *Doktor* Capesius vorbeşte germana ca un român, deci mai mult ca un străin."
Capesius încearcă să scape basma curată cu ajutorul trucurilor. El s-a exprimat astfel în scrisoarea adresată avocatului şi soţiei sale: „Jurasek să declare dacă şi cum i-am spus să meargă împreună cu noi cu ambulanţa la Berlin sau a făcut altfel de declaraţii? Konnerth Karl[1] să încerce să pună pe hârtie ce a făcut în intervalul 1 septembrie '43-1 aprilie '44, fără să semneze, doar aşa, ca să mă ajute pe mine să îmi amintesc.
Şi reprezentantul de la Ciba, a cărui adresă o are domnişoara Bostel, ar trebui să scrie un plan pentru aceeaşi perioadă, ca să-mi pot da
1. Colegul său farmacist din Ardeal (n. a.)

şi eu seama, astfel, care au fost etapele vieţii mele. Am fost cu amândoi, cu Konnerth şi Bostel, circa 6 săptămâni la Hotelul Central, la începutul epocii SS, când ne-au fost croite uniformele la Berlin. La sfârşitul lui octombrie '43 şi în primele zile din noiembrie am vizitat-o ultima oară pe Fritzi în Sighişoara, vreme de 8 zile; am plecat din Dachau şi tot acolo m-am întors. Dar când om fi fost noi la Varşovia, în lagărul sanitar central ? (Răscoala!) îmi amintesc: ghetoul fusese mitraliat şi ras de pe faţa pământului! Numele Hauptsturmfuhrerului din Graz, cu care fuseserăm împreună (acolo trebuia să învăţăm să ne supunem!), se găseşte în agenda roşie cu adrese (eventual să fie rugat Hans Post să-l viziteze şi să-l întrebe!). în acest mod, mi-aş aduce aminte când am venit a doua oară la Dachau, în timp ce *Doktor* Stamm era deja în altă parte, pentru a apăra frontul (dar vă rog să nu amintiţi nici un cuvânt despre experimentele medicale de acolo !). Ar fi bine să aflaţi şi data morţii farmacistului Kromer, predecesorul meu de la Auschwitz, deoarece fiecare spune o altă dată, iar unii îl dau mort deja din

toamna lui '43. Am fost o lună sau 6 săptămâni în Varşovia? Unde eram în 1943, de Crăciun? Dar vă rog să scrieţi ce ştiu oamenii cu exactitate !
Mai departe: Ce scrie despre Ciclon B şi *Doktor* Brandt în procesele-verbale din procesele medicilor?"
(16.11.1964) *Depoziţia martorei Adam,* referitoare la inculpatul *Doktor* Capesius: „Mă numesc Mariana Adam, născută Willner, am 41 de ani, sunt căsătorită, de profesie
47
asistentă de radiologie, domiciliată în Oradea, Ardeal/România.
La triere era un ofiţer SS cu umeri laţi şi robust, care vorbea perfect ungureşte. Era din cale-afară de plăcut, amabil şi jovial. Ne-a explicat în ungureşte că cine se simte obosit să treacă în partea cealaltă. Acolo s-ar afla un lagăr de odihnă. Acolo te-ai putea reîntâlni şi cu ceilalţi membri ai familiei. Acolo toate ar fi bune şi frumoase. De aceea, mulţi au trecut de bunăvoie în acea parte. Instinctiv, eu nu m-am dus într-acolo, chiar dacă nu ştiam nimic, însă voiam să rămân împreună cu prietenele mele. Nu-l cunoşteam pe acest ofiţer SS. Nu-l mai văzusem niciodată în viaţa mea. Din vagonul nostru, cam 50 de persoane au venit în baracă. Circa 100 din vagon au dispărut. în vagon fuseseră numai femei."
La întrebarea cine era ofiţerul, martora a declarat: „Pe atunci nu ştiam. Dar în blocul pentru deţinuţi am stat cu o tânără doctoriţă, pe nume Lilli Blum. Ea mi-a spus că respectivul ofiţer ar fi ardelean, de aceea ştie atât de bine ungureşte, că ar fi farmacist şi că l-ar chema Capesius. Lilli ştia, fiindcă şi tatăl ei era farmacist".
Martorei i-a fost arătat inculpatul din mijlocul sălii de judecată. Martora l-a recunoscut imediat pe *Doktor* Capesius.
La întrebarea dacă a văzut după război fotografii ale inculpatului *Doktor* Capesius, martora a declarat :
„Am văzut o singură fotografie cu el. După eliberare, mi-am regăsit soţul. El fusese mutat la Sighişoara, în sanatoriul Muller. Soţul meu a lucrat în acest sanatoriu. Aşa am ajuns şi eu
47
la Sighişoara. Am ajutat voluntar în biroul sanatoriului. în Sighişoara se vorbea peste tot că *Doktor* Capesius a fost la Auschwitz. în biroul sanatoriului am găsit odată, într-un sertar, două acte interesante: un carneţel SS şi un livret militar românesc cu o fotografie şi cu semnătura lui *Doktor* Capesius. M-am uitat la fotografie şi i-am spus imediat soţului meu: el m-a triat la Auschwitz. Eu credeam că *Doktor* Capesius a murit şi, de aceea, am predat actele autorităţilor competente. Acestea erau Siguranţa românească din Sighişoara.
Doktor *Capesius:* Nu am făcut trierea în cazul acestei doamne, fiindcă eu nu am participat deloc la trieri. Este ciudat că doamna nu vrea să precizeze momentul sosirii la Auschwitz. Doamnă martor, aţi fost dusă în ghetou în perioada cuprinsă între 30.6 şi 3.7?
Adam: Mult mai devreme.
Doktor *Capesius:* Dacă această dată este corectă, atunci transportul dvs. a sosit într-un moment în care eram în România, pentru a-mi vizita familia."
Declaraţia martorei Solomon, născută Bohm (privindu-l pe inculpatul Capesius):
„Prenumele meu este Ella, am 44 de ani, căsătorită, sunt profesoară, domiciliată în Odorhei/ România.
La sfârşitul lui mai 1944, am ajuns la Auschwitz cu trenul, se poate să fi fost 30 ori 31.5 sau chiar 29.5.1944. Am venit din ghetoul de lângă Odorhei.
îl cunoşteam pe *Doktor* Capesius încă dinainte de arestarea mea. Tata m-a chemat în cabinetul său şi mi-a spus că a venit un
47
unchi farmacist care vrea să-mi dăruiască ceva. L-am revăzut pe *Doktor* Capesius la. Auschwitz."
Procurorul Kugler a spus în a 162-a zi a procesului (24.05.1965), referitor la cazul inculpatului Doktor *Viktor Capesius :*
„...Singularitatea şi monstruozitatea acestei situaţii a fost, pentru Capesius, faptul că nu avea de-a face doar cu mase fără nume, ci, deodată, se găsea faţă în faţă cu oameni pe care îi cunoscuse anterior în mod privat sau profesional, extrem de naivi, şi care vedeau în întâlnirea cu el un semn al Fortunei şi aveau deplină încredere în el. Ce fel de om trebuie să fi fost acest *Doktor* Capesius care - ştiind că cei pe care îi expedia în partea stângă, mişcând mâna ca un dirijor, mai aveau de trăit o oră sau două - trimitea la moarte familiile vechilor săi cunoscuţi şi parteneri de afaceri, soţiile şi copiii lor, zâmbind prietenos şi rostind câteva cuvinte liniştitoare, care insuflau încredere...
Câtă obtuzitate sufletească, cât sadism demonic, cât cinism nemilos trebuie să ai pentru a te comporta în modul în care a făcut-o atunci acest monstru! L-ar fi costat, pe atunci, pe acest Hauptsturmfuhrer doar un semn, un cuvânt, un cuvinţel, pentru a salva vieţi omeneşti, însă este de neînţeles că nu a făcut acest lucru, ba dimpotrivă, îi minţea pe bieţii naivi şi îi făcea, prin cuvinte false, mincinoase, să urce de bunăvoie în camioanele destinate morţii ; pentru un asemenea comportament, cuvinte precum diabolic, drăcesc, satanic sunt mult prea slabe. Şi declaraţiile celor trei femei, ce vor fi imediat amintite, vorbesc despre cât de mult îşi dorea făptaşul să ucidă:
47
Vera Alexander: „Odată, Capesius a vizitat-o în bloc pe doctoriţa noastră , doamna doctor Bohm. Mi-a spus că, dacă mă simt bolnavă, mă poate duce într-un lagăr de odihnă. Ştiam pe atunci ce înseamnă asta şi am spus nu mă simt chiar atât de bolnavă.

Magda Szabo: Când am sosit ofiţerul a spus că lagărul nu e departe. Cei mai în vârstă, bolnavii, cei slăbiţi şi copiii puteau merge cu autovehiculele. Vorbea foarte frumos, vorbea ungureşte. Avea o faţă lată. Era Capesius. Nu uiţi atât de uşor un asemenea chip.
Mariana Adam: Când am sosit în iunie '44 şi am fost aliniaţi în rânduri de câte cinci, era acolo un ofiţer SS cu umeri laţi, cu maxilare puternice, jovial şi prietenos. Vorbea extrem de bine ungureşte. Cine e obosit să treacă în partea cealaltă. Acolo e un lagăr de odihnă. Totul e bine şi frumos acolo. Ne vom putea revedea rudele. Mulţi cunoscuţi s-au dus acolo. Eu nu m-am dus, din instinct. Voiam să rămân cu prietenele, în partea cealaltă. Cam 100 de femei s-au dus la noarte".
Procurorul şi-a încheiat pledoaria spunând : „Iar noi trăim în Republica Federală Germania, care nu mai are pedeapsa capitală, cu toate că sunt ferm convins că mulţi dintre aceşti acuzaţi ar fi meritat cu vârf şi îndesat pedeapsa cu moartea. Pedeapsa absolută pe care Codul Penal german o prevede pentru crimă este închisoarea pe viaţă; ea ar trebui să se aplice în cazul acelor acuzaţi care s-au făcut vinovaţi ca făptaşi. Poate că închisoarea va face o minune şi îi va face pe acuzaţi să se căiască, să-şi reconsidere faptele şi să-şi revizuiască atitudinea, poate vor da dovadă de
48
un dram de conştiinţă, conştiinţă pe care noi, până acum, nu am simţit-o deloc. Poate că acuzaţii vor recunoaşte diferenţa dintre un stat de drept şi un stat al nedreptăţilor şi îşi vor compara soarta cu cea pe care le-au pregătit-o nefericitelor victime. Un lucru ar trebui să-şi spună: conform legilor acestui stat, nu au dreptul la milă şi nici nu trebuie să se aştepte la aşa ceva. Fiindcă nu are rost să-ţi fie milă de ei. Procurorul general, domnul Grossmann, şi-a început pledoaria introductivă citând cuvintele preşedintelui republicii. Permiteţi-mi să-mi închei pledoaria prin cuvintele unui alt şef de stat, fostul preşedinte francez Auriol, trecut în lumea celor drepţi:
«Suntem gata să uităm, dacă germanii sunt gata să nu uite.»"
Adam: *Ceea ce e ciudat este că, la Auschwitz, Capesius a întâlnit pe rampă atâţia cunoscuţi, nu numai medici şi colegi farmacişti cu familiile lor, pe care îi tria ca un înger al morţii, împreună cu Klein şi Mengele, fără să fie nici o clipă conştient, nici atunci, nici după aceea, că face ceva greşit; nici urmă de remuşcări.*
Dar Capesius era şi portavocea lui Mengele, traducea şi ordona în ungureşte ce aveau de făcut deţinuţii. Este incredibil cum la proces a încercat să întoarcă totul în favoarea sa.
La proces, Capesius a pretins că pe 3 şi pe 4 iunie 1944 nu era în lagăr, ci la moşia din Beskizi a familiei Stoffel. Erau cunoştinţe vechi ale lui din Bucureşti, care, asemenea altor etnici germani din România (ca fostul conducător al grupului etnic german din
48
România, Fabritius) primiseră o moşie în Beskizi.
(7.1.1965) Declaraţia martorului Stoffel: „După ce m-am mutat din România, am primit, în octombrie 1943, o moşie la 14 kilometri de Auschwitz. în aprilie 1944, am aflat de la farmacistul Rump din Auschwitz că *Doktor* Capesius e aici. La scurt timp după aceea, l-am întâlnit pe *Doktor* Capesius în locuinţa particulară a familiei Rump. Cam cu o săptămână înainte de ziua mea de naştere, am stabilit ca *Doktor* Capesius să vină cu această ocazie la noi, în Beskizi. Ziua mea de naştere este pe 7 iunie. Cheful l-am făcut în sâmbăta de după 7.6.1944. *Doktor* Capesius a venit apoi adesea la noi la sfârşit de săptămână. Aproape totdeauna înnopta la noi. Venea fie cu trenul, fie cu motoreta. E posibil ca şi după ce am sărbătorit ziua mea de naştere să fi rămas peste noapte. Nu mai ştiu când a înnoptat prima oară la noi.
în mod cert, l-am trimis o dată sau de două ori pe *Doktor* Capesius la Auschwitz cu trăsura mea. Dar nu cred că *Doktor* Capesius a venit cu trăsura de la Auschwitz."
La întrebările ulterioare, martorul a răspuns că a fost căutat de către Eisler, cumnatul inculpatului *Doktor* Capesius. La început, a declarat că nu s-a întâlnit decât o dată cu Eisler, şi anume în restaurantul gării. După audierea soţiei sale, a recunoscut că Eisler a fost şi în casa lor şi că s-a întâlnit cu el şi la vânătoarea organizată de *Doktor* Capesius în Austria. A pretins că, prima dată, a omis aceste lucruri. După ce s-a consultat săptămâni de-a rândul cu soţia sa, i-a scris lui Eisler un raport
48
de şase pagini despre ceea ce s-a întâmplat atunci. *Observaţie: martorul a depus jurământul.*
(7.1.1965) Declaraţia martorei Hildegard Stoffel: „Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare: Doamnă martor, atunci când v-am mai întrebat dacă aţi discutat despre Auschwitz cu Capesius, aţi răspuns: «Eu nu». Atunci cine ?
Martora Hildegard Stoffel: Da, deci nu ştiu în ce măsură a discutat despre asta cu soţul meu. Trebuie să aveţi în vedere că pe o moşie aşa de mare sunt atâtea de pus la punct, iar pentru mine era un domeniu complet nou, erau atâtea de făcut la bucătărie şi mai ştiu eu unde, încât nu aveam timp să mă dedic prea mult numeroşilor mei oaspeţi. Mai ales la sfârşit de săptămână, aveam foarte mulţi oaspeţi, 14-16 persoane la masă, aşa încât o gospodină nu avea timp să stea de vorbă.
Şi eu chiar eram total împotriva unor asemenea conversaţii tensionate, din cauză că oricum era destulă tensiune în jurul nostru — bombe în Weimar, apoi atacurile partizanilor asupra moşiilor -, aşa că eram întotdeauna bucuroasă când nu se abordau subiecte tensionate în preajma mea.

Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Doamnă martor, aţi afirmat că aveaţi adesea, la sfârşit de săptămână, 14 până la 16 oaspeţi.
Martora Hildegard Stoffel: Da, da.
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare: Dacă aveaţi atât de mulţi oaspeţi, cum de vă puteţi aminti cu exactitate *că Doktor* Capesius venea în mod regulat la dumneavoastră?
Martora Hildegard Stoffel: Da, sigur că îmi amintesc, fiindcă el venea de cele mai multe
49
ori sâmbăta şi, la început, era mereu singur. Ceilalţi soseau abia duminică dimineaţa.
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Şi când pleca ?
Martora Hildegard Stoffel: Pleca întotdeauna duminică seara.
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare: Atunci înseamnă că înnopta la dumneavoastră sâmbătă spre duminică.
Martora Hildegard Stoffel: Da. Şi apoi, fiind compatriotul meu, el îmi era oaspetele cel mai drag, pentru că, gândiţi-vă, numai eu eram din Ardeal în toată zona. Iar atunci când ai în preajmă un compatriot, mai poţi schimba o vorbă-n dialect; astfel de lucruri nu se uită.
Ormond, reprezentantul acuzaţiei subsidiare: Aţi fost vreodată în lagărul de concentrare de la Auschwitz ?
Martora Hildegard Stoffel: Da, am fost acolo de câteva ori. în orăşelul învecinat aveam un doctoraş, un dentist polonez. Acolo îmi tratam dinţii. Dar, din cauza faptului că pe urmă mi se umflau mereu picioarele şi nimeni nu ştia ce am, *Doktor* Capesius a spus să vin să-mi tratez dinţii la Auschwitz, la dentistul-şef sau mai ştiu eu ce era pe atunci *Doktor* Schatz; el trebuia să mă vadă şi să-mi facă o radiografie la dinţi. M-am dus de câteva ori să-mi tratez dinţii, mi-au făcut şi câteva extracţii şi mi-au pus şi o proteză. Dentistul polonez nu ar fi fost în stare să-mi facă aşa ceva. Şi, din câte se pare, mi-a fost de folos, fiindcă probleme cu picioarele umflate nu am mai avut. Deci am fost acolo de câteva ori.
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare: Cam de câte ori ?
49
Martora Hildegard Stoffel: Nu vă pot spune cu exactitate. De patru-cinci, poate chiar de şase ori.
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Doamnă martor, ceea ce aţi văzut acolo nu v-a impresionat - deţinuţii care se învârteau pe acolo, gardurile din sârmă ghimpată?
Martora Hildegard Stoffel: Nu, trebuie să vă spun că am încercat să-mi amintesc de toate aceste lucruri de când am primit citaţia. Şi am văzut şi la televizor cum a fost acolo. În faţa intrării pe unde veneam... totul era foarte frumos. Erau flori, erau barăci frumoase, curate. Nu-mi pot aminti acum dacă acel cabinet stomatologic era o clădire separată sau era...
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare (întrerupe): Aţi văzut gardurile din sârmă ghimpată ?
Martora Hildegard Stoffel: Da, le-am văzut. Le-am văzut când veneam cu trăsura.
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Aşa, şi nu v-au impresionat stâlpii de beton cu aceste şiruri peste şiruri de sârmă ghimpată şi cu alt fel de sârmă - se putea vedea că erau garduri electrice — şi deţinuţii morţi de foame în spatele acestor garduri?
Martora Hildegard Stoffel: Nu, nu am văzut nici un deţinut.
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Chiar n-aţi văzut nici un deţinut ?
Martora Hildegard Stoffel: Nu, nu, nu. Nu am văzut nici unul. Am văzut mulţi deţinuţi în farmacia doctorului Capesius. Acolo mai era şi *Doktor* Straub - soţul meu îi zice Strauch, dar eu cred că îl chema Straub. Mai era un farmacist - din Berlin sau se numea Berliner, habar n-am. Mai era o tânără, care era tot din ţara mea, chiar din apropierea oraşului meu natal. Ea se prezenta Evi. Mai era un tânăr...
Preşedintele Richter (întrerupe): Deci aţi văzut tot personalul de la farmacie şi de la stomatologie ?
Martora Hildegard Stoffel: Da.
Preşedintele Richter: Şi vreţi să ne mai spuneţi ceva?
Martora Hildegard Stoffel: Da, nu se vedea pe ei că sunt deţinuţi. Erau bine hrăniţi, bine îmbrăcaţi, mereu bine dispuşi. Aşadar, nu am văzut un mediu deplorabil, mai ales la cabinetul de stomatologie. Erau multe fotolii unul lângă altul, erau şi mulţi medici-deţinuţi sau ajutoare. Acum nu ştiu care era meseria lor. Toţi arătau bine şi lucrau la fel de bine...
Preşedintele Richter (întrerupe): Ca medicii germani...
Martora Hildegard Stoffel (întrerupe): Ca *Doktor* Schatz.
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : Doamnă martor, soţul şi fiul dumneavoastră au fost la vânătoare la domnul Eisler ?
Martora Hildegard Stoffel: Da, au fost.
Raabe, reprezentantul acuzaţiei subsidiare : De câte ori?
Martora Hildegard Stoffel: O dată. Cinci zile, cred, sau şase. Au plecat cu domnul Eisler. Eisler a fost o dată la noi, acum trei-patru ani, cred. A fost la noi în casă. Le-a înmânat soţului şi fiului meu o invitaţie la vânătoare. Amândoi s-au dus în Austria. Soţul meu îl cunoştea pe Eisler. în casa noastră nu s-a vorbit despre Auschwitz. însă Eisler ne-a spus că *Doktor* Capesius e în arest preventiv.

Eisler i-a spus soţului meu că ar fi bine să aştearnă pe hârtie şi să-şi amintească ce s-a întâmplat atunci. De aceea, eu şi soţul meu am încercat să punem ceva pe hârtie."
Mai târziu, doamna Stoffel a declarat: „Soţul meu a făcut scrisoarea înainte de vânătoare şi i-a dat-o lui Eisler. Am făcut scrisoarea în vacanţa de Paşte. Era înainte de vizita lui Eisler în casa noastră.
Procurorul Kugler: Da, desigur. Bun, asta voiam să aflu de la dumneavoastră. Şi cine organizase această vânătoare ?
Martor Hans Stoffel: Se spunea că *Doktor* Capesius.
Procurorul Vogel: După această prezentare, aş vrea să-l mai întreb o dată pe martor: povestea cu vânătoarea şi posibilitatea de a pleca pentru câteva zile au fost legate de domnul Eisler de rugămintea de a scrie vreo dovadă pentru *Doktor* Capesius ?
Martor Hans Stoffel: în nici un caz. Altfel nu aş fi acceptat. Asta ar fi însemnat practic mituire.
Procurorul Vogel (întrerupe): Aşadar credeţi că, în această privinţă, memoria nu vă joacă feste?
Martor Hans Stoffel: Sută la sută.
Procurorul Vogel: Bine.
Martor Hans Stoffel: Căci pe mine personal, nu mă interesa vânătoarea. După discuţie, fiul meu şi-a manifestat interesul de a merge la vânătoare, nu eu."
Acuzarea constată în procesul Auschwitz (a 162-a zi de judecată): „Dacă vorbeam mai devreme despre faptul că acuzaţii formează o
50
societate nu conspirativă, dar ascunsă şi mincinoasă, atunci principalul său reprezentant, inculpatul Capesius, nu trebuie să rămână nemenţionat. Fiind singurul Sturmbahnfuhrer dintre acuzaţi, nu numai că are gradul cel mai înalt, dar exercită şi o influenţă covârşitoare şi, în principal, este responsabil de faptul că acuzaţii refuză să se învinuiască reciproc. Singurul care s-a mai eliberat de această influenţă în ultimele luni este inculpatul Baretzki. Dimpotrivă, inculpatul Kaduk, căruia obedienţa i s-a întipărit foarte bine în minte, nu a reuşit, în ciuda diferitelor încercări, să spargă zidul tăcerii şi să destrame plasa de minciuni a superiorilor săi, comandanţii SS. Când, într-o zi, îşi va da seama că aceasta a fost unica sa şansă de a beneficia de clemenţă şi că şi-a bătut joc de ea, va fi prea târziu. Dar să revenim la Capesius, care -lucru demn de menţionat - exercită şi din închisoare, prin intermediul acelui des pomenit domn Eisler, o influenţă negativă, chiar demonică asupra mediului său. Datorită sumelor mari de bani pe care le are la dispoziţie, poziţia sa de forţă este tot mai sigură. De unde provin aceşti bani care i-au permis lui Capesius să-şi construiască, începând cu anul 1950, deşi era «un exilat din ţară» şi numai după trei ani de muncă, o viaţă cum rar se poate vedea chiar şi în miracolul economic numit Germania ?"
Cum de mi-e brusc milă de Capesius, când îi citesc acum scrisoarea din arestul preventiv, adresată soţiei sale: „M-au dus în lanţuri grele la medicul clinicii, eram legat la mâini şi la picioare, ordin de sus... Dacă nu m-ar fi chinuit mâncărimea, aş fi renunţat să mă duc
50
la medic. Cică erau atât de stricţi fiindcă le era teamă să nu evadez".
Şi pe avocatul său, *Doktor* Laternser, l-a rugat să-l scape de acest chin al izolării complete : „Vă rog să obţineţi să mă pot plimba măcar cu Krumey Hermann şi cu Naischmacher, ca să mai pot vorbi şi eu cu cineva".
Primul şoc l-a constituit arestarea în plină stradă, pe 12 decembrie 1959, chiar lângă farmacia sa din Goppingen, apoi „transferul în trenul accelerat cu doi criminalişti în civil". Şi „deja din ziua sosirii, confruntarea cu foşti deţinuţi etc.". Etc. Ce a simţit când şi-a revăzut prima oară victimele ? (Nu-i mai putea vedea pe morţii care nu supravieţuiseră trierii de pe rampă: erau mii de morţi!) Dar nu, acum pretinde că s-a înţeles mai bine cu ei (chiar şi cu morţii?) decât cu ofiţerii SS; ceea ce cu siguranţă aşa e, în toată absurditatea faptului. Vorbind ungureşte cu ei, le dădea un sentiment de familiaritate şi de încredere. Abia apoi veneau medicii şi colegii farmacişti. Legase un fel de prietenie cu fostul farmacist-deţinut *Doktor* Strauch, de la farmacia din Auschwitz, chiar şi după 1945 corespondau regulat. Bineînţeles, după „transferul" din decembrie 1959, au urmat „arestul, singur în celulă, plimbări singuratice prin curte, ani de-a rândul, sau în compania unor iscoade". Timp de patru ani, „aprindeau în toiul nopţii lumina de la întrerupătoare amplasate în exterior, din cauză că cică ar exista pericol de sinucidere"; şi asta se întâmpla oră de oră, „ani la rând, îţi distruge nervii".
Capesius a fost închis de două ori: în lagărul Neuengamme între 1945 şi 1946, când
50
era prizonier de război la britanici, şi în fostul lagăr de la Dachau, când a fost reclamat de un fost deţinut. Din 1950 este cunoscut şi la centrala din Ludwigsburg, este adus de mai multe ori pentru a fi audiat de Poliţie în legătură cu cele petrecute la Auschwitz. Nu, el, *Doktor* Capesius, nu s-a ascuns. Mereu a fost înregistrat cu numele complet, a trăit şi a muncit ca un „nevinovat" ce se consideră, chiar şi gradul şi activitatea din lagăr sunt cunoscute la poliţie.
La Goppingen, Capesius mi-a arătat sentinţa Juriului" de la Stuttgart, Seestr.l, din 9 octombrie 1947, numărul dosarului 37/40644 Pal/Häb, care îl declară nevinovat: „Persoana în cauză" a dovedit că „a fost înrolată silit în SS", astfel încât „juriul a ajuns la concluzia că nu poate fi considerat membru al unei organizaţii criminale". De altfel, nici nu s-ar fi pretat pentru SS, întrucât primise „gradul III la clasificarea rasială (tipul estic[1])". Chiar era

„membru în consiliul bisericii din Miercurea Sibiului". A adus o dovadă incontestabilă (foaia 25) în sprijinul afirmaţiilor conform cărora etnicii germani din România au fost recrutaţi forţat în baza acordului dintre Reichul german şi guvernul român.
în afară de aceasta, „nu a fost activ în SS, în jandarmeria secretă de campanie sau la poliţia de frontieră", ci a lucrat „doar" „în sistemul sanitar", „în lagărul sanitar central" din Berlin. Misiunea sa ar fi fost „pregătirea medicamentelor pentru corpurile de armată": „Şi-a efectuat exemplar serviciul, la fel ca-ntr-o
1. Estic era un termen nazist pentru slav

farmacie, şi îşi încheia lucrul după un orar bine stabilit". Chiar şi avansarea la gradul de Sturmbahnfuhrer ar fi fost „un premiu de consolare pentru pierderea patriei". În afară de asta, nu a fost „membru al Partidului Naţional-socialist, după cum informează Document-Center".
„Astfel, persoana în cauză a respins bănuielile în conformitate cu articolul 6, îndreptate împotriva sa, anume că ar face parte dintre principalii vinovaţi. De aceea, Juriul a ajuns la concluzia că persoana în cauză nu poate fi învinuită."
Aşa încât îngrădirea prin clauze şi trecerea sub tăcere a naziştilor pentru care Auschwitz-ul nici măcar n-a existat le-a fost de folos tuturor făptaşilor din lagăr. în carnetul de soldă al farmacistului de la Auschwitz stă scris de pe 16.8.1943 : „Acum responsabil pentru trupele de rezervă; amplasarea: lagărul sanitar central al medicului SS al Reichului şi Poliţiei Bin (Berlin)= Lichtenberg".
Viktor Capesius a fost nevoit să trăiască fără soţia şi cei trei copii ai săi, Cortina de Fier îi despărţea; şi nici nu se putea întoarce: un tribunal din Cluj îl condamnase, în contumacie, la moarte. Imposibila întoarcere. Şi un ucigător dor de ţară.
Când a început reunificarea familiilor - au avut prioritate taţii, fraţii, unchii, verii şi alte rude demobilizate din SS şi din armată -, Capesius era la Goppingen, era proprietarul unei farmacii, al unei case impunătoare şi al unui salon de cosmetică în Reutlingen. Dar de unde avusese banii ?

în procesul Auschwitz, procurorul i-a imputat :
„1. În Goppingen a transformat, cu cheltuieli considerabile, o măcelărie într-o farmacie modernă, a primit concesionarea farmaciei şi, la începutul lui octombrie 1950, a deschis Markt-Apotheke, utilată ireproşabil.
2. Pe lângă aceasta, conduce în Reutlingen un mare şi modern salon de cosmetică.
3. Avea resursele necesare să-şi cumpere o locuinţă confortabilă proprietate personală.
4. A organizat o vânătoare costisitoare în Steiermark[1].
5. A luat parte la un aşa-zis safari în Africa.
6. De mai multe ori menţionatul domn Eisler a călătorit prin ţară, pe spezele lui Capesius, şi a convins sau a încercat să convingă, într-un mod neobişnuit pentru Germania, foşti deţinuţi de la Auschwitz, SS-işti şi alte persoane (opt au şi apărut la acest proces) să dea declaraţii care să-l salveze pe inculpat. Vă amintiţi că martorul Worl a declarat că pentru asemenea scopuri există mereu suficienţi bani şi a amintit suma de 50000 de mărci.
7. Capesius a fost singurul inculpat în stare să-şi permită un avocat şi să-i achite onorariul până la final.
Mărturiile pe care le voi cita acum dovedesc în ce măsură a exploatat Capesius situaţia de la Auschwitz, în mod sistematic şi lipsit de scrupule, ce interese materiale a urmărit, cum
1. Land austriac, al doilea ca mărime din punct de vedere al suprafeţei. Capitala acestui land este Graz.

s-a făcut vinovat nu de jaf sau de şantaj -deoarece oamenii erau deja morţi când îşi însuşea bunurile lor -, ci de jefuirea cadavrelor, pe care o practica în stil mare.
Aceste mărturii dovedesc că inculpatul Capesius a avut un interes personal sporit de a rămâne la Auschwitz şi de a ucide, o faptă relevantă în mare măsură din punct de vedere juridic şi care lasă să se recunoască voinţa de făptaş a inculpatului. În raportul său despre Auschwitz, Broad a vorbit odată despre obiceiul răspândit pe scară largă, anume acela ca lucrurile de valoare luate de la deţinuţi să fie puse deoparte de anumite persoane pentru a-şi asigura o bătrâneţe liniştită. Din câte am auzit, nici unul dintre acuzaţi nu a făcut uz de această metodă într-o asemenea măsură şi cu o asemenea hărnicie şi lipsă de scrupule precum Capesius. Procurorul îl citează mai ales pe martorul Prokop şi chestiunea cu geamantanele şi protezele de aur din podul farmaciei. Şi că l-a ameninţat să nu spună nimănui despre asta: «Prokop, ştiţi de ce sunteţi aici. Mai devreme sau mai târziu, sunteţi un candidat la moarte. O vorbuliţă dacă scoateţi, acest moment poate veni mai repede decât v-aţi fi aşteptat. Sper că m-aţi înţeles corect». Martorul, care sorta proteze dentare din geamantane pentru *Doktor* Capesius, le topea în crematoriu şi îi înmâna prada, un bulgăre de aur de 700 de grame, susţine că *Doktor* Capesius lua aurul pentru sine. Şi martorul Szewczyk ştia că deţinutul Sulikowski tria geamantanele pe care le aducea Capesius de pe rampă şi trebuia să-i dea banii (dolari sau altă valută străină). Şi martorul Worl, care

ştia că în medicamente erau ascunse briliante, a spus: «Lucrurile de valoare erau mult mai preţioase pentru Capesius decât viaţa deţinuţilor». «Strauch nu avea voie să dea nimic din toate astea», a spus Worl. «Din cauză că se căutau bijuterii, medicamentele erau răscolite şi nu mai puteau fi utilizate.» La final, Broad: «Capesius era cunoscut pentru faptul că strângea obiecte de valoare şi trimitea pachete surorii sale din Viena.»

încă din 1956, Capesius ceruse oficial, prin intermediul Crucii Roşii, să-i fie aduşi copiii şi soţia din România şi se pare că a şi investit destul de mult în vânzarea de familii practicată de statul comunist. în toamna lui 1962, fiica cea mai mică a ajuns în Goppingen cu paşaport legal, în toamna lui 1963 au venit soţia şi cea de-a doua fiică, iar în octombrie 1964 a sosit şi a treia fiică. însă el nu le-a putut aştepta şi îmbrăţişa la aeroport, fiindcă din 1959 era în închisoare, într-o celulă din Frankfurt, Hammelgasse.
Din lagărul de concentrare de la Dachau, unde fusese transferat în noiembrie 1943, încă înainte de Auschwitz, a mers pentru ultima oară acasă, unde a petrecut opt zile de concediu, după cum a spus el însuşi la Goppingen: „În lagărul de concentrare de la Dachau era Hauptsturmfuhrerul Stamm, un om înţelegător, cu care trebuia *să mă acomodez.* Şi îmi plăcea mult de tot acolo". După ce a sosit la Berlin, în vara lui 1943, i-a mers şi mai bine, după cum povestea el, probabil ca să inducă iarăşi în eroare cu una dintre istoriile sale inventate, fiindcă, după toate probabilităţile, a sosit la Auschwitz în toamna lui 1943, şi nu

în februarie 1944: „Din cauză că a fost bombardată croitoria SS, am aşteptat circa şase săptămâni să ni se facă uniforme la croitoria poliţiei din Berlin. Am petrecut şase săptămâni minunate în civilie, am mers mult la teatru, la cabaret. Şi locuiam la hotelul Central cu grădină de iarnă". Capesius era acolo împreună cu un bănăţean şmecher, Becker Pepi, care ştia să „se ocupe" de tot şi care, apoi, nu a ajuns pe front sau la Auschwitz, ci a rămas confortabil în lagărul sanitar central din Berlin! Căci: „După ce am primit uniforme, am fost împrăştiaţi în cele patru zări".
Dar cum a continuat cariera inconştientă de răufăcător a unui mic-burghez absolut normal, tată, soţ, farmacist şi Hauptsturmfuhrer?
Pentru el, la Dachau era „foarte bine", oamenii mergeau la muncă cu lopeţile pe umăr, cântând *Noi suntem soldaţii mlaştinilor.* Bineînţeles, ulterior au început să intervină tot felul de evenimente, şi apoi a început să se apropie fatalitatea numită Auschwitz, deoarece Capesius era „movibil" şi era „necesar"; însă el îşi „menaja" tot mai mult voinţa, ceea ce singur normal că nu observa: „Mai târziu am fost transferat în lagărul sanitar central din Varşovia, unde m-am întâlnit cu alţi 12 compatrioţi. Aici ni se ţineau prelegeri, ca să dobândim maniere germane. Şi deprinderea absolută de a ne supune ordinelor... După 4-6 săptămâni am revenit la Berlin, în lagărul sanitar central, iar eu am fost iarăşi transferat la Dachau - în serviciul lui Stamm, căruia trebuia să-i ţîn locul când era pe front, înainte de întoarcerea lui, am fost iarăşi transferat de la Dachau şi a trebuit să mă prezint la

generalul de corp de armată SS Blumenreuther; cu o săptămână înainte putusem să stau cu familia soţiei mele la Viena. Când m-am prezentat, am fost trimis în marş la Standartenfuhrerul *Doktor* Lolling la Oranienburg, trebuia să ţîn locul unui coleg farmacist, care se îmbolnăvise. *Doktor* Lolling mi-a înmânat documentele de drum spre Auschwitz, unde trebuia să-i ţîn locul la farmacia SS farmacistului Kromer, care se îmbolnăvise ; eu mă gândeam la un spital de campanie SS, cam ca la Dachau, unde locuisem".
11.
Roland se potriveşte cu acest peisaj al Innsbruck-ului, cu panorama munţilor, se potriveşte cu Trenker and Co[1]., cabanele tiroleze, gospodăriile ţărăneşti, iodlerele. Numai această voce enervantă nu se potriveşte, şoptită, chiar delicată şi care sună de parcă ar fi trecută prin pesmet; însă în ochii lui de peşte nu e decât răceală, iar după poezia de Holderlin apare un râs atoateştiutor cu un efect aproape obscen, dar, în acelaşi timp, naiv şi îngrozitor de delicat. La acestea se adaugă avântul, o ciudată înflăcărare şi capacitatea de a se entuziasma. Şade în locuinţa sa cu perdele ieftine de plastic şi mobilă de serie, are buzele ţuguiate, ca şi cum s-ar pregăti să fluiere, obscen ca un cadavru înecat, rozaliu, dar plin de gânduri ascunse: acea figură, cel mai cunoscut lucru, pe care ni-l ştim de-a fir a păr,
1. Brutărie faimoasă din Tirol, fondată în 1954

cunoscut şi, totuşi, atât de străin, ca şi cum ne-am fi împărţit în patru şi ne-am fi văzut din interior, umori şi sânge nemilos dăruite morţii. Dacă facem un efort de recunoaştere, într-o străfulgerare ne putem vedea sub chip de călăi insensibili, ceea ce dovedeşte că nu poate exista nimic altceva în afară de noi, o scursură cruntă din sânge de carne de câine, conştiinţa fiind doar un efemer balon de săpun.
„Am fost nevoiţi să colaborăm", aud acest glas, „nu aveam încotro. Te rog, eram voluntar, bineînţeles, am dezertat dintr-o armată în alta... În ‘41, în timp ce eram în concediu de studii în România, am trecut graniţa deghizat, în camioane camuflate, şi m-am dus la SS; ne-am alipit la divizia «Reich», care se întorcea de pe câmpul de luptă sârbesc. La Timişoara chiar am făcut de pază în civil pentru armata germană, am supravegheat un lagăr de prizonieri, aveam arme nemţeşti, i-am mai scutit pe fraţii nemţi, căci erau epuizaţi. Dar, pe atunci, totul era un haos, iar noi eram în Ardeal un fel de stat în stat...
De tânăr am dat peste poeziile despre Reich ale bunicului meu Michael, care mi s-au întipărit în memorie. Noi, ardelenii, am fost mereu *prudentes et circumspecţi.* Nu-i aşa? Aşa am şi intrat în istorie. Dar, la momentul 1940, când nu mai exista nimic, am fost entuziasmaţi... "
„Da, şi la Auschwitz au fost mai ales etnici germani", intervin eu.

„Aproape, aproape! Iar în SS erau aproape o treime etnici germani, o treime erau alţi europeni. Şi doar o treime erau germani din Reich..."
53
„Ce nebunie... n-am ştiut... "
„Echipa de pază oferea un tablou pestriţ. Pe lângă echipa de bază — «vechii luptători ai gardurilor cu sârmă ghimpată», cum îşi spuneau singuri în glumă -, la Auschwitz creştea numărul etnicilor germani (erau cam 350 de germani din România la Auschwitz). în ultima fază, nu doar uniforma SS se vedea acolo.
în iarna lui '41, când eram SS-ist, am fost împuşcat la porţile Moscovei şi mi-am pierdut buricele degetelor, astfel încât nu am mai putut cânta la pian; am fost declarat inapt pentru front şi trimis la Auschwitz."
Pusesem microfonul pe masă, Roland şedea în faţa mea, începuse să vorbească în stilul său grăbit, isteric, abia l-am putut opri; aveam sentimentul că vrea să vorbească atât de mult, încât să iasă basma curată. A spus : „Ştii că am fost ACOLO? Cea mai nefastă zi dintre cele pe care le-am petrecut ACOLO a fost 29 mai 1944, era prima zi de Rusalii", a zis el, fără să se uite la mine: „Rusaliile... Oamenii mei stăteau în cel mai înalt turn de pază de la Birkenau... Compania mea de pază a trebuit să facă de santinelă de foarte multe ori în acele zile... făceam şi de serviciu pe rampă... îi însoţeam pe cei trimişi la gazare... şi în crematorii, un serviciu dificil. De la mijlocul lui mai, soseau continuu trenuri, zi şi noapte soseau trenuri. Toate trenurile treceau pe sub turnul principal de la Birkenau. Nu-i aşa? Toate trenurile aveau vagoane de vite plumbuite, cu ferestre zăbrelite. Nu-i aşa? Aşadar, fiecare tren intra în Birkenau printr-un tunel nesfârşit de lung. Mai târziu mi s-a spus
53
că cei mai mulţi dintre ai noştri erau acolo, chiar şi doctoriţa Bohm din Sighişoara. Cei mai mulţi habar nu aveau unde au ajuns. Da, chiar şi doctoriţa Bohm şi fiica sa Ella au sosit în acea zi. Au mers într-unul dintre acele vagoane de vite şi au trecut pe sub acea POARTĂ. Nu le-am putut vedea. Nu mă uitam decât la acoperişurile vagoanelor care treceau. Da, era îngrozitor, din turn puteam vedea rampa: dacă după cele trei zile chinuitoare de călătorie cineva mai avea puterea să vorbească, să se mişte, atunci se ruga; asta vedeam, când eram de serviciu pe rampă. Greu serviciu. Mulţi zăceau morţi în vagoane, putea teribil când se deschideau uşile, alţii încă mai respirau. Interesant. Copiii plângeau, femeile scânceau, bărbaţii strigau, îşi chemau familiile.
Da, îmi amintesc acea zi, fiindcă, după aceea, am sărbătorit Rusaliile în locuinţa noastră, împreună cu alţi camarazi şi cu comandantul Hoss, era acolo şi un preot ardelean, tot voluntar, şi a ţinut o micuţă cuvântare. Dar oamenii mei - erau şi ardeleni, şi bănăţeni printre ei - au stat până noaptea târziu de pază în marele turn de deasupra intrării pentru toate trenurile spre Birkenau. Când sosea un tren, şuierând prelung exact pe sub turnul de pază, atunci ştiam că acesta e semnalul de atenţie sporită, mai ales noaptea. Un lungan din Daia, tu îi cunoşti, doar ai fost profesor în Daia, Gunnesch pe numele său, era singur în acea zi la mitraliera îndreptată spre mulţimea dată jos pe rampa lungă. Din turnul înalt se vedea de jur împrejur. Totul este deschis şi trebuie să fii foarte atent să nu scape vreunul-Da, aşa era pe atunci. *Ordinul e ordin.* Nu te
53
poţi opune. înainte ca cineva să atingă acel gard electrificat, tu trebuia să-l fi împuşcat deja."
Adam: *Trebuie să-ţi imaginezi că atât Capesius, cât şi complicele său Klein erau obligaţi să arunce priviri „medicale" pe gaura cheii în camera de gazare. Şi, uneori, chiar erau de faţă la acea procedură infernală când uşile erau închise cu zăvoare şi, suplimentar, erau prinse în şuruburi, ca şi cum bietele victime ale gazării ar fi fost capabile să spargă uşa! Apoi, un SS-ist stingea lumina în camera de gazare - victimele îşi petreceau ultimele clipe din viaţă strânse unele în altele în beznă totală şi urlau, era iadul pe pământ. în crematoriile I şi II, un deţinut pornea, suplimentar, aerisirea electrică. Ventilatoarele absorbeau aerul din încăpere. Era o tortură; chiar şi fără gaz s-ar fi sufocat acei sărmani, încet-încet. Dar totul trebuia să se desfăşoare rapid: la ordinul medicului SS sau al farmacistului, Capesius era adesea acolo, dar şi Klein, „friţii de la gazare" îşi făceau treaba, călăii SS cu măşti de gaze, aruncând Ciclon B la crematoriile I şi II prin fantele care erau apoi imediat închise. La crematoriile III şi IV, călăii urcau pe scări, deschideau clapetele din peretele exterior al camerei de gazare şi aruncau gazul înăuntru. îl vedeam adesea pe* Doktor *Mengele, care, asemenea altor medici şi farmacişti, dădea ordin să fie aruncat gazul.*
„Avocatul Laternser: Da. Acum o ultimă întrebare: ce renume avea familia Capesius în Sighişoara ?
Martorul Karlheinz Schulery: Familia Capesius era considerată foarte religioasă şi
53
trecea drept o familie care făcea mult bine din punct de vedere social. Nu ştiu dacă am menţionat : el şi fratele său, întreaga familie, erau foarte bine văzuţi în Sighişoara şi erau foarte religioşi şi făceau mult bine. Fiindcă biserica noastră din Transilvania şi şcolile aflate în subordinea bisericii nu erau sprijinite de stat, cu toate că eram cei mai mari plătitori de impozite din Ardeal. Ne descurcam prin mijloace proprii."
INNSBRUCK, MAI '78. *Roland:* „Da, Capesius ăsta. Se ducea la vânătoare în Beskizi. Şi, din când în când, mai făcea cinste cu câte un iepuraş. Avea prieteni acolo, în apropiere era şi *Doktor* Fabritius, fostul conducător al grupului etnic german din România.
Ei, da, Fabritius, fostul conducător al grupului etnic, se tot plângea că nu se simte deloc bine pe moşioara lui. Ei, da, normal, el resimţea şederea în Beskizi ca pe un domiciliu forţat."
„Asta şi era. Şi toate nenorocirile veneau de la Andreas Schmidt ăsta, care îi făcea cadou socrului său recruţi SS! Numai tu ai intrat voluntar în SS!"

„Da! Această aşa-numită acţiune a celor o mie de bărbaţi! Dar asta s-a întâmplat în 1940, când deja era la putere Andreas Schmidt, noul conducător al grupului etnic... Aşa că l-au exilat în Beskizi pe Fabritius, fostul conducător al grupului etnic! A primit şi o moşie în Beskizi. L-am vizitat, împreună cu soţia mea, din 1940 nu i-au mai dat voie să se întoarcă acasă, din cauză că Andreas Schmidt trebuia să preia puterea. Această dezbinare politică de atunci... îţi venea să urli. O caricatură. Gluma

s-a îngroşat de când Andreas Schmidt a preluat puterea.
La noi, totul a început abia pe 9 noiembrie 1940. Abia de atunci a devenit cu adevărat serios! Se întâmpla la hanul «Strugurele» din Mediaş. Atunci s-a mobilizat grupul etnic, sub conducerea lui Andreas Schmidt şi cu participarea câtorva dintre şefii români ai Gărzii de Fier. Şi apoi, se povesteşte, a venit deodată cutremurul, la noi radio-şanţul a funcţionat întotdeauna foarte bine! Totul se clătina. Şi, din cauză că băuseră atât de mult, credeau că ei se clatină, însă era cutremurul. Şi, când li s-a spus că a fost cutremur, au fost destul de mulţumiţi, căci exista un motiv exterior, explicabil : ştiau că nu ei se clătinaseră. Dar, ca să vorbim la obiect: totul a început cu o nuntă. Nunta Christei Berger... "
TRANSILVANIA, 1940: Şi aud vocea unchiului Daniel, tatăl lui Roland, Daniel cel profund nemulţumit de „cariera" fiului său : „Da, asta era fiica *ducelui şvabilor,* şeful departamentului de întăriri al SS, Gottlob Berger, un şvab şmecher. Ăsta a pus pe picioare armata SS. Din cauză că armata germană refuza să trimită suficiente forţe SS-ului, lui i-a venit geniala idee să înroleze etnicii germani, voia să aibă cam un milion şi jumătate de recruţi. Iar noi am avut onoarea de a fi primii. Şi ambiţiosul ăsta, Andreas Schmidt, era aşa un mucos, nimeni n-auzise de el, era student la Berlin; pe Schmidt ăsta şi l-a făcut ginere şvabul. Fiindcă mergea vorba prin târg că-şi făcuse de cap cu fata lui Berger şi, astfel, a devenit ginerele generalului. în orice caz, pe atunci, la noi, circula următoarea vorbă de duh: Hitler din Berchtesgaden - Schmidt din mila lui Berger[1]!
Iar în mai 1943 a venit acordul dintre Berlin şi Bucureşti. în el se stipula faptul că germanii din România trebuie să-şi facă serviciul militar la SS. Mulţi au fost trimişi către lagărele de concentrare."
Willy Osthues, martor în procesul Auschwitz, fost judecător SS la tribunalul SS de poliţie din Cracovia: „SS-ul înrolase în ultimii ani foarte mulţi etnici germani, mai ales din România, Bulgaria, Iugoslavia etc. Pur şi simplu li se dădea uniforma SS şi deveneau imediat membri SS. Apoi, cercetându-se, s-a constatat că nu erau apţi să participe la război, ba unii erau chiar inapţi şi pentru garnizoană.
Şi erau folosiţi la pază. Nu ştiu asta din proprie experienţă. Ştiu doar din ce am citit, anume că atunci când a fost ocupat lagărul de la Dachau erau mulţi astfel de paznici, aduşi abia de opt-zece zile."
într-o disertaţie (a lui Paul Georgescu, din anul 2005) despre germanii din România în SS, trimişi mai ales către lagărele de concentrare, se cercetează motivul pentru care etnicii germani au fost nevoiţi să facă aceste „treburi murdare". Acolo se menţionează că Himmler, în ciuda sau tocmai din cauza lui Schmidt, „conducătorul grupului etnic", ginerele lui Berger, îi considera inferiori pe toţi etnicii
1. Joc de cuvinte în limba germană: „Hitler von Berchtesgaden - Schmidt von Bergers Gnaden ! Berchtesgaden se află în extremitatea sud-estică a Bavariei Superioare.

germani, indiferent că erau saşi transilvăneni sau şvabi bănăţeni, inferiori şi având prea puţină forţă şi etică de luptă. Existau prejudecăţi militare. Mulţi etnici germani aveau o slabă pregătire militară, veneau din armata română. Şi erau consideraţi „germani de rangul doi" având complexe de inferioritate, pe care încercau să le compenseze printr-o ascultare exagerată.
Un alt argument pentru aceste trimiteri frecvente în lagărele de concentrare este acela că ei veneau de departe, aşadar nu puteau să deconspire în Germania secretul groaznicelor şi ilegalelor exterminări ale evreilor.
„A fost o nuntă frumoasă în casa părintească a Christei Berger din Stuttgart", povestea Daniel, tatăl lui Roland. „Tata Gottlob trăia pe picior mare. S-a nimerit bine: Stuttgart era oraşul germanilor din afara graniţelor ţării. Nu s-a pomenit prea mult despre această nuntă germană din Reich, sânge din sânge, sărut din sărut, salivă din salivă. Nu mult mai târziu se spunea: ţărână din ţărână. Fericirea nu a durat mult timp. Abia ce se înrolaseră în SS o mie, două de voluntari SS - primii căzuseră deja pentru Fuhrer, pentru Reich şi pentru socrul Gottlob -, că tânăra fată a murit de ftizie.
Nu, nu au făcut cununie religioasă. *Ăştia nu cred în Dumnezeu,* se vorbea pe la noi. Bunicul tău, epitropul bisericii, nu ştia ce să zică, fiindcă el credea orbeşte în *biserica poporului.* Mai rău a fost la înmormântare : poate că bătrânul ştiuse că fata avea tuberculoză în ultimul stadiu, ca dama cu camelii; Christa a murit la Braşov. A avut parte de un cortegiu funerar cum nu se mai văzuse până

atunci în Ardeal, cu şir de călăreţi în uniformă. Ceremonia înmormântării nu a fost ţinută de episcop, ci de un anume Kaufmes, un mare mahăr financiar şi politic. Şi ceea ce-i şi mai rău : era şi episcopul de faţă, dar în costum."
„Da, îmi amintesc bine cum se certau tata şi Karl, bunicul tău", spuse Roland râzând:
„Cezici de comportamentul episcopului nostru, Karl ? zicea tata. Tata era bine dispus şi alerga sprinten prin cameră : *Am spus mereu că ăsta nu-i creştin, dragul meu. Mereu e vorba despre biserică, despre biserica poporului. Noul episcop, episcopul nazist Staedl să apară la procesiune în costum. îmi vine să râd. Marea doamnă a fost îngropată păgâneşte.*

Iar bunicul tău a replicat uimit: *Nu avea odăjdiile de episcop ? Nu mai pricep nimic. Fără cruce, cine a mai auzit ?"*
A tăcut, lăsându-l pe Daniel să vorbească singur.
Marea doamnă, deci, biata fată, tânăra femeie din Stuttgart; sporovăia şvăbeşte. Şi a fost îngropată în ţărâna Ardealului, însoţită de frumosul cântec al lui Tersteegen[1].
Măcar atât, a mârâit bunicul.
Mă rog la forţa iubirii, care se arată în Iisus, mă predau pornirii libere, prin care şi un vierme a fost iubit; în loc să mă gândesc la mine, vreau să mă cufund în marea iubirii.
,Aşa, aşa, a murmurat tata. Îl văd de parcă ar fi şi acum în faţa mea!
1. Gerhard Tersteegen (1697-1769) - teolog german, predicator, scriitor şi mistic al pietismului reformat. în cartea de imnuri a reformaţilor, zece îi aparţin lui Tersteegen.

Inima germană era o inimă rece : în noi era haosul, nu afară!"
Roland: „Era destul de înfiorător, nu-i aşa ? Dar pentru mine Hitler era atât de mare, încât eu... ăăă... îîî... aproape că l-am iertat pentru milioanele de tone de bombe."
Mama îl apăra: „Cu siguranţă nu e un monstru, dar gândirea îi e uneori de neînţeles şi nu prea se potriveşte cu persoana lui, aşa cum l-am cunoscut eu."
Vorbeşte despre ordine, de parcă asta ar fi explicaţia. Pentru el, nu a fost un mic „accident de muncă" al istoriei germane. „Aşa a trebuit să fie, aproape aşa, *chiar dacă fără toate aceste durităţi inutile."*
„Şi tonele de bombe... nu tonele de bombe au omorât milioane de oameni în lagăre... "
„Da, am intrat în detalii mai mult decât era cazul, e foarte posibil, poate ca să mă mai consolez puţin", a spus Roland mânios. „Am regretat profund. Pentru mine, ca sas din Transilvania, a fost cel mai îngrozitor lucru pe care puteam să-l trăiesc; mi-am închipuit că există cu totul altă soluţie, dar mă gândeam totuşi că lucrurile vor lua o întorsătură pozitivă. Mă gândeam că toate au un sens!"
„Chiar şi toate acele lucruri groaznice, incredibile, pe care le-ai trăit, Roland?"
„Ei, da (pauză). Nu le-am putut împiedica. Nu mă simt în nici un fel responsabil! Nu am sentimente de culpabilitate! Nici cel mai mic sentiment de culpabilitate. Un joc, un joc, un joc e lumea şi noi trebuie să jucăm! ! ! Nu-i aşa. O roată-i lumea. Cunoşti replica lui Nietzsche la *Tot ceea ce-i trecător este o parabolă* a lui

Goethe? *Tot ce-i trecător e a ta parabolă,/ Dumnezeu, penibilul - un vicleşug al poeţilor, / Roata lumii se învârte/ atinge ţel după ţel,/ Nevoie, o numeşte mâniosul, / Nebunul o numeşte joc.*
La Nietzsche, nebunul este artistul, poetul, supraomul: *Jocul, măiastrul, / amestecă părerea cu fiinţarea. / Cel veşnic nebun/ ne amestecă înăuntru."*[1]
12.
Doktor *Lucas la procesul Auschwitz:* „Chiar din prima zi mi s-a povestit, la un pahar de şnaps, despre ceea ce se petrecea la Auschwitz, chiar şi despre gazări. Eu am spus că sunt medic. Sarcina mea e să salvez viaţa oamenilor, nu s-o curm... Apoi mi-a fost încredinţată conducerea medicală a lagărului de la Birkenau, unde se aflau ţigani şi locuitori din Terezin. Lagărul pentru ţigani era într-o stare jalnică. Barăcile nu aveau ferestre, doar câte o gaură în faţă şi în spate. Nu existau paturi, numai lăzi de lemn, în care trebuiau să doarmă cinci până la şase persoane. Condiţiile sanitare erau catastrofale. Nu existau toalete. Nici măcar cuvântul «latrină» nu se potrivea cu condiţiile pe care le aveau deţinuţii pentru a-şi face nevoile. Nu existau rezerve de apă. Nu ştiu câţi deţinuţi erau. Nu puteai primi cifre. Probabil erau între şase şi opt mii de deţinuţi în lagăr. Lagărul pentru ţigani era un lagăr de familie. Deţinuţii nu purtau hainele specifice.
1. Fr. Nietzsche, *Aşa grăit-a Zarathustra,* citat de Roland aproximativ şi trunchiat

Nici nu erau raşi în cap. Toţi erau subnutriţi, slabi ca nişte schelete. Deţinuţii sufereau de boli de care nici nu auzisem până atunci. Foarte răspândită era afta. Ea apare la oameni insuficient hrăniţi şi fără o constituţie robustă. Pe mucoasa bucală se formează mai întâi o băşicuţă care se măreşte şi se întăreşte. Din ea se dezvoltă o ulceraţie. Până la urmă, aceasta sparge obrazul spre exterior. Ia naştere o gaură prin care poţi vedea dantura bolnavului. Am făcut o cerere scrisă pentru îmbunătăţirea condiţiilor din lagăr, după ce am vorbit şi cu ceilalţi medici. Dar nu am primit nici un răspuns."
Adam: *Odată, am văzut în lagărul ţiganilor ceva care m-a mişcat foarte tare: Jani şi Peter se jucau de-a „trierea" cu ceilalţi copii, erau cam 1000 de copii acolo. Copiii se aşezau pe două rânduri, exact cum văzuseră pe rampă, băieţii pe un rând, fetele pe altul, în faţa lor stăteau „şefii", Jani şi Peter, purtând băşti pe care desenaseră SS cu un creion. Lângă ei, „deţinuţii funcţionari". Apoi, cei mai mici şi mai slabi treceau în stânga, exact cum le indica Jani cu o mişcare din mână şi gesturi largi, şi trebuiau să se ducă la o grămadă de pietre acoperită cu hârtie roşie, tăiată fâşii, aranjată într-un cerc; vântul flutura hârtia tăiată. Acesta era crematoriul. Acolo trebuiau să se dezbrace în pielea goală şi să se aşeze pe pământ. Lagărul ţiganilor se învecina cu lagărul bolnavilor. Copiii din acest lagăr făceau zilnic rost de câte ceva. Luau de la noi de mâncare. Într-o zi, era mare agitaţie în lagărul ţiganilor. Se auzeau strigăte, veneau maşini şi ţiganii ştiau ce îi aşteaptă. Pentru că SS-iştii aveau*

ibovnice printre ţigăncuşele frumuşele din lagăr, iar ele aflaseră cu siguranţă dinainte. Circulau rapid veştile în lagărul ţiganilor. Când am văzut toată această agitaţie, m-am speriat. Eram zvelt şi am fugit la spălător. în apropierea spălătorului

m-am ascuns într-un tufiş şi am privit ceea ce se întâmplă. Am văzut cum erau bătuţi ţiganii. Am ajuns cam târziu, era la finalul evacuării. Boger şi alţi câţiva SS-işti au mai rămas acolo, l-am văzut cum cercetează blocurile şi cum îi scot pe copiii care se mai ascundeau pe acolo. Copiii scoşi din blocuri erau duşi la Boger. Boger îi lua de picioare şi dădea cu ei de zid. Asta s-a întâmplat cu şase copii. Mi s-a făcut rău. Am fugit înapoi, în blocul meu. Este adevărul gol-goluţ. Am văzut cu ochii mei. Copiii aveau poate cinci, şase, poate chiar şapte ani.
Cred că acei copii erau morţi. Asta se întâmpla afară. Altceva nu am mai văzut.
13.
Capesius în celulă, 20 mai 1964: „Ai tot felul de necazuri când eşti singur. îţi lipseşte comunitatea celorlalţi. îţi lipseşte iubirea soţiei sau a prietenei şi, astfel, fiecare îşi are chinul lui de dragoste. Vreme de peste 9 luni am mâncat doar o parte din mâncare, aici poţi foarte lejer să mai dai jos din slănină, când am slăbit 18 kilograme eram practic impotent şi nici nu-mi venea să întreţin relaţii sexuale. Dar, din cauza tracasărilor, nu rezişti prea mult timp la această dietă prin înfometare. Acum mănânc iarăşi mai mult, iau vitamine

şi stau mai bine cu nervii, dar, cu asta, începe chinul sau suferinţa sexuală.
Chiar şi în lagărul de la Auschwitz, înfiinţarea unui bordel pentru deţinuţi era doar o soluţie de avarie. Dar în multele comandouri şi la farmacie, personalul era amestecat, astfel încât pentru deţinuţii mei nu existau priva-ţiuni sexuale, fiindcă, în 1944, deţinuţii mei erau hrăniţi mai bine ca mulţi dintre cei aflaţi în Reich, datorită faptului că odată cu bagajele medicale sosea şi hrană de înaltă valoare nutriţională, iar polonezii primeau lunar cel puţin 10 kg de pachete. Acestea erau pline de cadouri ale localnicilor vecini, în special hrană de o înaltă valoare nutriţională. Aici, pe strada Hammel, nu e permis decât un pachet de 5 kg, şi acela de Crăciun. La vizita lunară a rudelor, un condamnat penal are voie să mănânce o jumătate de găină şi prăjituri, în vreme ce un arestat preventiv poate primi cel mult o sticlă de Cola de la automatul din incintă şi stau toţi cu ochii pe el, să nu fugă.
Acasă sunt persoane cu siguranţă îngrijorate. După 20 de ani petrecuţi în România, soţia mea este aici abia de un an şi trebuie să se descurce cu toată breasla prestatorilor de servicii. După 20 de ani de despărţire, copiii încă nu au tată, toţi trei sunt încă la şcoli, căci studiile le-au fost recunoscute parţial sau chiar deloc. Toate astea înseamnă griji pe care în libertate le-ai fi putut rezolva altfel decât cu un tată care se află în închisoare. La ce bun că tatăl, din lipsă de dovezi, va fi eliberat peste trei ani? Iată că şi copiii sunt pedepsiţi, cu toate că tatăl lor a executat două treimi din Pedeapsa primei instanţe.

Nimeni nu-şi mai aminteşte de tine, presa ţi-a pus eticheta la proces, apoi piesa de teatru a lui Weiss, în care mă citează, numai că cel care a zis-o a fost Klein: *într-o oră vă veţi revedea...* spuneau pe scenă... cărţi despre proces şi pomenirea Auschwitz-ului în fiecare articol, chiar şi acolo unde nu are ce căuta; dar, în multe ţări, multe lucruri se vând mai bine de când cu această persecuţie.
Proprietăţile au dispărut, datoriile se adună şi în multe familii apare înstrăinarea, chiar dacă ai mei n-o arată şi nici nu vor s-o arate, însă multe căsnicii ale deţinuţilor se duc de râpă, de obicei la primul arest preventiv. Bineînţeles că, dacă ai conştiinţa curată, poţi dormi liniştit, dar când vezi cum vinile sunt anulate la pauşal prin minciuni, atunci nu mai înţelegi lumea. Martorul e considerat lipsit de credibilitate, dar totul e folosit în cărţi şi la teatru, chiar dacă nu e luat în considerare la prima sentinţă, însă acuzaţia că ai trimis 1200 de copii la gazare rămâne, căci *scripta manent.*
Cu toate acestea, nu mi-am pierdut speranţa de a putea avea grijă de ai mei. Sper ca cel mai devreme în decembrie să fie anulat ordinul de încarcerare. Sper, în ciuda celor şapte ani petrecuţi aici!"
Capesius, care a studiat în timpul detenţiei multe cărţi despre Auschwitz şi le-a şi făcut rezumatul, printre acestea *This was Oswiecin* de *Doktor* Filip Friedmann, ştie mai multe despre Auschwitz decât putea şti pe vremea când stătea la Auschwitz. în celulă, unde a avut timp berechet, a adnotat aceste cărţi. Friedmann: „împrumutat de pe 14 iunie 1959

până pe 20 septembrie 1960": „Povestea unui lagăr al morţii. Tradusă în engleză din idiş. 1946." În 1960 încă existau puţine surse referitoare la Auschwitz; dar apăruse cartea lui Bruno Brettelheim, psihiatrul care fusese şi el în lagăr: *The Informed Heart.*
Abia acum, după ce totul „a trecut", Capesius ar fi putut vedea crimele în toată amploarea lor. Şi se vede clar cum începea să priceapă încet-încet în celula sa.
Mi-l imaginez pe deţinutul Capesius în celula lui, cutremurat de Friedmann şi alte cărţi. Ce se petrecea în interiorul său?- începuse, încet-încet, să-şi accepte pedeapsa ? în timpul procesului, cu siguranţă că nu. Stă la măsuţa lui. Şi notează, în legătură cu capitolul IV din cartea lui Friedmann: „Este descris în mod cutremurător cum iarna, pe 18 decembrie '43, vine un transport de la Flossenburg, din Bavaria; 1200 de deţinuţi pleacă, 948 ajung încă vii la Auschwitz, doar 393 rămân în viaţă. Aşa spune *Doktor* Bruno Fischer, profesor de psihiatrie la Universitatea pragheză, şi el deţinut la Auschwitz."
Milă faţă de Capesius ? Citesc că a trebuit să scoată din buzunar 40000 de mărci pentru cheltuielile de judecată. Asta însemna pe atunci mulţi bani! Din 1943 până în 1963 a fost despărţit de fiicele sale, de soţie. Şi, apoi, procesul din 1965.
PROFESORUL FINSTERER

CAPESIUS la Goppingen: „Da, când vezi mizerie, este atât de deprimant, încât îţi vine să verşi. Ai o senzaţie de vomă. La început. Te
57
obişnuieşti apoi. Dar unul, de exemplu, nu s-a obişnuit, el a făcut o vreme trierea."
„Cine, *Doktor* Lucas ?"
CAPESIUS: „Lucas. Da' văd că sunteţi la curent!"
„Am citit tot ce... "
CAPESIUS: „Omnia. Asta nu a spus-o Lucas, asta era ceva măreţ. Era laboranta. Nici Lucas nu era chiar aşa de bun cum a fost descris de sfintele surori. Ele l-au scos de fapt din toate astea...
Dar el a simţit şederea acolo ca pe o înjosire, fiindcă, aflându-se acolo, era nevoit să facă toate acele lucruri. L-a biruit conştiinţa... Ei, da, apoi l-a întrebat pe episcop. Şi pe un înalt funcţionar de la Justiţie."
Doktor Lucas în procesul Auschwitz: „Când m-am dus acasă în concediu, l-am căutat pe episcopul din Osnabruck, *Doktor* Berning. I-am povestit ce se petrece la Auschwitz şi l-am rugat să-mi dea un sfat. Mi-a spus că ordinele imorale nu trebuie urmate, însă nici nu trebuie să-ţi rişti viaţa. Am vorbit şi cu un jurist cu funcţie mare, care nu mi-a putut da nici un sfat.
(...)
în cele din urmă, *Doktor* Wirths a devenit suspicios şi răutăcios. Mi-a ordonat să mă duc singur pe rampă. Am fost de patru ori singur pe rampă, singurul medic. în aceste patru cazuri, oamenii fuseseră deja descărcaţi când ajungeam pe rampă. Erau aliniaţi în rânduri de cinci sau şase. în faţă stătea comandantul; şeful lagărului şi alţi şefi SS erau într-o grupă. M-am dus la comandantul Kromer şi i-am explicat că nu sunt în stare să fac trierea. Am
57
pretins că am colici biliare sau o poveste cu stomacul şi intestinele. Atunci Kromer a făcut trierea în locul meu, fără probleme. Am folosit prima ocazie şi am dispărut. Nu ştiu cât am stat pe rampă. în orice caz, nu eu am făcut trierea. Nu am fost niciodată la crematoriu şi nici nu i-am supravegheat pe sanitari când aruncau gazul."
Preşedintele: „După ce aceste tentative au dat greş în cazul inculpatului, atunci când s-a întors din concediu, s-a adresat în scris de la Auschwitz foştilor săi superiori din Nurnberg, fostului medic *Doktor* Bader, i-a prezentat mai mult sau mai puţin clar cele ce se petreceau în Auschwitz şi l-a rugat să-l ajute să scape de acolo. *Doktor* Bader i-a răspuns inculpatului, spunându-i că nu are influenţă şi că el -*Doktor* Lucas - trebuie să încerce să se «fofileze» şi să plece de acolo; i-a mai spus că inculpatul să nu-i mai scrie despre asemenea lucruri în mod atât de clar şi că-l roagă să fie mai prudent."
CAPESIUS: „Da, da, Lucas ăsta. Dar eu mai cunosc pe cineva care l-a întrebat pe episcop prin intermediul unchiului, unchiul era profesor la Viena..."
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Episcopul... cardinalul... "
CAPESIUS: „Şi a povestit ce se petrecea acolo."
„Aţi povestit la Viena, în concediu ?"
CAPESIUS: „Da"
„Cui?"
CAPESIUS: „Profesorului Finsterer, el mergea la întâlnirile de joi... "
57
DOAMNA FRITZI CAPESIUS : „Profesorul Finsterer este unchiul meu şi când soţul meu, la Viena... "
CAPESIUS : „întâlnirile de joi erau aşa, un fel de *jour fixe.*"
DOAMNA FRITZI CAPESIUS : „Finsterer i-a povestit lui Innitzer... "
CAPESIUS: „Şi răspunsul lui Innitzer a fost că nu se poate face nimic, asta este, să fim fericiţi că am cam scăpat basma curată."
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Adică Austria... a scăpat basma curată."
„Dar erau mulţi austrieci în lagărele de concentrare, atât deţinuţi, cât şi forţe de ordine... "
CAPESIUS : „Asta n-are nici o importanţă."
Normal, nu a avut nici o importanţă ce s-a petrecut acolo. N-a contat nici pentru domnul Papă, nici pentru domnul Cardinal. Nici pentru domnul *Doktor...*
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Nu-l interesa pe papă, oricum papa a ştiut."
„Da, a ştiut."
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Papa a ştiut, Innitzer a ştiut şi el."
Adam: *Printre altele, Vaticanul a primit un raport de la Rudolf Vrba, care a reuşit să evadeze de la Auschwitz. Vrba a descris pregătirile care se făceau la Auschwitz pentru exterminarea evreilor din Ungaria. Un reprezentant al Vaticanului s-a întâlnit cu Vrba, pentru a discuta despre raport. Cu toate astea, raportul a fost folosit doar în scopuri interne. Se spune că Papa Pius al XI-lea era un prieten al germanilor şi al lui Hitler însuşi. La patru zile*
57
după ce a fost numit în funcţie, i-a scris, cu ajutorul cardinalilor Bertram, Schulte, Faulhaber şi Innitzer, o scrisoare lui Hitler, adresându-i-se cu „Preaslăvite domn AdolfHitler". Cercetătoarea Meike Rosenplăntner, căreia i-am scris o dată, a cercetat temeinic toată chestiunea; această poveste este tipică pentru şiretenia dintotdeauna a Vaticanului: în anul 1964,

Papa Paul al VI-lea a dispus ca un grup de iezuiţi învăţaţi să pregătească documentele de război ale Vaticanului pentru publicare. Lucrarea a apărut între 1965 şi 1981 în 11 volume, cu titlul Actes et Documents du Saint-Siege relatifs â la Seconde Guerre Mondiale. *Dar s-a constatat că documentele cele mai importante nu erau cuprinse aici, iar Vaticanul nici nu doreşte să le dea la iveală. Cele 11 volume sunt o tentativă de învăluire. în mod tradiţional, Vaticanul era împotriva evreilor. Cea mai veche origine a antisemitismului era însuşi Vaticanul. Iar Hitler venea din sânul catolicismului: evreii îl crucificaseră pe Hristos. Pius al XI-lea era un antisemit înfocat.*
CAPESIUS: „Dar Innitzer ştia că trebuie să-şi ţină gura. Şi Innitzer avea o funcţie mai mare decât domnul episcop al celuilalt, Lucas... Dar n-am zis nimic la proces despre Innitzer, din cauza unchiului. Iar el poate a auzit câte ceva despre mine... "
DOAMNA FRITZI CAPESIUS : „Pe atunci, în 1964, era mort, Viktor... "
CAPESIUS: „Ei, da, însă mătuşa nu era moartă şi mai erau şi copiii. Şi se produce mereu un şoc când se află astfel de lucruri, întreaga familie suferă... "

DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Te rog, Finsterer a vorbit, i-am spus şi eu mamei, apoi Finsterer s-a prăpădit jalnic, adică i se întunecase mintea. Acest bărbat din cale-afară de deştept s-a prăpădit jalnic, mai avea şi momente de luciditate, când zicea: *O primesc ca pe o pedeapsă a mea.* Era extrem de pios şi de catolic. *O primesc ca pe o pedeapsă a mea, această suferinţă, căci am ştiut şi nu am avut curajul să fac ceva în acest sens."*
Adam: *Doamna Capesius era pe jumătate evreică...*
„Da. Şi spunea că nu-i adevărat că unii dintre evrei s-au împotrivit şi s-au apărat la Auschwitz."
Adam: *Da, au fost multe cazuri, exista şi „grupul de luptă Auschwitz". Şi grupul nostru de rezistenţă de la crematoriu. A existat şi rezistenţă religioasă. Nu pot uita aceste scene, unul dintre tovarăşii mei de suferinţă a scris despre asta, apare şi în jurnalele mele.*
„Era Pessah[1] *1944. A sosit un transport din Franţa, de la Vittel. În el erau multe personalităţi evreieşti, un rabin din Bayonne, Rabbi Mosze Friedman, fie-i ţărâna uşoară, una dintre cele mai mari autorităţi ştiinţifice ale evreilor polonezi, cu o înfăţişare ciudată, de patriarh. În faţa camerelor de gazare, s-a dezbrăcat împreună cu ceilalţi. Mai târziu, a intrat un Obersturmfuhrer. Rabbi s-a dus la el, l-a apucat ferm de uniformă şi a spus în*

1. Sărbătoare legată de eliberarea evreilor din robia egipteană, în a 14-a zi din prima lună a calendarului ebraic, numită Nisan, şi marcată de apariţia unei constelaţii pe boltă, după echi-nocţiul de primăvară (20-21 martie).

germană: «Criminali nenorociţi şi sălbatici, să nu credeţi că veţi reuşi să ne exterminaţi poporul! Poporul evreiesc va dăinui veşnic şi nu va dispărea de pe scena istoriei. Dar voi, criminali josnici, veţi plăti scump, cu zece germani pentru fiecare evreu nevinovat. Vă veţi duce de râpă nu numai ca putere, ci şi ca popor. Va veni şi ziua când veţi da socoteală. Sângele vărsat strigă după răzbunare. Sângele nostru nu va avea astâmpăr până ce mânia înfocată a exterminării nu se va vărsa peste poporul vostru». A rostit aceste cuvinte cu o voce ca a unui leu şi cu multă energie."
CAPESIUS: „Dar cui să fi spus?"
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Dar, te rog... în vremurile acelea... "
CAPESIUS (o întrerupe nervos):??
DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Pentru vremurile de atunci, pentru că astăzi altfel se văd lucrurile... *Suferinţa ca pedeapsă, din cauză că am ştiut, tocmai de la el am ştiut,* a zis Finsterer, *ce se petrecea acolo şi nu am avut curajul să fac ceva.* El i-a spus lui Innitzer... "
CAPESIUS: ‚Aspus şi Innitzer după aceea..."
DOAMNA FRITZI CAPESIUS : „Am văzut la televizor, dar mulţi ani după aceea: era un film despre Innitzer sau un fel de necrolog. Şi Innitzer a zis : *Astăzi am primit o mare donaţie din partea prietenului meu, profesorul Finsterer, tocmai pentru reconciliere, pentru a da şi evreilor ceva ca să le uşureze soarta, pentru a-i răscumpăra,* în orice caz era ceva cu acţiunile de răscumpărare. Şi, pentru această acţiune, Finsterer a donat o sumă importantă..."
„Şi unchiul era evreu... Sunteţi pe jumătate evreică ?"

DOAMNA FRITZI CAPESIUS: „Nu, nu, Finsterer a fost educat într-un spirit foarte catolic, iar el, cu Teologia lui catolică (?)... nu... cu Medicina. Finsterer a fost copil sărac, copil al unor părinţi săraci... "

III.

DESPRE NEBUNIA CORPULUI ETNIC ŞI LIMBA GERMANĂ CA LEAC

I-am povestit lui Adam că am mai găsit documente. Poate că, din nebăgare de seamă, Capesius mi-a dat şi însemnările profesorului Finsterer sau poate pentru a dovedi că a discutat cu el despre Auschwitz; şi Fritzi, vie-neza, sugerase că „şi la Viena s-au întâmplat unele lucruri". „Mai ales cu copiii din Spiegel-grund", iar profesorul ştiuse despre aceste lucruri, a şi vorbit cu Innitzer şi nu a ajuns la nici un rezultat; asta i-a torturat teribil conştiinţa. Iar Capesius ştia de la psihiatrul sibian *Doktor* Jekelius, pe care l-a vizitat la Viena, Jekelius era directorul acelei clinici în care fuseseră omorâţi copii la Spiegelgrund; îndeajuns de nebun, acest Jekelius era soţul surorii lui Hitler, Paula, şi făcea parte din cel mai restrâns cerc al puterii. Normal: de frică să nu se afle din ce familie de idioţi provine, Hitler nu vrusese să ştie nimic despre înrudire.
În hârtiile pe care le-a lăsat *Doktor* Jekelius există o notiţă „obiectivă" despre soţia sa, Paula: „Soţia mea, Paula Hitler, a trebuit să rămână o anonimă, din cauza voinţei prea-puternicului său frate. întreaga familie trebuia

să rămână anonimă. Lui Hitler îi era ruşine de originea sa; ea explică multe. Paula însăşi mi s-a plâns după ce a citit *Mein Kampf* -trebuie să fi fost prin 1957 - că Adolf nici nu a menţionat-o în carte". Paula, sora lui Hitler, i-a scris în 1955 unui prieten despre vina răspunderii familiale practicată de către sovietici: „Frăţiorului i s-ar părea normal ca nici noi să nu fim cruţaţi". La dorinţa lui Hitler, Paula a fost obligată să renunţe la numele de familie: în 1936 a invitat-o la Jocurile Olimpice de la Garmisch şi i-a pus în vedere: „Trebuie să port numele Wolf şi să trăiesc într-un anonimat total". Trăia cu 500 de mărci lunar pe care i le vira Hitler şi a scăpat de arestarea de către autorităţile ruseşti numai pentru că a fost adusă în aprilie 1945 din Niederosterreich[1] la Berchtesgaden. Acolo a trăit până în 1960, când a murit, sub numele de „doamna Wolf. În curând vor fi publicate documente referitoare la corespondenţa ei cu naziştii care au fugit în Argentina după 1945. Mormântul ei din Berchtesgaden este plătit şi în ziua de azi de foşti ofiţeri SS - unul dintre ei chiar a dat dispoziţie să fie înmormântat în acelaşi loc cu Paula Hitler. „O singură dată ni s-a permis să-l vizităm pe Hitler la Berchtesgaden. Era o atmosferă rece. Noi eram străini", relatează Jekelius într-o scrisoare. „La Sibiu însă, eram întâmpinat cu cel mai mare respect. Şeful grupului etnic era peste măsură de linguşitor. Şi ne invita la el; pe atunci trăia cu Christa Berger, fiica generalului

1. Cel mai mare land al Austriei, din punct de vedere al suprafeţei

de armată; ea a murit de tuberculoză, la scurt timp după aceea. Schmidt se considera ca făcând parte din noua nobilime naţional-socialistă."

Se spune că psihiatrul Jekelius era mare crai. La clinica Steinhof din Viena, Paula, care, ca şi fratele ei Adolf, avea traume sufleteşti, a căutat o rezolvare în spital; se spune că a dat peste *Doktor* Jekelius. A luat naştere o idilă, Paula voia să se căsătorească, dar fratele ei ordonase: „Paula, abia după război te poţi căsători!". Ea trăia în Berchtesgaden şi avea sarcina ca, împreună cu alte rude şi aghiotanţi, să trimită la diferitele moşii bunurile pe care Hitler le primea după *Anschluss*[1]*:* farfurii, broderii, urcioare, vaze, vase de cristal etc; ea a preluat şi gospodărirea acestor case. Se spune că într-una dintre aceste reşedinţe, dar nu în Berchtesgaden, a fost amenajată o cameră cu specific săsesc din Transilvania; asociaţia Sebastian Hann din Sibiu s-a îngrijit de acest lucru, deoarece entuziasmul pentru Fuhrer era patologic în Ardeal, un lucru demn de cercetat pentru psihiatrie! Paula şi Adolf au avut o copilărie îngrozitoare; psihanaliştii cred chiar că această copilărie şi bolile ereditare din acea familie de alcoolici şi incestuoşi ar putea explica faptele celui mai mare criminal din toate timpurile! Paula Hitler a dus o viaţă în anonimat, modest, alături de psihiatrul ei din Viena, care i-a supravieţuit mulţi ani. Biografia ei a fost tragică. Ea a

1- Anexarea Austriei de către Reichul nazist pe 12 martie 1938

crezut că trebuie să intervină pentru onoarea şi moştenirea fratelui ei, Adolf, pe care îl numea „cel mai mare fiu al patriei austriece" (12.10.1957), „care a dorit tot ce e mai bun pentru Germania" (28.12.1957). Important e faptul că doctoraşul din Steinhof a avansat, datorită intervenţiilor ei, la rangul de medic-pri-mar, devenind apoi directorul clinicii. Am aflat de la *Doktor* Herwig Czech că ardeleanul Jekelius fusese responsabil în Viena cu „eutanasierea copiilor". Uciderile se făceau, în primul rând, prin intermediul medicamentelor şi, în acest mod, puteau fi lejer încadrate în activitatea clinicii. în Viena exista clinica morţii de la Spiegelgrund. Această „secţie pediatrică" din Viena, adică acea instituţie care avea drept obiectiv observarea, înregistrarea, respectiv uciderea acelor copii, a fost înfiinţată pe 24 iulie 1940 ca o anexă a „Clinicii pediatrice din Spiegelgrund", pe teritoriul spitalului din Steinhof. Spaţiul necesar pentru această instituţie şi pentru altele de acest gen, a fost obţinut prin omorârea a 3200 de pacienţi şi paciente în Hartheim. Pe atunci, *Doktor* Jekelius, soţul surorii lui Hitler, era director, într-unul din cele nouă pavilioane, anume în pavilionul XV, aveau loc crimele prin euta-nasiere. De la începutul lui 1941, conducerea o avea *Doktor* Heinrich Gross, care, prin asta, era direct subordonat directorului clinicii de la Spiegelgrund, mai întâi *Doktor* Jekelius, apoi *Doktor* Ernst Illing.

Hitler şi-a ucis chiar şi rudele care îi semănau prea mult şi care i-ar fi putut dezvălui nebunia. Pe 23 ianuarie 1932 a fost dusă la doctor Aloisia, verişoara mai mare a lui Hitler,

cameristă de ani de zile în renumitul hotel de familie Holler, peste drum de Messepalast din Viena. Patronul hotelului susţinea că femeia, deosebit de conştiincioasă, ar fi surmenată. Dar medicul notează: „De circa o săptămână se comportă ciudat. îi este teamă să mai meargă pe coridoarele hotelului. Vede stafii". Pe 18 februarie, tribunalul decide internarea Aloisiei într-o clinică închisă. Despre sfârşitul ei nu mai stă mărturie decât numărul 2155, pe care îl purta în transportul spre Hartheim. Nu trebuia să vadă unde este dusă; ferestrele auto-buzelor gri erau date cu vopsea. Uciderea bolnavilor psihic, precum Aloisia V, este singura acţiune a regimului naţional-socialist care poartă semnătura lui Hitler. Pe 6 decembrie 1940, verişoara mai mare a lui Hitler moare în camera de gazare din Hartheim, Oberosterreich[1]. în urma unui ordin personal al Fuhrerului. Jekelius, ardeleanul, este director. Ştie că trebuie să ducă la îndeplinire ordinul. Aloisia, verişoara lui Hitler, internată la el, trebuie să moară. Nebunia, ca şi la Auschwitz; Hitler vrea s-o ascundă, fiindcă el însuşi e nebun.

Să fi fost originea lui Hitler o cauză a crimelor de la Auschwitz? Să fi dus ura de sine a dictatorului la apariţia Auschwitz-ului ? Voia, inconştient, să facă uitate originile nebuniei şi ale idioţeniei? Cenuşa Aloisiei a fost

aruncată noaptea în Dunăre sau în Traun[2], ca şi cenuşa celor aproximativ 30000 de oameni ucişi în Hartheim... Şi sora „cea
1. Land austriac, cu capitala la Linz
2. Afluent al Dunării în Oberosterreich, cu o lungime de 153 km
60
slabă de înger" a Aloisiei, Victoria, a fost, după război, pacienta clinicii închise Feldhof din Graz. Familia Hitler şi Schicklgruber provin din cătunul austriac Spital[1]. Miroase. Pute. Spital. Albert Speer scrie în memoriile sale că a declanşat una dintre cele mai mari crize de nervi ale lui Hitler când i-a vorbit, în 1942, despre o placă comemorativă în Spital. „Hitler şi-a pierdut cumpătul şi l-a strigat pe Bormann, care a intrat năuc. Hitler s-a răstit la el: a spus de atâtea ori că această localitate nu trebuie amintită în nici un caz. Dar măgarul ăsta de Gauleiter[2] a şi pus o placă acolo. Să fie imediat îndepărtată."
Ură de sine ? Da. Astăzi ştim că, la începutul lui 1944, la trei ani după moartea Aloisiei, Heinrich Himmler[3] voia să-l termine pe Hitler, şeful Gestapoului şi al poliţiei trimitea documente explozive Cancelariei Fuhrerului. Ele sunt clasificate drept „chestiuni secrete ale Reichului" şi îl privesc pe Hitler însuşi. Himmler îi predă lui Martin Bormann, secretarul Fuhrerului, informaţii strict secrete, care pun sub semnul întrebării mitul conducătorului mai presus de toţi şi de toate, „Fuhrer al comunităţii germane sănătoase". Hârtia secretă conţine zvonuri despre rudele Fuhrerului, în cazul acestora fiind vorba despre „semi-idioţi şi nebuni". Drept colportoare ale zvonurilor sunt indicate „cercuri opoziţionale din Graz
1. Spital/Weitra, cu 2831 de locuitori, aflat în Niederostereich
2. Lider regional de partid
3. Heinrich Luitpold Himmler (1900-1945) a fost comandantul SS.
60
St. Peter", anume „mătuşa din Graz a lui Hitler, femeie cu vederi catolice stricte" - ea având tutela asupra „urmaşilor idioţi" şi orfani ai liniei Schicklgruber.
încă de la primele apariţii pe scena politică, Hitler a avut de luptat cu zvonurile privind originea sa. în cimitirul evreiesc din Viena există pietre funerare ale Hitler-ilor. Incest, nebunie. Cum numai Bernhard[1] ar putea descrie. Nici până astăzi nu se cunoaşte originea pe care o avea tatăl lui Hitler: Alois Hitler, tatăl, a „schimbat" numele-Schicklgruber cu cel al tatălui său vitreg, Hiedler, când părinţii lui erau de mult morţi. Numele s-a transformat în Hitler, fiindcă martorii pentru presupusa paternitate a lui Hiedler nu ştiau să citească şi, de aceea, n-au remarcat că notarul şi preotul scriseseră în documente „Hitler" în loc de „Hiedler".
2.
Jekelius ştia că, în Transilvania, era foarte răspândită această teamă de tare ereditare şi nebunie. Iar din această cauză studiase psihiatria. Şi a ordonat, cu conştiinţa împăcată, eutanasierea în clinica din Steinhof.
Dacă vrei să le înţelegi nebunia, spunea Adam, care trăise destul în Sighişoara cu Edith, săsoaica, ca să ştie despre saşii care
Thomas Bernhard (1931-1989), scriitor austriac, unul dintre cei mai importanţi autori de limbă germană din a doua jumătate a secolului XX
60
sufereau de nervi, *trebuie să poţi simţi alături de ei această stare de angoasă.*
Da, am zis eu, exact asta este... Noi, saşii din Transilvania, avem cu toţii câte un *punct sensibil* în noi, de aceea, prima obligaţie de sas era „să te stăpâneşti", să te controlezi, să asculţi ordinele! Aşa zicea şi Roland, SS-istul nostru: *Nu se discută, se execută*! Dar şi ceilalţi o spuneau zilnic. Iar faţă de „germanii din Reich" aveam complexe de inferioritate. Tata a spus odată: „Cu siguranţă că noi, saşii, nu suntem rasă pură, există mulţi imbecili la noi. Crizele nervoase convulsive sunt dese în familii. Şi toţi ciudaţii ăştia. Oh, şi incestul ăsta care durează de 850 de ani! Poate că deja suntem jidani ?".
Şi mama, naivă şi chicotind: „Închipuie-ţi, l-am întâlnit pe uliţa Baier pe Birăul Will, ăla puţin nebun - ăsta era în stare, dacă îl supăra cineva, să scuipe foarte sus, putea să te scuipe în urechi cu eleganţă şi precizie".
„Acum vreau să vă arăt cum dansa Milli, nebuna oraşului. Se întâmpla şi în cele mai bune familii", povestea mama. „O văd şi acum în faţa ochilor pe Milli, care îi îngrozea pe toţi. Părul crescut sălbatic era prins în cozi sub o bască mare şi jegoasă, cu ochi care lăcrimau mereu, cu capul atârnând într-o parte: ereditate proastă! Incestul general: beţii şi păcate împotriva sângelui. Chiar şi Binder Heinrich, nepotul episcopului, era cretin, ca şi cum l-ar fi bătut Dumnezeu. Bătrâna mătuşă B. avea doi fii, amândoi cretini. Tata a vrut să facă odată o faptă bună, l-a invitat pe Heinrich de Crăciun pe uliţa Baier, a fost îngrozitor ce a făcut ăla. Ştiţi deja. La ce bun că se descurca
60
de minune în privinţa cuburilor de construit, făcea adevărate minuni, era neîngrijit, mai târziu nu se mai spăla şi, în loc să se ducă la toaletă, stătea pe marginea patului. L-au ridicat sanitarii şi l-au dus. Mătuşile lui îi făcuseră observaţii; într-o bună zi le-a trimis o telegramă : *curăţat closetul, Heinrich.*
Superbă, Milli fusese superbă, s-a scrântit când avea 16-17 ani, biata Milli, dădea din cap, nu mai vorbea bine, bolborosea, îi curgeau balele din gură, încât tuturor le era scârbă de ea. Aşa că lăsa mereu în urmă o dâră de bale argintii. Dar tot mai cânta la pian, cânta fabulos, ca şi când ar fi fost în transă, ca şi cum ar fi cântat cineva

dinlăuntrul ei. Din păcate, se spunea că avusese un bunic sau un străbunic evreu, *iewen de Ballegriess wor jiddesch."*[1]

Roland: „în orice caz, la noi împerecherile erau controlate, astfel încât sângele se amesteca mai greu. Şi se poate pune întrebarea dacă un soţ se alege după criterii exterioare, cum ar fi averea sau poziţia socială, sau trebuie să fie luate în considerare şi criterii care ţin de ereditate şi legături de sânge: instinctul întunecat al sângelui este cel care adună laolaltă cuplurile din adâncurile conştiinţei rasiale ! Pe atunci, când ne aflam în lupta dură pentru soarta noastră, trebuia făcut ceva contra incestului. Nu putea fi vorba decât despre împreunări cu sânge din Reich. Acest lucru trebuia sprijinit din toate puterile, mulţi i-au dat curs. Chiar şi şeful grupului etnic! Tocmai de aceea era importantă chestiunea,

1. „Chiar şi bunică-sa era evreică".

pentru că exista un procent ridicat de cretini de oraş, de idioţi ai satului şi de slăbănogi care continuau să ne murdărească sângele. Trebuiau luate măsuri speciale împotriva lor.

înăuntru - punctul sensibil. De unde ne vin ciudaţii, nebunii din oraşe şi idioţii satului? Chiar şi nepotul episcopului era dus cu pluta. Trebuia să fim atenţi. Trebuia să nu dăm nici o şansă mizeriei şi dezordinii! Căci îmbolnăvirea trupului este rezultatul unei îmbolnăviri a instinctelor morale, sociale şi rasiale.

Critica, sub orice formă, este distrugere, profanare a trupului etnic. în *Mein Kampf,* Fuhrerul Adolf Hitler a prevăzut şi i-a descris, ceva cam exagerat, pe cei care otrăvesc trupul etnic: banditţii, găinarii, sabotorii, nebunii şi bolnavii, mână în mână cu «geniile» şi cu scârţa-scârţa pe hârtie, toţi aceştia profanează moştenirea genetică sănătoasă şi rasa; cu toate acestea, eroicii muşchetari vor reuşi să distrugă bacilii. Pentru a curăţa sângele trupului etnic, avem lagăre de concentrare. Tot ceea ce e creştin este iudeizat şi reprezintă un obstacol. Biblia evreiască - o prostie. Noi învingem şi moartea! Noi stăpânim cu ea, prin ea. Asta era opinia lui Hitler."

3.

Adam: *Da, nebunia rasei şi teama de idioţi, nebunia purităţii! Tot ce era „străin", „alcgen" şi, chipurile, „maladiv" trebuia eliminat prin „ardere" din trupul neamului. Se spune că focul purifică. Focul. Se credea că nebunia lui Hitler de a purifica „trupul neamului" de toate*

elementele „alogene" îl va întări pe „infanteristul" german şi-l va face să câştige războiul, în cele din urmă, după 1942-1943, totul a culminat cu nebunia lagărelor de exterminare în masă. Acolo am început să scriu împotriva acelei „realităţi". Şi am supravieţuit. E adevărat, în schimb, am fost nevoit să-l văd zilnic pe tânărul rabin - fusese cruţat - păzindu-şi rugul ce ardea zi şi noapte, ca nu cumva să se stingă. Era destulă hrană pentru vidul din foc -toate lucrurile „inutile" ardeau: fotografii, jurnale, scrisori, certificate de căsătorie, diplome, cărţi de rugăciune, dar şi suluri ale Torei. Ardeau istorii personale, istorii de familie, dar şi YHWH. Dumnezeu ardea...

Iar alături goliciunea asta, ştii tu, viaţa în goliciunea ei, n-o să poţi înţelege niciodată, e ca o negare a creaţiei, ca o dispariţie a lumii şi a lui Dumnezeu, care i-a creat pe oameni goi... Trupele SS aveau mare grijă ca oamenii să se dezbrace în pielea goală nu numai în camerele de gazare, ci şi înaintea execuţiilor prin împuşcare. Hainele erau valoroase şi în nici un caz nu trebuiau pătate de sânge sau găurite de glonţ. Aceste obiecte mizerabile erau mult mai importante decât omul, creaţia lui Dumnezeu. Pentru ei erau mai de preţ: paltoanele, rochiile, costumele bărbăteşti, lenjeria, hainele pentru copii şi sugari, blănurile, pantofii, ciorapii, pălăriile, mănuşile. După fiecare gazare sau împuşcare, vestiarele se umpleau de aceste ultime proprietăţi ale victimelor. Pe alocuri erau boccele şi rucsacuri cu medicamente, alimente, jucării, bijuterii, cărţi, fotografii şi alte fleacuri personale, la care oamenii ţin şi de care se agaţă cât pot de mult. Obiectele

rămase în urma atâtor victime erau aşa de numeroase, încât era nevoie în medie de vreo douăzeci de deţinuţi ai companiei speciale, care, timp de o oră, sortau în mare lucrurile şi le scoteau afară. În curtea crematoriilor aşteptau camioane, iar deţinuţii încărcau hainele, transportate apoi de către SS pentru a fi sortate din nou şi păstrate în depozitul de efecte „Canada". Lucrurile pe care SS-ul le considera lipsite de valoare, cum ar fi fotografiile, cărţile, dar şi obiectele religioase, ca filacterele şi veşmintele de rugăciune, trebuiau arse în cuptoarele de gunoaie. Şi ele sunt martori din zona morţii.

Adam vorbea despre ruşine, vorbea adesea despre ruşine ca despre sentimentul dominant după eliberarea din 27 ianuarie 1945.

Lui Adam nu-i plăcea să povestească despre ceea ce s-a întâmplat *atunci,* spre deosebire de Roland sau Viktor Capesius, care se bucurau ori de câte ori le puneam în faţă microfonul, de parcă ar fi putut să se elibereze, iar microfonul le-ar fi descurcat, ca un duhovnic, iţele sufleteşti. Se purtau de parcă ar fi venit dintr-o oarecare „normalitate", asortată cu soţie, copii, şcoală, grădiniţă şi petreceri de Crăciun, toate organizate „acolo"... Roland spunea chiar: „Altfel n-am fi rezistat". Lucrurile „groaznice", „greţoase", duhoarea şi focul care înroşea permanent cerul îi înconjurau doar.

Poezia e cea care poate salva vieţi, chiar şi la Auschwitz, spunea Adam. *Tot ea ne poate aduce aproape morţii, care de fapt trăiesc şi sunt în noi, vorbesc în noi şi uneori cântă, dar*

şi plâng- Vocile astea neauzite - ca un clinchet cristalin în urechi - spun că ne văd. Şi ceea ce văd e înspăimântător: materie, corpul se dezintegrează, boala e ascunsă adânc, nu putem nici s-o vedem, nici s-o auzim sau s-o simţim. Se pare că s-a atins un fel de limită între dimensiuni... Dacă vezi ASTA înseamnă că deja nu mai eşti pe acest pământ... Le-am spus bieţilor oameni care au devenit apoi cenuşă să meargă la duşuri să se spele. Când au intrat acolo, au început să plângă. Femei, copii, bărbaţi. Se ţineau strâns unii de alţii. Mamele şi-au luat copiii mici în braţe... Nu m-am uitat în ochii lor. M-am străduit tot timpul să nu-i privesc în ochi... Uşa grea de stejar s-a închis în urma lor. Apoi a fost introdus gazul, pe sus. Nu s-

a auzit decât un zumzet, un plânset. Din când în când se auzeau ţipete. După o jumătate de oră se deschidea uşa. Pe podeaua camerei se vedea ceva care semăna cu un pietriş mărunt, verde, ca nişte cuburi mici - erau resturile cristalelor de gaz - şi masa de cadavre căzute unul peste altul, înaltă de vreun metru. Dacă trupurile încă erau calde, era mai uşor să le desparţi, dar după vreo zece, douăsprezece ore, cadavrele se făceau reci ca gheaţa şi grele ca piatra. Şi se întâmpla adesea ca pielea să se descompună de la căldură, de la căldura gazului. Zăceau claie peste grămadă. Ca un maldăr de gunoi. O masă densă de corpuri contorsionate şi împletite unele cu altele.

Îi povestisem lui Adam despre pictorul sloven Music. Acesta văzuse oroarea munţilor de cadavre aruncate unele peste altele în lagărul de concentrare Buchenwald. Şi el se

62

refugiase tot în scris, în jurnalul său. Acolo îşi notase totul, îşi deşertase din suflet povara ca de plumb: „Spre seară, muribunzii şi cei consideraţi deja morţi erau adunaţi într-o grămadă foarte înaltă, ca lemnele pentru un rug. Grămada arăta ca un turn halucinant, care se mişca şi gemea. Totuşi, gemetele astea erau ultimul lor strigăt". Am la mine în casă un desen de Zoran Music, reprezentând strigătul unui muribund :

„Şi azi mă însoţesc încă ochii muribunzilor, sute de priviri... "

Cred că victimele nenumărate, de fapt cei peste cincizeci de milioane de morţi ai celui de-al Doilea Război Mondial, au exercitat o presiune enormă şi încă o mai fac. Mă mai gândesc şi la o acuarelă de Ernest Gaillard, spuse Adam, *ultima privire aruncată spre lagăr de la poarta de intrare e plasată în centrul tabloului, deasupra barăcilor joase, cenuşii, se înalţă impozant un coş de cărămidă roşie, din care se rostogolesc valuri de fum... Patru spânzuraţi. Doi muribunzi în sicriu. Munţi de cadavre.*

„O fi oare posibil să transformi toate astea în frumuseţe, o fi posibil ?"

Da, spuse Adam, *exact asta voiam şi eu, fiindcă eram convins că morţii nu pot dispărea aşa, pur şi simplu, şi că există o poartă, la fel ca în reprezentarea hasidică, şi că există într-adevăr acest mormânt de fum, ca o poartă deschisă spre Dumnezeu. în poezia lui,* Fuga morţii, *Celan a transformat, foarte frumos, genocidul într-o eliberare. Fără să vrea şi chiar fără să ştie, aceşti criminali au produs o cezură istorică enormă, o ruptură milenară în*

62

lumea vizibilă, iar a scăpa de ei, de istorie şi de iadul pe pământ este, totodată, şi o mântuire care face din nimicnicia lor un instrument istoric, aşa cum e diavolul în Faust.

„Se pune mereu întrebarea unde era Dumnezeu când s-au întâmplat toate astea. Vrei să spui că El a ştiut şi chiar a permis aceste orori în vederea unei prefaceri radicale?... "

Da. Prefer să-l numesc Unul Total. E mereu tânăr şi a vrut să se întâmple asta. Fără acest Unu nu se poate întâmpla absolut nimic, iar când vorbim noi despre asta, cu limbajul nostru omenesc şi cu miopia noastră, o facem întotdeauna într-un mod neadecvat... ne depăşeşte cu mult înţelegerea. Am auzit că supravieţuitorii propriei lor morţi, ACOLO, în lagărul de concentrare, au văzut cu ochii lor acea „groapă-n văzduh" şi lumina infinită de dincolo de trup şi de istoria sângeroasă, la fel ca şi cei întorşi astăzi din moarte clinică, despre care ştim - ca şi despre cei răniţi pe câmpul de luptă sau chiar supravieţuitori ai Hiroshimei - de la care auzim un mesaj fantastic, minunat, de necrezut pentru noi, şi anume că moartea nu-i decât o trecere, o eliberare într-o lume plină de lumină şi iubire, exact cum ştiau demult şi cum ne-au transmis şi nouă vechile tradiţii, de exemplu Platon, în capitolul 10 din Republica, *sau diversele* Cărţi ale morţilor. *Iar aceste mesaje ale victimelor au fost posibile pentru că s-au întors din moarte şi au putut povesti! Da, şi tocmai acest lucru îmi dă speranţa că suferinţa lor n-a fost inutilă, că atâtea milioane de oameni n-au murit în zadar... Şi asta, tocmai ASTA e FRUMUSEŢEA! Acest lucru e inimaginabil,*

62

incomparabil, scapă limbajului. La fel de inefabilă, dar în sens negativ, e crima naziştilor care tratau trupul omenesc în „banalitatea" lui deplină, de parcă s-ar fi „dovedit" că omul nu-i nimic decât materie pură, degra-dabilă, că milioane de oameni pot fi reduşi la un munte de păr şi oase, şi mai ales că pot fi „prelucraţi" şi transformaţi în cenuşă, că până şi moartea poate fi distrusă, că omul e un număr, un exemplar fără destin, iar în rest nu e nimic. Nimic ? Lagărul de concentrare a demonstrat, a adus, a declanşat exact contrariul : în ebraică, Dumnezeu este NIMICUL. Şi speranţa ? Nu-i absurd oare să spui că ea câştigă teren prin această radicalitate paradoxală, şi anume că inconceptibilul morţii devine acum ceva general, coboară în istorie ? Nu, fiindcă tocmai inefabilul sau absurdul încercării de a O *spune este adevărul!* Şi limbajul ?

El e atins de o reflectare a acelei lumini. Mai ales ACOLO, în lagărul morţii, în acea stare specială care pentru mulţi era atât de aproape de moarte, limbajul revela mai mult decât se putea spune de obicei.

Music, pictorul, nu picta doar, ci scria şi jurnal, de parcă numai limbajul ar putea mântui cu adevărat: „Eram într-o stare febrilă şi simţeam nevoia irezistibilă de a desena, pentru ca această frumuseţe grandioasă şi tragică să nu-mi scape. Trăiam doar pentru ziua de azi. Mâine ar fi fost deja prea târziu. Viaţa, moartea - pentru mine totul depindea de aceste foi de hârtie".[1]

1. Cf. Zoran Music, ed. Sabine Schulze (n. a.)

62

Adam: *Nici nu-ţi poţi imagina ce extaz m-a cuprins atunci când am putut în sfârşit să eliberez din mine cele trăite şi să scriu despre ele. Mai înainte mă gândeam că nu se poate vorbi despre lucruri imposibile, care n-au VOIE să existe, care sunt de neînţeles şi care nici n-ar fi crezute. Coşmaruri TRĂITE! Mizerie, duhoare, putreziciune, munţi de oase... şi viaţa cotidiană la fel de aspră ca mormanul de gunoi, cloaca... violenţă pură, carne vie... şi să fie oare vreo frumuseţe în moarte ? Văd ca acum: o fetiţă cu părul strâns în coadă, singurică;'aude ce aud şi eu... are o rochiţă de un roşu închis şi stă cu mânuţele pe lângă corp, ca un soldat.*

Se uită în jos şi îşi şterge pantofiorii de praf. Apoi se face iar linişte. Vine Boger. Ia copilul de mânuţă. Fetiţa îl urmează, cuminte, la Zidul Negru. Boger o aşază cu faţa la perete. Copilul se mai întoarce o dată şi-l priveşte cu nişte ochi mari,

căprui. Boger îi întoarce iar capul la perete. Se dă doi paşi înapoi, ia carabina, ţinteşte ceafa copilului, înaintează doi paşi. Trage. Se răspândeşte un miros de praf de puşcă amestecat cu sânge. Fetiţa se frânge, cade. Fără zgomot. Acţiune, timp. Trădare. Cuvântul „coadă", „copilaş", „priveşte"-trădare. Fiecare „şi"-trădare. Nimic. Nu s-a rostit nici un cuvânt, nimic în afară de împuşcătură. Paşi mărunţi şi repezi, cizme, trosnetul lacătului. Ecoul. Cocoşii. Lătrat de câine. Şi balta de sânge... muşte grase sclipind verde-albăstrui. Beton.
Spun toate astea în germană. Şi sunt deja convins că e singura limbă care poate merge direct la ţintă... Nu pentru că e limba mea maternă, nu, ci pentru că ar putea recupera
63
darul pierdut de a vorbi despre Dumnezeu, fiindcă de la Auschwitz încoace Dumnezeu s-a retras de pe tărâmul experienţei umane. Iar o întoarcere ar trebui să vină chiar de la idiomul morţii... Cu toate astea, în faţa camerelor de gazare păleşte orice profesiune de credinţă şi orice consolare, ca să nu mai vorbim de literatură. ACOLO, prin intermediul morţilor s-a arătat ceva fără seamăn, ce nu mai existase până atunci pe acest pământ. În camera de gazare, ei au trăit ceea ce noi nu putem decât gândi, după care au plătit, în consecinţă, cu viaţa.
Dar cum de-ai putut să scrii acolo în germană ?
Adam: *Doar e limba mea maternă! Pe care am apărat-o până şi acolo. N-am urât-o, aşa cum făceau camarazii mei polonezi, ruşi, francezi. Eu scriam în germană. Tăcerea nu era bună, să amuţeşti ar fi însemnat să renunţi la tine, şi, în cele din urmă, să accepţi să te pleci în faţa ororii de neimaginat. Fiindcă tot ceea ce avea de-a face cu sentimentele, cu prietenia, solidaritatea, mila, chiar cu o formă de rezistenţă echivala, pe jumătate, cu o revoltă. Am trăit asta şi în carceră.*
Ştii, adesea mă gândeam acolo - inclusiv în carceră - la Ugolino al lui Dante, care a trebuit să îndure moartea prin înfometare în turnul foamei, împreună cu fiii săi. Şi la Pater Kolbe m-am gândit, care a ales să moară de foame în locul altui condamnat, un tată de familie. La ei m-am gândit când am ajuns în buncăr. Pe doi dintre ceilalţi condamnaţi îi cunoşteam personal: Kurt Paschale şi Herbert Michael au fost închişi în celulele alea strâmte în care nu puteai sta decât în picioare şi lăsaţi
63
să moară de foame, din ordinul Secţiei politice (a lui Boger). Cu apă, au rezistat peste patruzeci de zile.
Foamea ca tortură, da, ca pedeapsă capitală. Lagărul era plin de spectre înfometate, plin de musulmani! Erau strigoi flămânzi. De fapt, în fiecare zi, noi toţi nu supravieţuiam decât mulţumită întâmplării, fiind totodată vinovaţi pentru că nu făceam nimic şi-i trădam în fiecare zi pe cei care muriseră în chinuri în camera de gazare, în carceră, pe capra unde erau biciuiţi, la stâlp, împuşcaţi la Zidul Negru, spânzuraţi. Iar noi ne trăiam viaţa de zi cu zi. SS-iştii şi-o trăiau pe a lor. Şi tocmai acest cotidian a fost sfâşiat de sacrificiul părintelui Kolbe, prin care s-a întrezărit acea Altă împărăţie de Lumină. Acolo se vedea clar peste tot ce oameni primitivi aveau un cuvânt de spus în lagăr şi cum profitau în mod groaznic de ocazia unică de a „parveni", de a avea, în sfârşit, o oarecare putere în acest talmeş-balmeş şi de a aparţine unei „elite". Asta s-a simţit foarte limpede la Auschwitz, iar lagărul a funcţionat doar aşa: cu oameni de condiţie foarte proastă, declasaţi şi meschini, care fuseseră cândva drojdia societăţii. Iar dintre deţinuţi, mai ales cu infractori de drept comun, din rândurile cărora se recrutau acei Kapos. *Era un regiment al prostiei şi inculturii, al brutalităţii pure. O vreme am fost şi eu „curier" şi aduceam Gestapoului veşti din lagăr. îmi amintesc încă foarte limpede: în biroul comandantului acelei temute Secţii II (politice), se adunaseră toţi referenţii şi secretarii. Şeful, Untersturmfuhrerul SS Max Grabner, convocase o şedinţă*
63
de lucru. Dându-şi aere, bărbatul de statură mijlocie bătea câmpii din spatele biroului la care stătea. Din frazele lui incoerente şi din germana lui plină de greşeli îţi dădeai seama că - în ciuda epoleţilor argintii - te aflai în faţa unui om complet lipsit de cultură. Cei ce-l cunoşteau mai bine ştiau că, în civil, Grabner păscuse vitele pe vreo păşune alpină. Acum purta cu mândrie uniforma serviciilor secrete şi, după însemne, era comisar al Poliţiei Secrete de Stat.
Fapt e că aceşti suboameni, aceste animale în uniformă nu mai simţeau nimic în afară de ceea ce numeau „datoria de serviciu", ba chiar misiunea lor „istorică".
Lângă unul dintre zidurile de piatră din curtea Blocului II se afla Zidul Negru. Acolo erau împuşcaţi nefericiţii, goi, unul după altul, cu puşca de calibru mic.
Eram nevoit să asist la toate astea. Şi mă cuprindea o ruşine profundă.
Aproape că aveam mustrări de conştiinţă pentru că-mi mergea relativ bine la compania „Canada", unde fusesem mai întâi, înainte de a fi trimis la „comandoul special", pesemne ca pedeapsă, nu ştiu, sau poate că „grupul de luptă" avea nevoie de mine acolo, ca om de legătură.
Da, am aparţinut şi eu „grupului de luptă Auschwitz" şi am avut, astfel, posibilitatea să lucrez în companii foarte diverse ca om de legătură. Aşa am ajuns mai întâi la depozitul de efecte „Canada", împreună cu doctorul Berner, apoi în lagărul de femei Birkenau, care se afla chiar alături. Kielar mă luase la „echipa de instalaţii" şi de acolo ne puteam mişca liber. După aceea, am primit însărcinarea să car
63
cadavre, am ajuns la HKB şi, în sfârşit, la „compania specială" a Crematoriului I. Ştii, surprinzător era faptul că austriecii mă acceptau ca pe un vechi cetăţean al Kakaniei, fiindcă trăisem câţiva ani la Viena şi am un uşor accent vienez. Trebuie să ştii că austriecii şi polonezii au fost sufletul organizaţiei noastre. Mai ales de Burger, conducătorul entuziast al „grupului de luptă", mă lega o simpatie profundă; era ceva mai tânăr decât mine, unul dintre cei mai tineri şi, cu toate astea, avea toată afacerea pe mână, toţi îl respectau. Era o autoritate. Cel mai tare ne temeam de spionii Gestapoului din lagăr. De interogatorii. De torturi şi de carceră.
5.
Roland, care voia să treacă sub tăcere toate lucrurile îngrozitoare, a povestit despre experienţele sale : „Grabner, şeful Gestapoului SS din lagăr, obişnuia ca, la fiecare sfârşit de săptămână, să scuture de praf buncărul, după cum se exprima cinic, nu-i aşa ? Odată am fost nevoit să asist şi eu, fiindcă Grabner mă tot amâna că nu are timp, a trebuit să mă duc atunci cu el, aveam de vorbit cu el chestiuni de serviciu; Jakob, cel mai bătrân din bun-

cărul 11, care ştia incredibil de multe lucruri, şi o translatoare a Gestapoului, nu-i aşa?, mi-au confirmat că se întâmplă de fiecare dată la fel, că toată secţia trebuia să meargă în lagăr după discuţie... în blocul 11 se aşteaptă apariţia comandantului lagărului, Hauptsturmfuhrerul Aumeier... ÎL URMEAZĂ conştiincios
64
raportorul său, Unterscharfuhrerul Ştiewitz. Apoi mai apare un medic SS, care adesea este compatriotul nostru, *Doktor* Fritz Klein. Interesant. Paznicii celulelor şi câţiva şefi de bloc completează comisia, care se duce în pivniţă, pentru a începe «scuturarea de praf». Un paznic deschide cu o legătură imensă de chei prima uşă de celulă. Mai trebuie deschise şi două zăvoare. Este exclus să fugi din această închisoare, aflată în interiorul obstacolelor electrificate care înconjoară lagărul. Din celula îngustă, arhiplină, răzbate un miros pestilenţial. Un deţinut strigă «Atenţie», nu-i aşa?, iar siluetele numai piele şi os, cu trenţe alb-albastre murdare, iau poziţie de drepţi, cu feţe indiferente. La câţiva se vede că abia sunt în stare să stea în poziţie de drepţi. Cu indiferenţa oamenilor a căror voinţă de a trăi a dispărut, acceptă procedura de care, de câteva ori, au avut noroc să scape, şi care hotărăşte moartea sau viaţa lor. Aumeier pune pe uşă o listă cu toţi deţinuţii, a căror soartă o va decide aici, jos, împreună cu Grabner. Primul îşi spune numele şi de când se află aici. Comandantul lagărului îl întreabă pe raportor care sunt motivele încarcerării. în cazul în care a fost condamnat de către Secţia II (Secţia politică), ceea ce se întâmpla în cazul tentativelor de evadare, atunci responsabilul e Grabner. Cei doi şefi din lagăr decid : pedeapsa 1 sau pedeapsa 2. Deţinuţii care au primit aceste tipuri de pedepse părăsesc celula şi intră în hol ordonaţi în două grupe. Ceilalţi rămân în detenţie preventivă. Deţinuţii care au comis «delicte», pentru care au primit pedeapsa 1 scapă cu o bătaie zdravănă
64
sau sunt trimişi la compania disciplinară, ceea ce înseamnă muncă deosebit de grea. Altfel stau lucrurile cu nefericiţii a căror soartă este hotărâtă de expresia camuflată «pedeapsa 2». Ca toţi să poată vedea, Aumeier face în dreptul respectivelor nume o cruce groasă şi mărgineşte grijuliu capetele, cu liniuţe oblice. Nu mai era un secret pentru nimeni ce înseamnă «pedeapsa 2». Grupul celor cu cazuri mai uşoare, cei cărora încă li se mai dăruia viaţa, e adus în lagăr pentru a-şi duce pedepsele la îndeplinire. Celulele mari, comune, care se află la parter şi primul etaj, în care sunt îngrămădiţi adesea şi peste o sută de oameni, se golesc, iar deţinuţii sunt despărţiţi unii de alţii, bărbaţi şi femei, şi sunt duşi în celulele din partea cealaltă. Candidaţii la moarte sunt conduşi într-un spălător de la parter. Deţinuţii din blocul 11, care se ocupă de curăţenie şi de treburile de cancelarie, acoperă ferestrele cu pături şi au grijă ca nefericiţii lor tovarăşi de suferinţă să se poată dezbrăca. Scriu cu cariocile pe aceşti oameni, care evident şi-au încheiat conturile cu viaţa şi care, poate, se simt puţin uşuraţi că vor fi eliberaţi de călăii lor şi vor fi mântuiţi de suferinţele îndurate; le scriu pe piept cifre mari, sunt numerele lor de deţinuţi, ca să facă posibilă înregistrarea cadavrelor în hală sau la crematoriu.
La început, deţinuţii erau împuşcaţi în cariera de piatră. Dar salvele erau deranjante, făceau prea mult zgomot. Într-o zi, raportorul Palitzsch din Katowice a adus o armă de calibru mic. În lăcătuşăria din lagăr se făceau amortizoare. Moartea a devenit tăcută pentru
64
mii de deţinuţi puşi la Zidul Negru, în curtea blocului 11. Palitzsch, apoi oamenii de la Gestapoul lagărului, Dylewsky, Stark, Lachmann, îi împuşcau în ceafă. Sigur, mai era acolo şi Hans Draser din Sibiu! Groparii Obojski şi Teofil erau şi ei prezenţi întotdeauna când aveau loc execuţiile. Făceam şi eu parte uneori din comando, eram pus să încarc maşinile şi să transport cadavrele la crematoriu."
6.
Adam a descris pe role de hârtie arestul său din buncăr; şi, ulterior, a completat mult din memorie: *În bloc, august 1944. Ziua următoare: celula e plină. Iarăşi comisia. Aceeaşi procedură. În celulă rămân numai trei. Deodată, se întunecă. Au pus o pătură peste aerisire.*
Paşi, o împuşcătură, altele, altele.
Astăzi sunt multe.
Aleargă mai grăbiţi până să răsune împuşcătura înfundată.
Trebuie să se dezbrace în spălător, apoi sunt duşi în faţa Zidului Negru, unul câte unul, de către Jakob şi polonezul cel chipeş.
Paşi, o împuşcătură. Nici un cuvânt. Nici un strigăt.
E ciudat în celula întunecoasă. Ca şi când pătura de pe fereastră ne-ar fi luat şi aerul. Acum un sfert de ceas încă mai eram aici toţi nouă.
Mult sânge. Curge şiroaie pe podeaua de ciment.
O zi rezişti oarecum în celula în care stai în picioare, dar a doua zi deja e de rău: mai e vârât unul. Şi încă unul. Curând suntem zece
64
în gaura asta. Aerul e irespirabil. Simţi că te sufoci- înăbuşitor. Creierul se tâmpeşte. fereastra mică. Găleata n-are capac. Se discută câţi spioni or fi printre noi, poate că ăsta cu faţa ca dracu', un criminal. Nu zic nimic. N-am motiv. Fără motiv. Cică s-a îmbătat la Birkenau şi a făcut tămbălău. Ferice de cel ce crede.
„Faceţi curăţenie, vine comisia." Jakob a zis-o. El este cel mai bătrân din bloc. Curăţăm podeaua de beton cu hârtii şi cartoane.

Apoi vin. Trăim numai prin urechi. Noi, un şir cu faţa la uşă. Cheia se învârteşte în broască, îmi simt respiraţia în inimă. în faţă, Grabner, şeful secţiei politice, lângă el, ajutorul său, Unterscharfuhrerul ardelean Draser, şi Hofmann, Obersturmfuhrer, al doilea comandant al lagărului, apoi raportorul Lachmann. Şi Jakob. Eu dau raportul.
Pe mine mă dau la o parte. „Ăsta să vină la interogatoriu !" Jakob mă trage afară. „Nu ţi se întâmplă nimic", îmi şopteşte şi îmi trage o palmă. Lachmann merge în urma mea, pe bicicletă. La sediul SS, flori. Apoi clădirea secţiei politice, Gestapo-ul lagărului. Trebuie să aştept ore în şir într-o cameră alăturată. Apoi, în sfârşit, interogatoriul. Un Sturmmann mă duce înapoi în celulă. în faţa porţii care dă în curte, un camion acoperit cu o prelată. Jakob mă conduce în celulă. E goală. Toţi zac ţepeni şi palizi şi plini de sânge sub prelată; chiar şi criminalul german ? Polonezul cel tânăr care azi de dimineaţă a plâns şi a strigat-o pe maică-sa ?
Inculpatul Boger la proces: „E adevărat că la Auschwitz aveau loc execuţii ale deţinuţilor
65
şi ale altor persoane, aduse ca deţinuţi. Aceste execuţii aveau loc, din câte ştiu, fără excepţie, la aşa-numitul «Zid Negru» dintre blocurile 10 şi 11. Nu ştiu dacă au avut loc execuţii şi la cariera de piatră. Nu pot să răspund nici afirmativ, nici negativ. Am auzit că, înainte de sosirea mea la Auschwitz, au fost împuşcaţi mulţi comisari ruşi în afara lagărului. Însă nu ştiu locul execuţiei şi nici cine a tras.
Când aveau loc execuţii, existau condamnări la moarte de la Curtea Marţială sau măcar un ordin de mai sus. Nu cunosc nici măcar un singur caz în care cineva de la secţia politică sau un alt SS-ist să fi împuşcat pe cineva cu de la sine putere. Excepţie fac, bineînţeles, cazurile când deţinuţii încercau să evadeze şi erau împuşcaţi de paznici. Personal, nu am avut niciodată motiv să fac uz de armă la Auschwitz şi nici nu am omorât vreun om. Pentru execuţii existau două arme de calibru mic, păstrate în blocul 11. Era vorba despre arme absolut normale, prevăzute cu o magazie de 11-12 gloanţe, care se introducea prin partea de jos."
Filip Muller, tovarăşul de suferinţă al lui Adam, la proces: „Dar în fabricile morţii se ucidea nu numai cu Ciclon B. SS-ul considera că nu e necesar să pună în funcţiune camerele de gazare pentru grupe de victime mai mici de 200 de persoane. În crematoriile I şi II aveau loc execuţii. Bărbaţi, femei şi copii trebuiau să se dezbrace în spălătorul de lângă hala în care se găseau cuptoarele pentru incinerare, apoi erau puşi cu faţa la zid, în grupuri de câte cinci. Eram obligaţi să asistăm la aceste execuţii şi
65
să le astupăm urechile candidaţilor la moarte, SS-iştii stăteau în spatele lor, cu armele de calibru mic, le puneau ţeava în ceafă, împuşcătura pocnea de nenumărate ori, iar femeile, copiii, chiar şi copiii mici de tot, şi bărbaţii, uneori şi bătrânii, se prăbuşeau pe podeaua de ciment într-o baltă de sânge. De nenumărate ori, mulţi se rugau sau cântau.
Uneori, în ciuda folosirii din plin a forţei, SS-iştii nu reuşeau să-i înghesuie în camerele de gazare pe toţi cei trimişi la moarte. Câţiva bărbaţi, femei şi copii rămâneau «în plus» şi erau puşi dezbrăcaţi la acel zid, pe care-l vedeau pentru ultima oară. Ţevile se încălzeau... împuşcătură după împuşcătură."
CAPESIUS: „Mai erau cazuri în care pe SS-işti îi lăsau nervii. Mulţi erau daţi afară de la posturile lor, fiindcă cedau nervos, iar unul chiar a rămas de bunăvoie la gazare şi a murit laolaltă cu sărmanii dezbrăcaţi."
Adam: *Stând dezbrăcaţi şi cu faţa la zid, mulţi erau liniştiţi, dar mulţi ţipau şi plângeau, mai ales copiii: adesea încă se mai ţineau de mână, o întreagă familie, tata, mama şi copiii.*
Jurnalul lui Adam: *Pe David Nencel, unul dintre tovarăşii mei de suferinţă, îl chinuia amintirea unei execuţii. A fost singura dată când SS-ul l-a obligat să ţină victimele în timpul execuţiei. Nencel obţinuse nişte privilegii de-a lungul timpului, fiindcă era un ceasornicar priceput. SS-iştii îşi luau ceasuri de valoare de la victimele ucise în crematorii. Ca să le repare, Nencel a primit sculele necesare şi un banc de lucru în încăperea acelor* Kapo
65
de la crematoriul I. Tocmai lucra acolo, când un SS-ist i-a ordonat să „asiste" la o execuţie. Pentru David Nencel a fost o experienţă traumatizantă, despre care a povestit cu mari dificultăţi, căutându-şi cuvintele:
David Nencel: „Se mai întâmpla câteodată ca unii să se ascundă împreună cu copiii lor şi să fie descoperiţi mai târziu. SS-ul nu-i lăsa să aştepte următoarea gazare - îi ucidea cu o armă sport. Eram în camera mea şi lucram la un ceas de buzunar, iar ei au adus înăuntru o femeie cu un copil pe care îl ţinea de mână. Aveau nevoie de cineva să-i ajute. Femeia a trebuit să se dezbrace şi a fost dusă în altă cameră, nu mai ştiu în care. Au luat o armă absolut obişnuită - cred că una care se foloseşte şi în sport -, i-au pus arma la ceafă şi glonţul i-a străpuns creierul. îmi amintesc că au împuşcat întâi copilul. Să poată cineva pe lumea asta descrie chinul acelei mame şi cât de nenorocită se simţea. Aşa făceau când găseau evrei izolaţi."
7.
Roland: „Da, Polonia, Franţa, *Anschluss-ul,* ocuparea a jumătate din Europa. Apoi a venit frontul de răsărit. Şi teroarea bombelor." îi aud vocea în ureche : „Da, nu ştii câte femei, copii şi bătrâni germani au fost ucişi în Prusia de Răsărit, în Polonia şi Iugoslavia. Milioane. Convoaiele cu emigranţi şi apoi teroarea bombelor. Poate că prigoana evreilor a fost mai groaznică decât uciderea germanilor, dar erau bine organizaţi, astfel încât doar puţini au luat
65
parte." (Şi sună de parcă ar fi făcut şi el parte dintre aceşti puţini, care ar putea lua vina poporului german.) „Dar această exterminare în masă a nemţilor, nu-i aşa ?", spune Roland, „este bine păstrată în arhive, nu-i aşa?, se

vorbeşte puţin despre aceste lucruri, pentru mine înseamnă tot crimă, crimă împotriva poporului... Voiam să mă duc în Polonia sau în Cehia..."
„Şi totuşi... a fost şi la noi antisemitism... "
„E de neimaginat prigonirea evreilor de către saşii transilvăneni; pe noi, ardelenii, toate acestea ne-au şocat teribil."
„Şi, cu toate acestea, au fost transferaţi acolo."
„Asta mai lipsea, asta mai lipsea! Nu numai că trebuiau să-şi ucidă compatrioţii, pe evreii din Transilvania. Au fost mulţi evrei din Transilvania la Auschwitz. Şi ţigani, cei mai de jos în ierarhie! Capesius a încercat să-i salveze pe evrei. În mare parte."
„Doamne, da' erau 400000 în «transporturile din Ungaria». Cum ar fi putut să-i *salveze* pe toţi!"
„Dar măcar a încercat... "
‚A, da, câţi ar fi putut salva."
„Pe de altă parte, îmi dă de gândit faptul că evreii, de exemplu, au putut fi un popor în afara graniţelor!
Însă vreau să accentuez: cu exterminarea directă... îi poţi număra pe degete pe oamenii care se ocupau cu aşa ceva. Au fost foarte puţini... E o mare prostie să învinuieşti întreg poporul german, care numără 80 de milioane de oameni..."
Roland emana o delicateţe şi o lipsă de astâmpăr, în acelaşi timp, chipul lui avea ceva

care irita, punând stăpânire pe cei prezenţi, care nu ştiau ce îi nelinişteşte atât.
„Aşadar, vrei să scrii o carte", s-a interesat Roland curios : „Ce te interesează?"
„Cauzele dispariţiei noastre."
„Aha, aha, deci vrei musai să critici! Nietzsche o spune frumos: virtuţile omeneşti, binele, altruismul, nobleţea etc. nu sunt nimic altceva decât un fel de bunuri de lux, pe care nu ni le putem permite întotdeauna. Asta am găsit undeva la Nietzsche şi sunt de acord."
„Nu sunt valorile cele mai de preţ şi cele mai înalte ?"
„Aş vrea să spun că nu există valori supreme. *Weltanschauung-ul* este întotdeauna biologic : vreau să trăiesc şi să supravieţuiesc."
Chipul lui Roland părea şters, un ou mare şi estompat.
„Dar şi eu sunt de părere", continuă el deodată, „că libertatea de conştiinţă este bunul cel mai de preţ."
„Atunci de ce nu ai fugit de la Auschwitz, ca mulţi alţii ? Din cauza pedepsei cu moartea ?"
Roland mă privea amuzat, cu ochii lui de peşte. „Normal că pentru această faptă se aplica pedeapsa cu moartea. Dezertare. Dar nu era asta, nu de curaj duceam lipsă. Eu însă eram pentru ordine, pentru disciplină necondiţionată. Unde să fi fugit, erau oamenii *mei* cei care conduceau, care aveau nevoie de mine... "
A citat poezia bunicului său, Michael: Rămâi credincios limbii tale,/ obiceiurilor tale, morţilor tăi!/ Stai în mijlocul poporului tău,/ Oricum ţi-ar fi soarta 1
1. Versuri din poezia *Bleibe treu (Rămâi credincios)* de Michael Albert (1836-1893) (n.t.)

Apoi a spus ceva care m-a deranjat, m-a uluit când am văzut ce grozăvii aduce spiritul elevat: „Ştii, pe atunci credeam că totul e un vis, ca şi cum nu eu aş fi fost acolo, ci un altul, o fantomă. Ca şi când aş fi visat totul..." Celălalt", bâlbâie el, „celălalt este sssssshhh" şi scoate numai sunete nearticulate, care vin, poate, de dincolo de amintirile lui. „Poporul german nu e un popor de criminali... a fost diavolesc, nu-i aşa?, dar... "
„De exemplu, conştiinţa ordinii", mă aud spunând.
- Dar Roland tot scoate sunete nearticulate, nu e un geamăt, dar nici cuvânt, sunete indecise :
„N-am avut curajul să dezertez de la Auschwitz, aşa cum au făcut-o unii. Nu pentru că iubeam ordinea am rămas acolo.
Apoi am devenit profesor de religie."

IV.
A FOST NUMAI DRAGOSTE PENTRU ORDINE ŞI CONŞTIINŢĂ A DATORIEI
1.
CAPESIUS în Goppingen: „Am fost întrebat de multe ori la proces : ei, aţi fi putut să faceţi cerere să mergeţi pe front!
Nu puteam să fac cerere să merg pe front, eram prea bătrân. Căci pe front erau medici tineri, locotenenţi, locotenenţi-majori, nu aveau nevoie de un farmacist Sturmbanfuhrer sau doar Hauptsturmfuhrer care, conform statutului SS, ar fi trebuit să preia comanda."
„Dar aţi încercat... "
CAPESIUS: „Nu, ni s-a spus că nu se poate, că nu au nevoie de noi acolo, nu ne pot oferi de lucru decât în spatele frontului."

„Cum a stat treaba cu Roland ăsta, cred că el s-a anunţat voluntar pentru front, dar a fost transferat după aceea... "

CAPESIUS: „Când s-a terminat totul... aşa se zicea la noi, ei, da, sigur... Dacă a fost transferat în noiembrie '44, atunci totul se terminase deja. În acea perioadă i-au transferat pe toţi cei pe care-i voiau dispăruţi într-un fel sau altul... ca să nu se observe prea multe. Noiembrie '44. Se terminase totul, fiindcă ungurii veniseră în

mai/iunie/iulie, au mai venit câţiva şi în august, apoi s-a terminat cu exterminarea... Dar încă trebuia să te supui orbeşte."

Din pledoaria lui Henry Ormond, reprezentant al acuzaţiei subsidiare, în procesul Auschwitz-ului, 24.5.1965: „Asta mă face să aduc nişte completări faţă de un alt mit - acela al «stării de urgenţă provocate de ordine», care. în ultimii ani, s-a transformat într-o indubitabilă falsificare a istoriei. în 1958, când s-a înfiinţat Sediul central al administraţiei juridice din Ludwigsburg, era târziu, însă nu foarte târziu; s-a început cercetarea în profunzime a problemei, s-a acordat mai multă atenţie acelor martori care făceau naveta de la un proces la altul şi s-a început cercetarea mai amănunţită a declaraţiilor făcute de ei. Şi iată: s-a dovedit că nu a existat nici măcar un singur caz - repet, nici măcar un caz izolat - în care cineva să fi fost adus în faţa tribunalului SS sau a celui poliţienesc sau să fi fost aruncat în lagărul de concentrare, ca să nu mai vorbim de împuşcare, gazare, spânzurare; aşadar, nici unul dintre cei care şi-au declarat incapacitatea de a lua parte la uciderile criminale nu a primit vreo pedeapsă"

„Cele mai multe acuze vi s-au adus în legătură cu transportul de la Cluj... "

CAPESIUS : „Da, desigur... se întâmpla în săptămâna Rusaliilor."

„Frumoasa săptămână a Rusaliilor... "

Karl Wilhelm Keul, poreclit Ali, fratele cel mai mic al mamei, avea 26 de ani când a cerut înrolarea... Scharfuhrer în baracă, în 1942 a ajuns în lagărul de concentrare de la Neuengamme. „Ia spune, mai ştii ceva despre Ali ?", l-am întrebat pe Roland'

„Ultima oară l-am văzut în '42, la Stralsund. Eram în aceeaşi cazarmă. El era recrut. Era voluntar. îşi întrerupsese studiile şi a ajuns la compania de geologi ai SS. Dar în Stralsund îşi făcea instructajul de recrut. Nu-i mergea însă bine. Nu-i făcea plăcere. Nu. Nu-i făcea plăcere."

Să mărşăluim astăzi,
să încercăm un marş nou,
prin frumosul Westerwald
atât de rece suflă vântul...
O, fruuuumooooos Westerwald tralalala...[1]

încă se mai auzea vocea lui Roland: „în 1945, fratele preferat al mamei tale nu a fost transferat pentru acel marş al morţii în direcţia Dachau, a fost trimis la compania de geologie, în calitate de inginer; la început, trebuia să păzească galeriile din Nordhausen, la Dora II, avariate în urma puternicului atac aerian aliat; apoi trebuia să pună dinamită ca să facă tuneluri pe sub Kyffhäuser, pentru documentele secrete ale Reichului, ca să fie păstrate încă o mie de ani."

2.

Ali stătea la sector sau în cazarma SS şi scria acasă, nu-i plăcea să scrie, dar îşi mai alina dorul de casă, puternicul său *dor de casă.* Când scria, îi vedea pe toţi în faţa ochilor: toţi

1. Versurile fac parte din *Westerwaldlied.* Westerwald reprezintă o grupă de munţi din cadrul Mittel-gebirge, pe teritoriile landurilor Rheinland-Pflaz, Hessen şi Renania de Nord-Westfalia. Rinul traversează Westerwald.

şedeau în cerc, în camera bună, iar mama le citea cu voce tare scrisorile: mama abia descifra scrisul lăbărţat, neîndemânatic şi toţi erau emoţionaţi, aveau obrajii roşii, la urma urmei scrisoarea venea *de sus* : „2 august. Dragii mei! Am primit scrisoarea despre a 50-a aniversare a unchiului Hans şi despre cei 5 «Grosskokler Boten»[1]. M-am bucurat mult de tot şi mi-a fost dor în sinea mea de grădina cu pomi a familiei şi de frumuseţea petrecerilor. - Munca mea de aici este foarte interesantă şi-mi face plăcere, numai că, din păcate, trebuie să fac mult şi de santinelă, cam la fel ca Roland al nostru; asta face parte din chestiunile obositoare. Aş avea mare nevoie de somn, asta aşa, ca să nu mă acuzaţi de faptul că sunt leneş la scris! - De curând, mi-a scris şi Roland. Vrea să-şi ia concediu de studii şi trebuie să mă interesez eu aici, fiindcă cei de acolo nici nu vor să audă despre aşa ceva. Un ofiţer cu rang înalt de la baterie mi-a dat informaţii detaliate, astfel încât el să ştie pe ce să se bazeze dacă vrea să se declare invalid de război. Să sperăm că reuşeşte să scape în cele din urmă de la Auschwitz... "

Soldaţii sunt soldaţi, în vorbă şi în faptă, ei nu sunt ticăloşi, tralala tralala, tralala, Roosemarie 1

Pe uliţa Baier sau în casa de la piaţa de lemne, stăteau în cerc în odaia bună şi mama le citea cu voce tare scrisoarea.

1. Mesageri de pe Târnava Mare

2. Versuri din cântecul *Rosemarie,* celebru în perioada nazistă. Cântecul a fost compus de Herms Niel.

Când le-am arătat părinţilor şi lui Friederike aceste scrisori, în care apărea atât de des cuvântul Auschwitz, tata a zis: „Uite, Eri, aşa-i, iată, aici e, iar eu mă gândeam că noi nu ştiuserăm nimic despre Auschwitz...".
Dar mama a spus repede, fără să stea pe gânduri: „Dar, Kurt, pe atunci era *un alt* Auschwitz!".
„Da", a zis bunicul, „am auzit de Auschwitz, am fost şi noi pe acolo, Marele Ducat al Cracoviei şi ducatele Auschwitz şi Zator. Ah, Galiţia 1915. Câte răni după luptă, urletele cailor şi ale celor răniţi". Dar Ali, care se numea Karl Wilhelm, nu mai ştia asta, el era un copil pe vremea războiului, bietul de el, bolnăvicios, şi scria acasă din lagărul de concentrare Neuengamme:
„5 august. - în sfârşit, termin şi eu scrisoarea. în acelaşi timp, îi trimit pe cei de pe Târnava Mare mai departe, la Hermann, în cele din urmă, s-a dovedit că toate speranţele legate de vreme au fost zadarnice, pentru că, în ziua următoare, a venit vremea aceea urâtă, iar astăzi chiar se simte răcoarea. Vara nu mai are deloc putere. Din cauza vremii, am avut guturai, dar noul medicament mi-a fost de ajutor, nasul îmi funcţionează iarăşi bine şi am scăpat de uriaşul guturai. încă nu pot respira chiar bine, aşa cum mi-am dorit. Roland chiar a fost făcut Untersturmfuhrer? A avut noroc. Tommy[1] a fost de câteva ori aici. Dar nu-i nici pe departe aşa de rău cum vă imaginaţi. în ce priveşte nimicnicia mea, mama nu trebuie să-şi facă griji fără rost: aici

1. Denumire generică peiorativă pentru englezi

nu ne paşte nici un pericol şi avem adăposturi antiaeriene bune. Vă rog să transmiteţi salutările mele cordiale tuturor unchilor, mătuşilor, verişorilor, nepoţilor care au semnat scrisoarea. Vă sărută al vostru Ali!"
Vine-o păsărică-n zbor, mi se-aşază pe picior. Are-n cioc o scrisorică, salutări de la mama iubită.[1]
SIGHIŞOARA: Când am fost în vizită „acasă", am fost în casa lui Adam şi am adus vorba despre Roland şi despre Viktor Capesius, iar eu am zis că-l cunosc bine pe Capesius, îl cunosc de când eram copil. Şi mama era bună prietenă cu el, a spus Adam râzând, *voi, saşii din Transilvania, vă cunoaşteţi toţi între voi, de parcă aţi fi toţi neamuri.* „Mama îl cunoştea de pe vremea studenţiei, am găsit fotografii cu ea şi cu el în Sighişoara, poze făcute în grădina familiei Mild, cu care eram prieteni, ştii, cei din Gartengasse, nu departe de fostul spital de difterici..." *da, ştiu, fostul judecător de la tribunalul judeţean...* Da. Şi cele trei fete îngenuncheate în iarbă, Capesius, căruia ele îi spuneau Vik, stă în spatele lor şi face un semn de binecuvântare deasupra capetelor lor, mama zice că avea ceva brutal în el, ceva rece ca gheaţa, ceva lucid, acest Vik. Dar cânta şi el mereu cu ele: *Dansez cu tine pân' la cer, în al nouălea cer al iubirii,* „şi îmi făcea curte", povestea ea, „dar i-am dat papucii, era prea

1. Versuri din cântecelul *Kommt ein Vogerl geflogen (vine-o păsărică-n zbor),* compus în 1822 de Adolf Bäuerle

solid pentru mine. Tot timpul părea atât de înalt şi de greoi, chiar şi chipul său, mă gândeam că strămoşii lui au fost ţigani, înseamnă că unul dintre ai lui a păcătuit împotriva sângelui. Dar se pricepea la dans, frumos am mai dansat împreună vals. Şi ne mai şi vizita în livadă. Venea la serbările noastre împreună cu prietenele lui şi cu Paula. Asta se întâmpla, de cele mai multe ori, duminica: atunci aleile erau frumos măturate şi greblate. Pe masa din verandă se găseşte cuvertura albastră cu picăţele şi pe vechea «cutie de sticlă» albastră a lui Ami, adică a mamei, se găseşte un buchet mare de flori de câmp, pus într-un ulcior gros de lut. Ami tocmai a terminat o porţie uriaşă de ardei umpluţi şi o trimite pe Marischka, slujnica unguroaică, să ducă în pivniţă crema de Bremen. Harry, câinele ciobănesc, e somnoros şi stă tolănit lângă uşa de la verandă. Deodată, ciuleşte urechile şi, de pe celălalt mal al pârâului, se aude melodiosul *hopp hopp* al mătuşii Cecilia, strigătul de salut al familiei. Şi, în curând, familia se salută şi se îmbrăţişează tumultuos. Da, este draga de mătuşa Cecilia, ca de obicei în rochia ei albă, având pe cap pălăria florentină cu banderolă de catifea neagră, peste toţi se revarsă un potop de cuvinte de bun-găsit. Unchiul Daniel stă liniştit la o parte, cu ochii săi albaştri şi blajini. Apoi cei doi fii ai săi, Roland şi Reinhard. Roland a fost mereu cu cafeniii, cu *mişcarea de înnoire* de la noi. De data aceasta, acolo este şi Vik, el n-are de-a face cu politica. Însă Roland a colaborat de timpuriu. Şi îmi aduc aminte că, la o serbare, a adus chiar şi o bonetă de soldat sau un chipiu SS. Văd cum mângâie delicat capul

de mort şi, ca şi cum l-ar chinui un dor care nu-i dă pace, vorbeşte continuu...
După saluturile din livadă, sunt scoase la iveală lucrurile de baie şi toată lumea coboară la pârâul Schaaser, să se bălăcească. Sub pretextul că ne mai răcorim la «duş». Şi Vik are un trup osos, greoi, lipsit de frumuseţe. Şi mai era şi plin de păr. Povestea despre Viena, unde tocmai fusese, cred că era foarte lacom, făcea şi afaceri şi era înnebunit după aur şi lucruri de valoare. Atunci ochii îi străluceau, altfel nimic nu-i trezea interesul, nici nu era atât de cult precum Roland, Reinhard, mătuşa Cecilia sau unchiul Daniel. Cred că nici nu se simţea bine la noi. Vorbea mereu despre mireasa lui din Viena, o *vieneză faină,* voia să mă facă geloasă, însă mie mi se părea lipsit de gust. Şi mergea mereu alături de mine şi, câteodată, îşi petrecea braţul în jurul mijlocului meu. Pe atunci încă nu-l cunoşteam pe tata. în timpul unei excursii la munte în Harghita l-am cunoscut pe tata. Era şi Vik de faţă. Există o fotografie a cercului nostru de prieteni, în bucătărie, se vede masa cea mare şi bradul de Crăciun, toţi prietenii erau acolo, iar Vik mă priveşte intens, ţine un pahar de vin în mână, eu stau jos, el, în picioare, arată ca un munte negru şi se apleacă spre mine, suntem costumaţi, e noaptea de Anul Nou, el e costumat în coşar, are un cilindru pe cap şi şi-a înnegrit chipul, era ciudat, era el ciudat şi fără mască, are în el ceva care parcă stă la pândă şi ceva violent. Şi, câteodată, ceva absent şi atunci privea fix în gol. Aşadar, atunci, la acea sărbătoare în familie din livadă a fost aşa: după masă mâncăm zmeură în grădina de legume

şi scuturăm mărul. Pe terasă, lângă stejarul bătrân, e pusă masa cea lungă. Fiecare ia loc, tata salută musafirii, iar mătuşa Cecilia spune o poezie: întotdeauna avea pregătit câte un citat din Goethe. Toţi sunt emoţionaţi. Dar, curând, se dedau plăcerilor lumeşti. Sunt aduşi ardeii umpluţi.
Emoţionaţi. Atât de frumooos. însă apoi începe pălăvrăgeala. Toţi vorbesc de-a valma. Mătuşa Cecilia vorbeşte cel mai tare şi are mereu replica promptă. Nu poţi pricepe ce zice, mormăie tata.
Acest prost obicei de familie. De ce strigă toţi? Nu se pot stăpâni. Nici nu se ascultă între ei. Marea familie îi cuprinde pe toţi, ca o singură fiinţă mare, îi trage spre ea, această atmosferă intimă de pe terasa de stejar, la masa cu bucate îmbelşugate, această atmosferă e densă de-o poţi tăia cu cuţitul, o poţi pipăi cu mâinile şi te mişti în siguranţă în acest mediu, în umbra răcoroasă, în acest element al încrederii fericite. Totul este atât de simplu şi de frumos ordonat, precum castroa-nele de pe masă. Şi totuşi — de ce strigă toţi ? E ca şi cum fiecare ar fi nu unul, ci mai mulţi, ca şi cum ar avea mai multe conştiinţe decât ar avea nevoie aici. Sau această întâlnire nu înseamnă decât gălăgie, în care poţi uita micile nemulţumiri de zi cu zi, această teamă tăcută faţă de ceea ce va urma."
„Bărbaţii sunt mai tăcuţi", zice mama, „ca şi când s-ar fi obişnuit de mult cu presimţirea inevitabilului; aici eşti în siguranţă şi totuşi se simte ceva, de parcă tot ceea ce-i aici nu ar mai fi tocmai real; nucul, terasa, priveliştea spre contururile familiare ale burgului, munţii
69
din Bun, intimitatea de aici; brazii, podbalul dintre pietre - totul pare dus de mult timp, a mai rămas doar o insuliţă. Tata ia o înghiţitură mare de vin de Nadeş şi îi spune tatălui lui Roland, lui Daniel, cântăreţul la orgă, cel care stă lângă el şi-l priveşte prin ochelarii rotunzi ai bunicii: «De când am pierdut războiul în '18 şi de când Monarhia s-a dus de râpă, nimic nu mai e cum a fost. Totul se află pe un teren mişcător şi nesigur de când ţinem de Valahia».
Deodată, cerul se acoperă cu nori negri, e înăbuşitor, nu se poate să plouă. Apoi umbre întunecate trec peste pământ. Miros de ozon, de prospeţime. Primii stropi mari de furtună. Repede, scaunele înăuntru. Şi pe urmă, când stăm comod pe veranda casei de vară, mai că ne vine să credem că visăm. Fulgerul loveşte în apropiere. «O, Iisuse, străbunicule, stră-bunico, mama şi copilul», strigă Ami speriată, ca şi cum cuvintele ar putea s-o apere ca o formulă magică. Harry urlă îngrozit. «Da, în noi sunt ţări îndepărtate, frânturi de nori, în fiecare clipă credem că s-ar putea întâmpla ceva rău», spune Roland. Roland stă la fereastră cu Vik şi se uită la silueta burgului, care se întrevede între norii grei de ploaie: toarnă cu găleata; pe drumeag curge apă plină de lut galben, drumurile sunt mici pâraie. «Păcat», zice Vik, «că nu mai putem merge sus să dansăm, chiar mă bucurasem, înseamnă că am adus degeaba gramofonul.» «Cum aşa, vino, ne ducem sus în mansardă, e şi puţin loc de dans, au loc poate chiar şi două perechi, pui şi tu discurile cu muzică de dans, n-ai şi ceva clasic, Schubert sau Beethoven?» «Nu, îmi plac mai
69
mult charlestonul şi valsurile de Strauss» spune Vik. «Filistin», mormăie Roland.
Iar bătrânii care stau pe verandă şi discută aud: *Oh, donna Clara, te-am văzut dansând* Şi *Oh, fetiţo, vino în inima-mi feciorelnică mi-eşti atât de dragă, îmi placi.* Şi bineînţeles *Dansăm până intrăm în al nouălea cer al iubirii...* Sau: *Ca vineţelele albastre sunt ochii femeilor când iubesc...* Şi: *Acolo unde valurile Mării de Nord se lovesc de ţărm...*
Cântă şi Ami cu ei: *Eşti al meu şi sunt a ta precum marea şi vântul, / Şi ce greu îmi vine,/ Să mă despart de tine*[1]... Vik se aude falsând, se aude cel mai tare dintre toţi... Dar Roland zice: «în cântecele noastre se recunoaşte imediat diferenţa ontologică dintre noi şi evrei. Ia imaginează-ţi cum ne-ar cânta ei cântecele... Jazzul, această muzică de trotuare, cu care otrăvesc lumea... la Berlin sau New York. Chiar şi în Parisul ăsta plin de negri, muzica asta de negri»".
Roland, sensibilul, stă, la Innsbruck, în faţa mea, la masa rotundă şi mă examinează cu ochii lui de violetă muiată în lapte, atunci când zic:
„Şi tu, la administraţie... "
„Da, la administraţia SS, da, m-am interesat dacă îmi pot lua concediu de la Auschwitz pentru studii. Da, da, chiar am depus cererea, dar nu a fost aprobată. Am încercat. Cel mai bun medicament a fost însurătoarea. Soţia mea a venit după mine. Fiul meu s-a născut la Auschwitz, după cum ştii. Acolo am fost şi

1. Versuri din cântecul *Golful Biscay a*

69
profesor de religie, când nu eram de pază. Soţia mea preda muzica la şcoala principală, la şcoala germană de acolo. Viaţa era ca peste tot. Aveam grădină de legume de care ne îngrijeam, mergeam la pescuit şi la vânătoare, aveam după-amiezi în care ne strângeam pentru a servi cafeaua, zile de naştere, sărbători de Crăciun cu comandantul Hoss. *Sună, sună clopoţeii.* Şi copiii îşi spuneau versurile de Crăciun: *De afară vin, din pădure... "*
Din pledoaria lui Henry Ormond, reprezentant al acuzaţiei subsidiare în procesul Auschwitz, 24.5.1965: „S-a dovedit că cei care nu erau pregătiţi să ia parte la grupele de intervenţie sau la crimele din lagăre erau mutaţi disciplinar pe front.
Cu aceasta, ajung la fabula inutilei cereri de mutare pe front, care ne-a fost servită în cele mai felurite variante de către aproape toţi acuzaţii.

Dacă urmăreşti poveştile acuzaţilor, înţelegi că ei nu şi-au dorit nimic mai mult decât să poată scăpa din lagăre şi să fie mutaţi pe front. Ciudat este că în nici unul dintre actele personale ale acuzaţilor nu se regăsesc astfel de cereri de mutare pe front. Orice găseşti acolo, numai aşa ceva, nu."
Deci Roland nu a scăpat de la Auschwitz, poate că nici nu-şi dorea! Totuşi a rămas în viaţă, iar scurt timp povestea lui a continuat, Ali însă nu s-a mai întors din război.
70
3.
Innsbruck, mai 1978: „Fiindcă voi aţi fost. mai mult sau mai puţin, ţinuţi în cazarmă' Din câte ştiu de la echipele de pază", l-am între bat pe Roland. El a mormăit doar: „Da, da. "
Astăzi ştiu mai multe. Capesius făcea liste cu trupele de pază şi le descria: „1940 companii cu cap de mort, până la sfârşitul lui 1942 patru companii. În 1944 au fost responsabile 14 companii ale Waffen-SS pentru Auschwitz I, II şi III. în plus mai exista şi o haită de câini, cu 150 de exemplare". Apare şi Roland, în calitate de Untersturmfuhrer. Ei erau SS-iştii lagărului şi făceau de pază nu numai în turnuri, aşa cum credeam la început şi aşa cum vrusese Roland să mă facă să cred.
Documente primite de la Auschwitz dovedesc că din iulie 1940 exista deja a patra companie de pază a SS. Şefii acestei companii au fost, printre alţii: Obersturmfuhrer Josef Kollmer (din mai 1941 până în decembrie 1942), Obersturmfuhrer Franz Halbleib (decembrie 1942) şi Untersturmfuhrer Roland (septembrie 1943).
Unterscharfuhrerul Richard Bock, care făcuse parte din compania a patra, vorbeşte despre o gazare.[1] Şi despre o execuţie: „Pe când eram la compania a patra de pază, ex-comandantul Kollmer a întrebat, într-o zi, cine se oferă voluntar pentru o execuţie. S-au anunţat suficienţi, astfel încât nu a mai fost nevoie să particip şi eu. Am văzut execuţia. Obersturmfuhrerul Kollmer a dat comanda.
1. La pagina 71 a cărţii sale (n. a.)
70
Înainte de execuţie, s-a citit cu voce tare ceva în poloneză. Deţinuţii erau polonezi, au fost aliniaţi în cariera de piatră şi împuşcaţi. Cine nu era mort era ucis printr-o împuşcătură în ceafă de un tânăr blond, care, mai târziu, a devenit Untersturmfuhrer". Chiar şi Kaduk, spaima Auschwitz-ului, a fost în compania a patra.
Există o listă a lui Hermann Langbein cu mulţi SS-işti din trupele de pază, condamnaţi în Polonia, iar unii dintre ei şi executaţi. Astfel, Bulow Alexander a primit 15 ani, Gaisberger Johann a fost condamnat pe viaţă, Gotz Paul a primit pedeapsa capitală, pe 22.12.1947; Haubold Gerhard, responsabil cu câinii, a primit 20 de ani; Kirchner Kurt, Klaar Johann, Mossner Hans au primit pedeapsa capitală; Mehrbach Erich, şeful celor responsabili cu câinii, a fost executat pe 14.1.1949, şi mulţi alţii.
Roland se retrăsese. Mai întâi, a fugit cu familia în munţi, copiii lui mergeau la şcoală pe schiuri. Soţia lui s-a prăpădit, a murit. La Viena, a găsit pe cineva care avea funcţie de răspundere şi care i-a făcut pierdute actele. „Da, la Viena încă mai există oameni !", a spus el.
CAPESIUS : „Vărul lui sau mai ştiu eu cine din Innsbruck s-a ocupat de toată treaba... era procuror acolo sau cam aşa ceva prin Innsbruck. Sau un bun amic. Îl puteţi întreba, o să vă povestească. Şi ăla a făcut pierdute toate documentele. Nu au mai existat documente, nu au mai putut fi aduse acuze, iar cei care deja acuzaseră erau morţi, o bună parte dintre ei."
70
Roland: „Pentru calmarea nervilor, la final *acolo...* E cel mai bun lucru că fiul nostru s-a născut acolo. Dar asta a trebuit trecut sub tăcere. Am falsificat actele. Este... "
„Cum aşa, a trebuit trecut sub tăcere ?"
„Nu trebuia să se afle! Era mai bine şi pentru propria mea siguranţă. Abia în 1963 s-a aflat că am fost la Auschwitz. Ştii, procesul (pauză lungă, hm). Oficial. Oficial s-a aflat. Căci povestea cu Capesius nu a fost publică. Nu-i aşa?"
„Dar numele tău apare în cartea despre Auschwitz a lui Langbein." „L-ai văzut? Interesant. Dar numai numele ?" „Numele şi gradul: Untersturmfuhrer. Altceva nimic." „Mare minune că am trecut cu bine de toate astea. Am trecut de două procese împotriva criminalilor de război, care nici nu au luat amploare, din cauză că materialul martorilor era prea contradictoriu, la fel stând lucrurile şi în cazul meu. Pentru mine, Auschwitz a fost o chestiune minoră. Vina mea principală se află în altă parte, în Flossenburg, unde am purtat întreaga răspundere. Aveam cu mine întreaga trupă, făceam curăţenie în Flossenburg. Acolo a fost cel mai rău. Nu-i aşa ? Am avut un noroc chior că am scăpat de acolo. Dar mai vreau să povestesc câte ceva de pe vremea prizonieratului american. Eram la Freiburg, într-un lagăr american. Pe acolo umbla evreul Jakobson din Hanovra. Un emigrant, nu-i aşa? Şi îi căuta pe SS-işti. Şi unii, care fuseseră atât de imprudenţi că nu-şi aruncaseră carnetele de soldă, printre care şi vreo duzină de saşi din Seleuş, da, soldaţi simpli, care chiar nu aveau nici o vină, au fost siliţi de
70
acest evreu să stea în poziţie de drepţi în faţa intrării în lagăr. În spatele lor stăteau câţiva negri, nu-i aşa, şi compatrioţii noştri erau înţepaţi cu baionetele în picioare... până când se prăbuşeau şi, apoi, erau împuşcaţi. După trei zile se curăţaseră cu toţii. Asta era la ordinea zilei. Au pierit sute, mii de nevinovaţi. Trebuia să am

relaţii bune cu acest Jakobson, trebuia să vorbesc prietenos cu el, nu-i aşa, fusesem adjunct în lagăr. îmi puteam permite, deoarece lucram cu conducerea americană a lagărului. Lagărul organiza. îmi permiteam să mă duc la ei, să vorbesc cu ei... " „Nu ştiau că ai fost ofiţer SS ?" „Uniformele erau la fel. Am dat jos oglinda. Pentru că aveam un scop: trebuia să ajung acasă, la familia mea. Mi-au trecut prin cap şi mi-au reuşit cele mai incredibile lucruri. Ştii ?" „Şi Hermann a scăpat tot ca prin minune." „Da, şi Hermann a făcut lucruri tari. Aveam două cancelarii în Freiburg. Două. Una americană şi una oficială. Şi dădeam permise de ieşire. Şi speram că nu-mi va veni şi mie rândul, din cauza grupei de sânge." „Aveai?" „Da, aveam." „Hermann n-a avut."
„A avut noroc. Şi eu aveam un fel de cancelarie particulară, unde falsificam carnete de soldat şi îi ajutam pe oameni să devină liberi. Carnete de soldat. Falsificate. Şi aveam şi ştampila administraţiei americane. Ăsta era cel mai secret lucru care se ştampila pe permisele de ieşire. îmi făcusem şi mie un astfel de permis, fiindcă nu se ştie niciodată. Dacă nu aş fi reuşit să mă eliberez. Trebuia să

tratez cu Jakobson, nu-i aşa. După tot ce am văzut şi trăit, e o minune că mă aflu acum aici, în faţa ta. Dar fiindcă îi era prea teamă pentru mine, soţia mea nu a mai supravieţuit."
„Era teamă sau frica născută din conştiinţă?"
„Era doar teamă", a spus Roland blând: „Era doar teamă, era teamă", a şoptit el.
„Dar tu zici că eşti foarte rezistent din punct de vedere psihic."
„Da, chiar eram foarte rezistent!"
Se pot vedea dimensiunile traumelor interioare cel mai bine la el, dintre toţi SS-işti cunoscuţi şi rudele acestora? Când vorbeam despre perioada în care eram profesor, a spus că, deja de la 18 ani, eram „domnul rector", păşeam mândru pe uliţe, mă simţeam ca însuşi Dumnezeu, eram salutat din stânga şi din dreapta de ţăranii care se ridicau respectuoşi; el a zis. „Vezi tu, exact la fel a fost şi *acolo,* aşa făceau şi băietanii ăia de douăzeci de ani, tinerii aceia de la echipele de pază: dacă primeau unul sau două şnururi, deja se credeau cineva şi chiar începeau să se simtă cineva special şi începeau să dea ordine. Nu ştiau decât un singur lucru: să primească şi să dea ordine. Aşa îşi luau ca ajutoare grupele de deţinuţi, care menţineau ordinea. Ordine şi supunere, asta aduseseră de acasă. Şi pentru ei, după cum ştii, *ordinul nu se discută, se execută!"*
4.
TOTUL NU A FOST DECÂT UN VIS? Vik - un ucigaş ? Trăieşte, asemenea multora dintre victimele sale, viaţa unui mort şi nici

măcar nu ştie; aşa i se pare doamnei *doctor,* care se poartă atât de tandru şi de bine cu el, ca şi când n-ar fi el acela care a trimis la gazare şi rude de ale ei... ?
Ca şi cum aş fi putut găsi cheia enigmei la GOPPINGEN... Cu familia Capesius, într-una din încăperile alăturate farmaciei, în care puteam vedea rafturile, tejgheaua şi credeam că am vedenii. Ca şi cum totul ar fi fost ca acasă, în farmacia *Zur Krone,* chiar şi mirosul iute de medicamente.
Chiar şi el a rămas cu privirea fixă pentru o clipă, ca şi cum ar fi iarăşi acolo : „Donmule preşedinte... ah, domnule S., acum vă recunosc, sunteţi fiul bunei mele prietene Eri".
Şi DOAMNA FRITZI CAPESIUS, cu vocea ei elegantă, îl apără din nou: „Trebuie să-l înţelegeţi, Viktor e adesea zăpăcit, aşa cum a fost şi atunci, la proces; patru ani a stat închis singur, astfel că era deranjat de mulţimea de oameni şi de luminile multe şi de aceea dădea la proces răspunsuri lipsite de concentrare. O dată, se spune chiar că a zâmbit absent, atunci când erau prezentate îngrozitoarele experimente ale copiilor «injectaţi» cu fenol...
Un lucru nu trebuie uitat, anume că, de atunci, Viktor are depresii grave. Chiar şi-a făcut notiţe în acest sens. El nu a avut la dispoziţie decât fenol pur pentru prepararea picăturilor de urechi."
„îi poţi spune şi acid fenic", i-a spus soţul.
Oare ce-o simţi farmacistul acum, când îşi aminteşte: eu tot puneam întrebări, dar nu primeam nici un răspuns. Doamna *Doktor* Fritzi Capesius a spus că e posibil ca el să fi visat acolo toate astea!

DOAMNAFRITZI CAPESIUS : „Toate aceste lucruri îngrozitoare, da, Viktor chiar mai zicea din când în când, nu au fost decât un vis urât. Pe care însă nu l-a visat el, ci un altul."
„Şi a visat şi procesul, când se afla pe banca acuzaţiilor ?"
CAPESIUS: „Da, la proces lucrurile erau total diferite faţă de Auschwitz."
„Ce era altfel?"
CAPESIUS : „Ceea ce a povestit farmacistul meu Sikorski... Iar el ştia atât de multe, mai multe decât mine... Era dinaintea mea la Auschwitz."
„Aţi cunoscut mulţi dintre cei care au sosit la Auschwitz cu transporturile groazei... I-aţi cunoscut parţial pe deţinuţii evrei... "
DOAMNAFRITZI CAPESIUS: „Da, medicii evrei... "
CAPESIUS: „Dar numai o parte dintre ei au rămas la Auschwitz; cei selectaţi pentru muncă au plecat spre Germania cu următorul transport."

Am discutat despre martorul Josef Gluck din Haifa, care locuia mai demult în Cluj, Transilvania. Ăsta a minţit la proces, a spus Capesius : „Evreii voiau să vină în Germania, gratis, la Frankfurt, la marele proces din anii '60". El, Capesius, l-a întâlnit pe viitorul martor Gluck şi pe familia acestuia nu în Frankfurt, ci mai devreme, „acolo".
Roland: „Am fost profesor *acolo,* am predat *acolo* la şcoala centrală. Şcoala germană. Pe atunci, era o plăcere să predai. Nu-i voi uita niciodată pe acei copii. Elevii, nu-i aşa."
72
„Elevii erau ai... "
„Celor din trupele de pază şi ai ofiţerilor şi aşa mai departe."
„Acolo aţi avut o viaţă aproape civilă."
„Da, şi asta. Făceam muzică. Am... "
„Până la Crăciun sau aşa ceva ?"
„Da. Trebuia să faci cumva să-ţi distragi atenţia. Şi soţia mea era profesoară acolo. Profesoară de muzică."
Roland are un fel de a fi enervant, în care se amestecă delicateţea şi neastâmpărul.
Vocea lui îmi răsună în urechi, mă urmăreşte de atunci, mă face să-mi iau câmpii când îi aud dicţia unsă cu toate alifiile, pentru că îmi este atât de familiară, de parcă ar fi a mea, ca şi cum aş vorbi eu însumi, aşa mi se pare, în vreme ce recognoscibilul accent ardelenesc, cam prea tărăgănat şi ascuţit, dialectul care îşi face loc printre vorbele lui, nu are nimic de-a face cu ceea ce mă enervează.
„Şi n-ai avut pic de conştiinţă ?"
Roland: „Nu."
El nu este o excepţie. în procesul Auschwitz nu a mai existat nici un inculpat, în afară de *Doktor* Lucas, care să se fi simţit vinovat.
Procurorul: „... Acuzaţii s-au încăpăţânat să tacă în faţa Curţii cu Juri de la Frankfurt, nu voiau să-şi amintească nimic, nu regretau nimic, şi, în consecinţă, nici nu le părea rău. Nu mai conteneau să dea asigurări că şi-au făcut întotdeauna datoria şi că au acţionat în conformitate cu ordinele. Legea-i lege şi ordinul nu se discută, se execută. La finalul procesului, şi-au declarat nevinovăţia, plini de autocompătimire. Adjunctul comandantului
72
lagărului, Robert Mulka, inculpat şi el, a făcut apel la faptele reale, sanitarul Josef Klehr, cel care a injectat fenol în inimile a mii de oameni, chiar a pretins că i se rupea sufletul de acele victime, călăul Wilhelm Boger nu a făcut decât să îndeplinească ordinele superiorilor. Şi singurul deţinut de la Auschwitz inculpat, Emil Bednarek, a declarat la final: «Nu am avut de ales. Nu mă simt vinovat în faţa oamenilor şi a lui Dumnezeu»."
„Unde nu există responsabilitate, acolo nu există nici vină": susţinând că şi-a făcut întotdeauna datoria, dând ascultare ordinelor, Obersturmbahnfuhrerul Adolf Eichmann, pe care Fritz Bauer îl găsise cu patru ani în urmă, credea cu toată tăria că poate fi declarat nevinovat — la fel a făcut şi farmacistul de la Auschwitz:
Capesius: „Nu m-am făcut vinovat de nimic la Auschwitz, vă rog să mă achitaţi."
Asemenea lui Capesius, Roland a spus că nu se simte în nici un fel vinovat. Nu ! Roland mi-a arătat cărţile, era entuziasmat de elevi. Soţia lui s-a prăpădit de teamă, mi-a spus cu o voce joasă şi delicată. „Se temea pentru libertatea mea, nu-i aşa. Căci am fost trei ani la Auschwitz. Şi tot am fost arestat. De nemţi, de englezi, de francezi, de austrieci. Trebuia să mă eliberez mereu.
Am fost ridicat în mijlocul nopţii, brusc, nu-i aşa. Cine era jos, în stradă? Un fost *Kapo,* nu-i aşa, care căuta, împreună cu austriecii, să găsească martori pentru a-l scăpa pe *Doktor* Capesius, farmacistul nostru Capesius, care a fost condamnat complet nevinovat. Doar era un filantrop.
Cunoşti sentimentul? Războiul, lagărul... un coşmar fără sfârşit."
72
Ai împuşcat oameni ?" „Crede-mă, nu eu eram cel care trăgea. Dar acum ştiu cum este ca cineva, care chipurile ar trebui să fiu eu, trebuie să împuşte alt om, pe care sunetul împuşcăturii îl face să tresară speriat, iar celălalt om se prăbuşeşte şi moare pe loc, dar tu nu, tu eşti în viaţă, tu trebuie să trăieşti mai departe, nu el. Abia mai târziu observi că aşa stau lucrurile. Şi nu-ţi vine să crezi. Apeşi, dar tot acolo eşti. Este ca şi cu limbajul, care se dizolvă aici şi acum. îţi spui că e un duşman, unul care se va răzbuna în viitor sau aşa ceva, dar nu te ajută cu nimic."
Adam a spus că nu există explicaţii pentru lagăr, că totul se desprinde, se pierde, ca într-un coşmar; etica nu ar fi decât ceva hilar; există doar *viaţa pură* şi maşinăria lagărului, cu legile sale, o planetă total diferită, iadul însuşi. Şi asta e valabil pentru victime *şi* călăi, graniţele s-au şters cu totul în acea *zonă gri,* unde nu există decât vinovaţi conform accepţiunii noastre, însă *acolo* n-are sens, e *absolut imposibil să pricepi acest lucru în viaţa normală.* Dacă te enervezi, te revolţi înseamnă că te comporţi copilăreşte şi că nu ai priceput nimic.
Roland: „Nu, comportament normal, adică să te comporţi ca acasă, asta bate la ochi, chiar şi la oamenii noştri. Ştii, înveţi repede asta. Când *Doktor* Klein a venit la Auschwitz, a văzut baraca în care fusese repartizat, a vorbit amical cu deţinuţii-medici, cu deţinuţii, exact aşa cum face un medic, a băut cafea cu ei, era prietenos şi loial, i se părea «imposibil» modul în care deţinuţii erau adăpostiţi în clădirea spitalului şi a promis ajutor. A doua zi, a
72
schimbat foaia, evident că fusese tras la răspundere. Şi se comporta distant şi *cocheta* cu regulile SS."

Adam: *Şi, apoi, starea deţinuţilor, vai de cei care credeau că au posibilitatea de a alege de a decide ceva, de a fi o persoană. Ăsta era sfârşitul lor.*
Deci nu-i adevărat că Roland e nebun, dar încă mai are în el „bacilul" Auschwitz Borowski, Amery, Primo Levi s-au sinucis. Da chiar şi o sumedenie de ofiţeri SS şi medici de la Auschwitz şi-au luat viaţa. Capesius i-a relatat acest lucru colegului său farmacist Gerber. Chiar şi oponentul său, *Doktor* Wirths, s-a spânzurat!
Doar moartea se potriveşte „acelei stări"?
Helga cea blondă, prietena lui Roland, ieşea mereu din cameră, era emoţionată la culme. El tot pălăvrăgea tare, enervant şi necontrolat, cuvintele curgeau precum gunoiul de pe chipul său de copil bătrân.
Soţia lui Roland, o şvăboaică finuţă din Banat, a murit după război. Există o fotografie cu ea şi cu mătuşa Cecilia, în Innsbruck.
Mai întâi, a început s-o supere stomacul, apoi suferinţa s-a extins la inimă; în cele din urmă, a fost cancer. Cancer la suflet.
CONVERTIREA ETICII
Doktor *Munch, medic SS, la procesul Auschwitz:* „Nu puteai să reacţionezi omeneşte la Auschwitz decât în primele ore. Dacă stăteai un timp acolo, era imposibil să mai reacţionezi omeneşte. Ca urmare a planului de serviciu,
73
toţi aveau conştiinţa încărcată. Erai prizonier şi trebuia să colaborezi."
Martor ocular Ruprecht, SS-ist: „La Birkenau îl cunoşteam pe şeful de bloc Weiss. Îi plăcea să tragă la măsea. Odată, când era pilit, a spus: «Mamă, dac-ai şti că fiul tău a ajuns criminal».
Preşedintele: Aţi auzit aşa ceva ?
Ruprecht: Da, am auzit cu urechile mele."
Războiul, dar şi legăturile din maşinăria crimei au dat naştere unor situaţii ciudate. Atunci când l-am vizitat în Innsbruck, Roland mi-a spus că va scrie odată ceva despre „cât de frumos a înflorit omenia acolo."
Holluj, un fost deţinut, a spus la proces: „Pe 13 septembrie 1944, avioane englezeşti sau americane au bombardat atelierele de haine. Au murit cam o sută de oameni, deţinuţi şi SS-işti, şi cam tot atâţia au fost răniţi. Voluntari cu tărgi ieşeau în fugă din spital, eram şi eu printre ei. I-am adus pe răniţi la spital, printre ei se aflau şi SS-işti. Oamenii au fost bandajaţi şi, unde era cazul, s-a intervenit chirurgical. A doua zi, conducerea lagărului le-a trimis deţinuţilor răniţi ciclame sălbatice şi ciocolată din pachetele Crucii Roşii. În asta noi am văzut o anume recunoaştere, fiindcă şi noi îi ajutaserăm pe SS-işti. însă mai târziu toţi deţinuţii răniţi grav au fost gazaţi."
Un alt martor polonez confirmă cele spuse. Kowalczyk: „în septembrie 1944, în urma unui atac cu bombe, au fost răniţi mulţi deţinuţi şi SS-işti. Câţiva SS-işti au ajuns în sala de operaţie, au fost bandajaţi şi au avut loc chiar amputări. După operaţii, ne sărutau mâinile."
Adam: *Omenia era interzisă la Auschwitz. Tot ce se întâmpla, se întâmpla pe dos, contrar*
73
oricărei etici, dar şi oricăror aşteptări normale. Cine nu înţelegea asta se ducea de râpă. Tot de râpă se ducea şi cine protesta public. Protestele se făceau pe ascuns, cu strategie, cu minciună, trebuia să te prefaci că dai ascultare tuturor ordinelor, chiar şi celor mai absurde. Era un sistem uriaş de crimă şi de trecere sub tăcere. Totul era crimă şi minciună, chiar şi ce făcea SS-ul. Supravieţuiai numai dacă minţeai, furai, înşelai şi dacă nu întreprindeai nimic împotriva a ceea ce era permis, or, permis nu prea mai era nimic. Punctul extrem era rezistenţa noastră, „grupul de luptă". Dar şi SS-ul trecea multe sub tăcere, ascundea totul. Nu existau gazări, ci numai tratamente speciale (TS), cauzele morţii erau falsificate. Chiar şi celui mai neînsemnat SS-ist îi era clar că nimic din toate astea n-ar fi trebuit să aibă loc, toţi făptaşii bănuiau că luau parte la o crimă îngrozitoare. Vai de cel care dezvăluia ceva, povestea afară despre ceea ce se întâmpla cu adevărat. Pery Broad, Unterscharfuhrerul de la secţia politică, declară în celebrul său raport pentru Curtea cu Juri din Frankfurt că Auschwitz-ul a fost mereu secret, că această secretomanie a devenit mai relaxată din 1944. A trebuit să devină mai relaxată.
Broad: „Noaptea se vedea, de la kilometri depărtare, cerul colorat în roşu deasupra Auschwitz-ului. Fără uriaşele ruguri, ar fi fost imposibil de înlăturat nenumăraţii morţi care pieriseră în lagăr, precum şi cadavrele din camerele de gazare. Din cauza supraîncălzirii, furnalul crematoriului din Auschwitz avea deja crăpături periculoase. Chiar dacă paznicii mai vorbăreţi erau aspru pedepsiţi, fiind învinuiţi
73
că dezvăluiau secrete, nu puteai să nu observi mirosul dulceag şi flăcările nocturne, care dădeau de veste, măcar celor din apropiere, despre ceea ce se petrecea în lagărul morţii de la Auschwitz. Cei de la căile ferate le povesteau civililor că, zilnic, sunt transportaţi mii de oameni la Auschwitz, dar că lagărul nu fusese mărit corespunzător. Poliţiştii care însoţeau transporturile confirmau zvonurile. A fost un succes că cineva de la partid a trebuit să se recunoască înfrânt în oraşul Auschwitz, în faţa unui public încăpăţânat. Chiar şi în lagăr, SS-iştii resimţeau enervarea presei germane referitoare la Katyn, ca şi comparaţia cu propria etică şi modalitate de a conduce ostilităţile pe front, care devenea un amuzament generalizat. Trupele de pază văzuseră prea multe dintre acţiunile de exterminare, despre care ar fi trebuit să ştie numai comandoul special. Conducătorul Secţiei VI, Oberscharfuhrerul Knittel, care era responsabil cu consilierea şi instrucţia trupelor şi care, din cauza felului său teatral de a fi, era considerat de către trupele de pază un fel de Mântuitor, a fost nevoit să ia atitudine hotărâtă în cuvântările sale împotriva unei atmosfere generale ostile."

DRAGOSTEA ÎN LAGĂRUL MORŢII

1.

Jurnalul lui Adam: *într-o zi, SS-ul a adus în camioane musulmane bolnave, de fapt, nu erau moarte, dar nici nu mai erau în viaţă. O singură fată încă se mai ţinea pe picioare. S-a îndreptat spre un flăcău solid pe nume Jankiel şi i-a spus că are abia optsprezece ani şi că încă nu s-a culcat cu nici un bărbat, „Aş vrea să am parte de experienţa asta înainte de moarte, te rog, fă-mi această favoare". Jankiel era stupefiat, i-a întors spatele şi s-a ascuns.*

Când ea a ajuns în camera de gazare, iar el ne-a povestit, i-am făcut un fel de proces. S-a ajuns la o dezbatere vehementă. Dar Jankiel ne-a spus: „Era absolut imposibil! Aţi înnebunit de tot. Era o musulmană dezbrăcată, care putea, mizerabilă, plină peste tot de rahat. Şi apoi... cu gândul ăsta al morţii, că va fi dusă de îndată la gazare... cum vă puteţi închipui că-ţi mai vin şi alte gânduri în cap... nu, nu am putut, nu aş fi putut, chiar dacă a fost ultima dorinţă a unei muribunde...".

DRASER ŞI EVREICA

Doktor Ella Lingens-Reiner a fost singura doctoriţă-deţinut nemţoaică (austriacă) de la

74

Auschwitz. I-a ajutat pe evreii polonezi să fugă în Elveţia, a fost arestată în 1942 şi adusă la Auschwitz, fără să i se fi făcut vreun proces. Atunci când s-a îmbolnăvit de tifos, a fost salvată de colegul ei din studenţie, *Doktor* Rohde: „Nu te pot lăsa să te prăpădeşti în rahatul ăsta". A stat 4 săptămâni în blocul 10. Credea că tot ceea ce trăise la Birkenau nu era altceva decât coşmaruri cauzate de febră. Ella Lingens-Reiner, doctoriţa „ariană" din Viena a blocului, ştia că *Doktor* Fritz Klein, medicul ardelean al lagărului, era „un antisemit turbat, care, adesea, se oferea voluntar pentru Zidul Negru şi pentru triere" şi că niciodată n-ar fi putut interveni pe lângă el pentru vreo evreică ce urma să fie trimisă la gazare. Avea un caz în blocul ei, pentru care ar fi putut interveni pe lângă *Doktor* Klein, însă a preferat să renunţe. O tânără evreică, doamna Lejmann, care „făcea crize de frică şi disperare", a început să plângă convulsiv, deoarece numărul ei fusese „notat" şi o ruga: „Ajutaţi-mă, vă rog". Doctoriţa a încercat s-o ajute, ştiind că Lejmann avea o relaţie cu un anume Draser, un ardelean de la secţia politică. „M-am dus la secţia politică din lagărul femeilor, m-am anunţat la Unterscharfuhrerul de gardă şi am spus că o deţinută a fost notată astăzi pentru a fi dusă la gazare, însă eu ştiu că Unterscharfuhrerul Draser de la Secţia politică ar pune mare preţ pe însănătoşirea ei şi că el m-a însărcinat să am grijă de ea. Trierea pentru transport n-ar fi tocmai pe gustul Unterscharfuhrerului Draser şi că cer să se dea alte dispoziţii. Răspunsul m-a uimit şi m-a deprimat. Bărbatul a spus: «E bine

74

că ne atrageţi atenţia. V-aţi fi făcut vinovată dacă nu ne-aţi fi comunicat această dorinţă a Unterscharfuhrerului Draser. Dacă bărbatul are nevoie de femeie, atunci nici nu se pune problema ca ea să fie aleasă pentru o asemenea acţiune. Trebuie să meargă alta în locul ei. Vă rog să anunţaţi imediat cazul la sanitarul de serviciu». Ştiam că obţinusem exact opusul a ceea ce dorisem eu şi a ceea ce era moral şi normal."

Dar cine era acest Hans-Andreas Draser, care avea o relaţie cu tânăra evreică? Din actele lui Capesius rezultă: Draser este originar din zona Sibiului. în 1944 avea 29 de ani! Unterscharfuhrer şi supus al temutului Grabner, şeful Gestapoului şi complice al subofiţerului Boger, călăul din Stuttgart, care a luat parte atât la execuţiile de la Zidul Negru, cât şi la cele din buncăre; el a inventat temutul leagăn al lui Boger, sau *bogerowka.* Adam a povestit cum a trebuit să asiste o dată la cărarea de către deţinuţi a unui suport în secţia politică, supravegheaţi de Dylewski şi Broad, care făceau parte şi ei din Gestapoul lagărului:

Ştii că acolo era şi un ardelean, un Unterscharfuhrer! Cel care trebuia interogat era aşezat ca un hopa-mitică în acest leagăn, trebuia să pună braţele pe podeaua suportului, mâinile îi erau legate peste genunchi, i se petrecea un băţ prin spatele genunchilor şi al braţelor, astfel încât devenea rotund; era aşezat în suport, iar Broad şi Dylewski îl loveau cu vinele de bou, astfel încât se învârtea ca un titirez. După două-trei ore era eliberat şi scos afară; nu-l mai recunoşteai. Cei mai mulţi mureau după această tortură.

74

Torturile şi execuţiile erau la ordinea zilei până la sfârşitul lui 1944. *Martora Dunja yfasserstrom* a povestit despre sibianul Draser, cel care lucra la secţia politică a lui Boger. în faţa Curţii cu Juri din Frankfurt, ea a povestit un incident din noiembrie 1944:

„în acea zi au fost aduşi la Auschwitz copii evrei. A sosit un camion şi a staţionat o clipă în faţa secţiei politice. A coborât un băieţel. Avea un măr în mână. Boger şi Draser stăteau în uşa secţiei politice. Copilul stătea lângă maşină cu mărul său şi se distra. Atunci Boger s-a dus la copil, l-a apucat de picioare şi i-a făcut capul zob de baracă. Apoi a luat liniştit mărul. Iar Draser mi-a spus să şterg «chestia aia» de pe zid. Cam după o oră, am fost chemată la un interogatoriu pe post de translatoare şi l-am văzut cum mânca foarte calm mărul copilului."

IUBITA COMANDANTULUI

Martorul Gerhard Wiebeck : „Comandantul Hoss, care era căsătorit, trăia împreună cu familia, soţia şi copiii, în «vilă»; începuse o relaţie cu o deţinută din Cehia, pe nume Hodys. Deţinuta a rămas însărcinată. Pentru ca acest lucru să nu iasă la iveală, Hoss şi-a dus iubita în blocul 11, în buncăr. Şi anume în buncărul unde se stătea în picioare. Erau încăperi mici, care aveau cam un metru pătrat, un metru şi jumătate. Jos era o găurică pe unde te puteai strecura; acolo trebuia să stea în picioare respectivul deţinut, atâta timp cât avea chef conducerea lagărului. Iar în cazul lui Hodys, el a dat dispoziţie ca acestei femei

însărcinate să nu i se mai dea nimic de mâncare. Să moară acolo de foame. Dar nici măcar paznicii aceia dezumanizaţi nu au putut să dea ascultare ordinului. Se mai găsea din când în când câte unul care îi aducea ceva de mâncare. Aşa a reuşit să-şi prelungească viaţa nenorocită. Am scăpat-o de chinuri pe femeia asta. (Pauză.) Am dus-o într-o clinică din Munchen. Iar femeia a dezvăluit totul, noi am făcut procese-verbale şi am pus-o să semneze toate astea, alături de alte dovezi. Comandantul Hoss a fost demis de la conducerea lagărului. A venit un comandant mai omenos, Liebehenschel. Cercetările noastre continuau."

BORDELUL. PAUL ŞI LOTTE

Adam: *Exista şi un bordel la Auschwitz. Existau şi „tichete"pentru aşa ceva. Dar şi ele se puteau cumpăra şi schimba.*

Doktor *Fritz Klein:* „în ianuarie '44 au fost înfiinţate bordeluri pentru deţinuţi. Fetele care se duceau acolo o făceau voluntar. Era una dintre însărcinările mele, aceea de a căuta fete pentru această ocupaţie. Mi-au fost prezentate 35, dintre care am ales vreo 10 care, după părerea mea, erau cele mai bune. Fetele de la bordel erau controlate de două ori pe săptămână de un medic polonez, care şi el era deţinut." *Klein,* în procesul de la Belsen, cu puţin timp înainte de execuţia sa.

Adam: *Asta era în blocul 24. Erau 11 nemţoaice şi 9 poloneze. Un tichet costa o marcă şi te puteai bucura de vreo 20 de minute*

de servicii amoroase. Fiecare prostituată trebuia să primească şase „logodnici". Nu se mai făcea diferenţierea în funcţie de rasă, din cauză că accesul le era permis şi evreilor.

Pentru a-l putea vedea pe Paul, care era Kapo, *Lotte, evreica ardeleancă, se înscrisese în acel comando. Sala de concerte şi bordelul erau în aceeaşi clădire, în care seara făceau repetiţii şi muzicienii. Iar lângă biblioteca acestui „bloc cultural", se afla şi secţia politică. Tortura şi arta, sexul şi strigătele de durere, toate erau laolaltă. La primul etaj, aşadar, bordelul. Ferestrele erau pe jumătate deschise. Şi se iveau capete de femei. Jos se îmbulzea lumea bună din lagăr. Chiar şi medicii-deţinuţi. Paul venea şi el în mod regulat. Dădea orice să facă rost de un tichet. Ajungea la „madartie" prin cancelarie şi „igienizat" de fiecare dată. Apoi o lua la goană pe scări. Pe hol erau târfele, toate în furouri dantelate, de culori diferite, de cele mai multe ori roz, ciorapi negri, desuuri rafinate din camera de efecte. Aici se găsea orice. Auschwitz era cel mai bogat loc de pe pământ. Iar ele „câştigau" bine, puteau avea orice, şefii sau cei mai vechi din blocuri încercau să le intre în graţii. Erau vorbite între ele, astfel încât Paul primea mereu numărul 10, unde îl aştepta Lotte.*

Lotte, târfa: „Blocul 10 este blocul plăcerilor pentru femei. Uneori erau zile de bucurie. Pentru unele, erau chiar zile magnifice, mergeau să caute ierburi în pădure... Să simţi bucuria din fiecare tulpiniţă, din fiecare floare de primăvară... Erai norocoasă dacă făceai parte dintr-un asemenea comando. Dar ştiam că voiau să ne ofere compensaţii pentru plăcerile lor.

în lagăr, totul era uscat şi mort, în vreme ce pădurea trăia : păsărelele cântau, ramurile erau pline de muguri. Contrastul ăsta era ca un cui înfipt în inimă. La prânz, ne întorceam. Eram moarte de oboseală. Ştiam.

După-amiaza, procesele. Seara, execuţiile. Puteam auzi totul, era chiar locul dintre blocul nostru şi blocul 11. Pe acea parte, ferestrele noastre erau zăbrelite, veterana blocului avea grijă să nu tragem cu ochiul.

La ora şapte începeau împuşcăturile. Toate eram foarte nervoase. Fiecare împuşcătură ne trecea prin inimă. între împuşcături erau pauze. Aşteptam. Cine se prăbuşeşte în tot acest timp...

Te simţeai de parcă ţie îţi venea rândul. Tremuram în tăcere. Ordin, salvă, apoi târârea cadavrelor. Iar şi iar. Iarăşi strigătele victimelor. Una implora milă, fiindcă era atât de tânără şi ar mai fi vrut să trăiască.

Mult sânge. Femei frumoase împuşcate. Dezbrăcate."

POVEŞTI DE DRAGOSTE

Paul: „Erau îndrăgostiţi care foloseau acest bordel pentru ei. De exemplu, Lotte şi cu mine. Era mare bucurie în bordelul de la Auschwitz când mă culcam cu Lotte. Rai în iad. Ne culcam unul cu altul pentru o marcă: apoi ne povesteam vieţile din lagăr. Ne vorbeam la ureche, ne sărutam, ne îmbrăţişam, ne iubeam. Foarte, foarte mult. Ce frumos mă primea. Puteam să şi strigăm. De fericire, nu

de durere, lucru atât de rar pe aici! Da, aproape că nici nu cadra cu peisajul.

Celelalte fete şi femei - Lotte nu e niciodată printre ele - se deghizează în bărbaţi şi se furişează noaptea pe fereastră, ca să meargă la orgii şi beţii, mai ales în compania SS-iştilor.

Dar când nu pot veni, când nu pot face rost de tichet, atunci îi trimit scrisori de dragoste prin «poştă». Un instalator polonez, care are acces peste tot, e mesagerul uns cu toate alifiile. Şi o face gratis, e un condamnat politic cu o etică superioară, fiindcă astfel îşi uşurează conştiinţa, din cauza faptului că nu poate opune o altfel de rezistenţă. Dragostea, prietenia, cuvintele bune... toate astea erau singura rezistenţă posibilă la Auschwitz. Şi, normal, un reazem.

Era o minune că puteau exista astfel de relaţii fără să fie pedepsite, căci dacă instalatorul ar fi fost prins ar fi fost trimis săptămâni sau luni de zile la compania disciplinară, sau cel puţin ar fi primit 25 de lovituri cu *pejcz* pe *bok*[1]*."*

2.

Adam: *Alături de moarte, viaţa, sexul, reproducerea erau nu numai mijloace de control total asupra individului, ci şi punerea în practică a nebuniei controlului rasial şi a exterminării. Himmler o gândise ca pe un pandant la camera de gazare. Nu numai cei născuţi, ci chiar şi cei nenăscuţi trebuiau exterminaţi*

1. Bici ; capră
76
înainte de naştere. Unul dintre „experţii" delegaţi era Doktor *Horst Schumann.*
CAPESIUS: *Doktor* Schumann era un sadic, nici măcar nu era SS-ist, umbla de colo-colo într-o uniformă a aviaţiei; uneori, la prânz, luam masa împreună cu el la cazinoul ofiţerilor, asta se întâmpla înainte de cearta mea cu *Doktor* Wirths; acolo făcea pe grozavul şi se fălea cu experimentele lui. Nu mai puteam asculta toate astea, dar tăceam, fiindcă el era direct însărcinat de către Himmler, la fel ca Wirths sau Clauberg, ştiam asta, câteodată stăteam împreună cu profesorul Clauberg şi zicea că tocmai i-a raportat Fuhrerului că el controlează perfect metoda de sterilizare."
Adam: *Aveam acces şi la baraca 30 şi la acel centru de experimente, eram un fel de om de legătură al „grupului de luptă Auschwitz" şi am ajuns apoi şi la rezistenţa comandoului special; mare minune că Langbein, cel care lucra la secţie şi avea pile la* Doktor *Wirths, după cum Nyiszli avea pile la Mengele, îmi mai făcea rost de permise speciale sau mă muta continuu, de la un comando la altul; dar cu siguranţă că voi mai povesti despre aceste lucruri, fiindcă sunt importante; se uită mereu că a existat o rezistenţă, care ne menţinea moralul şi îţi dădea posibilitatea să supravieţuieşti ca om. Exista acest ajutor sub-teran, nu numai subteranele răului şi ale corupţiei; sau să spunem altfel: exista şi „corupţia pozitivă"... Chiar şi Roland al tău pălăvrăgeşte despre „omenia care înflorea acolo"!*
Ştii, acolo mi-a lipsit privirea de ansamblu, câtă vreme am fost deţinut nu ştiam prea multe lucruri, chiar dacă ştiam mai mult
76
decât majoritatea; abia după aceea am aflat restul; l-am văzut pe acest medic criminal în baraca de experimente, acest Schumann, dar, pe atunci, încă nu-mi dădeam seama; era un filfizon „arian", încă tânăr şi se gândea la un examen de docenţă, probabil la profesorul Clauberg, ginecologul, cu care era văzut de multe ori împreună; şi Clauberg era un mizantrop, de multe ori era nestăpânit şi dictatorial, chiar dacă arăta ca o caricatură în costumul lui de vânător, trăia în gaşca medicilor SS şi dorea să ocupe o catedră de genetică. Schumann era distant, nu avea nici un fel de emoţii umane, chiar dacă nu era SS-ist, însă era un călău mai „corect" decât mulţi alţii; de la Berger, dar şi de la Langbein şi de la medicii-deţinuţi am aflat nişte lucruri care mi-au făcut părul măciucă.
Ideea de a-şi testa în mod „natural" metoda de sterilizare în masă i-a venit lui Schumann de la Clauberg. Astfel că experimentul a avut loc; nu în camera de radiografii a lui Schumann, dotată cu două aparate uriaşe de radiografiat, cameră ce se afla în blocul 30 al femeilor, unde zăceau bietele evreice din Grecia pe care le observa din cămăruţa sa, printr-o ferestruică protejată împotriva radiaţiilor - privirea lui imobilă era îndreptată spre femeile care urlau Şi cărora le erau arse ovarele -; nu în această cameră, ci într-o celulă dotată „luxos" cu covoare şi alte facilităţi; aici trebuia să aibă loc „experimentul" său, pe baza căruia să-şi ia examenul de docenţă.
în calitate de medic-deţinut, a fost adus şi Doktor *Berner, îl vedeam cum asistă nedumerit. Mi-a şoptit în ungureşte, cu un surâs amar:*
76
„Iată cum cercetarea nu cunoaşte limite". Persoanele pe care se făceau experimentele au fost selectate cu multă grijă, erau cei care se iubeau înainte de sterilizare... Paul şi Lotte fuseseră selectaţi. Fuseseră observaţi la bordel. Există spioni peste tot... Şi Lotte a fost supusă îngrozitorului tratament cu raze. Ea ţipa şi scâncea. Clauberg o injectase suplimentar cu „licoarea pasiunii". A fost tratat şi Paul. Schumann îi alesese pe cei doi fiindcă bănuia că se vor năpusti ca nebunii unul spre celălalt, pentru că, din „motive tactice", fuseseră împiedicaţi să se vadă în ultimele săptămâni; brusc, Paul nu a mai avut voie să intre cu restul comandoului instalatorilor în lagărul femeilor; dar trebuia să-şi vadă zilnic iubita la fereastră şi ea pe el; probabil că aceşti medici monstruoşi se gândeau la câinele lui Pavlov, care saliva... astfel că s-a crezut că cei doi, pe post de cobai, le vor oferi doctorilor un act de iubire. însă aceşti monştri cu chip de om au uitat că dragostea este un dar ceresc şi că actul iubirii e un eveniment sacral, care nu poate fi conceput fără o scânteie divină.
Bineînţeles că aşteptările medicilor SS au fost total înşelate; dragostea nu se poate explica pe bază de hormoni şi de umori sau prin electricitate la nivelul creierului; nu poţi face o legătură între acţiunea sterilizării şi iubire. S-a întâmplat contrar aşteptărilor, iar asta o văd ca pe o incredibilă rezistenţă, profund intimă; după ce îndrăgostiţii au fost conduşi de doi sanitari în camera iubirii, au stat într-un colţ, păreau apatici şi dădeau impresia că dorm. Nici o intenţie din partea lor, nici măcar nu vorbeau unul cu celălalt, păreau ameţiţi, bolnavi, arătau ca doi morţi.
76
Un singur medic, *Doktor* Fischer, care locuia împreună cu Wirths, a protestat împotriva acestui „experiment". Era un om sucit. Şi Wirths se plângea soţiei lui cu privire la acest doctor.
Şi Alexander Kluge povesteşte despre acest experiment; el a adus şi doi martori oculari, ale căror depoziţii le-a combinat subtil, ştiu cine era, era prietenul şi tovarăşul meu de suferinţă, doctorul Berner, dar mai ales erau scrisorile şi jurnalul unuia dintre medicii implicaţi, Doktor *Wirths, însemnările lui Schumann, ca şi empatia lui Kluge în acest caz.*
Alexander Kluge. Doktor *Schumann:* „Această pasivitate era cu atât mai neplăcută, cu cât îşi anunţaseră prezenţa la experiment oaspeţi sus-puşi; pentru a grăbi experimentul, medicul Wirths, care era şi conducătorul experimentului, a ordonat ca cei doi să fie dezbrăcaţi.
Le era ruşine «cobailor» ?
Nu se poate spune că cei doi se ruşinau. Chiar şi fără haine, au rămas în poziţiile pe care le aveau şi dădeau impresia că dorm. Hai să-i trezim puţin, a spus conducătorul experimentului. Au fost aduse discuri. Prin hublou s-a putut observa că cei doi au reacţionat la început la muzică. Puţin mai târziu, au recăzut în starea lor apatică. Pentru test era important ca cei doi să înceapă experimentul, fiindcă numai aşa se putea constata cu exactitate

dacă sterilitatea obţinută la persoanele tratate are efect şi pe termen lung. Echipele participante la experiment aşteptau pe hol, la câţiva metri de uşă. în general, erau liniştiţi. Primiseră indicaţia de a vorbi în şoaptă. în
77
camera din interior, un observator urmărea derularea evenimentelor. Cei doi trebuiau să creadă că sunt singuri acum.
Cu toate acestea, în celulă nu se întrezărea nici un semn de erotism. Responsabilii începuseră să creadă că ar fi trebuit să aleagă o încăpere mai mică. «Cobaii» fuseseră aleşi cu grijă. Conform documentelor, cei doi «cobai» ar fi trebuit să resimtă un interes erotic sporit."
Cine erau ei:
Doktor *Schumann:* „Lotte, fiica unui avocat evreu din Ardeal, născută în 1917, aşadar avea cam 30 de ani, cu soţ arian, bacalaureat, studii de Istoria Artei; în orăşelul Bistriţa se spune că era nedespărţită de «cobaiul» masculin, un anume Paul, născut în 1900, şomer. Din cauza lui Paul, Lotte a renunţat la soţul care ar fi putut s-o salveze. în 1944, şi-a urmat iubitul la Praga, apoi la Paris. Acolo au fost arestaţi, fiindcă erau evrei. Au ajuns la Auschwitz cu un transport din Drancy. în lagăr au încercat să ajungă unul la celălalt. Conform observaţiilor noastre, s-au întâlnit de mai multe ori la bordel. Lotte s-a anunţat voluntară ca târfă. Iată şi dezamăgirea noastră: acum au voie, în sfârşit, dar nu vor."
Alexander Kluge. Doktor *Schumann:* „«Cobaii» nu ascultau?
în principiu, erau ascultători.
Deja cu mult timp înainte de începerea experimentului, cei doi «cobai» au fost hrăniţi foarte bine. Au stat două zile în aceeaşi încăpere, fără a se putea constata încercări de apropiere. Li s-a dat să bea albuş de ou, prizonierii l-au băut cu nesaţ. Oberscharfuhrerul Wilhelm a ordonat să fie stropiţi cu furtunurile,
77
apoi au fost duşi în camera cu duşumele, dar nici nevoia de căldură nu i-a făcut să se apropie.
Se temeau de libertatea la care se vedeau expuşi ? Credeau că acesta e un examen unde trebuia să-şi dovedească moralitatea? Nefericirea lagărului stătea între ei ca un zid ?
Ştiau că, în cazul în care ea rămânea însărcinată, ambele corpuri erau disecate şi cercetate ? Este improbabil ca cei doi să fi ştiut sau să fi bănuit. Conducerea lagărului continua să le dea asigurări pozitive, în cazul în care vor supravieţui. Cred că nu voiau. Experimentul nu s-a realizat, spre dezamăgirea generalului de armată A. Zerbst şi a celor ce îl însoţeau, care veniseră special pentru asta. Toate mijloacele utilizate, chiar şi cele violente, nu au putut determina realizarea experimentului. Le presam trupurile unul în altul, îi ţineam la distanţă foarte mică unul de altul, spre a se încălzi încet, i-am dat cu alcool şi le-am dat şi lor alcool, vin roşu şi ou, chiar şi carne, le-am dat să bea şi şampanie, am îmbunătăţit iluminatul, însă nimic din toate astea nu au condus la excitaţie. S-a încercat chiar totul? Pot să garantez că au fost încercate toate metodele. Printre noi era un Oberscharfuhrer care se pricepea. El a încercat tot ce se putea încerca şi tot ceea ce, în orice alte condiţii, nu dă greş. La urma urmei, nu puteam intra să ne încercăm norocul, fiindcă ar fi fost pângărire de rasă. Nici unul dintre mijloacele utilizate nu a provocat excitaţia.
Dar noi ne-am excitat?
în orice caz, mai mult decât cei doi din cameră; cel puţin, aşa se părea.
77
Pe de altă parte, asta ne-ar fi fost interzis. Dar nu cred că eram excitaţi. Poate doar emoţionaţi că nu va reuşi experimentul.
Vreau să mă dăruiesc ţie cu toată dragostea, vii la mine-n noaptea asta 7[1]
Nu a existat nici o posibilitate de a-i face pe «cobai» să aibă vreo reacţie clară; astfel, experimentul a fost întrerupt fără a fi avut succes. Mai târziu a fost reluat cu alte persoane.
Ce s-a întâmplat cu aceşti «cobai» ?
«Cobaii» cei rebeli au fost scoşi şi împuşcaţi separat, nu împreună, cu o armă de calibru mic.
Amândoi stăteau dezbrăcaţi unul lângă altul, nu aveau voie nici să se atingă, nici să se privească.
Asta ar trebui să dovedească faptul că, într-un anumit punct al nefericirii, iubirea nu se mai poate împlini ?"
77
VI.

O, DOAMNE, ŞTIINŢĂ!

1.
CAPESIUS: „De la *Doktor* Nyiszli îşi procura şi *Doktor* Munch ficat proaspăt de om pentru mediul de cultură din institutul de igienă. În afară de aceasta, în «complexul Canada» existau două barăci mari ale unui institut de patologie anatomică, care nu e menţionat nici de Nyiszli, nici de altcineva; acolo erau păstrate multe preparate din fetuşi şi ciudăţenii, conform declaraţiei unuia care trebuia să ştie."
Cine era acesta, nu Capesius însuşi ? Şi de unde ştie? Tadeusz, care făcea parte din „Canada", precum şi Adam Salmen, au povestit despre asta.
Adam: *Da, am văzut şi eu, nu poţi să faci toate astea ca un om care încă mai are sentimente, ci ca un automat sau un* zombie, *asta le reuşise naziştilor, anume să facă omul să pară doar o maşină din carne, un animal superior, „rasă", nimic*

altceva decât o „apartenenţă de sânge". Numai ceea ce se vedea, nimic altceva, nebunia secolului XX, care se continuă astăzi sub numele de „civilizaţie", fără ca lucrurile pe care am fost siliţi să le vedem acolo
78
să iasă la iveală . Numai un singur exemplu care îmi tot apare în minte şi mă îngrozeşte tot mereu îmi revin aceste imagini, iar ei morţii, încă trăiesc: trei sute de morţi au fost duşi cu camioanele pentru a fi incineraţi. Un laţ pe după un braţ, alt laţ pe lângă braţul celălalt, apoi trecute pe sub braţele mortului târât prin nisip la maşină, apoi stivuiţi, „ordonaţi", călcaţi pe părţile moi.

Doamna doctor Lingens: „Axa Dahlem-Auschwitz. Sub conducerea lui Ottmar von Verschuer a ieşit la iveală ultima consecinţă mortală a ştiinţei şi cercetării privind igiena rasială, care nu mai cunoştea limite în timpul naţional-socialismului.

Verschuer, care din 1943 edita revista *Geneticianul* şi era, din 1936, specialist în biologie pentru «secţia de cercetare privind problema evreilor» din cadrul Institutului pentru Istoria Noii Germanii, era considerat un corifeu în domeniul cercetării problemei gemenilor. În 1942 s-a întors la Berlin, a devenit succesorul lui Eugen Fischer, care se pensionase, şi a preluat funcţia de director al KWI (Institutul «împăratul Wilhelm»), după ce, între 1935 şi 1942, condusese nou-înfiinţatul Institut de Genetică şi Igiena Rasei de la Universitatea din Frankfurt am Main. Faptul că a avut relaţii bune cu fostul său doctorand şi asistent din Frankfurt, *Doktor* Mengele, s-a dovedit extrem de favorabil pentru cercetările lui Verschuer, deoarece după ce Mengele şi-a preluat funcţia la Auschwitz (mai 1943), cel mai mare lagăr nazist de exterminare a devenit laboratorul de cercetare al KWI pentru antropologie, genetică umană
78
eugenie (fostul student al institutului, ardeleanul Nyiszli, a devenit la Auschwitz asistentul lui *Doktor* Mengele !).

Setea neobosită de cercetare a lui Verschuer a fost sprijinită masiv de Comunitatea germană pentru Cercetare (DFG). La câteva dintre proiectele lui Verschuer a fost implicat direct şi Mengele, care, la faţa locului, dispunea de resurse nesecate de «material de cercetare»; Verschuer raporta regulat la DFG despre mersul cercetărilor lui : «Cu aprobarea Fuhrerului SS Himmler sunt întreprinse cercetări antropologice asupra diferitelor grupe de rase din lagărul de concentrare de la Auschwitz, iar probele de sânge sunt trimise laboratorului meu pentru a fi prelucrate». Auschwitz, «cel mai mare laborator genetic al lumii», devine adevăratul paradis al cercetărilor genetice. «Obiectele de studiu» preferate erau evreii, ţiganii şi oamenii cu diformităţi, «piticii» sau «uriaşii» - dar mai ales gemenii, fiindcă gemenii erau punctul forte atât al profesorului (Verschuer), cât şi al elevului (Mengele)."

Fostul meu profesor de ştiinţele naturii, Eckhardt Hugel din Sighişoara, pe care îl stimam în mod deosebit, a vrut atât de mult să ia parte la toate astea, atât de mult, pe cât voia Roland să facă parte din SS. Citesc cu groază în *Cercetări despre rasă şi grupe de populaţie* de Eckhardt Hugel (pag. 107-114): „Problematica rasială reprezintă piatra unghiulară a schimbărilor mondiale din timpul nostru; astăzi, rasa reprezintă o misiune a oamenilor de acţiune. Rasa se află de multă vreme în centrul concepţiei noastre despre lume — este
78
o valoare primordială şi măsura tuturor lucrurilor". Hogel conducea Oficiul pentru Genealogie din Sibiu. Când era profesor, era extrem de interesat de elevele drăguţe. Hogel: „Fertilitatea este privită din punct de vedere al politicii rasiale şi are o importanţă covârşitoare... De aceea, nu e lipsită de importanţă întrebarea dacă s-au produs sau se produc schimbări în interiorul grupului etnic german, din cauza fertilităţii diferite. Pe de altă parte, cum stau lucrurile în cazul reproducerii persoanelor inferioare? în ce măsură a avut loc o EXTERMINARE a moştenirii genetice inferioare, pe lângă împiedicarea reproducerii?"

2.

în Transilvania anului 1944 se spunea: fiecare mamă germană îi trimite un copil Fuhrerului. Celebră a rămas întrebarea unei ţărănci: „Vine domnu' Fuhrer la noi, sau trăbă să merem noi la domnu' Fuhrer?".

„Pute a grajd omenesc şi a reproducere blondă în tot rahatul ăsta, curat ca poporul, asemenea poporului, popular", spunea unchiul Daniel în batjocură. „Pântecele poporului e roditor... iar mama germană se crăceşte pentru scula Fuhrerului: milioane de copii, milioane de oi pentru el. Carne de tun. *Sieg Heil.* Să exterminăm dracului tot ce e bolnav, fără patrie, tot ce nu-i blond, tot ce e umed."

„Denordificarea", zicea Roland, „înseamnă bastardizare. Plante căţărătoare, faluşi, şerpi ai pădurilor seculare. Zeus, aducătorul de lumină, voinţa ordonatoare a statului. Disciplină, Zeus şi bărbatul."
78
Nu e de mirare că sănătatea era atât de importantă! Bunicul, pe veranda albastră, gândea pentru a nu ştiu câta oară: ordinul e adânc ascuns în inimă.

Roland în uniforma lui SS, cu chipiul şi capul de mort. Roland tot venea acasă în concediu, era acasă dubios de des; de data asta, era un transport de ţigani pe care-l însoţise şi vorbea la micul dejun din casa de vară despre se-lecţie" şi despre faptul că ar trebui să fim mândri că suntem saşi din Transilvania.

Roland: „Dar nu trebuie să existe vreo scindare, nu, ăsta ar fi un păcat împotriva ordinii mondiale; unitatea înseamnă totul. Boala trebuie exterminată, trebuie eliminată din trupul sănătos. Trebuie să ţinem cu dinţii unii de alţii, asta e totul... lupta rasială, sânge şi sex. Biologia şi rasa reprezintă punctul culminant, minunea!"

3.
„Procurorul Kugler: Da. în crematorii s-au efectuat anumite experimente medicale şi dacă da, unde s-au petrecut aceste lucruri ?
Martor Filip Muller: S-au făcut experimente, în 1944, când veneau transporturile din Ungaria, într-o încăpere a crematoriului se aflau doi medici patologi maghiari. Dacă îmi amintesc bine, pe unul îl chema *Doktor* Nyiszli, era un bărbat puternic. Ei făceau experimente. Lor li se alătura adesea *Doktor* Mengele. Aceşti doi deţinuţi au fost duşi ulterior în crematoriul IV. Acolo făceau disecţii într-o încăpere de lângă furnal - era încăperea
79
care lega acea cameră de incinerare cu vestiarul. Acolo, în acea încăpere, alături de medicii maghiari mai lucra un bărbat, care nu era doctor. Era originar din Terezin. Am văzut cu ochii mei cum au băgat un cocoşat într-un butoi. Au pus înăuntru diferite săruri şi acizi ca să-i poată obţine scheletul. Luau mostre de carne de la cei pe care îi împuşcau."
Adam a supravieţuit ca prin minune; făcuse parte din comandoul special, care era lichidat cel târziu o dată la trei luni. Nu o cunoştea numai pe doamna doctor Bohm, ci şi pe medicul ardelean din Oradea, doctorul Nyiszli, cu care se întâlnea des; Nyiszli îşi avea propria cameră unde dormea şi unde-şi făcea disecţiile; în calitate de sclav al lui *Doktor* Mengele şi *Doktor* Wirths, medicul lagărului, „locuia" în apropiere de crematoriul I, unde existau din belşug cadavre pentru disecţie. Adam a spus că Nyiszli avea o privire de ansamblu mai bună decât a lui:
Nyiszli se putea deplasa liber prin lagăr, cu un permis de trecere de la Mengele, iar camera lui era aproape de rampă, atunci când sosea un transport auzea mai întâi urletele SS-iştilor, apoi gălăgia din camera de încălzire a crematoriului, bâzâitul motoarelor electrice pentru cele 15 ventilatoare, care duceau focul din cuptoare la 1800 de grade.
CAPESIUS: „începând din primăvara lui 1942, soseau în lagărul de exterminare trenurile morţii pline cu evrei. Numai în acest an au venit 166 de transporturi cu circa 180000 de deportaţi, în 1943 au fost 174, cu aproximativ 220000 de oameni, iar în 1944 trenurile au transportat cam 300000 de victime în 300 de trenuri. Era vorba de vagoane de vite."
79
Doktor *Nyiszli*: „«Am nevoie de muncă bine făcută», spunea *Doktor* Mengele, «fiindcă noi trimitem procesele-verbale de aici la Institutul de Antropologie şi Biologia Raselor de la Berlin-Dahlem.»
Aflu în acest mod că cercetările efectuate aici erau conduse de unul dintre cele mai renumite institute de ştiinţă din lume.
Primesc noi cadavre de gemeni. Sunt aduse patru perechi din grupul gemenilor din lagărul de ţigani. Sunt cadavre de copii de ţigani care nu au împlinit zece ani.
Secţionez prima pereche de gemeni. Scriu în procesul-verbal fiecare fază a procedurii. Deschid craniul, scot creierul şi hipofiza. Examinez totul. Apoi urmează deschiderea cutiei toracice, îndepărtarea coastelor şi a sternului. Printr-o tăietură sub barbă, îndepărtez limba şi esofagul, traheea şi plămânii. Pentru a putea recunoaşte totul cu acurateţe, curăţ organele de sânge. Cea mai mică pată aparent fără importanţă, coloraţia cea mai mică pot constitui o descoperire importantă. Am scos şi inima. O ţin sub jetul de apă şi o spăl. O întorc pe toate feţele, ţinând-o în mână. Pe peretele exterior al ventriculului stâng observ o pată minusculă, rotundă, rozalie, care abia se deosebeşte de zona din jur. Nu poate proveni decât de la o înţepătură de ac. Nu mă pot înşela! E o înţepătură făcută cu un ac foarte fin. Bineînţeles, cu un ac de injecţie. Deci copilului i s-a făcut o injecţie în inimă. Dar de ce? Acolo nu se fac injecţii decât în cazuri urgente, de exemplu în cazul unui stop cardiac. Voi şti imediat. Deschid inima şi îi eliberez ventriculul stâng. în cazul unei disecţii, sângele care se
79
găseşte acolo e îndepărtat cu o lingură şi
cântărit. Aici nu este posibil aşa ceva... "
Doamna doctor Bohm: „Medicii Ss-işti erau ajutaţi la această «treabă dificilă» de doctorul Dering, dar mai ales de doctorul Max Samuel, un ginecolog renumit din Koln. Bineînţeles că nu mâncau cu noi, dar Wirths a spus odată că Samuel tăia cu atâta avânt părţi din colul uterin al femeilor pentru cercetările sale privind cancerul şi că durea atât de tare, încât chiar şi el îl mai potolea uneori. Samuel ăsta avea un permis de trecere de la Wirths şi putea chiar să iasă din lagăr. De aici se vede cât de vinovaţi s-au făcut şi medicii de la Auschwitz. Oare să fi fost doar frica? Sau pentru că celebra zonă gri exista doar pentru ei şi pentru acei *Kapo?* Sau poate pentru că «pilele» şi corupţia, mijloace tradiţionale de supravieţuire în Balcani, erau aici singurele posibilităţi de a rămâne în viaţă ? Aşa cu Samuel, cel care s-a făcut vinovat. Căci fiica doctorului Samuel se afla în lagăr, el credea că aşa o protejează. Apoi, în 1944, l-au împuşcat cu o armă de calibru mic, fiindcă ştia prea multe, Muhsfeldt a făcut-o, el era comandantul crematoriului I.
Şi viaţa a mers mai departe, tot mai departe. Chiar şi la Auschwitz. Iar existenţa cotidiană nu a fost deranjată cu nimic, nu s-au deschis ochii nimănui, nu s-au produs schimbări sufleteşti, chiar dacă evenimentele au fost atât de groaznice, încât nu puteau ţine de o percepţie normală. Furnalele fumegau zi şi noapte. Toţi simţeau mirosul dulceag al cadavrelor omeneşti arse ; mirosul pătrundea peste tot, umplea totul, era în toţi, ca un trup invizibil de mort."

4.

Adam: *Exista, zona gri şi vina evreilor. Cel mai greu de suportat e vina conducătorilor evrei şi a „consiliilor evreieşti"; fără ajutorul lor, genocidul n u ar fi fost posibil. În Berlin, arestarea evreilor a fost făcută exclusiv de către poliţia evreiască. Iar pe plan local, autorităţile evreieşti recunoscute erau membrii „consiliului evreiesc". A scris şi Hannah Arendt în cartea ei,* Eichmann in Jerusalem[1], *că rolul acesta al conducătorilor evrei la distrugerea propriului popor a fost cel mai întunecat capitol al întregii istorii întunecate.*

Eichmann însuşi s-a mirat că din nici o parte a funcţionarilor şi autorităţilor normale din Germania nu s-a înregistrat vreo opoziţie, nu au avut loc sabotaje. Toţi colaborau sârguin-cios şi de bunăvoie. Şi totul funcţiona ca pe roate, cu ajutorul organizaţiilor şi autorităţilor evreieşti. Evreii au urmat toate aceste indicaţii şi s-au aşezat la rând cu bagajul lor, de parcă ar fi plecat cu familia în vacanţă, nu la moarte.

Hannah Arendt: „Eichmann sau oamenii lui informau consiliile evreieşti de câţi evrei este nevoie pentru respectivele transporturi şi apoi întocmeau listele cu cei care urmau să fie deportaţi. Iar evreii se lăsau înregistraţi, completau formulare, răspundeau la nesfârşite întrebări detaliate referitoare la averile lor, astfel încât confiscarea să decurgă fără complicaţii, iar apoi se strângeau punctual la

80

locurile de adunare şi urcau în vagoanele de marfă. Puţinii care încercau să se ascundă sau să fugă erau găsiţi de trupele speciale ale poliţiei evreieşti."

Eichmann a văzut că nimeni nu protestează, fiindcă toţi „colaborau".

Adam: A *fost nebunie curată, „realitate birocratică burgheză a maselor"! Ceea ce e rău este că aceste lucruri le făceau consiliile evreieşti, ca să-şi salveze personalităţile, adică pe ei. Le plăcea noua lor putere. Astfel, Chaim Rumkowski din Lodz, conducător al evreilor, se plimba de colo-colo într-o trăsură, tipărea bancnote cu semnătura lui şi timbre cu propriul chip, în timp ce femeile şi copiii, sugarii şi bătrânii din poporul lui erau transformaţi în cenuşă.*

5.

Adam: *Exista şi zona gri a „bursei", un fel de supermarket de vechituri. Mă duceam cu Kielar şi Borowski acolo, ulterior ambii au descris această „excursie"[1], m-am dus acolo mai mult din curiozitate, fiindcă mă rugase unul dintre sergenţii-majori saşi să-i fac rost de „ceva" de acolo, întrucât pleca în concediu acasă, în Ardeal; sasul apăruse pe neaşteptate, mă chemase cel mai vechi din bloc fiindcă mă aştepta Unterscharfuhrerul-major. Era cam în timpul revoltei din Varşovia; eram cam răzvrătit, nici măcar nu mi-am dat jos basca în faţa SS-istului, nu am luat poziţie de drepţi. În ochii mei era ură, orice urmă de frică*

80

dispăruse. SS-istul stătea cam nesigur acolo : „Plec în concediu, trebuie să-mi faceţi rost de ceva, cel mai bine ar fi o broşă în montură de aur". „Dumneavoastră ?" Da. A scos din geantă salam, ţigări şi două sticle de spirt. „Revin mâine după-amiază." Apoi a ieşit repede.

M-am dus la „bursa" comandoului special. Gălăgie în multe limbi. Babel. Râsete, certuri, îmbrânceli. Cântece. Mirosuri de ceapă prăjită, aroma unei PORTOCALE; haine uscate pe sobe; plouase, mirosuri îmbâcsite, nu, putea de la aceste haine, mi-a venit rău. Un Kapo *se fălea pe acolo cu hainele lui şi lăsa în urmă o dâră de parfum franţuzesc. într-un colţ, chiar sub acoperiş, stăteau aplecaţi doi evrei bătrâni; unul dintre ei, neras şi cu barbă galbenă, scotea cu acul resturi de dinţi sau ghips din coroane dentare de aur. M-a privit scurt şi şi-a continuat munca. Un mort în concediu cu resturile altor morţi. Bucăţele de ghips cădeau pe jos, unele se prăvăleau pe talgerele unei mici balanţe, care atârna de un cui bătut în grindă, se clătina uşor şi scotea sunete metalice; pe unul din braţele ei, cineva scrisese „justiţie". O plapumă de atlaz, într-o adâncitură care luase naştere din cauza greutăţii preţiosului metal, erau alandala monede, verighete de aur, inele cu briliante, dinţi de aur, broşe, lăn-ţişoare de aur, ceasuri de aur; un bijutier evreu scheletic din Amsterdam, foarte bătrân, se holba la mine, un ochi îi era acoperit de o lupă cu care cercetase marfa. M-am înţeles cu el pe jumătate în idiş, pe jumătate în* lagerszpracha *Arată-mi ce ai."I-am arătatpoşirca. Bătrânul bijutier (Cum o fi trecut de triere, pe semne că are puteri supranaturale! Aur, aşadar, aur*

80

deja de pe rampă ?, m-am gândit eu) a băgat mâna în adâncitură, a luat un pumn de aur şi mi-a pus apoi în poală o bucată de maxilar cu dinţi de aur şi o proteză. Nu prea mai sunt transporturi. „Canada c'est fini" *a spus el cu regret. Scârbit, am aruncat înapoi în grămadă dinţii şi proteza. Şi apoi am început să mă târguiesc ca în piaţa din Cernăuţi. Pentru salam am primit un ceas de platină placat cu pietre, iar pentru poşircă mi-a dat broşa râvnită de către Scharfuhrerul sas, în rest, numai dinţi... dinţi de aur, danturi. Dar şi briliante micuţe. Şi pentru Scharfuhrer am primit un costum civil nou...*

6.

Adam ştia câte ceva din toate astea şi despre „zona gri a eticii": *Chiar dacă nemţii tot pretindeau că, în lagăr, se efectuează munci „decente", importante pentru război, ştiau, totuşi, că ceea ce făceau ei era condamnabil şi de aceea se străduiau să camufleze totul. De exemplu, în mod oficial, nu a fost nicicând vorba despre ucideri, deoarece, pentru astfel de lucruri, se utilizau expresii de cele mai multe ori prescurtate: T(ratament) S(pecial), N(oapte şi) C(eaţă), R(eîntoarcerea) N(edorită) etc. Pe de altă parte, deţinuţii îşi camuflau informaţiile atât de artistic, încât treceau fără problemă de cenzură. De exemplu, romii scriau o scrisoare absolut normală, care se încheia astfel: „Un salut special de la Bar o Nasslepin, Elenta şi Marepin" şi aceste cuvinte însemnau „boală mare, mizerie şi crimă".*

80

Deţinuţii evrei îşi scriau veştile cu caractere evreieşti pe rânduri cu note, astfel încât arăta ca o partitură muzicală.

Doktor *Nyiszli într-un bilet secret trimis soţiei sale, aflată în lagărul de femei:* „Totul e pe dos aici, totul e din ce în ce mai rău, mai înspăimântător, chiar dacă se pretinde că se fac numai lucruri bune pentru noi: se vorbeşte pe la colţuri că trebuie să-i mulţumim lui Churchill, care a ameninţat cu represalii şi cu atacuri cu bombe împotriva

Germaniei dacă nu se încetează imediat cu gazările! Măcar acum evreii sănătoşi sunt triaţi şi trimişi în lagăr. Dar se vede rezultatul la voi, te plângi că staţi claie peste grămadă. Normal, acum sunt băgaţi o mie de oameni în fiecare bloc în loc de cinci sute, ca până acum. Iar în barăcile voastre pentru femei sunt acum chiar 2000, astfel încât nu puteţi dormi decât «cu schimbul», unele peste altele. Chiar şi bărbaţii care au sosit de curând trebuie să doarmă pe culoarele dintre paturi. Asta se întâmpla tocmai în zilele acelea îngrozitoare de Rusalii. Dar ştii bine că nu trebuie să-ţi fie teamă. Câte trieri s-au făcut, aproape în fiecare dimineaţă, după apel! Şi au fost trimişi sute, mii de oameni dezbrăcaţi. Văd şi acum în faţa ochilor femeile care strigau şi plângeau... Trebuie să te înscrii neapărat pentru noile transporturi care pleacă la muncă în Germania, NEAPĂRAT!"

Adam: *De la bun început a existat o corupţie uriaşă în tot ceea ce are legătură cu această nebunie a celui mai mare impas civilizaţional din istoria omenirii! Şi, mai ales, prin momentul*

său culminant: Acţiunea Ungaria"! Aceasta a început pe 19 martie '44, după ce nemţii ocupaseră Ungaria, iar Eichmann era cazat într-un hotel de lux din Budapesta, trăia pe picior mare, avea şofer personal şi era slugărit de evreii bogaţi. Existau două grupări rivale, Consiliul Evreiesc, ale cărui baze fuseseră puse de însuşi Eichmann, şi Comitetul Sionist de Salvare şi întrajutorare, independent, condus de Joel Brand, care avea la dispoziţie mijloace considerabile. Nu trebuie să uiţi că Ungaria devenise o insulă a fericiţilor şi un loc sigur pentru cei aproape 900000 de evrei „maghiarizaţi" - spre deosebire de „evreii din Est" -toate astea întâmplându-se datorită faptului că Horthy, care conducea un stat antisemit, nu a predat nici un evreu ungur, ba chiar a trimis 130000 de soldaţi evrei pe front, ca ajutor de război. Eichmann însuşi a utilizat un truc cu acest Consiliu Evreiesc, unde şef era chiar un consilier aulic, Samuel Stern, din acest Consiliu de Stat al lui Horthy; pe lângă asta, mai aveau şi 11 parlamentari; Eichmann dădea impresia tuturor că, prin corupţie, orice este posibil şi, astfel, i-a convins pe evreii din Ungaria de necesitatea unui asemenea consiliu evreiesc. La început, corupţia era doar un truc, se cereau lenjerie de damă, maşini de scris, tablouri valoroase, piane şi bani; în cele din urmă, corupţia devenise rutină pentru nazişti; Eichmann a vizitat biblioteca evreiască şi muzeul, cerând circa 250000 de dolari, începuseră să circule zvonuri conform cărora Himmler ar fi dispus să-i cruţe pe evreii din Ungaria contra sumei de 3 milioane de dolari şi să-i extermine doar pe cei din Polonia. Joel

Brand chiar a dus aliaţilor propunerea lui Eichmann, anume ca la 100000 de camioane livrate să fie răscumpăraţi un milion de evrei. Se tot dădeau bani, rezultatul era nul. În fiecare dimineaţă, Brand se întâlnea cu naziştii **care** *pregăteau genocidul într-o cafenea, ce absurd, „evreii idealişti" cu „germanii idealişti";, ce comedie. Naziştilor le plăcea să trateze? cu sioniştii, până şi cu* Doktor *Kastner, care putea să călătorească liber, chiar şi în Germamia nazistă. Se negociau preţurile pentru răscumpărare, câţiva evrei chiar au putut să plece în Palestina. Se mai închidea câte un ochi când era vorba de falsificarea certificatelor de botez sau a paşapoartelor. Sioniştii erau sprijiniţi financiar de Comitetul American J'oint Distribution. Minciuni şi înşelătorii: din aproape un milion de evrei au rămas în viaţă circa 160000.*

Capesius i-a notat exact pe cei care au participat la „Acţiunea Ungaria" şi i-a analizat. Despre mondenul Dieter Wisliceny, care-şi zicea „baron" şi făcea afaceri cu evreii din Budapesta, a scris:

CAPESIUS: „Wisliceny, Hauptsturmfuhrer, ajutorul şi reprezentantul lui Eichmann. A fost spânzurat în 1947, la Bratislava. Specialist în transporturi. A organizat şi transportul din Cluj. Era înalt, foarte gras. O faţă groasă, rotundă, ca un fund de copil. înălţime 1,86 m, greutate 125 kg."

Adam: *El l-a ajutat pe unul dintre membrii Consiliului Evreiesc din Budapesta, pe un anume „baron" bogat Philipp von Freudiger, să fugă în România. Consiliul Evreiesc îi dădea bani. Ca să se poată întâlni cu el,*

Comitetul Sionist de întrajutorare i-a plătit grasului 20000 de dolari. Călăreau şi vânau, stăteau în hoteluri de lux, trăiau viaţa din plin. La final, nici măcar naziştii nu au mai avut încredere în el. Totul era o unică reţea de tehnici de dat din coate, protecţie şi corupţie, tot ceea ce conta erau legăturile cu bogăţia şi cu „lumea bună", mai ales în 1944 şi la final, în timp ce sărăntocii, bătrânii şi copiii au fost trimişi la gazare, mai ales de către cei din Consiliul Evreiesc din întreaga Europă. Acel „baron" Freudiger a calculat odată că jumătate dintre victime s-ar fi putut salva dacă ar fi fugit, în loc să urmeze sfaturile Consiliului Evreiesc ! Dar conducerea superioară a evreilor povestea poporului basmul despre „mutare", cu toate că ei ştiau exact despre ce e vorba: despre gazare. E cea mai mare ruşine din istoria evreilor ! Nu poţi decât să te îngrozeşti şi să-ţi fie ruşine.

Chiar şi în lagăr existau ierarhii şi protecţie, corupţia era uriaşă, chiar şi la nivel „micro". Doctorul Nyiszli putea chiar să-şi viziteze soţia, a primit un permis de trecere drept „mulţumire" pentru că îl slugărea pe Mengele. Şi alţi deţinuţi medici se puteau mişca liber în lagăr! „Şi deţinuţii medici s-au făcut vinovaţi", a spus indignată doamna doctor Bohm. Şi doamna doctor Perl a scris în raportul ei despre corupţia SS-iştilor şi a femeilor SS. Chiar şi Hoss s-a plâns despre lipsa de disciplină, da, depravare. De exemplu, raportoarea SS Irma Grese. întreţinea relaţii sexuale cu un tânăr deţinut.

7.

CAPESIUS a scris referitor la comportamentul ei corupt: „Irma Grese, o supraveghetoare despre care se spunea că e foarte frumoasă, rămâne însărcinată şi face un chiuretaj la doctoriţa Perl, care, pentru asta, a primit o trusă lucioasă cu toate instrumentele... Grese a ameninţat-o cu arma, în caz că spune cuiva ce a făcut. Grese i-a promis şi haine, dar nu a mai trecut pe la ea. Din ceea ce am citit, Grese ar fi fost o bestie perversă, nu am cunoscut-o personal, dar e sigur că, în astfel de cazuri, toţi au făcut cadouri generoase, căci medicii SS nu ajutau, fiindcă îşi riscau viaţa."

VINA MEDICILOR EVREI

Medicul ardelean Nyiszli scrie despre munca sa de sclav în slujba lui Mengele.

Doktor *Nyiszli:* „...Sângele a îngheţat. L-am separat cu o pensetă şi l-am mirosit. Se simte mirosul puternic, specific, de cloroform.
Aşadar, copilului i s-a făcut o injecţie cu cloroform în inimă! Şi asta doar pentru ca sângele să se coaguleze din cauza cloroformului injectat şi să provoace un stop cardiac rapid!
îmi tremurau genunchii de emoţie. Descoperisem cel mai întunecat secret medical al celui de-al Treilea Reich. Aici se ucide nu numai cu gaz, ci şi cu cloroform injectat în inimă! Fruntea îmi era lac de sudoare. Ce noroc că sunt singur. Mi-ar fi fost greu să-mi ascund tulburarea în faţa celorlalţi. Termin disecţia,
82
notez valorile anormale şi le descriu în detaliu. Dar în procesul-verbal nu menţionez nici mirosul de cloroform, nici sângele coagulat în ventriculul stâng, nici înţepătura din peretele inimii. E o măsură vitală de precauţie.
Am în faţă documentele lui Mengele despre gemeni. Şi ele conţin toate rezultatele importante ale cercetărilor, radiografii, precum şi deja menţionatele schiţe, dar nu sunt prezentate împrejurările şi cauza morţii. Aşa că nici eu nu completez nimic la aceste rubrici ale disecţiei. Nu e bine să depăşeşti aici limitele permise şi să dai din gură despre ceea ce ai văzut! Nu sunt laş. Am nervii tari. Cu toate astea...
Am clarificat multe cauze ale deceselor la viaţa mea. M-am ocupat de destui morţi, oameni ucişi din gelozie, răzbunare sau pentru avantaje materiale. Am făcut autopsii sinucigaşilor şi am menţionat cauza exactă a deceselor la cei care au murit de boală. Sunt obişnuit să cercetez enigmele morţii. Adesea mi-a fost dat să am parte de surprize năucitoare. Dar acum simt un fior de groază pe şira spinării. Dacă *Doktor* Mengele ar bănui că eu cunosc secretul injecţiilor sale, s-ar găsi zece medici ai secţiei politice care să constate decesul meu ca urmare a unui «stop cardiac».
Conform regulamentului, după ce am terminat autopsia, trebuie să predau cadavrele comandoului care se ocupă cu incinerarea şi care le transformă imediat în cenuşă. Părţile cadavrelor care suscită interes ştiinţific sunt păstrate ca să poată fi văzute de *Doktor* Mengele. Trebuie să pun la păstrare ceea ce
82
poate să-i intereseze pe cei de la Institutul din Dahlem. Toate astea sunt puse într-un pachet şi expediate şi, pentru ca toată treaba să fie rapidă, se pune şi o ştampilă: *Urgent, conţinut important pentru război.* Am expediat nenumărate astfel de pachete de la crematoriu la Berlin-Dahlem, de unde veneau răspunsuri detaliate, cu opinii şi indicaţii medicale. Pentru păstrarea acestei corespondenţe, am făcut un dosar special. Pentru materialele rare trimise, institutul îi adresa profunde mulţumiri lui *Doktor* Mengele.
Trec la secţionarea celorlalte trei perechi de gemeni. îmi exprim părerea referitoare la lucrurile anormale pe care le găsesc. Cauza decesului este aceeaşi şi la ei: o injecţie cu cloroform în inimă.
Mai fac o descoperire interesantă : trei din cele patru perechi de gemeni au ochii de culori diferite. Unul are ochii albaştri, celălalt, căprui. Aşa ceva apare şi la cei care nu sunt gemeni, dar, în cazul de faţă, a putut fi observat la şase din opt gemeni. Asta e o proliferare ciudată a unei anomalii. în medicină se numeşte heterocromie, deci culori diferite. Am scos ochii, i-am pus în formaldehidă, notând exact toate datele, ca să nu se piardă. Mai găsesc ceva la perechile de gemeni. Când dau la o parte pielea de pe gât, observ în partea superioară a sternului un ghem de ţesuturi, rotund, de mărimea unei nuci. Atunci când apăs cu penseta, iese puroi. E ceva rar, dar cunoscut în medicină. Se numeşte abces Dubois, un simptom al sifilisului congenital. Este prezent la toţi cei opt gemeni. Iau aceste ţesuturi şi le pun în paharele umplute cu formaldehidă.
82
Trec totul în procesul-verbal. Las liberă doar rubrica intitulată «cauza decesului».
După-amiaza, *Doktor* Mengele îşi face vizitele. îi dau raportul cu privire la munca făcută. îi predau procesele-verbale referitoare la cei opt gemeni. Ia loc şi citeşte cu atenţie. îl interesează foarte mult heterocromia ochilor, dar şi abcesele Dubois. Imediat dă indicaţii pentru ca întreg materialul, împreună cu procesele-verbale, să fie pregătit pentru expediere, numai că trebuie să trec şi cauza decesului. Lasă în seama mea ce să scriu, îmi spune doar ca aceste cauze să fie diferite. Aproape scu-zându-se, mi-a spus că, după cum am putut constata şi eu, aceşti copii sufereau de sifilis şi de tuberculoză şi că oricum nu ar fi trăit, deci... Nu spune mai multe. Dar e clar: a justificat moartea violentă a opt copii. Mă abţin de la orice comentariu şi observ că, aici, tuberculoza nu se tratează prin imobilizarea plămânului afectat, iar sifilisul nu se tratează cu neosalvarsan[1], ci cu injecţii în inimă.
Mi se face părul măciucă când mă gândesc la tot ce am aflat în timpul scurtei mele şederi acolo şi câte o să mai aflu până moartea mă va găsi şi pe mine. Ştiam asta când am intrat aici, dar acum, fiind în posesia atâtor secrete, nu mă mai îndoiesc de faptul că sunt şi eu un candidat la moarte. E posibil ca *Doktor* Mengele sau Institutul din Dahlem să mă lase în viaţă ?
Se înserează deja. Mengele pleacă. Rămân singur cu gândurile mele negre. Cu mişcări mecanice, pun la loc instrumentele folosite la
82
disecţie, mă spăl pe mâini şi trec în camera de lucru. îmi aprind o ţigară şi mă aşez, ca să mă liniştesc puţin. Un ţipăt sfâşietor îmi sfredeleşte creierul. Apoi urmează o împuşcătură şi căderea unui corp. Stau paralizat şi atent, aşteptând să văd ce se va mai întâmpla în următoarele minute... "
8.

Roland: „Trebuia să fie ceva special: piticii de la Mengele, toţi ofiţerii, soţiile şi copiii noştri au fost invitaţi de Mengele la un concert al orchestrei de fete, era acolo şi violonista. Se poate imagina aşa ceva? Anume faptul că cincizeci de pitici, echipaţi cu cele mai colorate şi absurde măşti şi haine, formau cortegiul lui Mengele ? Erau cam ca la circ, pe jumătate dezbrăcaţi. Alţii erau deghizaţi în animale, mergeau în patru labe, unul era pe post de coadă, lungă, de culoare roşu deschis. Mulţi aveau podoabe de aur, de la «secţia Canada», ceasuri de aur, cercei cu briliante, giuvaieruri. în mijlocul lor, Mengele pe un tron împodobit, în gură avea o ţigară, o havană ? A povestit şi Fenelon în raportul ei, Fenelon care cânta la vioară şi care a devenit cunoscută din filmul *Orchestra de fete* ! Nu-i aşa ?

Orchestra a cântat vreme de două ceasuri, piese mai uşurele, ca de exemplu *Ţar şi tâmplar*[1], sau din *Liliacul*[2], dar şi cântece populare şi şlagăre. Liliputanii se comportau ca nebunii,

83

dansau ca circarii, făceau tumbe, aplaudau, se căţărau pe o frânghie, făceau salturi, unele mortale, fără plasă. Interesant. Şi Mengele, ferchezuit, cu cizmele strălucindu-i în lumina reflectoarelor, se adresa ironic orchestrei: «Aveţi un public atât de bun, cunoscător de artă, e ultima voastră muzică, o muzică cerească». Apoi a dus întreaga coloană de nebuni la gazare, pe jos, patru dintre favoriţi erau în maşina lui, care rula încet. Fiindcă el era convins de «misiunea patriotică» a exterminării evreilor şi nu trebuiau făcute excepţii."

CAPESIUS: „Klein ştia mai bine ce a făcut Mengele. Erau în mijlocul evenimentelor şi ginecologele Gisela Perl, din Sighet, şi Anna Rosenfeld; le-am cunoscut pe amândouă. Femeile gravide nu mai erau trimise direct la gazare. Mengele avea nevoie de embrioni pentru Berlin-Dahlem, da, institutul profesorului Verschuer era celebru în toată lumea. Şi Perl a făcut multe avorturi până a obţinut embrionul viu. Se spune că Mengele era foarte fericit când vizita secţia, stătea acolo cu borcanul în mână. Era mereu politicos şi atent, oricând gata să glumească, dar era şi el ca toţi cei de acolo: odată, a trântit-o pe Perl la podea şi a izbit-o cu cizmele în spate, astfel încât a fost bolnavă luni de-a rândul; toate acestea numai din cauză că fiersese cartofi pe soba pentru sterilizare.

Îl cunoşteam mai bine pe compatriotul nostru Miklos Nyiszli, care venise pe 30 mai '44, cu un transport din Ardeal, împreună cu soţia sa, Margareta, şi cu fetiţa lor, Zsusza, care plângea. Îl cunoşteam pe doctor, fusesem la el

83

când eram reprezentant Bayer era medic legist, îl descoperise Mengele era bine, normal, avea voie chiar să-şi viziteze soţia şi copila în lagărul pentru femei dar făcea şi autopsii pentru Mengele. *Mulţi* au vrut ulterior să se dea mari şi să Profite de renu-mele celebrului Mengele. Aşa a făcut şi el. Dovlecii şi grozăveala erau mari la Auschwitz. Da, da. Mengele făcea adesea trieri pe rampă şi a fost acolo pe 30 mai, nu pe 29, aşa cum minte Miklos. Strigă: *Medicii să iasă din rând !*

Se anunţă 50, printre care şi Nyiszli; erau Rusaliile, m-am dus atunci la Becker Pepi din Berlin, deci nu puteam să fi fost pe rampă. Mi-a povestit *Doktor* Klein, el se ţinea mereu după Mengele pe rampă.

Iar Nyiszli, medicul ardelean din Oradea, o capacitate, îşi făcuse studiile la institutul de Medicină Legală «împăratul Wilhelm», dar toarnă la minciuni în cartea sa anume că a fost luat imediat cu maşina de Mengele, au plecat împreună, iar Nyiszli avea voie, chipurile, să umble în civil, soţia *şi* fetiţa nu au fost trimise la gazare, iar el a primit o clădire întreagă pentru autopsii la crematorii, dotată şi aranjată impecabil; aşa zice Miklos, în realitate era o baracă sărăcăcioasă. Amintit şi în privinţa călătoriei cu maşina. La început, Nyiszli a fost în Monowitz şi abia la sfârşitul lui iunie a ajuns în spitalul pentru deţinuţi de la Birkenau, apoi în comandoul special de la crematoriul II. îl ştiam bine... l-am întâlnit când am venit acolo... Era legist ajutorul la disecţii al lui Mengele. Însă avea mari traume sufleteşti, chiar dacă era bine hrănit de la bucătăria SS."

83

Adam: *Nu numai călăii şi schingiuitorii, ci şi medicii erau foarte activi la Auschwitz. Nu numai pe rampă. Ei sunt şi rămân principalii criminali. Auschwitz, o excepţie în grădina zoologică umană, da, da, trebuia folosită ca un uriaş laborator pentru experimentele lor pe oameni.*

Doktor *Nyiszli* (povesteşte despre disecţia unor „diformi"): „Dădeam cu clorură de var cadavrele persoanelor anormale, puneam în pachete oasele curate şi le trimiteam la Institutul Antropologic din Berlin-Dahlem. în acest fel, institutul avea acces la material valoros : la schelete, la cranii de copii, la fetuşi avortaţi, la testicule tăiate, la ochi şi la nenumărate probe de sânge şi plasmă. în acest mod, se făceau cercetări pentru progresul unei ştiinţe care, astăzi, se numeşte genetică umană."

Adam: *Cât de nobil, cât de generos.*

Doktor *Nyiszli:* „Eugen Fischer a murit în 1967. Cariera academică a lui Ottmar von Verschuer a început abia după 1945 : în 1951 a devenit profesor de genetică la Munster, apoi decan al Facultăţii de Medicină. Din 1952 a fost preşedintele Societăţii Germane de Antropologie ; în 1954, Verschuer a fost ales în consiliul Societăţii Germane pentru Politică Demografică. Dar Mengele, căruia i-a fost retras titlul de doctor, a emigrat în America de Sud şi a murit acolo probabil în 1978, având un *accident în timp ce făcea baie."*

MUSULMANII, MORŢII VII DE LA AUSCHWITZ

1.

Din jurnalul profesorului Kremer: „6 septembrie 1942. Astăzi am avut o masă de prânz excelentă : supă de roşii, o jumătate de găină cu cartofi şi varză roşie (20 gr. grăsime), desert şi o delicioasă îngheţată de vanilie... 9.9: De faţă la pedepsirea prin bătaie a 8 deţinuţi şi la execuţia lor cu arme de calibru mic. Am primit fulgi de săpun şi 2 bucăţi de săpun... Seara am fost de faţă la o acţiune specială (a patra oară). 3.10: Azi am preparat material proaspăt de ficat uman şi de splină, dar şi de pancreas; am pus în alcool şi păduchi de la cei bolnavi de tifos. 31.10: De 14 zile avem o vreme de toamnă superbă, care îţi permite să faci plajă în grădina casei SS-ului."
Kremer era conferenţiar de anatomie la Universitatea din Munster şi îşi luase doctoratul cu lucrarea „Despre modificarea ţesutului muscular în stări de inaniţie". în august 1942 a ajuns la Auschwitz, pentru a face acolo „cercetări despre foame". în acest scop, îşi căuta aşa-numiţi musulmani, femei şi bărbaţi bolnavi de inaniţie şi extrem de slăbiţi din punct de vedere fizic şi psihic.

84

în 1946, Profesorul Kremer a declarat în detenţia din Polonia: „Dacă mă interesa, cineva din cauza unui proces înaintat de inaniţie, atunci îi spuneam sanitarului să-mi rezerve bolnavul şi să mă anunţe când e programat să fie ucis cu injecţii. Când venea acel moment, bolnavii selectaţi erau aduşi în bloc şi puşi de vii pe masa de disecţie. Mă duceam la masă şi îi întrebam pe bolnavi amănunte care mă interesau pentru cercetările mele: de exemplu, greutatea înainte de arestare, cât au slăbit în lagăr şi alte asemenea lucruri. După ce primeam aceste informaţii, venea sanitarul şi ucidea pacienţii cu o injecţie pe care le-o făcea în zona inimii. Eu nu am făcut niciodată injecţii mortale."
„Ştii", a spus *Roland* cu o voce plină de milă, „mă feream din calea lor, nu puteam să-i văd, ca şi când ar fi venit spre mine toate aceste lucruri reale şi care nu ar trebui să fie adevărate. Aşa cum te fereşti din calea unei stafii, ţi-e teamă de ea. Nu-i aşa? Fiindcă există o lume de dincolo care apare brusc, iar noi am vrea să uităm moartea şi faptul că trupul este trecător. Nu-i aşa? Musulmanul nu mai era stăpânul propriului trup. îi apăreau edeme şi tumori, era plin de mizerii şi putea. Un neom, apărut parcă din coşmaruri, şi totuşi, aici. Da, ceva ce n-ar trebui să existe."
Aşa pălăvrăgea Roland filozofând, iar eu mă gândeam că acum vine şi vreo poezie pe deasupra : el se refugia în imperiul gândurilor ca să rămână „pur" ? Mereu am avut impresia că Roland a considerat Auschwitz-ul un coşmar, un vis din iad, pe care îl visa el, o lume de dincolo plină de stafii, el însuşi fiind una

84

dintre ele. Şi asta se întâmplă în familia noastră. „Avantajul naşterii târzii" şi, astfel, fără vină, fără vină numai din cauză că eram cu opt ani mai tânăr decât cei mai tineri recruţi. Dar ei au aflat: musulmanul a fost acolo singura realitate devenită vizibilă, restul a fost ireal şi incredibil.
Adam îi cunoştea foarte bine pe aceşti tovarăşi de suferinţă, din spital şi din contactele directe:
Adam: *În cazul în care apărea şi diareea cauzată de inaniţie, sfârşitul venea şi mai repede. Gesturile îşi pierdeau coordonarea. Când şedeau, corpul li se clătina încoace şi încolo. Făceau gesturi mecanice, fără scop. Nu mai puteau ridica picioarele atunci când mergeau. Într-o zi, am văzut în curte următoarea scenă: unul dintre aceşti morţi vii venea spre noi clătinându-se, chiar pe direcţia unui Rottenfuhrer care stătea acolo; se mişca foarte încet, apoi s-a oprit. Priveam îngroziţi. Sărmanul se clătina, deja în agonie, înainta fără voinţă, slab ca o stafie, o umbră, trăgea după el saboţii de lemn care făceau zgomot când atingeau piatra; a aterizat direct în braţele SS-istului, care a urlat la el, pentru că amărâtul nu purta bască, monstrul SS i-a tras una cu bastonul în cap. Musulmanul s-a oprit scurt, fără să-şi dea seama ce se petrece, nici măcar atunci când Rottenfuhrerul i-a dat a doua şi a treia lovitură, dar atunci s-a văzut cum corpul reacţionează la spaimă, sărmanul avea dizenterie, din zdrenţele lui mizerabile de deţinut a început să curgă un lichid vâscos, negru, care putea şi picura pe saboţii de lemn, astfel încât SS-istul l-a lovit mânios pe musulman cu cizmele în*

84

burtă, iar după ce bolnavul s-a prăbuşit, a ţopăit pe pieptul lui până ce şi-a dat duhul şi zăcea acolo senin, în sfârşit mântuit. Iar porcul de SS-ist şi-a şters bastonul de iarbă şi a plecat mai departe indiferent.
„Musulmanul" a fost descris astfel la proces : „Deosebit de slab, cu privirea tulbure, o expresie indiferent-tristă, ochii împăienjeniţi, duşi în fundul capului, culoarea pielii gri palid; pielea dobândea un aspect subţire, de hârtie, şi se cojea. Părul era zburlit, mat, se rupea uşor. Capul părea alungit, osul molar şi orbitele ieşeau în evidenţă. Activităţile psihice şi emoţiile parcurgeau un traseu descendent. Deţinutul îşi pierdea memoria şi capacitatea de concentrare. Conştiinţa era focalizată într-un singur punct: hrana. Pe bietul înfometat îl invadau fantezii provocate de inaniţie. Nu mai putea observa decât ceea ce i se oferea direct în faţa ochilor şi nu mai auzea decât dacă se striga la el. Primea lovituri fără să crâcnească, în ultimul stadiu, deţinutul nu mai resimţea nici foame, nici dureri. Musulmanul se prăpădea jalnic. El era simbolul morţii în masă, al unei morţi prin înfometare, el reprezenta uciderea sufletului şi părăsirea, un mort încă din timpul vieţii."
Capesius şi Roland îi descriu pe musulmani ca pe nişte oameni distruşi de viaţa din lagăr, victime ale exterminării treptate. Un deţinut care primea numai hrana din lagăr şi nu avea posibilitatea „să facă rost" de ceva decădea după câteva săptămâni. Foamea cronică provoca o slăbire generalizată a organismului, a spus impasibil Capesius, în Goppingen: „Funcţiile vitale se reduceau la minimum. Pulsul

devenea mai rar, tensiunea şi temperatura scădeau, corpul tremura de frig. Respiraţia se încetinea, vocea nu mai avea putere, fiecare mişcare se făcea cu mult efort."
Adam vorbea încontinuu despre faptul că Auschwitz-ul a fost un fel de iniţiere în istoria omenirii, prin exterminări şi grozăvii.
„Da, un «experiment biopolitic» care a devenit vizibil la musulmani", zicea Roland, iar pe mine mă treceau fiori, mă termina cu cinismul lui când spunea: „Şi ideea lui Goebbels că politica este arta de a transpune în realitate ceea ce apare ca imposibil s-a materializat la Auschwitz, iar în musulman a avut loc catastrofa omenescului, a subiectului, disoluţia locului unde pot trăi cotidianul, prezentul şi contingenţa. De aceea ne agăţăm de cotidian. încercam din răsputeri să-l menţinem chiar şi în preajma coşurilor care fumegau. Sărbătoream Crăciunul, cântam cântece, sărbătoream zile de naştere, serate plăcute... Dar şi deţinuţii încercau să menţină un cotidian normal... "
Da, un cotidian SS-ist frumos şi absolut normal la Auschwitz :
Doktor *Wirths* către soţia sa: „Auschwitz, 22.9.1944. Michl (Mockl) s-a întors de la Berlin, şi-a pus bine restul de mobilă care-i rămăsese şi se bucură că e din nou aici. A spus că nu mai vrea să plece în veci. Deci există şi aşa ceva!
Pentru doamna Fischer, care, în general s-a acomodat bine aici, cel mai rău e că noi trebuie să muncim atât de mult - ca şi cum asta n-ar fi de la sine înţeles. Mi-a reproşat pe şoptite modul cum arată Horst - ce vină am eu ?
85
în seara aceasta am fost invitat la masă dar nu m-am dus, voiam să-ţi scriu toate bucuriile şi necazurile mele. Săptămâna asta avem vizite, încep chiar de mâine. Olga e tot bolnavă, are febră mare. *Doktor* Cäsar vrea să se căsătorească în decembrie... "
Iată şi o zi obişnuită a deţinuţilor, de cu totul alt tip :
„Procurorul Kugler: Da. Domnule martor, vreau să vă întreb următorul lucru. Mi s-a povestit odată că, mai ales în 1944, incinerările în gropi deschise aveau loc astfel încât acolo era mobilizat un comando, care trebuia să toarne grăsimea scursă de la cadavrele în flăcări pe cadavrele cele noi. Este adevărat? Dumneavoastră aţi văzut aşa ceva ?
Martorul Filip Muller: E pe deplin adevărat. Aşa se făcea: eu am fost la gropile de incinerare de la Birkenau, dar şi la crematoriul IV, acolo unde existau două asemenea gropi în partea din spate a curţii. La Birkenau erau trei gropi: una dintre ele a fost nivelată mai târziu.
Aceste gropi aveau cam 40 de metri lungime. Lăţimea era de şase, şapte, până la opt metri. Adâncimea era de 3 metri şi jumătate. în partea de jos a gropilor era un fel de şănţuleţ, în aceste găuri se scurgea grăsimea omenească. Deţinuţii trebuiau să stropească apoi cadavrele cu această grăsime, ca să ardă mai bine. [...]
Procurorul Kugler: Nu mai am întrebări."
Adam: *Ne împotriveam, până la coşmar în loc de viaţă de zi cu zi, de întâmplări zilnice, care termină cu totul subiectul, până la limita maximă, de unde nu mai există putinţă de întoarcere... dar să terminăm cu asta... ştii, e*
85
atât de adevărat, dar atât de deplasat, ar trebui să amuţeşti, orice alt fel de a vorbi sau a filozofa despre aşa ceva este total deplasat... Numai ruşinea ar şti să se descurce cu aşa ceva. Unul dintre cei gazaţi, poetul Fondane, avea dreptate când spunea că nu există Dumnezeu, consolare, nici măcar rugăciune nu mai există în camera de gazare, în starea vegetativă a morţilor vii care erau musulmanii... Dar aceste grozăvii se repetă cu fiecare alt om care îşi supravieţuieşte sieşi!
Jurnalul lui Adam: *Unul dintre noi, Jan, era teribil de slăbit, a trebuit să-l ascundem ieri când au venit cu trierea. Aşa că l-am ascuns de* selecţie *în* rewir[1], *într-un pat. Această* dekowanie, *ascundere, a funcţionat printr-o reţea de relaţii. Am reuşit să ne ascundem camaradul chiar şi de* Kapos, *de cei mai vechi din bloc, chiar şi de Gestapoul din lagăr, căci noi, numerele mici, făceam parte dintre „veterani", aşa am reuşit să-l ascundem şi pe Boris, a fost* ferlegowaniet[2] *la un alt comando şi într-un alt sector al lagărului. Iar în felul ăsta, nu a mai fost găsit. Bineînţeles că peste tot sunt spioni, în fiecare comando există o reţea densă de* Kapo, *care-i denunţă pe toţi.*
Se vede pe sărmanul Jan cum arată un musulman; *ţesuturile sunt ca şi inexistente, arată ca un schelet cu piele, greutatea îi este egală cu cea a oaselor. Pute îngrozitor, fiindcă, la el, totul este impregnat de diaree, putrezeşte de viu, se deplasează clătinându-se, ca melcul,*
85
ţine de jur împrejurul său nişte pături mizerabile, iar pe cap are un sac vechi de ciment. Se mişcă precum evreii care se roagă la Zidul Plângerii, înainte şi înapoi, înainte şi înapoi. Seamănă cu adepţii islamului, cu ochii strălucitori, duşi în fundul capului, cu privirea tăioasă, privind absent în depărtare sau neliniştit, în jurul său, cu pupilele dilatate şi febrile, privirea e disperată, plină de reproşuri şi tulbure, faţa e lungă, seamănă cu o mască, iar contururile evidenţiate ale orbitelor şi osul molar, ca la morţi; pielea, ca pergamentul, se cojeşte şi e plină de tumori, pe picioare sunt edeme uriaşe. Toţi îl dau la o parte ca pe un obiect scârbos, e agresat mai ales de SS-işti şi Kapos, *fiindcă pute infernal şi nu mai reacţionează la nimic, nu-i mai respectă pe şefii SS, de parcă ar fi deja mort, nu-şi mai scoate basca, nu mai ia poziţie de drepţi, nu salută, îi tratează pe SS-işti ca şi cum aceştia nici n-ar exista, nu mai are voinţă, e ca un fel de mort viu, uitat pe pământ, un fost om, căruia până şi moartea îi e indiferentă, căruia nu-i mai e frică de nimeni şi de nimic, s-a retras din lagăr de parcă ar fi reuşit să evadeze. Tot ce înseamnă putere nu mai înseamnă nimic în sectorul* musulmanilor, *au scăpat de ea! Nu-şi mai ştie numele, nici numărul de deţinut. Aproape 80% din totalul deţinuţilor sunt astfel de „evadaţi": musulmani sau musulmane.*

Pe zi ce trece sunt tot mai bolnavi, orice hrană e bună pentru ei, chiar şi ce-i stricat, resturi din gunoiul împuţit, nimic nu-i mai intoxică. Până şi moartea le e indiferentă, nu mai simt nici dureri în lumea lor de dincolo. îşi freacă
86
mâinile de parcă ar fi mulţumiţi şi ar fi realizat ceva, mişcă braţele şi umerii, ca şi când s-ar bucura de ceva anume, dar toate aceste gesturi de circ, acest rânjet de clovn au rolul să-i încălzească. Astăzi am zărit un astfel de grup în apropierea bordelului, aici. la bordel, stau mereu mulţi dintre ei, ca şi cum ar căuta ultima sursă vitală; au un aer fantomatic, aceşti morţi pe jumătate, care par iviţi din neant, legănându-se intermitent, ca la un invizibil Zid al Plângerii; câteodată sunt aproape goi, chiar şi iarna; sunt înveliţi în pături colorate, plini de gunoaie, arată uneori ca o caravană de beduini din deşert, iar impresia oscilează între comic şi demnitate a morţii apropiate de la gazare; au trecut de mult „dincolo", sunt absenţi, e aproape o minune că aceste spirite şi fantome mai pot percepe ceva pământesc.
Azi am văzut şi eu la bordel cum aştepta un astfel de grup de evrei greci „musulmanizaţi", da, aşteptau să fie aruncat peste gard, de la prostituate, cazanul gol cu resturi de supă de lapte. Urma o luptă sălbatică, fiecare voia să-şi ungă degetele cu ce mai era prin cazan, dar unuia dintre ei i-a căzut oala în cap, astfel încât resturile se scurgeau pe el, iar ceilalţi îl lingeau de parcă era dat cu miere, de sus până jos îl lingeau, în ciuda mizeriei de pe el, apoi întreg grupul a mers la adjunctul de Kapo, *Psal-modiind „essen zup"[1], cerşind supă. înfulecau lut şi lemn de molid, iarbă, boarfe. îşi mai tăiau câte un deget, sau pe cel al camaradului, o dată a fost chiar un nas. Şi zgârierea braţelor, ca să*
86
bea sânge. Canibalismul era ceva normal. Şi nu aşteptau până omul era mort, cei aproape morţi, muribunzii, erau tăiaţi, le era băut sângele, mâncaţi la concurenţă cu şobolanii. La cei care încă mai respiră, sângele nu se coagulează atât de repede ca la morţi. Unii mestecau încontinuu zaharină, care se putea obţine mai lesne. Mam glod, mam glod, *murmurau ei. Şi se priveau reciproc ca pe nişte obiecte de mâncat. Unora le era teamă să adoarmă. Mai ales grecii erau în pericol, frigul acesta ucigător îi termina. îi ardea febra. Diareea hemoragică îi mânca de vii. La sfârşit, nu mai defecau decât sânge. Şi apoi corpul nu mai avea decât oase, un nimic muribund. Pentru a economisi gazul, erau aruncaţi de vii în foc. Am văzut cu ochii mei. Nu strigau, nu ziceau nici pâs, ca şi cum toate aceste grozăvii ar însemna mântuirea. Şi când furnalele scoteau numai fum negru, fără flăcări, atunci ştiau toţi că erau incineraţi* musulmanii. *Numai la* cugangi *noi, cu grăsimea lor proaspătă, vâlvătăile se ridicau „sănătoase".*
Nici măcar când piereau, aceşti morţi vii nu erau la fel cu ceilalţi.
Cel mai rău era lângă locul de staţionare din buncărul celor înfometaţi. Acolo a murit şi Pater Kolbe.
Da, mâncarea era din cale-afară de importantă, însemna supravieţuire; de aceea, existau o mulţime de denumiri pentru ea şi pentru tot ce avea legătură cu ea: dimineaţa veneau cu rollwagi *sau* tragi, essenholerzy *cu* ersackafe; *la prânz era aşteptată* lagerzupa, *de cele mai multe ori de sfeclă, o chestie împuţită, cu consistenţă scârboasă* eintopwy prcjony, naszlak *al doilea polonic, cine reuşea sau avea*
86
schwerstarbeiterzulaga. *Când soseau transporturi noi, resturile de mâncare de la cei care muriseră între timp erau amestecate într-o* cugankowka zupa. *Această* lagerzupa *împuţită, de sfeclă, mai era numită şi* plyty gramofonowe *(plăci de gramofon),* avozupa *a celor care livrau oase şi făină de peşte, sau, cea mai bună,* melzupa, *celebră era şi* brotzupa, *intrau acolo toate alimentele, mai ales pâinea mucegăită a celor gazaţi. Seara, la cină, pastă de sfeclă sau o bucăţică minusculă de margarină sau brânză împuţită frământată:* bauernfusz *şi* kwargla. , Wurszt, blutwurszt *din legume. Rar apărea şi delicatesa cartofi,* pelki.
Chinurile nu se mai sfârşeau. Numai musulmanii nu mai simt nimic. Şi ei sunt bătuţi zilnic, o execuţie în faţa tuturor, unde e exterminată şi ruşinea, femeile şi bărbaţii îşi dezgolesc fundul, făcut franjuri, în timp ce se aude îngrozitoarea numărătoare, întreruptă de ţipete şi urlete de durere. Şi loviturile acelui pejtsch Dupa nie szlanka, *asta însemnând că fundul nu este de sticlă, cât cinism la cele 25 de lovituri la* arsch, sztrafa pe bok[1].
26 iunie 1944. „Atelierele uzinelor germane de înarmare au livrat administraţiei crematoriilor din lagărul de concentrare de la Auschwitz cele patru site comandate pe 7 iunie, pentru cernerea cenuşii umane. Sitele trebuiau folosite pentru cernerea oaselor scoase din gropile de incinerare şi pisate în mojare speciale. Preţul acestor patru site era de 232 de mărci."
L-am întrebat pe Adam dacă la „comandoul special" de la camera de gazare şi-a întâlnit cunoştinţe sau chiar rude.
86
Da, a spus el, *cel mai şocant e atunci când, pe nepregătite, vezi trupurile desfigurate ale prietenilor. Slavă Domnului că am aflat de la un cunoscut de moartea soţiei mele. Dar ia citeşte aici, am notat un astfel de moment în crematoriu :*
într-o zi au fost aduse la crematoriu două cunoştinţe, care erau „musulmani"; erau sortiţi morţii, ştiau asta. Eu: cum tocmai voi ? Iar ei, liniştiţi, aproape de mântuire: Asta e soarta noastră, nu poţi să scapi.
Mâncam, fumam împreună, până sosea clipa. Un neamţ a spus: bun, acum trebuie să-i căsăpim. Iar eu le-am spus: veniţi, dragilor, trebuie să vă dau o veste proastă. Şi i-am dus în camera de gazare, acolo pe unde intră gazul. Aşezaţi-vă aici, ca să nu suferiţi nici măcar o secundă. Asta e cel mai bun loc pentru a muri!
Dar nu a fost de ajuns: printre victimele gazate astăzi au fost şi zece cunoştinţe de ale noastre, precum şi membri ai familiei. Cadavrele albe stăteau înşirate în faţa noastră. După ce am terminat de incinerat cele 390 de trupuri necunoscute, i-am incinerat şi pe cei zece prieteni şi cunoscuţi, pe fiecare separat, am luat cenuşa fiecăruia în parte şi le-am pus-o în câte o cutie de conserve, pe care am scris numele, data naşterii şi a morţii. Apoi i-am îngropat şi chiar am spus kaddish-ul, *rugăciunea pentru morţi; astfel, fiecare şi-a avut propria moarte.*
Dar nouă cine ne va spune kaddish-ul *? ne întrebam noi. Când au venit ruşii şi au eliberat lagărul, am auzit că ar fi găsit cutiile de conserve. Asta a fost un final fericit.*

Dar când mă gândesc la începuturi: în prima zi a „muncii" mele la comandoul special, a venit, după-amiaza, un transport din Ardeal. întregul transport a fost incinerat, fără nici un fel de excepţii. La mijlocul lui iulie 1944 a venit, pe la trei noaptea, un transport cu peste 1500 de evrei din Ardeal - bărbaţi, femei şi copii. Erau cei pe care Eichmann îi trimisese la exterminare, în ciuda interdicţiei date de Horthy pe 2 iulie! îi aşteptam la vestiare. Mai întâi, au venit femeile, fetele şi copiii. Era acolo o unguroaică frumoasă cu doi copii şi ne-a zis: cum să mă dezbrac în faţa voastră, ce ruşine! I-am spus că suntem obişnuiţi cu aşa ceva şi, până să mai putem zice altceva, a apărut şeful lagărului, care s-a adresat femeii: pune-ţi hainele tale şi pe ale copiilor aici şi ţine minte numărul de pe cuier, ca să ţi le poţi regăsi.
S-a dus cu copiii ei direct la gazare. în august 1944, au mai fost aduşi, din lagărele vecine, încă 250 de „musulmani" din Polonia. Nici nu se mai puteau mişca. Hauptscharfuhrer Moli, comandantul crematoriului, a sosit imediat, şi a spus :pe ăştia nu-i trimiteţi la gazare. La început, i-a lovit pe câţiva dintre ei cu răngi de fier, pe care le foloseam ca să rupem oasele rămase. Apoi a coborât şi a cerut de la un soldat o armă şi gloanţe. A început să tragă. După ce a împuşcat patru sau cinci, unul dintre „musulmani" a strigat: Domnule comandant!, iar Moli, care chiar era un sadic diabolic, a răspuns: Da.
Am şi eu o rugăminte.
Ce vrei ?
în timp ce-i împuşcaţi pe prietenii mei, aş dori să cânt valsul Dunărea albastră.
87
Chiar te rog, cu atât mai bine. E mai bine să împuşti acompaniat de muzică, a spus Moli. El cânta „lalalala", iar Moli i-a împuşcat pe toţi, până ce a venit şi rândul cântăreţului. Ultimul glonţ l-a nimerit pe el. S-a încheiat.
îmi mai amintesc că au fost aduşi patruzeci de copii, de 13 şi 14 ani, care puteau munci. Am văzut un băiat care nici după al cincilea glonţ nu murise. Astfel au fost ucişi toţi cei patruzeci.
După două săptămâni, au venit 20 de partizani, printre care erau şi patru femei, care arătau foarte bine. Ştiau că vor muri. Noi ne aşteptam să se apere şi să-i atace pe toţi cei din jurul lor - doar erau partizani - dar nu s-a întâmplat nimic de genul ăsta. Erau ascultători ca nişte mieluşei. Le-am ordonat să se dezbrace, numai una s-a codit. Kaminski, cel care era şi Kapo, *a plesnit-o şi i-a rugat pe oameni să se grăbească. Au tăcut toţi şi au mers la gazare ca nişte mieluşei.*
îmi amintesc de un caz, când au fost aduse 140-150 de fete. Stăteau în cerc şi au început să se joace şi să râdă. S-or fi gândit că au venit la Birkenau să se distreze. Noi ne cam miram -ce se petrecea acolo ? Deja trecuse o jumătate de ceas, apoi două ceasuri, iar ele încă nu fuseseră incinerate ? Apoi a venit ordinul să fie imediat duse înapoi. A venit un camion şi le-a dus lângă „saună", într-o cameră oarecare. Când au ieşit iarăşi nevătămate din crematoriu, le-am spus: să faceţi bine să aprindeţi o lumânare că aţi ieşit vii de aici.
Când se aflau în acea cameră, au fost puse să scrie cărţi poştale: Am ajuns în lagăr. Nemţii ne-au primit amical. Am primit mâncare
87
bună şi suntem sănătoase. După două zile au fost aduse iarăşi în crematoriu şi au făcut dezastru acolo. Acum ştiau că vor muri. Le-au făcut praf.
Odată, au adus o fată din Ungaria, cu un copil de numai două zile, un nou-născut în adevăratul sens al cuvântului. Ea ştia că va muri. În acea noapte nu aveam nimic de făcut. Şedeam în cerc, i-am dat şi ei un scaun, mâncare şi ţigări. A intrat în vorbă cu noi şi ne-a spus că e cântăreaţă. Ne-a povestit un sfert sau o jumătate de oră. Stăteam în faţa cuptoarelor. Lângă noi stătea un SS-ist olandez, destul de amabil, un tip de treabă. Asculta şi el. Când s-a încheiat povestea, s-a ridicat în picioare şi a spus: bine, am putea sta aici o veşnicie, dar acum e rândul morţii. Am întrebat-o ce-ar vrea: să ucidem întâi copilul sau pe ea ? Ea a spus: mai întâi pe mine. Nu vreau să-mi văd copilul mort. Atunci olandezul s-a ridicat, a luat arma, a împuşcat-o şi a aruncat-o în cuptor. Apoi a luat bebeluşul, bum-bum, asta a fost tot. Noi am fost singurii care au văzut tragedia evreilor cu propriii ochi. Bărbatul acela, olandezul, era în lagăr de un an şi jumătate şi văzuse totul, dar nu înregistrase tragedia oamenilor, a poporului evreu. Noi am văzut şi am trăit asta. La început, munca era teribil de grea, dar, treptat, ne-am obişnuit şi cu aşa ceva. Omul, ca şi câinele, se obişnuieşte cu orice!
Calendar, 11 iulie 1944
„împuternicitul Reichului, ministrul plenipotenţiar Veesenmayer, a comunicat Externelor, într-o telegramă, că transportul şi concentrarea evreilor din zona V (periferiile Budapestei din
87
partea de vest a Dunării) s-a încheiat pe 9 iulie conform planului; numărul celor deportaţi: 55741. Numărul total al evreilor transportaţi din zonele I până la V din Ungaria a ajuns la 437402."
[Despre povestea lagărului: primul proces Auschwitz, pag. 780]
Adam: *Deja din jurul datei de 2 iulie 1944 nu au mai venit transporturi din Ungaria. Noi, cei din „grupul de luptă", aflaserăm deja din iulie, prin intermediul unui aparat de radio pe care îl ascunseserăm în crematoriu, precum şi prin intermediul partizanilor, că opinia publică mondială protestase. „Sionistii" din Budapesta se ocupaseră de acest lucru. Chiar şi Vaticanul protestase violent. Ţările neutre, ca Suedia, dar mai ales Elveţia, chiar şi ţările fasciste Spania şi Portugalia dădeau acte evreilor. Iar circa 35000 trăiau în Budapesta, în case foarte protejate. Un atac aerian puternic pe 2 iulie a făcut ceea ce mai era de făcut. Churchill îl ameninţase pe Horthy că soarta Ungariei nu va fi aceeaşi cu a altor ţări civilizate dacă nu încetează imediat deportările. Horthy s-a conformat şi a dispus încetarea deportărilor. Dar Eichmann a trecut peste interdicţie şi, pe 6 iulie, a mai deportat la Auschwitz 1500 de evrei unguri.*
Marea ofensivă a Armatei Roşii era deja în desfăşurare. Puţini ştiu că această bătălie de la graniţele României a fost mai devastatoare decât cea de la Stalingrad.
87
2.
în 1943, Roland a venit pentru ultima oară în concediu de la Auschwitz, să-şi viziteze mama din Ardeal, să mănânce găluşte cu prune şi ciorbă de fasole, mirosea a „bărbat" şi a ţigări tari, „un bărbat frumos", spunea

mania mea despre verişorul ei favorit, iar el cânta la noi în sufragerie, unde era pianul, cânta cu degetele lui boante. Cânta şi din gură. Mai aud şi astăzi vocea lui blândă, dar agitată... *La umbra lui visat-am atâtea vise duuulci.,.*[1] Iar de pe 23 august '44 nu a mai existat nici un Ardeal german. Gata. S-a încheiat. Roland Albert îşi avea şi el partea lui de vină. Roland ar fi respins vehement o astfel de afirmaţie, „Dimpotrivă", ar fi spus „mi-am apărat ţara de bolşevici chiar şi în lagăr, punându-mi viaţa în joc".
Din august 1944... în acea vară, el era mai tot timpul pe rampă, când compatrioţii noştri evrei erau mânaţi la gazare cu sutele de mii de către SS-iştii „noştri": Roland, *Doktor* Fritz Klein, Capesius, Draser au fost şi ei acolo... aveam zece ani pe atunci. Soarele răsărea şi strălucea printre ramurile nucului. Aroma dimineţii. Totul firesc de aproape, ca gustul unui măr, ca vântul, ploaia, zăpada, soarele: ca pământul încălzit, ca pământul umed. August. Un leagăn agăţat în măr, în spate, o fereastră de dormitor deschisă. Merele cădeau cu zgomote înfundate printre ramuri şi frunze, în depărtare, se auzea sunetul unui clopot.
88
Lăptarul, înalt, era lângă noi, cu cana lui de tinichea, care făcea zgomot. Zice: *Ştiţi, doamnă -vin ruşii.*[1] *Kuurt,* a strigat mama îngrozită, *vin ruşii.* Tata a venit în fugă, nu avea pe el bluza de pijama, era dezbrăcat de la brâu în sus, carnea îi era roz şi albă. Lăptarul a spus: *Am auzit la radio!* Sub barba neagră se mişcă buze roşii, mici monştri; la radio, noaptea, regele... discursul său : *Către poporul meu.*
Adulţii vorbesc între ei pe şoptite întreaga zi. Erau albi la faţă şi s-au dus în dormitorul bunicilor, ca să stea de vorbă. Radio. Rege. Lăptar. Ruşi. *întoarcerea armelor.* Nu le venea să creadă. Oare o fi posibil ? Auzeam în cap un zumzet, ca o suspendare a timpului... Ca şi cum deodată ar exista o veşnicie grăbită. Toate planurile s-au dus de râpă. Totul s-a dus de râpă, chiar dacă totul a rămas la fel ca înainte.
în septembrie au trecut primele maşini ruseşti, cu zgomot infernal, clătinându-se. Nu mai erau aceleaşi poduri: nici râul nu mai era acelaşi râu. Dar farmacistul nostru, Sturmbahnfuhrerul şi farmacistul de la Auschwitz, *Doktor* Viktor Capesius, a încercat, cu bărbăţie şi curaj, să răzbată până la noi cu o companie de voluntari - aşa vorbea lumea pe la colţuri. El — în calitate de „eliberator". Da. Minunat, jos pălăria. Numai că nu i-a ieşit pasienţa, hoardele asiatice îi stăteau în cale, o mulţime imensă de oameni. Totul părea fără sens, străin şi ciudat, înconjurat de linişte; era de parcă s-ar fi rupt firul timpului: inima bătea să sară din piept - apoi, nimic. Nimic. Ceva fără nume străluceşte prin noi, ca şi când
88
ochii noştri ar fi ferestre secrete... Şi, în aceste zile, multe înmormâmtări... mai ales în Corneşti... femei care boceau, Baticuri negre... lumânări... tămâie... cânta un popă în odăjdii cu fir de argint, dar faţa mortului era întoarsă. *Doamne miluieşte, milu-e-eşte, la căsuţa ta cea nouă, nu te ninge, nu te plouă.*[1] Cât de străini sunt pentru mine:, a spus mama. Şi limbile erau diferite, săseasca şi germana noastră şi limba lor blândă, aproape mistică, acum bocetele! Şi totuşi, acea moarte care trebuia să vină pentru toţi ne pregătise aceeaşi soartă, însă murise până şi moartea normală. La cimitirul evreiesc au îngropat un săpun verzui pe care scria RJF'[2].
SEPTEMBRIE 1944. ULTIMA CĂLĂTORIE SPRE CASĂ A LUI DOKTOR CAPESIUS
internaţionala şi imnul rusesc răsunau în piaţa noastră", a spus mama: „închipuie-ţi-*Internaţionala* ! Iar pe Villa Franca era steagul rusesc. La gară, în şiruri lungi, erau răniţi cu feţe de mongoloizi."
Unchiul Daniel a spus că a fost lipsă de ospitalitate când i-au zburat pe băieţii noştri din Rusia, apoi au venit în ţara noastră neinvitaţi, cu toate că ruşii sunt un popor ospitalier!
Mai înainte, farmacistul nostru încercase, împreună cu doamna doctor Bohm, care lucra
88
în lagărul *lui,* la cartierul general, să-şi aducă familia. Tentativa a fost condusă de către doamna Zielinski, nevasta celui mai bun brutar din localitate.
Roland: „Pe 21 septembrie, Capesius a încercat să-şi scoată măcar familia de acolo. (Ce mai era pe acolo ! Foarte interesant! Chiar şi conducătorul grupului etnic fugise eroic în spatele liniilor ruseşti, pentru a pune pe picioare o mişcare de partizani...) Pe 22 septembrie 1944, Capesius a venit iarăşi la noi în lagăr; fusese *jos,* acasă, pentru a vedea ce se întâmplase după 23 august, după ce românii ne trădaseră şi trecuseră de partea ruşilor. Ruşii luaseră Transilvania în această frumoasă toamnă ardeleană, mărşăluiseră şi prin Sighişoara. Am revenit cu picioarele pe pământ, nu-i aşa? Şi doamna Friederike, vieneza delicată, soţia lui Capesius al nostru, încă mai era cu cele trei fiice acasă, la Sighişoara, interesant, stătea zilnic în farmacia La coroană din piaţă şi vindea medicamente. Dar frontul o despărţea de soţul ei, care îşi făcea datoria *sus*; de pe vremea Dictatului de la Viena, graniţa dintre Ungaria şi România era la 18 kilometri de Sighişoara şi România era ţară inamică, ţara ruşilor. Vik trebuia să se întoarcă la Auschwitz, fiindcă se ordonase să fie gazate multe dintre comandourile externe, după o răscoală a comandoului special; iar el administra Ciclon B şi trebuia să-şi facă datoria."
Zeci de ani mai târziu, atunci când l-am vizitat în Goppingen, am avut impresia că *Doktor* Capesius crede cu adevărat că a luptat chiar şi la Auschwitz împotriva acestui „potop", că a făcut ceva pentru a-i opri (exterminarea
88
suboamenilor?)! Dar toate acestea se petrecuseră în cel mai mare secret şi aşa trebuia să se şi întâmple... „era clar!" Nu-i aşa?

CAPESIUS: „Din primele zile este aşa: «Vorbeşte», îţi spune cunoscutul tău cel mai apropiat, dar, dacă este Sturmbahnfuhrer sau Obersturmbahnfuhrer, atunci îţi spune că nu ai voie să vorbeşti despre aceste lucruri...! Să fugi ? Nu! Fără dezertări! Ai fi fost prins şi spânzurat de primul stâlp."
„Şi mie mi-ar fi trecut prin cap să mă sinucid, nu ştiu."
CAPESIUS: „Ca individ, nu te puteai revolta... şi nu ne-am fi putut salva patria decât dacă ruşii nu ar fi venit... dar am fi putut împiedica acest lucru, dacă nu ar fi existat trădarea... "
„Să vină ruşii ?"
CAPESIUS': „Da, sigur... ştiam ce ne aşteaptă dacă vine Stalin. împotriva acestui lucru trebuia să luptăm. Trebuiau să ţi se vâre atâtea pe gât."
Din însemnările farmacistului, se poate reconstrui cu dificultate această ultimă călătorie în Transilvania. Sunt însemnări târzii, din perioada detenţiei preventive şi din timpul procesului şi ele abia de conţin date despre călătorie, ci, mai degrabă, reguli de comportament pentru familie şi avocat: „Vă rog să respectaţi calendarul '44, când, pe 25 august, merg pe ruta Viena - Târgu Mureş -Viena".
Datele, întregul calendar, realitatea trebuiau „rescrise" pentru proces. Bineînţeles că *Doktor* Capesius nu s-a dus la Sighişoara, care deja „era sub stăpânirea ruşilor". în însemnările
89
sale se spune : „Pe 21 septembrie am ajuns cu Lotte din nou la Auschwitz, la prânz, în jurul orelor 15-16".
Realitatea „eroică", conform căreia Capesius ar fi încercat să-şi „scoată" familia din Ardeal, arată cu totul altfel!
Capesius scrie despre Ştefan LUI şi despre doamna Lotte (Ştefan, ofiţer la divizia SS „Florian Geyer", şvab din Banat, soţia lui, Lotte, din Berlin, soră medicală) :
„Din raportul asupra călătoriei mele la Marosvâsârhely (Târgu Mureş), pentru a-mi găsi familia, rezultă că i-am cunoscut acolo pe amândoi, la divizia «Florian Geyer» şi că, împreună cu Ştefan, am încercat să ajungem la Sighişoara, respectiv să primesc veşti de la soţia mea şi să intru în legătură cu ea.
După ce toate încercările au dat greş şi ruşii au intrat cu tancurile în Transilvania, Me 109[1] ale românilor au mitraliat, în zona gării Marosvâsârhely, căruţe trase de bivoli, pline cu refugiaţi, în câteva minute au fost mitraliate cam 50 de căruţe, iar bivolii care alergau înnebuniţi puneau în pericol viaţa supravieţuitorilor.
La rugăminţile domnului Lill, a trebuit să o iau la Viena pe doamna Lill, care era soră medicală la unitatea soţului său, întrucât se prevedea o retragere dură, cu o rezistenţă puternică ; trebuia să-i fac rost de o primă locuinţă la *Doktor* Melitta Bauer, cumnata mea. Astfel că am plecat amândoi la Budapesta, făcând cam două zile pe drum, am înnoptat acolo pe data de 17, în două hoteluri diferite. Eu, în calitate de ofiţer, am primit un ordin de cazare
89
la Hotelul Majestic de la gară, iar doamna Lill, la hotelul pentru trupe şi surori medicale.
Pe 18 ne-am continuat drumul spre Viena, unde a trebuit să mă anunţ şi să predau arma mea finlandeză, pe care fusesem nevoit să o iau, întrucât traversam o zonă periculoasă. Pe 21 am plecat spre Auschwitz, iar după-amiaza, la ora 4, eram din nou în farmacie. Acolo mă aşteptau farmaciştii şi Eva, care erau destul de disperaţi şi spuneau că se doreşte lichidarea comandourilor de la administraţii, fiindcă ştiau prea multe şi, astfel, s-ar fi asigurat că nu se va afla nimic.
Chiar în aceeaşi seară am făcut cinste în baracă cu ţuica mea bună de caise, ungurească, şi i-am rugat pe *Doktor* Fischer, *Doktor* Klein şi *Doktor* Mengele, care erau în relaţii mai bune cu *Doktor* Wirths, să întreprindă ceva împotriva intenţiei de a ne ucide colaboratorii; şi chiar s-a făcut ceva în acest sens.
Strauch m-a apreciat întotdeauna enorm pentru ceea ce am făcut atunci.
Treaba s-a mai liniştit, bagajele veneau arareori, căci nu mai soseau masele de oameni din Ungaria, gazarea aproape se încheiase; numai din «Canada» mai veneau bagaje rămase.
Atunci când am fost arestat în Ludwigsburg, doamna Lill m-a vizitat de mai multe ori şi mi-a adus mâncare şi mi-a citit atunci şi scrisorile farmacistului Strauch, cel care îmi trimitea scrisori de mulţumire de la Ebenisee din Austria, unde lucra la CIC, mai apoi îşi luase o slujbă într-o farmacie."
Capesius scrie despre el la persoana a treia, ca şi cum, încet-încet, s-ar dizolva, este *Doktor* C", ofiţerul SS, nu mai este el însuşi:
89
Doktor C. a plecat de la Auschwitz pe 25 august. Mai întâi s-a dus la Berlin, să ceară permisie de concediu. Trebuia să facă rost de o permisie de călătorie până la graniţa româno-maghiară; trebuia să facă rost de ea la unul din posturile de conducere SS ale frontului sud-est, prin protecţia doamnei *Doktor* Mary Euler, care cunoştea un Oberfuhrer.
Lotte ar trebui să facă din toate acestea un raport bun, era obişnuită mai demult să scrie rapoarte."
Alte reguli de comportament: „Vă rog să luaţi aminte : am fost în ţară nu 8 zile, ci patru săptămâni. Oricum, pe 22 septembrie eram din nou la Auschwitz".
SIGHIŞOARA
Era acolo şi căpitanul tatei, românii mergeau peste nemţi, spre vest, chiar şi el, micul căpitan şi compania lui. A vrut să facă ceva bun pentru tata şi i-a spus: *Te îmbraci în uniformă românească şi vii cu noi.*[1] Ar fi mai bine să lupte

acum contra nemţilor. E mai bine pentru viitor. Ajungi de partea cealaltă a frontului. Dar tata a tresărit, ca şi cum ar fi fost vorba despre ceva interzis. Nu, nu, a spus el. Mulţumesc. Rămân cu familia mea, are nevoie de mine. Ceva îngrozitor, ca sfârşitul lumii.
Frica stăpânea peste tot. Niciodată ruşine, niciodată vină. Nici chiar atunci când se ştia de mult ce se întâmplase. Armura interioară
90
a apărării şi a dezvinovăţirii era de fier. Să-i asculţi cumva pe duşmani? Să-i crezi? Conştiinţa - o chestie inventată de către duşmani?! Şi se continua lupta cu aceşti duşmani. Toţi cei care luptau cu armata, cu SS-ul, au rămas în continuare pe front. Pentru Fuhrer şi pentru Reich. Chiar dacă, la noi, în Sighişoara, era o linişte ciudată. Sub ruşi.
90
VIII
REVOLTA COMANDOULUI
SPECIAL Calendarul evenimentelor din octombrie 1944 până în ianuarie 1945
Cronica zilei de 7 octombrie 1944: „în această sâmbătă, organizaţia de rezistenţă din lagărul de concentrare de la Auschwitz l-a informat pe şeful grupului de luptă din comandoul special că serviciul lor de informaţii a primit ştirea conform căreia conducerea lagărului de concentrare de la Auschwitz intenţionează să-i extermine cât de curând pe membrii încă în viaţă ai comandoului special. Cam tot în această perioadă s-a răspândit vestea că se apropie cu paşi repezi reducerea cu 300 de deţinuţi a comandourilor crematoriilor IV şi V, iar numele s-ar fi ştiut deja. Deţinuţii selectaţi pentru transport au spus că n-or să se lase măcelăriţi şi vor riposta. La ora 13.25, grupul aflat în pericol iminent s-a aruncat cu ciocane, topoare şi pietre asupra paznicilor SS care veniseră să-i ridice. După ce crematoriul IV a fost incendiat, o parte a comandoului 59-B a reuşit să ajungă în pădurea din apropiere. în acelaşi timp, în crematoriul II, deţinuţii din comandoul 57-B au
90
început revolta. Deţinuţii comandourilor 58-B şi 60-B de la crematoriile III şi V au stat liniştiţi, deoarece o parte dintre ei nu aflase de revoltă. în luptă au căzut 250 de prizonieri ai comandourilor speciale, printre ei aflându-se şi organizatorii revoltei, Salmen Gradowski din Suwalki, Josef Warszawski (de fapt, Josef Dorebus) din Varşovia, deportat la Auschwitz din lagărul Drancy, Jozef Deresinski din Luna de lângă Grodno, Ajzyk Kalniak din Ioma, Lejb Langfus din Varşovia, deportat la Auschwitz de la Makow Mazowiecki, şi Lejb Panusz (Herszko) din Lomza.
Seara, toţi deţinuţii ucişi au fost duşi pe terenul de la crematoriul IV, deţinuţii rămaşi de la comandourile speciale au fost mânaţi în curte, unde au fost executaţi încă 200 de răsculaţi. A fost o baie de sânge. Apoi locţiitorul comandantului lagărului a ţinut o alocuţiune şi a anunţat că, dacă se mai ajunge vreodată la aşa ceva, vor fi împuşcaţi toţi deţinuţii din lagăr. în cele din urmă, la crematoriile II, III şi V s-a reluat lucrul normal.
în timpul revoltei comandourilor speciale, deţinuţii au ucis trei SS-işti: Unterscharfuhrerul Rudolf Erler, Unterscharfuhrerul Willi Freese şi Unterscharfuhrerul Josef Purke."
10 octombrie 1944. „Cele trei evreice de la fabricile Union, Ala Gertner, Estera Wajchblum şi Regina Szafirsztajn, au fost arestate în lagărul pentru femei Auschwitz I. Au fost inculpate că au sustras explozibil din magazia fabricii Union şi l-au dat deţinuţilor, care au construit grenade de mână primitive, pe care le puteau folosi probabil în timpul revoltei."
90
Adam: Au *fost arestaţi şi duşi în buncărele de la blocul 11 paisprezece deţinuţi din comandourile speciale, printre care Jankiel Handelsman (unul dintre organizatorii revoltei), evreul polonez Wrobel, care preluase explozibilul de la cele trei femei, precum şi cinci prizonieri de război ruşi, trimişi la comandourile speciale în aprilie 1944. După arestarea şi închiderea în blocul 11 a acestor paisprezece deţinuţi, comandoul special mai avea 198 de deţinuţi, care au fost împărţiţi în trei comandouri de câte 66 de oameni fiecare şi trimişi la crematoriile II, III şi V. Comandourile continuau să lucreze în două schimburi, unul, ziua, altul, noaptea. Fiecare schimb avea 33 de deţinuţi. Crematoriul IV, care fusese distrus în timpul revoltei, nu a mai fost menţionat atunci când erau distribuiţi la muncă deţinuţii din lagărul de concentrare Auschwitz II.*
în lagărul de femei Auschwitz II au fost arestate alte două evreice şi inculpate că au menţinut contacte cu comandoul special şi că au introdus explozibil în lagăr. Una dintre cele arestate, evreica poloneză Roza Robota, lucra în lagărul de efecte B III, din apropierea crematoriului IV. Roza Robota primise de la Ala Gertner explozibilul sustras prin intermediul femeilor de legătură şi îl dăduse deţinutului Wrobel de la comandoul special.
Fetele au fost arestate abia după ce le-a turnat spionul Koch. De data asta, SS-ul avea dovezi. Ala Gertner, tânăra belgiancă, şi celelalte două fete au fost duse în buncăr şi torturate îngrozitor, fiindcă secţia politică voia să afle amănunte despre mişcarea ilegală şi despre revolta comandoului special. Eram
90
conştienţi de faptul că situaţia era extrem de periculoasă. După două zile, pe când mărşă-luiam, am aflat că şi Roza Robota a fost dusă în buncăr. Ne era clar că fetele nu rezistaseră la torturi.
Ne aşteptam ca în următoarele ore sau zile SS-ul să ne dea şi nouă de urmă.
Au fost zile grele. Roza ne ştia şi numele, şi ceea ce făceam. Avea 23 de ani, era membră a Haschomer Hazair[1]. Noi aveam deplină încredere în ea. Dar mai ştiam şi cum poate să tortureze SS-ul. Nici unul dintre noi nu ar fi fost capabil să spună dacă el ar fi rezistat la astfel de chinuri. Atunci cine să-l acuze pe cel care devine slab sub ploaia de lovituri, atunci când

este ars cu ţigara, când i se rup degetele şi i se smulge părul ? Oare un om din carne şi sânge poate suporta astfel de chinuri, zi şi noapte, când e singur în lagăr şi se află la cheremul călăilor lui ?
Zile în şir am aşteptat să fim arestaţi. Fiecare SS-ist care se ivea în timp ce munceam apărea în ochii noştri ca fiind cel venit să ne ridice. E un sentiment groaznic, să fii conştient de un asemenea pericol şi să nu poţi face nimic împotriva lui. Ne pregăteam apărarea în faţa secţiei politice. în singurătatea inimilor noastre, ne gândeam la sinucidere.
Nu, nu ne temeam atât de mult de moarte, în decursul anilor ne obişnuiserăm cu faptul că trebuie să murim. Moartea ne apărea drept o veche cunoştinţă. De torturi ne era frică şi mai ales de faptul că noi, deţinuţi evrei, am putea să nenorocim mişcarea de rezistenţă de la Auschwitz.
91
Aşa au trecut câteva zile. în fiecare dimineaţă, Roza era adusă din buncăr la secţia politică, iar seara era dusă înapoi. Hainele îi erau rupte, sângera, chipul îi era de nerecunoscut. Noi stăteam pe strada lagărului şi făceam eforturi să-i atragem privirile. Voiam să-i arătăm îngrijorarea şi susţinerea noastră. Dar ea nu mai recunoştea pe nimeni. Se târa între doi paznici care o ţineau. Puterile i se topeau văzând cu ochii.
în aceste zile s-a întâmplat ceva care sună neverosimil. Jakob, acel Kapo *al buncărului, ni s-a adresat şi a declarat că este pregătit să-i permită lui Noe să intre noaptea pe ascuns în buncăr, pentru a-i facilita o convorbire cu Roza. La început am ezitat, fiindcă ne era teamă să nu fie vorba despre o capcană a SS-ului. Dar, în cele din urmă, şansa de a vorbi cu Roza era atât de importantă, încât am trecut peste toate pericolele. Noe s-a dus la acea întâlnire nocturnă.*
Jakob îl îmbătase pe paznicul buncărului şi l-a dus pe Noe în casa morţilor. A deschis uşa grea de fier. Noe a intrat în celulă şi a găsit-o pe Roza zăcând pe podeaua rece de ciment. La început nu l-a recunoscut. Aceşti doi prieteni din tinereţe au fost împreună o oră întreagă, fără ca Roza să-şi revină. încet-încet, s-a mai întremat şi i-a putut relata lui Noe evenimentele din ultimele zile. A spus că nu a dezvăluit nici un nume şi a dat toată vina pe cineva despre care ştia că e deja mort. Ne-a asigurat că nu avem de ce să ne temem. Ştia că trebuie să moară. Va rezista până la sfârşit.
Noe ne-a adus un bileţel de la Roza - un ultim cuvânt de despărţire. Ne scria cât de greu este să te desparţi de viaţă; dar să nu ne temem, nu va trăda pe nimeni. Avea şi ea o
91
rugăminte: în cazul în care vreunul dintre noi va ajunge liber într-o zi, acela să se răzbune. Bileţelul era semnat cu salutul Haschomer Hazair: Chasak we'emaz *(Fiţi puternici şi curajoşi)*[1].
14 octombrie 1944. Comandoul special a început să dărâme zidurile crematoriului IV, distruse în timpul revoltei.
Adam: *La mijlocul lui octombrie s-au întâmplat din nou lucruri îngrozitoare, când naziştii l-au dat jos pe Horthy, „bătrânul idiot", cum îl numea Eichmann, iar în locul lui a fost pus Ferenc Szâlasi, un antisemit. Instalaţiile de exterminare de la Auschwitz fuseseră scoase din funcţiune. Dar Reichul, din care se scursese mai tot sângele, avea nevoie de forţă de muncă; astfel că Veesenmayer, împuternicitul Reichului, a bătut palma cu Szâlasi pentru 50000 de evrei care „să fie puşi la dispoziţie". Trenurile nu mai mergeau, astfel încât s-a ajuns la nebuneştile marşuri ale morţii din noiembrie. Nu au mai fost de ajutor nici limita de vârstă, nici paşapoartele de protecţie. Mai rău mi se pare faptul că Ungaria însăşi s-a blamat, organizând încă multe pogromuri, zeci de mii fiind ucişi şi în provincie, până ce ţara a fost eliberată de Armata Roşie, pe 13 februarie '45. Dar măcar principalii vinovaţi au fost executaţi: Lâszlo Endre, secretar de stat pentru problemele evreieşti, Lâszlo Baky, secretar de stat în Ministerul de Interne, şi ofiţerul de poliţie Obersturmfuhrer Ferenczy, direct responsabil pentru deportări.*
91
Ei erau ajutoarele ajutoarelor lui Eichmann, cel care din întreaga organizaţie evreiască ce deportase peste jumătate de milion de evrei se putea baza doar pe aceşti trei răufăcători şi p$_e$Jandarmeria maghiară!
27 octombrie 1944. Un grup de deţinuţi evadaţi din lagărul de concentrare Auschwitz I au fost trădaţi de către şoferul Johann Roth din Sibiu, Transilvania, care era Rottenfuhrer; printre cei evadaţi se găseau membri ai grupului de luptă de la Auschwitz şi ai consiliului militar: Ernst Burger din Austria şi polonezii Bernard Swierczyna, Czeslaw Duzei, Zbigniew Raynoch şi Piotr Piaty, precum şi Frank, omul de legătură al organizaţiei, care era SS-ist. Când evadaţii au realizat în ce situaţie se află, au luat otravă în maşina care trebuia să-i scoată din lagăr; Zbigniew Raynoch şi Czeslaw Duzei au murit, ceilalţi au fost „salvaţi". Au fost arestaţi şi cei doi deţinuţi austrieci, Rudolf Friemel şi Ludwig Vesely, care erau unii dintre organizatorii evadării. Au fost duşi în buncărul din blocul 11. A mai fost arestat şi SS-istul Frank, care negociase cu şoferul Johann Roth, Rottenfuhrer, şi avusese încredere în el.
Adam: *Dacă mă întrebi de ardelenii tăi din lagăr, atunci să ştii că în afară de celebrul Hans-Andreas Draser de la secţia politică a mai fost un alt sibian, un anume Johann Roth, Rottenfuhrer, şofer, care a avut un rol negativ; el l-a dus de suficiente ori cu maşina pe Capesius la camera de gazare. Pentru data de 27.10.1944 a fost organizată minuţios evadarea a opt bărbaţi, cred, din conducerea organizaţiei de luptă; ulterior, ei trebuiau să elibereze*
91
lagărul cu ajutorul partizanilor polonezi. Johann Roth, şofer, trebuia să facă rost de uniforme germane şi să-i scoată din lagăr pe Ernst Burger şi alţi doi camarazi. Roth a trădat acţiunea. Această trădare a avut consecinţe devastatoare: grupul nu a mai putut evada. Partizanii care îi aşteptau afară au fost atacaţi de SS, mulţi au căzut în această confruntare, printre ei şi Kostek Jagielle, care mai fugise o dată de la Auschwitz ca să pregătească totul. în noaptea evadării, grupul a fost dus la secţia politică, Boger şi Draser i-au torturat cu leagănul Boger ca să afle mai multe de la ei; ei nu au tăcut. (După război, Draser a ajuns la spitalul de nebuni.) Cei torturaţi nu au putut rezista la atâtea chinuri. Nu a fost dată în vileag întreaga reţea (numai Burger o cunoştea în întregime), dar a dezvăluit câteva nume, ca şi ceilalţi patru, de altfel. Grupul de luptă a fost atât de slăbit, încât nu şi-a mai revenit niciodată după această lovitură şi nu a mai existat nici o tentativă de revoltă.
31 octombrie 1944. în blocul 11 din lagărul de concentrare de la Auschwitz a avut loc şedinţa Tribunalului poliţienesc al Gestapoului de la Kattowice şi au fost condamnaţi la moarte 59 de polonezi şi 10 poloneze.

Condamnaţii au fost executaţi pe 1 noiembrie, în crematoriul lagărului de concentrare Auschwitz II. Deţinuţii din comandoul special au trebuit să le acopere urechile celor condamnaţi la moarte, care au fost curajoşi şi viteji; nici nu s-au mişcat, ar fi putut fi lăsaţi să stea liberi.
2 noiembrie 1944. Este posibil ca în camerele de gazare din lagărul de concentrare
92
Auschwitz II să se fi suspendat exterminările cu ajutorul gazului Ciclon B. De atunci, cei triaţi au fost împuşcaţi în camera de gazare sau pe terenul de la crematoriul V.
TESTAMENTELE COMANDOULUI SPECIAL
25 noiembrie 1944. S-a început demontarea instalaţiilor tehnice din crematoriul II. Mai întâi a fost demontat motorul cu ajutorul căruia se pompa aerul din camerele de gazare; se spune că a fost transportat la Mauthausen. Apoi au fost demontate robinetele planificate a fi transportate în lagărul Gross-Rosen.
26 noiembrie 1944. S-a făcut o triere printre cei 200 de deţinuţi ce făceau parte din comandoul special de la Birkenau: 30 de deţinuţi au fost trimişi să deservească crematoriul V; celorlalţi 170 de deţinuţi li s-a spus că vor fi duşi să facă o baie la „saună".
Adam: *Un prieten, doctorul Berner, medic din Cluj, cu care am lucrat mult timp la magazia de efecte, mi-a salvat viaţa, mituind cu diamante doi Oberscharfuhreri care erau de serviciu la crematorii. Deţinuţii asemenea lui Berner, care lucrau în magazia de sortare, acolo unde se adunau grămezi de bunuri de la cei gazaţi, erau „cei mai bogaţi" şi aveau puterea cea mai mare în lagăr. A fost cât pe-aci, ei aveau un plan exact, pe 2 noiembrie '44 Himmler dăduse ordinul să înceapă gazările. Însă încă de pe 14 octombrie ei începuseră să dărâme zidurile crematoriului III, pe 20 au venit două ambulanţe şi un camion, pline cu documente*
92
despre deţinuţi, fişe, certificate de deces, plângeri de la „Oficiul stării civile". În locul sărmanelor victime, acum trebuiau arse documentele în crematoriul I. Pe 25 noiembrie a mai venit o ambulanţă cu documente, doi Oberschar-fuhreri mi-au ordonat să ajut la descărcat. Apoi m-au luat cu ei la cancelarie, să-i ajut să facă ordine în documentele „Stării civile". În timp ce plecam, am văzut cum colegii mei de la comandoul special au început să dărâme şi să arunce în aer crematoriul I. Cu toţii eram conştienţi de faptul că nu mai aveam de trăit decât câteva zile. La adăpostul ultimelor cadavre şi la lumina lumânării, mai mulţi colegi scriau seara şi noaptea, în pivniţă, testamente, pe care apoi le îngropau. Unii nici nu le semnau, rămâneau anonime, ca în următorul testament, dar eu îl cunoşteam pe cel mort, am târât împreună cadavre la crematoriu. Iată testamentul lui:
„Vă rog să puneţi în ordine toate însemnările mele îngropate, având semnătura I.A.R.A şi să le publicaţi sub titlul *în prăpastia crimei.* Ele se găsesc în diferite cutii şi pahare, în curtea crematoriului II. De asemenea, veţi mai găsi două reportaje mai mari, dintre care unul, intitulat *Emigrare,* se află în groapa cu oseminte de la crematoriul I, iar celălalt, intitulat *Auschwitz,* este ascuns într-o grămadă de oase din partea de sud-vest a aceleiaşi curţi. Apoi am copiat toate acestea, le-am completat şi le-am îngropat într-un alt loc, sub cenuşa de la crematoriul II. Acum, noi, cei 170 de bărbaţi rămaşi, ne ducem la femeile noastre. Suntem siguri că vom fi trimişi la moarte: astăzi, pe 26 noiembrie 1944."
92
Adam: *în noiembrie 1944, SS-ul a încercat să şteargă toate urmele crimelor sale uriaşe: au vrut să şteargă de pe faţa pământului crematoriile, actele, dar şi comandoul special al crematoriilor, care fusese martor ocular la gazări. Dar mărturiile au rămas sub pământ, sub cenuşă, manuscrise îngropate la crematoriile II şi III, nu aur, nu bijuterii, ci gunoi, brut, banal, urât şi împuţit: într-un vas german de aluminiu, într-o sticlă închisă cu un dop de metal acoperit cu cauciuc, într-un pahar de jumătate de litru, cu un capac de tablă, sau într-un borcan se aflau testamente ale celor ucişi. Manuscrisele sunt ale lui Salmen Gradowski, Lejb Langfus şi Salmen Lewenthals. Un reportaj al unui martor ocular descrie două întâmplări inimaginabile: „Di 3000 nakete" („Cele 3000 de despuiate") şi „Di 600jinglech" („Cei 600 de băieţi") :*
„Ziua în amiaza mare au fost aduşi 600 de băieţi evrei, cu vârste între 12 şi 18 ani. Erau îmbrăcaţi în haine vărgate, lungi, foarte subţiri; în picioare aveau pantofi rupţi sau saboţi de lemn... Când au ajuns la locul stabilit, şeful comandoului le-a poruncit să se dezbrace. Băieţii au observat fumul care ieşea pe coş şi au realizat imediat că sunt duşi la moarte. înnebuniţi de groază, au început să alerge, să-şi smulgă părul din cap, fără a şti cum s-ar putea salva. Mulţi dintre ei au izbucnit într-un plâns sfâşietor, răsuna un bocet neconsolat. Şeful comandoului şi ajutorul său îi băteau groaznic pe copii, pentru a-i obliga să se dezbrace... Cu instinctiva teamă de moarte, băieţii s-au dezbrăcat, goi şi desculţi s-au
92
strâns unii în alţii ca să se apere de lovituri şi nu se mişcau din loc. Un tânăr curajos s-a dus la şeful comandoului, care stătea lângă noi, şi l-a rugat să-l lase în viaţă şi i-a promis că va face cele mai grele munci. Drept răspuns, SS-istul i-a tras câteva în cap cu bastonul cel gros. Mulţi au alergat disperaţi la evreii din comandoul special, li se aruncau de gât şi îi implorau să-i salveze. Alţii alergau dezbrăcaţi (ca să scape de moarte). Şeful comandoului l-a chemat în ajutor pe un Unterscharfuhrer cu un baston de cauciuc.
Vocile tinere, pure, de băieţi, aveau o tonalitate tot mai ascendentă, până ce au dat într-un plâns amar. Bocetele răsunau până departe. Noi stăteam acolo, complet împietriţi de aceste bocete. SS-iştii zâmbeau mulţumiţi, fără cea mai mică emoţie, fără pic de milă, cu figuri mândre, de învingători şi îi mânau pe copii în buncăr, lovindu-i... Unii încă mai alergau ca nebunii, căutându-şi salvarea. SS-iştii alergau după ei, îi loveau şi le cărau lovituri, până ce stăpâneau din nou situaţia, iar copiii, tremurând de frică, erau mânaţi în buncăr."

Al patrulea, Chaim Hermann, şi-a încheiat scrisoarea către posteritate cu următoarele cuvinte: „Scrisoarea mea se apropie de sfârşit, la fel şi viaţa mea, aşa că ultimele urări de bine mi le îndrept către voi... Sunt în ultima echipă de 204 persoane, crematoriul II tocmai este lichidat, lucru pe care îl aştept cu încordare; se vorbeşte despre lichidarea noastră, în decursul acestei săptămâni. Iertaţi-mă pentru textul haotic... Dacă aţi şti în ce condiţii scriu."
93
29 noiembrie 1944. în lagărul de femei de la Auschwitz - Birkenau s-a născut Barbara Dziewur. Copilul a fost înregistrat cu numărul de deţinut 89325 (femei).
1 decembrie 1944. La Birkenau s-a format comandoul pentru demolarea crematoriului III, la care au fost trimise 100 de deţinute. Comandoul era folosit la dărâmarea crematoriului III.
3 decembrie 1944. La Auschwitz au fost transferaţi de la Mauthausen 1120 de deţinuţi (muncitori calificaţi), printre ei aflându-se belgieni, greci, iugoslavi, italieni, francezi, nemţi, unguri, norvegieni, lituanieni, letoni, slovaci, cehi, români, luxemburghezi şi olandezi. Nu era nici un evreu în acel transport. Deţinuţii transferaţi de la Mauthausen au fost înregistraţi cu numere de la 201237 până la 202356.
4 decembrie 1944. 500 de deţinuţi polonezi (bărbaţi) au fost transferaţi de la Auschwitz la Buchenwald. Au sosit în lagărul de la Buchenwald pe 7 decembrie, într-o stare fizică şi psihică foarte proastă. Din cauza atacurilor aeriene repetate ale aliaţilor, trenul se oprise de mai multe ori. Pe drum, deţinuţii nu au primit nici un fel de alimente.
Adam: *Pe 12 decembrie m-am dus la spital. De Crăciun mi s-a făcut ieşirea. În timp ce eram acolo, a sosit de la Berlin ordinul împotriva lui Rudi şi a prietenilor săi. Am aflat că toţi cinci au fost condamnaţi la moarte.*
21 decembrie 1944. La trei zile după un atac aerian asupra fabricilor Farbenindustrie AG, aviaţia americană a făcut fotografii ale zonei, pentru a constata pagubele produse. Pe marginea acestor fotografii se puteau vedea lagărele de
93
concentrare Auschwitz şi Birkenau. Mărindu-se fotografiile, s-a putut vedea că, în lagărul Birkenau, se demontau gardurile şi turnurile de pază ale fostului sector III („Mexic"), că se îndepărtau camuflajele camerelor de gazare şi ale vestiarelor, amplasate sub pământ; apoi se mai putea recunoaşte şi faptul că erau dărâmate acoperişul şi coşurile crematoriului II. Gardul crematoriului II fusese îndepărtat. Nu mai exista nici gardul de la crematoriul III, iar zona din jurul crematoriului era plină cu resturi şi cu dărâmături. Ţinta „recunoaşterii militare" continuau să fie IG Farbenindustrie AG şi producţia sa.
Adam: *Prietenii noştri fuseseră duşi în buncăr încă din octombrie, fuseseră supuşi la interogatorii repetate, trebuie să-ţi imaginezi această tortură la care au fost supuşi până pe 30 decembrie. Mă gândeam în fiecare zi la ei, îmi închipuiam chinurile; ţipetele în „germană", INTEROGATORIUL în „germană" - cel puţin pentru Ernst Burger şi pentru Friemel!*
24 decembrie. Crăciun. Totuşi, pentru mine, germana rămâne în continuare limba mea dragă, o altfel de germană, cum e poloneza pentru polonezi, cum, pentru alţii, rusa ori franceza reprezentau sfinte moaşte aduse cu sine în suflet, o rugăciune. Noi simţeam că limba poate să fie un leac
Pe unul dintre bileţelele mele aveam o poezie în germană, scrisă cu litere microscopice ; o tradusesem din poloneză în germană împreună cu Lewenthal:
Voi vreţi să vorbim, dar ce putere mai au cuvintele ?/ Ar trebui să ai o forţă supraomenească,/ Ca să grăieşti ca soarele strălucitor,
93
ca stelele tremurânde,/ Ca viscolul,/ Să plângi ca bătrânul vânt de toamnă,/ Să loveşti ca furiosul fulger.
Iată ce a scris Zofia Pienkiewicz-Malamkowska, o deţinută din Ravensbruck:
Să grăieşti, să scrii, să spui încă o dată - e prea puţin!/ Ştiţi - în vintrele fiecărui om se ascunde/ îngrozitoarea putreziciune din trup, care aduce moartea.../ Patetic spunem despre noi: EL a suferit pentru patrie!/ Dar noi simţim până în măduva oaselor această mizerie.../ în suflete, doar păduchii şi jegul,/ Putoarea blocurilor, unde oamenii se prăpădesc.
Cântecul sporea acest efect. Acest efect nu-l aveau O, brad frumos *sau cântecul polonez* în noaptea liniştită, *aceste cântece erau obligatorii. Nu. S-a întâmplat în sala cea mare, după ce piticii lui* Doktor *Mengele îşi făcuseră apariţia; un* musulman *ne acompania încet, aveam lacrimi în ochi, un nod în gât, mulţi plângeau cu sughiţuri, ceva se dizolvase în versurile pentru copii:*
Set scyrym opolu Christus Pan,
A sa nim orsak bosy...
(Pe ogorul larg mergea Domnul Hristos
desculţi îl urmau însoţitorii,
Copilaşii au mers din oraş
pe ogorul arat, ca să strângă spice...)
Da, nasuri în batiste, se tuşea, îmbrăţişări, urări de Crăciun, era Seara de Ajun. Iubire.
Nasuri în batiste.
93
STILLE NACHT[1]

Capesius mi-a dat o schiţă organizatorică a ierarhiei legate de problemele din lagăr, schiţa conţine şi trasee ale ordinelor, dovedite în practică (tăiate), cu notaţiile farmacistului nostru, care, ca un sas ordonat ce era, a completat schiţa cu toate lagărele de exterminare.
I-am arătat lui Roland „schiţa organizatorică", pe care a privit-o cu interes, apoi a dat-o la o parte şi a continuat să povestească, ca să evite groaza, cum a sărbătorit Crăciunul cu comandantul Hoss, Crăciunul... S-a cântat *Stille Nacht. Sfântă noapte, toţi dorm, doar ei veghează. O, tu, fericit, o, tu, preasfânt Crăciun aducător de mântuire.* Cu comandantul Hoss. A cântat la pian, ca să uite. Miros de brad. *Toţi dorm, doar ei vegheeeeaaaază.* Chiar şi Roland se consola cu faptul că încă mai putea gândi că şi ei erau, într-un fel, închişi alături de deţinuţi ? Da: şi sărbătoarea ca o tentativă de eludare a gazului. La fel şi muzica. în acelaşi limb al infernului din Anus Mundi, dar despărţiţi pe veci de moarte.
Cât de frumoase erau altădată zilele de Crăciun. Chiar şi în 1942. Şi acum eram printre ruşi. După-amiaza, bunicul nu mai stătea în faţa radioului Blaupunkt, cu un an în urmă asculta programele radiodifuziunii din Munchen: „Crăciunul este cea mai solemnă sărbătoare a noastră şi nici un alt popor nu ştie s-o întâmpine asemenea nouă. Numai nouă ne

este dat acest frumos dar din Seara de Ajun". Apoi frumosul cântec: *în patrie, în patrie, acolo ne vom revedea...*
Acum un an - concediu de Crăciun, în uniforma SS cu cap de mort. Dar la sărbătoare Roland purta costum civil, cu cravată. M-am strecurat cu el sub brad. El purta cămaşă albă. Pomul vieţii, a spus el, solstiţiu. Acele bradului cădeau peste cadouri. Aromă. Stearină din pomul vieţii pe pantalonii cei buni. Teamă. Băţ. împietrit. Dar apoi am uitat. Crăciunul aducea cu sine un iz de isterie. Copii, mâine ne aşteaptă ceva, copii, mâine o să ne bucurăm! Nu va mai exista nimic. Pedeapsa ne urmărea.
Era Crăciunul şi pentru deţinuţii comandoului special, din care făceau parte şi Wieslaw Kielar, şi bucovineanul Hertz, dar şi Adam Salmen al nostru, care a supravieţuit şi a putut să noteze şi să descrie toate astea pe bileţelele sale minuscule:
Jurnalul lui Adam: *Stăteam toţi în pivniţă, în jurul unei sobe cu cărbuni, fierbeam pe ea cartofi, de care făcuse rost Gienek Obojski, care nu a supravieţuit, după cum relatează Kielar, şedeam în jurul sobiţei, cartofii clocoteau, mirosul era plăcut, îndepărta mirosul respingător de clor cu care erau date cadavrele de acolo. Nu ne mai păsa de cadavre, trăiam zi de zi cu ele. Şi Kielar cântă colinde poloneze, cumva şi nemţeşti* ? Noapte liniştită *La muzicuţă. Se cântă* O, tu, fericito, *bineînţeles că în poloneză. Şi cadavrele par a asculta bucuroase, chiar şi evreii, care nu sărbătoresc Crăciunul. Dar nimeni nu observa. Era foc de tabără. Lagăr.*
Hertz, bucovineanul, gătea brotzupa; *dar când a rupt* oragnizirowan chleb, *care provenea*

de la ultimul transporty, *adică de la* gasowsy, *adică cei gazaţi, a strălucit aurul; inele, broşe mici cu iniţiale, verighete de aur străluceau în interiorul tare şi poros al pâinii şi toţi au venit în fugă.* „Goldzupa", *a mormăit Hertz,* „zlota zupa, zlota, zlota"... *repetau ceilalţi în cor... El, care făcea parte din Hasidim, şi-a adus aminte de nunta sa din Cernăuţi,* oh golden jojch, *pe care bunica sa o gătea atât de bine, acest bulion, care îşi primea culoarea aurie de la morcovi; oh, sfecla de aici, acasă, morcovii frumoşi, aurii, înăbuşiţi, condimentaţi cu şofran... Da, la nuntă, regele şi regina devin una prin mire şi mireasă... Ruth, da, mireasa, Ruth a lui, cea care, aici, a urcat la cer pe aripile fumului... a trăit cu el, când încă mai exista fericita zi ce va veni. Lui Hertz îi curgeau lacrimi mari pe obrajii slabi. Şi toţi îl priveau uimiţi. Lacrimi ? Aici nu mai există lacrimi.*
Apoi 30 decembrie 1944. în această sâmbătă, după apelul de seară şi după citirea sentinţei, au fost spânzuraţi public cei cinci deţinuţi politici şi membrii grupului de luptă Auschwitz şi ai Consiliului militar al lagărului; aceştia erau austriecii Ernst Burger, Rudolf Friemel şi Ludwig Vesely polonezii Piotr Piaty şi Bernard Swierczyna, a căror evadare eşuase din cauza Rottenfuhrerului Johann Roth, respectiv fuseseră acuzaţi de organizare a evadării.
Adam: *30 decembrie 1944. Nu pot uita execuţia tovarăşilor noştri de luptă din data de 30, pe locul de apel al lagărului: în afară de Ernst Burger, mai erau doi austrieci şi doi polonezi, care arătau înfricoşător atunci când au fost aduşi la locul de execuţie.*

Cu puţin timp înainte ca pârghia să fie pusă în funcţiune, iar ei să moară în chinuri groaznice, au strigat: „Trăiască Polonia" şi „Trăiască Austria";ploua cu înjurături şi blesteme asupra SS-iştilor, nu mai era de nici un folos „Gura!", nici salvele în mâinile şi picioarele lor...
Doctorul Berner: „Ori de câte ori citesc relatări despre cei spânzuraţi, mă îngrozesc de moartea lor. Până în ultima zi a activităţii mele, nu am putut trece de propoziţia: «După trei minute se rupea a treia vertebră a coloanei vertebrale şi omul murea». Şi priveliştea spânzurătorii producea groază.
Aşteptam a doua zi executarea sentinţei. O zi scurtă de iarnă, care trece ca o umbră. Habar nu aveam că cei cinci fuseseră deja spânzuraţi în timpul apelului, în lagărul pentru bărbaţi. Se apropia Anul Nou. Simţeam că este ultima dată când trebuia să ne petrecem Anul Nou în lagăr."
„Auschwitz, 1.1.1945", a scris *Doktor* Wirths către iubita sa soţie: „Seara de Revelion am petrecut-o liniştit şi calm la familia Bor, care nu a mai avut alţi invitaţi, astfel încât am putut să fiu cu gândul alături de tine, atât de frumos şi drăgăstos. Le-am arătat pozele cu tine şi copiii şi le-am povestit de voi... Când s-a apropiat miezul

nopţii, am băut un pahar în cinstea ta şi stăteam cufundaţi în gânduri; cei doi aveau lacrimi în ochi şi erau deosebit de trişti.
2.1.1945... L-am recunoscut pe Mephisto din CI [probabil Mengele] şi m-am retras definitiv. Câtă dreptate ai avut, iubito, când ai spus ce ai spus atunci!"
95
Şi Roland, unde şi-o fi petrecut el Revelionul, cu Capesius şi Klein, sau chiar pe moşia lui Fabritius din Beskizi? Când a fost întrebat de familia Stoffel dacă e corect să se ucidă femei şi copii, el a repetat pretextul lui Hoss: „Nu avem voie să lăsăm urmaşi care să se răzbune!". Sau pe cel al lui Klein: „Evreii sunt duşmanii omenirii, nu numai ai noştri!".
Roland în Innsbruck: „Normal, sunt religios, doar am şi fost profesor de religie. însă cine l-a crucificat pe Domnul nostru ? Evreii!"
„Profesor de religie ? La Auschwitz ?"
„Da, am fost profesor de religie la Auschwitz, la şcoala germană."
„Ai fost de faţă la scenele execuţiilor de la Zidul Negru?"
„Da, uneori. Trebuia să suporţi anumite lucruri. Eu am fost în stare."
„Şi mai erai şi profesor de religie."
„Da. La şcoala germană. Şi o făceam din convingere. Căci în Vechiul Testament e predicată religia evreilor: *Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac şi al lui Iacob, care v-a scos din Egipt.* Nu-i aşa ? Şi Tora iudaică asta este. Şi această tradiţie trăieşte în evrei de mai bine de trei mii de ani. Şi evreii au o religie ce li se potriveşte, dacă sunt mozaici... Iar nemţii nu au nici una...
Dar să creezi o religie - îţi trebuie o tărie incomensurabilă. Şi cruzime. Trebuie să fii intolerant. Nici o religie nu poate fi tolerantă..."
L-am întrebat dacă are în vedere şi nazismul, dacă şi el a reprezentat o religie, care, probabil, voia să umple vidul de după moartea lui Dumnezeu ?
95
Roland: „Da! A fost un fel de religie !"
Şi vorbea despre profeţia „venirii din cer" a lui Hitler, iar el a crezut, la început, că Hitler va întemeia o nouă religie, una „populară".
Roland: „Noi nu am avut o religie proprie, care să ne corespundă. Am preluat-o pe cea evreiască. Asta a fost tragedia noastră, şi anume că nu ne-am putut face o religie. Un popor nu poate trăi astfel. Am devenit barbari de când ne-am pierdut cultura noastră tradiţională, gotică. Iar dacă poporul german se corceşte aşa cum face astăzi, atunci totul s-a dus de râpă: popoarele n-ar trebui să se amestece între ele. Popoarele au o misiune pe pământ. N-aş vrea să devin patetic, dar misiunea lor divină constă, într-o anumită măsură, în păstrarea specificităţii.
Da, în acest sens Vechiul Testament este o astfel de mărturie minunată, chiar şi Nietzsche l-a lăudat din acest punct de vedere... "
„...Anume că exterminarea era necesară?"
„Da, după cum o religie nu poate fi decât una populară. Că orice religie, orice religie sănătoasă înseamnă, la urma urmei, venerarea strămoşilor. Cultul strămoşilor. Iar conflictul care există şi la popoarele europene este cauzat, în mare parte, de faptul că au adoptat o religie străină, care s-a născut în sânul altui popor: religia evreiască, nu-i aşa?..."
„Iar la Auschwitz trebuia să fie *vindecată* Europa, lumea ?"
„...Suntem evreizaţi cu toţii, asta a remarcat-o şi Nietzsche. În esenţă, noi am preluat religia evreiască, iar ea nu ni se potriveşte întru totul."
„Numai Vechiul Testament", îndrăznesc să intervin.
95
„Da, este veşmântul, dar veşmântul nu ni se potriveşte, nu-i aşa?"
„Nici Noul Testament nu se potriveşte..."
„El se potriveşte şi mai puţin, fiindcă Noul Testament conţine ideile universale ale omenirii..."
„Ce religie ni s-ar potrivi ?"
„Nu avem nici una, asta e tragedia noastră. Nu-i aşa? Şi nici nu ne putem face una. Şi, cu toate acestea, suntem nevoiţi să existăm. Pentru că o religie adevărată nu poate fi decât cult al strămoşilor... "
„Aşadar, să crezi în morţi, în moarte? Strămoşii sunt morţi!"
„Cult al strămoşilor. Da. Japonezii încă mai au aşa ceva în şintoism, nu ştiu în ce măsură se mai practică. Tocmai de aici au produs acei tipi admirabili, kamikaze. Merge până la limita sinistrului: dispreţul în faţa morţii. Datoria de a-ţi jertfi viaţa ca sens al existenţei."
„Iar nemţii ar avea, să zicem, religia germană ?"
„Nu au nici una! Nu putem să începem acolo, nu putem să începem acolo. Nu-i aşa?"
„Hitler a încercat!"
„Nu, n-a făcut-o, n-a făcut-o! Este o exagerare. Nu era chiar atât de tâmpit. Nu se poate pretinde aşa ceva!"

„Dar goticul acesta a fost destul de cultivat, chiar şi scrierea aceea idioată, ca şi calendarul... februarie se numea Hornung... se cultiva păgânismul, noi, noii păgâni... şi astea sunt foarte străine. Şi cum este învinsă moartea ? Ca *moarte eroică* - asta-i noua religie ? Patria, Reichul...?"
„Nu, nu. Etnicul ar fi trebuit să ne conducă la cultul strămoşilor... Trebuia introdus cu
96
toată cruzimea necesară, da, şi asta e o jertfă, să fii puternic e o obligaţie!"
Roland era membru al Comitetului pentru Cercetarea Influenţei Evreieşti asupra Vieţii Bisericeşti Germane şi avea legături cu episcopul saşilor. Wilhelm Staedl (1941-1944), episcopul reformat al bisericii A.B. din România, care se orienta sistematic după doctrina creş-tin-germană (= creştinism de influenţă turin-giană), cultiva şi prolifera antisemitismul...
Roland a luat parte la multe execuţii şi pedepse corporale, o dată chiar în ziua de Revelion 1944: „Iată cum se desfăşura o pedeapsă pe capră: picioarele victimei erau strâns legate. Doi deţinuţi îl ţineau bine de braţe pe delincvent. Un SS-ist sau un *Kapo* îl lovea pe deţinut cu un baston sau cu un bici, iar ce era interesant era că cel lovit trebuia să numere loviturile cu voce tare. Şi, la final, trebuia să mulţumească, de cele mai multe ori abia dacă îşi mai trăgea respiraţia, epuizat de cât strigase: «Mulţumesc pentru cele 25 de lovituri primite»".
Adam : *Capra era construită special pentru aşa ceva, avea scobituri pentru prinderea picioarelor, o masă cu un cordon pentru prinderea posteriorului şi o scobitură pentru prinderea capului şi a braţelor. Mai exista şi o bancă simplă pentru pedepse, picioarele se puneau într-o ladă, unde erau strâns legate. În timpul apelului, existau execuţii colective şi* lagerfuhrer-ul *decidea pedeapsa. Existau şi cincizeci, ba chiar o sută de lovituri, care semănau cu o pedeapsă cu moartea, numai că erau cu mult mai groaznice decât orice spânzurare sau orice împuşcare, da, mai groaznice chiar*
96
şi decât arderea de viu în cuptoare. Un sârb a devenit celebru după ce a rezistat la 100 de lovituri, a trecut şi de o sută, dar apoi a trebuit să stea pe burtă patru luni la secţie. Un fel de preludiu al pedepsei era karny meldunek, *când braţele trebuiau ţinute, uneori câte o zi întreagă,* na torze, *sub poartă, să stea în poziţia* wkniboju. *Adesea, deţinuţii erau spânzuraţi. Condamnatul stătea legat sub spânzurătoarea mobilă. Ise citea sentinţa, mai întâi în germană, apoi în poloneză. Apoi i se dădeau indicaţii precise călăului, care era un deţinut. Victima trebuia să se urce pe o ladă, călăul îi punea laţul de gât, capacul lăzii era dat la o parte, condamnatul aluneca doar câţiva centimetri în jos. De aceea, agonia dura adesea până la zece minute. Cele mai lungi minute ale unei vieţi care se sfârşea.*
„La execuţiile la care erau prezenţi toţi ofiţerii SS creştea gradul de alarmă a trupelor SS", a spus Roland, care comanda o companie de pază. „Şi pe 1.1. a avut loc o execuţie, pentru inaugurarea Noului An."
96
IX.

SFÂRŞITUL

1 ianuarie 1945. 100 de polonezi şi 100 de poloneze condamnaţi la moarte de către Tribunalul poliţienesc au fost executaţi în crematoriul V din Birkenau.
5 ianuarie 1945. Şase deţinuţi, consideraţi „persoane care deţin secrete oficiale", au fost mutaţi din lagărul de bărbaţi B III Birkenau în lagărul de concentrare de la Mauthausen. Erau cei cinci polonezi de la comandoul special Waclaw Lipka (număr de deţinut 2520), Mieczyslaw Morawa (număr de deţinut 5730), Jozef Ilczuk (număr de deţinut 14916), Wladyslaw Biskup (număr de deţinut 74501) şi Jan Agrestowski (număr de deţinut 74545), precum şi cehul Stanislav Slezak (număr de deţinut 39340), care deservea aparatele de radiografiat folosite la sterilizarea bărbaţilor şi femeilor din baraca pentru experimente a doctorului SS Horst Schumann, din sectorul B II din Birkenau. Pe 3 aprilie 1945 au fost împuşcaţi în crematoriul din lagărul de la Mauthausen. Ne-a rămas jurnalul lui Slezak. A mai apucat să strige: „Trăiască... ", după care s-a instaurat tăcerea eternă.
Pe 6 ianuarie 1945 s-a anunţat la comandoul „Union" că este necesar ca acel comando al
96
femeilor să fie înrolat mai repede. Ca de obicei când venea un astfel de ordin neobişnuit, se făceau toate presupunerile posibile. Numai când aveau loc trierile munca se încheia mai devreme. Însă acum deţinuţii trebuiau să se înroleze mai rapid, în vreme ce, la o triere, acest lucru li se ordona numai evreilor...
Pe 6 ianuarie 1945 au fost spânzurate în lagărul de femei de la Auschwitz cele patru evreice Ala Gertner, Roza Robota, Regina Szafirsztajn şi Estera Wajchblum.
Jurnalul lui Adam: *Azi, pe 6 ianuarie '45, a avut loc următoarea execuţie, de data aceasta pe locul de apel din lagărul femeilor. Erau patru fete tinere, drăguţe, din comandoul „ Union".*
Adam mi-a dat relatarea de martor ocular a *Rayei Kagan,* acea femeie din Harkov care a lucrat în comandoul de la Gestapoul lagărului şi la „Starea civilă"; ea şi-a numit relatarea *Femei în biroul iadului:*
„La câteva zile după Anul Nou, a fost instalată o spânzurătoare în lagărul femeilor. Era pentru cele patru fete de la «Union». Sentinţa urma să fie executată la apel. Comandoul nostru, care lucra până la şapte şi jumătate, spera să scape de «spectacol», dar, cu o jumătate de oră înainte de încheierea lucrului, SS-istul de pază ne-a transmis ordinul să mergem imediat în lagăr. Ne-a îngheţat sângele. Cu puţin timp înainte fusese alarmă antiaeriană şi se stinseseră luminile în lagăr. Însă executarea sentinţei nu s-a amânat. Mergând spre lagăr, tremuram din tot corpul. Ni s-a spus că două au fost deja spânzurate în timpul apelului şi acum venise ceasul şi pentru celelalte două. Noi, deţinutele, trebuia să ne strângem în

beciul din blocul 3. La un semn, am fost duse de aici la blocurile comandoului «Union», între care se afla spânzurătoarea. înjurând şi lovind cu pumnii, şefii comandourilor îşi ordonau grupele, care trebuia să se înşire în faţa spânzurătorii. Apoi s-a auzit vocea lui Hossler: «Aşa sunt exterminaţi trădătorii! », a strigat Hossler, care s-a plâns de faptul că şi în lagărul său au existat asemenea «elemente». «Comandoul de la prafuri să iasă în faţă! » - ordinul s-a stins în liniştea lagărului. Acest comando, din care făcuseră parte fetele cele curajoase, trebuia să stea în rândul din faţă la execuţie. Stăteam între Ella şi Lola şi mă gândeam: trebuie să văd totul, ca să-mi pot aduce aminte. Aşa mi-am biruit slăbiciunea şi am aruncat o privire la spânzurătoare, însă nu am văzut decât umbre nedesluşite."

TRANSILVANIA. IANUARIE 1945

Pe 11-13 ianuarie 1945 : Duminica Neagră. Oamenii noştri au fost deportaţi în Rusia. în Duminica Neagră. Toţi tinerii saşi şi tinerele săsoaice din Sighişoara au fost nevoiţi să meargă în Rusia, pentru reconstrucţie. în bazinul Doneţk. Georg a fost singurul bărbat tânăr din familie care a rămas acasă. Cerinţa comandantului rus al oraşului: „Numai nemţi". Exact la fel cum, mai demult, nemţii le ordonau evreilor să se strângă în piaţă, aşa se întâmpla acum cu saşii.

Friederike, soţia lui Georg, a povestit: „Când a fost făcută publică decizia luată de comandantul rus al oraşului şi de Poliţie, toţi au acţionat

97

exact ca şi până atunci, fără să se opună, fără să le pese de vieţişoarele lor, exact aşa cum fuseseră învăţaţi, ascultând la fel de orbeşte şi de noua autoritate. Familia Baruch şi doamna Mehler râdeau de noi şi ziceau, dacă vi se ordonă ca mâine-dimineaţă să veniţi în piaţă pentru a fi împuşcaţi, atunci veţi ajunge toţi la timp acolo. Dar şi noi, evreii, am făcut exact la fel. Poate că ne asemănăm prea mult, de a trebuit să se întâmple nenorocirea asta între noi şi voi. Mai era şi tânărul Roth, băiatul frizerului, se prezentase şi el ca toţi ceilalţi, ca şi Georgal meu. La prânz, la ora unu, trebuia să se prezinte la şcoala de fete. Acolo era locul de adunare. Erau păziţi de poliţişti români şi ruşi, dar nici n-ar fi trebuit să-i supravegheze, fiindcă n-ar fi fugit! îi strigaseră pe toţi la apel, numai pe tânărul Roth, nu, iar el s-a prezentat iarăşi la şcoală şi a spus: Vă rog frumos, pe mine nu m-aţi strigat. Sau a spus-o în română? Nu ştiu. Da, eram şi noi proşti!"

Calendar, Auschwitz. 13 şi 14 ianuarie 1945 între 11.17 şi 11.30, uzina Farbenindustrie AG de la Auschwitz a fost bombardată timp de 13 minute. Cele 96 de bombardiere Liberator, care au participat la bombardament, nu au fost atacate de către avioanele germane în timpul acţiunii; cu toate acestea, trei bombardiere au fost doborâte de focul puternic deschis de artileria antiaeriană. Nici cu ocazia acestui atac nu s-a încercat distrugerea instalaţiilor de exterminare de la Birkenau. Escadrila de avioane Liberator a aruncat peste 1000 de bombe, de la o înălţime de 7500 de metri. Mai multe bombe au atins şi zona lagărului

97

Auschwitz. Aproximativ 300 de persoane au fost ucise sau rănite, printre ei aflându-se şi deţinuţii care lucrau în obiectivele bombar-date... În timpul bombardamentului, s-au făcut fotografii aeriene deasupra Auschwitz-ului. Pentru prima oară au rezultat fotografii de o calitate mai bună, în care se pot vedea şi lagărele Auschwitz I şi Auschwitz II. La 35 de ani după război, Dino A. Brugioni şi Robert G. Poirier au constatat, interpretând aceste fotografii aeriene, că se pot vedea un tren mare de transport, compus din 85 de vagoane de marfă, pe calea ferată de la Birkenau, iar pe stradă, o coloană în marş, alcătuită din circa 1500 de oameni, că încă mai funcţionau camera de gazare şi crematoriul IV, că poarta care ducea spre crematoriul IV era deschisă şi că oamenii care alergau în coloană s-ar fi îndreptat tot spre crematoriu. Fotografiile au permis constatarea că lagărul de la Monowitz era încă locuit, că se topea zăpada pe acoperişurile barăcilor şi că zăpada de pe străzile dintre barăci era curăţată. Şi lagărul Auschwitz I mai era locuit. Se putea recunoaşte zăpada care se topea pe acoperişurile blocurilor - cu excepţia blocului 10, fostul laborator pentru experimente al profesorului Clauberg. în lagărul Auschwitz II-Birkenau, sectorul B III („Mexic") era deja dărâmat. Zăpada de pe acoperişurile barăcilor din fostul lagăr de femei, din sectoarele B Ia şi B Ib, arăta că acesta era gol. Zăpada care se topea de pe acoperişurile barăcilor din sectorul B II oferă posibilitatea de a se constata care dintre sectoarele lagărului mai erau încă locuite. Fotografiile camerelor de gazare şi ale crematoriilor II şi III arată că

97

acestea erau în plin proces de demolare, la care se muncea continuu.

Doctorul Nyiszli: „Zilele noastre se scurg iarăşi liniştite, fără evenimente. După cum am auzit, *Doktor* Mengele a părăsit Auschwitz-ul. Există un nou medic-şef la Auschwitz, mai bine zis în «lagărul de muncă» de la Auschwitz, fiindcă lagărul de concentrare este desfiinţat oficial de la Anul Nou. S-a transformat într-un lagăr de muncă. Totul fermentează şi putrezeşte! Pe 10 ianuarie mi-a căzut în mâini un ziar, din care am aflat de începutul ofensivei ruseşti. Bubuiturile îndepărtate ale tunurilor grele îmi cutremură ferestrele. Frontul se apropie tot mai mult.

Pe 17 ianuarie m-am dus devreme la culcare, cu toate că nu eram obosit. Să tot fi fost miezul nopţii, când am sărit din somn, speriat de explozii puternice, de lumini orbitoare şi de pârâitul mitralierelor. Am auzit cum se deschideau uşile, paşi grăbiţi se îndepărtau pe podeaua de beton a coridorului. Am sărit din pat, voiam să aflu ce

se petrece în jurul meu, am dat uşa la perete. în centrală, luminile erau aprinse, camera SS avea uşa larg deschisă. Erau semnele fugii.
Era deschisă şi marea poartă de stejar de la crematoriu. Nu mai era nici picior de paznic. Privirea mi s-a îndreptat spre turnurile de pază: şi ele erau goale... "
CAPESIUS: „Cu puţin înainte de sosirea Armatei Roşii, a fugit şi Josef Mengele de la Auschwitz şi s-a ascuns la o unitate militară. Unitatea a căzut în mâna americanilor. Dar Mengele nu a fost recunoscut, întrucât purta un nume fals, şi a fost eliberat. După ce a reuşit
98
să ajungă în oraşul său natal, Gonzburg, s-a ascuns, începând cu toamna lui 1945, într-o gospodărie părăsită din Bavaria Superioară, iar în 1949, de Paşti, a fugit în America de Sud."
Adam: *La puţin timp după ce lagărul a trebuit să fie lichidat, din cauza atacului „hoardelor bolşevice", Capesius a ajuns la Bergen-Belsen.*
Doamna doctor Bohm: „Evacuările de la Auschwitz au început cam în primele zile ale lui ianuarie 1945. Ca urmare a acestor măsuri, am trecut prin trei lagăre diferite. Mai întâi am ajuns la Ravensbruck (în vagoane de marfă sigilate), apoi la Malcov, în cele din urmă la Tauchau. Acolo am pierdut-o din vedere pe fiica mea. Mutările dintr-un lagăr în altul s-au făcut fie mărşăluind pe jos, fie cu mijloace de transport.
în timpul marşurilor, eram supravegheaţi de puternice unităţi SS, iar deţinuţii care nu mai puteau continua drumul sau care ieşeau din rând erau împuşcaţi pe loc de către SS."
Adam: *18 ianuarie 1945: lagărul arăta ca după sfârşitul lumii. Şi ruşinea se combina cu moartea şi cu foamea, într-o stare complet difuză. în acest haos habar nu aveam cât de aproape suntem de exterminarea finală, dar bănuiam că ordinul fusese dat de acolo, din centrul iadului, din cartierul general al Fuhrerului; ordinul personal al lui Hitler lagărul şi cei ce se află acolo să fie făcuţi una cu pământul, dar cei capabili de muncă să fie evacuaţi. Un atac aerian violent, precum şi înaintarea Armatei Roşii, au făcut imposibilă îndeplinirea ordinului de exterminare, slavă Domnului!, iar SS-ul a ales să fugă. Ştiu de la doctorul Berner că el a rămas în urmă cu circa*
98
800 de bolnavi în spitalul de la Buna-Monowitz, aproximativ 500 au pierit din cauza gerului şi de foame în acel viscol de ianuarie, s-au dus în curte cu cadavrul unui prieten, S., care tocmai murise de foame, groapa comună era arhiplină, au aruncat acolo şi această grămăjoară de piele şi oase; groapa era plină, dădea pe dinafară. Şi-au scos băştile şi i-au salutat pe sărmanii morţi, care zăceau unii peste alţii în zăpada călcată în picioare.
Din calendar:
„19 ianuarie 1945. La ora 1.00 noaptea, ultimul mare transport cu deţinuţi, cuprinzând circa 2500 de bărbaţi, a părăsit lagărul de la Auschwitz. La Rajsko, acestui transport i s-a alăturat ultima coloană de deţinuţi din Birkenau, cu 1000 de bărbaţi.
Dimineaţa, o unitate SS a intrat în lagărul de bărbaţi B II şi a luat deţinuţi apţi de muncă. Aceşti deţinuţi trebuiau să care cadavrele care nu mai fuseseră ridicate de o săptămână şi să le ducă la crematoriul V. Cadavrele erau stivuite acolo, iar S S-iştii le dădeau foc. Deţinuţii mai erau nevoiţi să caute în magazia de efecte lucrurile de valoare care proveneau din vestiare şi pe care doreau să le ia SS-iştii. înainte ca SS-iştii să se retragă, au dat foc şi acestor geamantane stivuite.
Adam: *Peste tot, o mizerie infernală.* ***în*** *sectorul SS, paznicii o rupseseră la fugă în cea mai mare grabă. Pe mese am găsit farfurii pe jumătate pline cu supă îngheţată, pe care am înfulecat-o, urcioare pline cu bere, devenită gheaţă galbenă.*
98
în toate barăcile erau paturi în care zăceau morţi înţepeniţi. Şi nimănui nu-i trecea prin cap să-i ducă de acolo. Pământul era atât de îngheţat, încât nu se puteau săpa gropi; multe cadavre au fost îngrămădite într-o singură groapă, dar după numai câteva zile grămada ajunsese până sus şi, de la fereastra noastră, aveam acea îngrozitoare privelişte.
Despre 25 şi 26 ianuarie a scris Primo Levi : „A crescut numărul corbilor şi fiecare cunoştea cauza. Artileria se mai auzea doar arareori. Toţi spuneau că ruşii vor sosi curând, în următoarea oră; toţi o spuneau în gura mare, toţi erau siguri de asta, dar nici unul nu era capabil să conştientizeze exact acest lucru. Pentru că, într-un lagăr, îţi pierzi speranţa şi încrederea în propria raţiune...
Aşa cum bucuria, frica, durerea te obosesc, la fel te oboseşte şi aşteptarea. Pe 25 ianuarie, la opt zile după ce ne rupseserăm de acea lume infernală - însă, la urma urmei, o lume -, cei mai mulţi dintre noi nu mai erau capabili să aştepte.
Zăceam într-o lume de morţi şi de larve. Din noi şi din jurul nostru dispăruse orice urmă de civilizaţie. Opera animalizării, începută de germanii triumfători, fusese desăvârşită de germanii învinşi."
Din calendar:
Eliberarea, 27 ianuarie 1945. Pe la ora 9.00, primul soldat sovietic, care făcea parte
98
dintr-o grupă de recunoaştere a diviziei 100 de infanterie, a ajuns în lagărul secundar Monowitz. în aceeaşi zi, a venit şi un medic militar cu rang de căpitan şi a iniţiat primele măsuri de ajutor. După-amiaza, soldaţii sovietici au ajuns în lagărele de la Auschwitz şi Birkenau, confruntându-se cu rezistenţă la Auschwitz din partea unităţilor germane care se retrăgeau. Au căzut în total 231 de soldaţi sovietici în luptele pentru eliberarea Monowitz-ului, a lagărului Auschwitz-Birkenau, a oraşului Oswiecim şi a regiunii Oswiecim; doi dintre aceşti soldaţi au căzut chiar în faţa porţii de la intrarea în lagărul de la Auschwitz.

La ora 15.00 au sosit la Birkenau şi Auschwitz primele grupe sovietice de recunoaştere, care au fost primite entuziast de către deţinuţii eliberaţi. După ce au deminat zona din preajma lagărului, au sosit şi soldaţii armatei a 60-a din primul front ucrainean şi i-au eliberat pe deţinuţii rămaşi în viaţă. în lagărul principal erau 48 de cadavre de deţinuţi, iar la Birkenau, 600, bărbaţi şi femei, care fuseseră împuşcaţi în ultimele zile de existenţă a Auschwitz-ului. Când soldaţii Armatei Roşii au ajuns în lagărele Auschwitz, Birkenau şi Monowitz, acolo se mai găseau mai mult de 7000 de deţinuţi, bolnavi şi fără vlagă. Conform constatărilor doctorului Otto Wolken, care rămăsese în lagăr şi care, în calitate de medic, a făcut parte dintre organizatorii ajutorului pentru deţinuţi, iar

apoi a pus la dispoziţie documentele lagărului de la Auschwitz care dovedesc crimele comise de către SS, în lagărul de la Auschwitz mai erau 1200 de deţinuţi bolnavi, în lagărul de la Birkenau se mai găseau 5800 de deţinuţi bolnavi, printre care 4000 de femei, iar în lagărul de la Monowitz mai supravieţuiseră 600 de deţinuţi bolnavi."

Jurnalul lui Adam: *27 ianuarie. Şi-au făcut apariţia patru călăreţi; tineri membri ai Armatei Roşii, din cale-afară de prevăzători, cu automatele îndreptate spre lagăr; se apărau. Când au ajuns la gardul de sârmă, au adresat câteva cuvinte pline de teamă, au privit timid grămezile de cadavre şi pe noi. Purtau căciuli groase de blană; aveau chipuri de copii, chipuri sănătoase, de ţărani. în golurile obrajilor noştri, unde moartea îşi făcea lăcaş, a reînviat pofta de viaţă, chiuiam. Dar ei: nu au salutat, aveau chipurile împietrite. (Acum urmează trezirea ?) Chipuri împietrite. Stânjeniţi. Nu, nu era milă, ci o inhibiţie neclară.*

Roland: „Am luat şi eu parte la marşul de plecare din ianuarie '45, prin gheaţă şi zăpadă, de la Auschwitz, Bergen-Belsen, apoi la Flossenburg, unde, pentru scurt timp, am devenit comandantul trupelor de pază. Nu m-am uitat când trupele mele de pază i-au lichidat pe deţinuţii care nu se mai ţineau pe picioare. («Mi-a părut rău, dar era necesar!») Aveam mereu cărţi în buzunarul uniformei mele (de exemplu, Holderlin: *Pentru ca lumea să fie întreagă şi amintirea zeilor să nu se piardă, se vindecă în atotuitătoarea formă a*

infidelităţii, fiindcă infidelitatea divină poate fi cel mai bine păstrată. În astfel de momente, omul se uită pe sine şi pe Dumnezeu...)"

Adam: *Roland ştia, atunci când s-a ascuns de judecată în Alpi, într-o cabană din Kufstein, împreună cu soţia şi cei doi copii, ştia că iadul şi pedeapsa sunt aici: ştia că soţia lui se va prăpădi tot din această cauză... cică de cancer... era tot mai slabă; el a supravieţuit... E şi el un supravieţuitor ? Dar fără ruşine, fără sentimente de vinovăţie ? Numai teama ? Teamă pentru propria-i libertate. Chipurile şi nevastă-sa a murit tot de teamă ca el să nu-şi piardă libertatea! Tot de...*

Ali, fratele favorit al mamei, a fost la Buchenwald...

Pe 13 aprilie 1945, Ali a fost ucis de deţinuţii răsculaţi în timpul revoltei de la Buchenwald, fiindcă era SS-ist. El şi toată istoria lui zac îngropate sub o cruce simplă de piatră.

Marianne Adam: „Nefericiţii deţinuţi, scăpaţi în sfârşit din infernul lagărelor de concentrare, au invadat străzile Europei. îşi căutau patria. Nu mai aveau familii; părinţii fuseseră ucişi. Nu-şi mai puteau găsi copiii, soţiile, soţii. Chiar şi în patriile lor oamenii se uitau strâmb la ei. Din păcate, nici Ungaria nu a făcut excepţie. Oamenii nu-i puteau suferi pe cei care se întorceau, martori ai monstruozităţii lor. Nu, nu le convenea. Şi mai puţină înţelegere arătau atunci când un nenorocit, singur-singurel, care abia se târa până acasă, voia să se întoarcă în fosta lui locuinţă, ca să aibă un acoperiş deasupra capului. În locuinţa

lui se stabilise deja de mult o altă familie, căreia îi fusese repartizată casa evreiască. Normal că nu le convenea să părăsească locuinţa. Dacă cineva îşi cerea viţelul sau un petic de pământ, ca să muncească cinstit şi, cu inima zdrobită, să-şi câştige bucăţica lui de pâine, atunci patrioţii noştri îşi ieşeau din fire : «La ce te-ai mai întors ? V-aţi întors mai mulţi decât aţi plecat!». Şi aşa mai departe. Nu-i de mirare că atât de mulţi evrei şi-au părăsit ţara; o ţară din care au fost daţi afară în şuturi, iar puţinii care au supravieţuit s-au confruntat cu ura şi scârba locuitorilor!"

TE MAI POŢI ÎNTOARCE ACASĂ DUPĂ AUSCHWITZ?

Capesius a ajuns până la Oranienburg şi Berlin, apoi a mers spre nord, spre Husum şi Flensburg, foarte probabil împreună cu Rudolf Hoss, întâlnindu-l pentru ultima oară pe Himmler:

CAPESIUS: „La final, am fost lângă el... "

Rudolf Hoss, comandantul lagărului: „Pe 3 mai 1945 l-am întâlnit pentru ultima oară pe Himmler. Conform ordinelor, conducătorii din lagăr trebuiau să meargă la Himmler, la Flensburg. Acolo am venit eu, Glucks şi Maurer. Tocmai vine de la o şedinţă a guvernului Reichului. E proaspăt şi vesel şi într-o excelentă dispoziţie. Ne salută şi ne ordonă imediat: Glucks şi Hoss îşi schimbă numele, trec graniţa în Danemarca, în calitate de subofiţeri pierduţi de restul armatei, şi dispar acolo.

Maurer şi restul dispar tot în rândurile armatei. De restul se ocupă Standartenfuhrerul Hintz, comandantul poliţiei din Flensburg. Dăm mâna cu Himmler şi suntem liberi."

(Un timp, Hoss a fost muncitor într-o gospodărie ţărănească, apoi a fost prins şi trimis polonezilor. în 1946 a fost spânzurat în lagărul „său" de la Auschwitz.)

Doktor *Wirths* a mers şi el spre Flensburg. Şi „complet nevinovatul" şef al medicilor de la Auschwitz i-a scris soţiei sale: „H. [Husum], 24.5.1945... Cât o mai dura până voi fi iarăşi lângă tine şi dragii noştri copilaşi? Ah, e o perioadă nespus de dificilă, această continuare a teribilului război, dar noi trebuie să rezistăm plini de curaj şi să avem putere, mai ales că trebuie să dăm seamă în faţa Domnului Dumnezeului nostru şi în faţa oamenilor. Ceea ce mă frământă cel mai tare e că te-am lăsat singură când era mai greu, departe de toată dragostea pe care ţi-o datorez... sper că lupta şi munca mea nu au fost zadarnice... Ce rău am făcut eu aici? Habar n-am! Trebuie să mă ierţi şi că am fost atât de nepăsător şi de rece în ultimele zile petrecute împreună... Dar eram complet terminat.
între timp, am obţinut dreptul să vorbesc cu englezii... în ciuda conştiinţei curate, este un pas dificil, fiindcă nu se poate preconiza câtă înţelegere vor avea ceilalţi pentru dificultatea misiunii mele. Dacă vor înţelege cât de greu mi-a fost mie."
Puţin mai târziu, Wirths, şeful medicilor criminali de la Auschwitz, s-a spânzurat.

Hermann K, din Sighişoara, medic secundar SS, care a aterizat şi el la Flensburg şi Husum, a fost martor al luptei finale şi al căderii Berlinului: „Acolo era, de pe 28 aprilie, un comandant sovietic al oraşului, generalul Basarin. Pe 30 aprilie, când Hitler s-a sinucis împreună cu Eva, pe Reichstag flutura deja drapelul roşu. Domnul Fuhrer a lăsat un testament, în care îi declara trădători pe Goring şi Himmler şi-l numea în funcţie pe Donitz. Deplângea slăbiciunile germanilor. Să piară cu toţii. SS-ul a aruncat în aer tunelurile de metrou şi a înecat răniţii, femeile şi copiii care se adăpostiseră aici. Eu însumi am văzut plin de uimire: Siguranţa mergea prin buncăre. Dezertorii erau împuşcaţi în ceafă, în copaci atârnau «laşii». Mai ales Weidmannsbruke era un astfel de loc sumbru. În orice caz, un loc ideal, acea zonă, în care locuim şi în ziua de azi: ruine exterioare şi interioare, apoi urci, bucăţi de stâncă în loc de case, o lumină palidă, sânge şi zgomote, exteriorul relua toate coşmarurile care au existat de la dansul morţilor din St. Veit încoace. Numai ultima ediţie din *Ursul cu armură din Berlinul mare* susţinea că lucrurile se vor schimba, arma minune, arma groazei este pregătită pentru lovitura finală şi pentru victorie, peste tot vor fi ruine, exact ca în vechile profeţii, până la Nostradamus. Câmpul este luminat de raze roşii ca sângele. Spectacolul infernului. Dar generalii sunt decoraţi pe bandă rulantă. Pe 2 aprilie a avut loc cel din urmă bombardament. Prima unitate sovietică era deja la Lichtenberg, Niederschonhausen, Fronau, cordonul nostru exterior de apărare. în ziua următoare, Berlinul a devenit front.

Demonul acela era mort, cine ştie cine îl trimisese. A ars împreună cu toată providenţa de până atunci, cu Eva şi câinele. Marele amiral Donitz a condus doar în Flensburg şi a fost bun doar să semneze acea capitulare necondiţionată. Dar, cu puţin timp înainte, avusese loc ultima aniversare a Imperiului de o mie de ani. Şi trebuia să se continue cu V2. Asaltul final asupra Berlinului în Fasanen-strasse W15. Slavă Domnului că nu am fost acolo. Mi-a povestit unul dintre camarazii care au reuşit să scape : casa se află în mijloc, între strada Lietzenburg şi Kurfurstendamm, unde locuia maistrul tinichigiu Weisshaupt, care a văzut totul, Fasanenstrasse 71, de la Weisshaupt s-a aflat, aşa cum a aflat şi camaradul meu, tot din Sighişoara şi el: înainte să vină ruşii, strada a fost ocupată de o companie SS. Era compusă exclusiv din saşi ardeleni. Oamenii erau la capătul puterilor şi au pus mâna pe mâncare caldă. Ca să se ferească de artilerie şi de mitraliere, aceşti saşi ardeleni au intrat în case. însă peste tot în adăposturile antiaeriene, oamenii îi înjurau, îi ameninţau şi, în cele din urmă, i-au gonit iarăşi pe străzi, fiindcă, în cazul în care ruşii ar fi intrat în case, SS-iştii i-ar fi pus în pericol şi pe civili. Pe atunci, Weisshaupt locuia la parter, într-o locuinţă de administrator al casei, şi l-a adăpostit pe un tânăr SS-ist din Ardeal în holul lui. Acesta a mâncat în picioare o farfurie de supă; tânărul a spus că el nu mai pricepe nimic. Pentru ei, în Ardeal, nemţii şi Germania au fost lucrul cel mai de preţ pe care şi-l puteau imagina. Şi ei, germanii din Ardeal, s-au simţit germani. El şi tovarăşii săi

ardeleni nu au precupeţit nici un efort în război, ba chiar au dat totul, tocmai din cauza faptului că au crezut că e vorba de Germania. Chiar au fost extrem de curajoşi când au fost repartizaţi în Berlin, capitala Germaniei. Era vorba, aşadar, de oamenii noştri", a spus Hermann, „îmi părea atât de rău de aceşti băieţi care, în marea lor majoritate, erau de la ţară: cei mai mulţi dintre tovarăşii lui au căzut în lupta pentru Berlin, asemenea tânărului SS-ist, şi acum erau înjuraţi şi goniţi din case chiar de către nemţi, de locuitorii Berlinului, fiindcă luptaseră pentru Germania. Tânărul ardelean ar fi zis cu o voce stinsă, plângăreaţă: Cât de departe sunt de patria mea! îmi pare atât de rău de părinţii şi de surorile mele. Vor fi foarte trişti. N-o să-i mai văd niciodată. O să murim cu toţii aici.
Unul care locuia în acele case şi care ştia unde se află Transilvania, spre deosebire de cei mai mulţi berlinezi şi germani (din păcate, asta era realitatea), şi mai ştia şi că acum revenise României a strigat, când ardelenii au intrat în casă: De ce n-aţi rămas în Balcani, acolo unde vă este locul, de ce vă amestecaţi cu noi ? Aşa vă trebuie ! Deodată, şeful acestei companii SS compusă din saşi ardeleni a dat un semnal şi oamenii s-au îndreptat spre vehicule : E în joc Cancelaria Reichului, s-o apărăm! Asta a reuşit să-i entuziasmeze pe oamenii aflaţi la capătul puterilor. în Fasanenstrasse 72, un locuitor s-a bătut cu degetele pe frunte şi a strigat: Omule, eşti tâmpit,

tu crezi că Fuhrerul stă în Reichstag şi vă aşteaptă pe voi. Ăsta s-a cărat de mult! Saşii au amuţit şi s-au urcat în autovehicule. însă, între timp,
101
ruşii veneau dinspre Halensee şi pătrunseseră adânc pe Kurfurstendamm. Şi, când autovehiculele saşilor au cotit dinspre Fasanenstrasse-Kurfurstendamm în direcţia Bisericii Comemorative, katiuşele au lovit chiar în acel loc şi le-au făcut praf toate maşinile ; au mai rămas doar câţiva răniţi care gemeau şi urlau şi care au fost lichidaţi de ruşi.
E îngrozitor că, în ultima clipă, li s-a luat acestor saşi condamnaţi la moarte credinţa în sensul suferinţei şi al morţii lor."
Atunci, clopotul cel mare al bisericii din Sighişoara a bătut foarte des. Mulţi nu s-au mai întors şi clopotele băteau pentru cei care nu se mai întorceau.
îmi aduc aminte de ruda îndepărtată a Ellei şi Giselei Bohm, de Baila din casa Baruch, de întoarcerea *ei* din lagăr:
Baila: „...îi un dor, care tăt nu vre să tacă. îl am aci, în peptu' meu, aci înăuntru îi doru' mare, că-mi tăt vine a plânje, da' nu pot, numa' să trăiesc pot... şi-mi rămâne numa' să aştept moartea... amu n-am ajuns la camera de gazare, aşa o vrut Dumnezău drăguţu': să supravieţuiesc, să mă întorn - da' la ce bun ? Aci n-or mai fost evrei în anul '46, chezarul nostru s-o curăţat, nu mai e nimic din ce-om avut. Şi pruncii mei - fata şi feciorul - nu i-am mai văzut şi nimeni nu-mi poate zace un' s-or dus, unde or crepat, micuţii de ei, ultima dată or strâgat după mama lor, iar mama n-o fo' acolo, o fo' în altă parte, vai, vai. Şi când om ajuns acasă... o fo' aşa şi aşa. Da' noi eram sfârşâţi. Om trăit ca maşinile: tăt merjea mecanic, aşa, ca de la sine, n-om mai sâmţât nimnica, căci
101
eram sfârşâţi Şi asta nu se mai poate repara niciodată! La ce-i bun să te plângi? Doru' ista-i până la moarte... Da, în germană se zice durere, şi eu zic mereu dor... Cum vine câte o sărbătoare, apare şi doru' ăsta mare; da, nu trece, că nu-i nici un om acolo din oamenii mei. Atunci şedem în cameră şi ne gândim cum o fo atunci şi cum îi azi."
101

LITERATURA UTILIZATĂ ŞI CITATĂ. MATERIALELE

Procesul Auschwitz. înregistrări audio/ Procese-verbale/ Documente. Editate de Institutul Fritz Bauer din Frankfurt am Main şi de Muzeul de stat, Auschwitz-Birkenau, Frankfurt am Main, 2004. Bibliotecă digitală. Directmedia Publishing GmbH, Berlin
Idem, Danuta Czech, *Kalendarium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau* 2939-1945 *(Calendarul evenimentelor din lagărul de concentrare Auschwitz-Birkenau 1939-1945),* publicată şi în volum, Reinbek, Hamburg, 1989.
Imre Kertesz, *Fără destin,* Rowohlt, 1999 (trad. rom. Georgeta Hajdu, EST, 2003)
Elie Wiesel, *Cântecul morţilor,* Herder, 1999
http ://www.eliewieselfoundation.org/
Auschwitz. Zeugnisse und Berichte (Auschwitz. Mărturii şi relatări), editate de H.G. Adler, Hermann Langbein, Ella Lingens-Reiner, Europäische Verlagsanstalt, Hamburg, 1995
Fragmentul lui Primo Levi, *Ultimul,* este preluat din această carte. Memoriile sale au apărut în limba germană cu titlul: *Ist dies ein*
101
Mensch (Mai este oare acesta un om, trad. rom. Doina Condrea Derer, Polirom, 2004), volumul 421 al librăriei Fischer
Eric Friedler, Barbara Siebert şi Andreas Kilian, *Zeugen aus der Todeszone. Das judische Sonderkommando in Auschwitz (Martori din zona morţii. Comandoul evreiesc special de la Auschwitz),* dtv, Munchen, 2005
Gideon Greif, *Am plâns fără lacrimi. Scrieri ale martorilor oculari din „comandoul evreiesc special" de la Auschwitz.* Traducere din ebraică: Matthias Schmidt, Fischer, Frankfurt am Main, 1999
Albumul de la Auschwitz. Istoria unui transport. Editat de Israel Gutman, Bella Guttermann. Traducere: Alma Lessing. Yad Vashem, Ierusalim, 2002, şi Wallstein, Gottingen, 2005
Ebbo Demant (editor), *Auschwitz - „Direkt von der Rampe weg Kaduk, Erber, Klehr: Drei Täter zu Protokoll (Auschwitz - „Luaţi direct de pe rampă -... "Kaduk, Erber, Klehr: trei făptaşi audiaţi,* Rororo aktuell, Reinbek bei Hamburg, 1979
Kommandant in Auschwitz. Autobiographische Aufzichnungen des Rudolf Hoss (Comandant la Auschwitz. însemnări autobiografice ale lui Rudolf Hoss), editat de Martin Broszat, dtv dokumente, Munchen, 1978
Danuta Wesolwska, *Cuvinte din infern. „Lagerszpracha"a deţinuţilor de la Auschwitz.* Traducere din poloneză de Jochen August, Impuls, Cracovia, 1998
101
Marianne Adam, Ella Solomon, *Ce va aduce ziua de mâine ? Două evreice supravieţuiesc Auschwitz-ului,* tradus din maghiară de Moshe Fogel, Anker, Stuttgart, 1995
Dr. Mauritius Berner, *Memorii* (manuscris), tradus şi comentat de Viktor Capesius

Claus Stephani, *War einer Hersch, Fuhrmann. Leben und Leiden der Juden in Oberwischau (Unul a fost Hersch, căruţaşul. Viaţa şi suferinţele evreilor din Vişeu de Sus),* Athenäum, Frankfurt am Main, 1991 (referitor la Baila Rosenberg cf. şi Dieter Schlesak, *Vaterlandstage... — Zile acasă...* Benzinger, Zurich, 1986)
Dr. Miklos Nyiszli, *Dincolo de omenie. Un medic legist la Auschwitz.* Ediţia a doua revizuită : Andreas Kilian şi Friedrich Herber. Traducere în germană: Karl Dietz, editura Karl Dietz, Berlin, ediţia a doua, revizuită, 2005; trad rom. *Am fost medic la Auschwitz,* Editura Eminescu, 1971
Dr. Gisella Perl, Michael Koch, 7 *was a doctor in Auschwitz,* Internaţional Universities Press. Inc., New York, 1948. Parţial copiat şi comentat detaliat de Viktor Capesius
Ladislaus Szucs, *Zählappell. Als Arzt im Konzentrationslager (Apelul pentru numărătoare. Medic în lagărul de concentrare),* editat şi cu o prefaţă de Ernst-Jurgen Dreyer, Fischer Taschenbuch, Frankfurt am Main, 2000
Ernst Klee, *Euthanasie im NS-Staat. Die Vernichtung lebensunwerten Lebens (Eutanasia în statul naţional-socialist. Exterminarea vieţii*

inferioare), Fischer Taschenbuch, Frankfurt am Main, 1985
Ernst Klee, *Auschwitz, die NS-Medizin und ihre Opfer (Auschwitz, medicina naţional-socialistă şi victimele ei),* Fischer Taschenbuch, Frankfurt am Main, 2002
Robert Jay Lifton, *I medici nazisti (Medicii nazişti),* Rizzoli, Milano, 2002
Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem. Ein Bericht von der Banalität des Bosen (Eichmann la Ierusalim. Raport despre banalitatea răului,* trad. rom. Mariana Neţ, Humanitas, 2007), cu un eseu de Hans Mommsen, Piper, ediţia a patra, Munchen, 1992
Wieslaw Kielar, *Anus mundi. Cinci ani la Auschwitz.* Traducere din poloneză de Wera Kapkajew, S. Fischer, Frankfurt am Main, 1979
Tadeusz Borowski, *La noi la Auschwitz. Povestiri.* Traducere din poloneză de Vera Cerny, Piper, Munchen, 1963
Alexander Kluge, *Lebensläufe (Biografii),* Fischer, Frankfurt am Main, 1964
Soazig Aaron, *împotrivirea Clarei. O poveste-jurnal.* Traducere din franceză de Grete Osterwald. Cu o prefaţă de Jorge Semprun, Friedenauer Presse, Berlin, 2004
Giorgio Agamben, *Quel che resta di Auschwitz. L'archivio e il testimone. Homo sacer III (Ce rămâne după Auschwitz. Arhiva şi martorul. Homo sacer III,* trad. rom. Alex.

Cistelecan, Idea, Cluj, 2006), BoUattiBoringheri, Torino, 2002
Zoran Music, editat de Sabine Schulze, Schirn Kunsthalle Frankfurt, Hatje, 1997 (citate din ziarul *Die Zeit 12* iunie 2001 (c) ZEIT.DE)
Dieter Schlesak, *Vaterlandstage und die Kunst des Verschwindens (Zile acasă şi arta dispariţiei),* Benzinger, Zurich, 1986
Dieter Schlesak, interviu cu Viktor şi Fritzi Capesius în Goppingen, 1978, înregistrări audio
Scrisori, însemnări, cărţi şi copii ale cărţilor. Diferite documente din arhiva personală a lui Viktor Capesius, care mi-au fost date cu ocazia vizitei mele şi pe care am avut voie să le copiez.
Dieter Schlesak, interviu cu Roland Albert la Innsbruck, 1978, înregistrări audio. O mare parte a discuţiei a putut fi înregistrată. Dar în arhiva mea mai există notiţe ale discuţiilor, documente şi însemnări referitoare la amintirile din copilărie ale lui Roland, documente ce provin de la alte întâlniri de familie.
însemnări ale doctorului Berner şi copii pe care le-am primit de la Capesius, înregistrări audio şi însemnări diaristice din infern. Toate aceste materiale reprezintă punctul de pornire al acestei cărţi. Discuţiile şi documentele primite formează stocul de bază.
De asemenea, înregistrări audio cu familia mea în decursul anilor în Aalen, propriile mele jurnale, precum şi scrisori de familie.

Dieter Schlesak, emisiuni radiofonice :
Vaterlandstage. Deutsches Leben (Zile acasă. Viaţa germană), SDR/NDR/WDR, 1.03.1980
Der Tod ist ein Meister aus Deutschland. Was habe ich mit Auschwitz zu tun ? (Moartea e un maestru german. Ce am eu de-a face cu Auschwitz-ul ?) Hessischer Rundfunk, 8.05.1981
Kinheitsmuseum (Muzeul copilăriei), Sudfunk 2, 25.12.1983 şi SDR/NDR, 16.05.1984
Aceste materiale se găsesc în arhiva mea, la Arhiva Literaturii Germane de la Marbach, precum şi la Institutul Fritz Bauer din Frankfurt.
Cercetări recente referitoare la Transilvania în perioada nazistă:
In naţionalsozialistische Verbrechen verstrickt. Anmerkungen zu einer Forschungslucke (Prins în crimele naţional-socialiste. Observaţii referitoare la o lacună de cercetare), Zeitschrift fur Siebenburgische Landeskunde 19 (1996), caietul 1
Cărţile lui Johann Bohm, în special: *Die Gleichgestaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien und das Dritte Reich 1941-1944 (Unificarea grupului etnic german în România şi în Al Treilea Reich),* Peter Lang, Frankfurt am Main, 2005
Klaus Popa (editor): *Akten um die Deutschen Volksgruppe in Rumänien 1937-1945. Eine*

Auswahl (Acte referitoare la grupul etnic german din România 1937-1945. Selecţie), Peter Lang, Frankfurt am Main, 2005
103
PROTAGONIŞTII
9
Roland Albert, fost Untersturmfuhrer, născut pe 21.4.1916 la Sighişoara, Austro-Ungaria; a fost student la Cluj, apoi şi-a întrerupt studiile, iar din decembrie 1940 a devenit membru NSDAP (Partidul Naţional-Socialist), membru al Waffen-SS (nr. SS 467018). De pe 28.01.1941, Roland a făcut parte din trupele de pază de la Auschwitz. (Conform propriilor mărturii: după o scurtă instruire, a urmat deplasarea pe frontul din Rusia; pe 1 august 1941 a fost rănit. După ce a fost spitalizat, nu a mai fost apt pentru front şi a fost mutat într-o companie de convalescenţi, iar de acolo, la Auschwitz, în ianuarie 1941, la compania de pază. Habar nu avea ce-l aşteaptă acolo şi credea că e vorba despre prizonieri de război. În mai 1943 a fost avansat la gradul de Untersturmfuhrer şi apoi trimis la diferite companii de pază, printre care companiile SS 3 şi 4. După Auschwitz, Albert a ajuns la Divizia a doua de tancuri, „Das Reich". După cum povesteşte el, în aprilie şi mai '45 a fost comandant al trupelor de pază din Flossenburg, în timpul în care acolo au fost executaţi Canaris şi Bonhoeffer.)
APMO: D-Au 1-1, Ordin de atac nr. 87/43 din 28.5.1943, nr. 119/43 din 5.8.1943, D-Au
103
1-4/5, conform carnetului de solde; AGK: SOKr-431, acte în chestiunea penală împotriva lui Adolf Becker şi alţii, Bl. 76a, 87; BDC; acte personale ale lui Roland Albert, chestionar personal
[despre istoria lagărului: întrebări sociologice şi demografice ale ocupaţiei SS în lagărul de concentrare şi exterminare de la Auschwitz -o analiză a caracteristicilor alese. Primul proces al Auschwitz-ului, desfăşurat la Frankfurt, pag. 545]
Martorul Mauritius Berner. Născut pe 19 decembrie 1902 la Mikeszâszfa, România. Observaţii: urmărit ca evreu; deportat din Ungaria; între 29 mai 1944 şi octombrie 1944, în lagărul de la Auschwitz; a făcut parte din comandoul de lucru de la vestiare; număr de deţinut A-L6.058. în momentul procesului: 62 de ani, medic, Israel. Martor al acuzării, mărturie referitoare la Capesius.
Tatăl lui: Helga Berner, Nora Berner, Susi Berner (ucise la Auschwitz !)
Soţul Idei Berner. Copii: Helga Berner, Susi Berner, Nora Berner
Martor al acuzării: Viktor Capesius
Martora Gisela Bohm. Mendel, Gisela, născută pe 30 mai 1897 la Sighişoara, Austro-Ungaria.
Observaţii: urmărită ca evreică; deportată din Ungaria; în lagărul de la Auschwitz de pe 29 mai 1944 până la evacuare; medic-deţinut, număr de deţinut A-25.382. în timpul procesului: 67 de ani, medic pediatru, România. Martora acuzării, mărturie referitoare la Capesius.
103
Inculpatul Boger. Născut pe 19 decembrie 1906 la Stuttgart, Germania. Decedat: 3 aprilie 1977 la Bietigheim, Germania. Observaţii : carieră - fiu al unui negustor; bacalaureat 1922; intră în organizaţia Tineretul Naţional-Socialist (ulterior Hitlerjugend); 1922-1925 şcoală de comerţ; din vara lui 1925, angajat la Asociaţia Naţională de întrajutorare Germană; intră în Organizaţia Artaman (voluntariat); din primăvara lui 1932, şomer; după 1945 a fost arestat de Poliţia militară americană; a reuşit să evadeze dintr-un transport care se îndrepta spre Polonia; din 1949, Boger a muncit ca rândaş în diferite gospodării ţărăneşti; din 1950, angajat al firmei Heinkel, din Zuffenhausen.
în calitate de şef de secţie, a condus cercetări şi interogatorii de pe 23 decembrie 1943 până la evacuare; membru al echipei SS de la Auschwitz de pe 1 decembrie 1942 până la evacuare; ultimul grad avut: Hauptsturmfuhrer. în timpul procesului: 57 de ani, căsătorit.
Arest preventiv din octombrie 1958. Wilhelm Boger a fost condamnat la închisoare pe viaţă şi la cinci ani închisoare, pentru crimă în cel puţin cinci cazuri şi crimă colectivă în cel puţin 109 cazuri, precum şi asociere la crimă colectivă.
Inculpatul Viktor Capesius, născut pe 2 iulie 1907 la Miercurea Sibiului, Austro-Ungaria. Decedat pe 20 martie 1985 la Goppingen, Germania. Observaţii: carieră: fiul unui medic şi farmacist; şcoala şi liceul în Miercurea Sibiului, până la bacalaureatul din 1925, a studiat Farmacia la Cluj; a efectuat serviciul militar în 1931; continuarea studiilor
103
şi absolvire la Viena, 1933 ; reprezentant farmaceutic al concernului Bayer din Leverkusen; în 1946 a fost eliberat din detenţia englezilor, apoi a studiat Electrotehnica, la Stuttgart; în iulie 1946 a fost recunoscut la Munchen de un fost deţinut şi arestat de Poliţia militară americană; după ce a fost eliberat, Capesius a lucrat din nou ca farmacist. Funcţii în timpul regimului naţional-socialist: 1941-1942 farmacist în armata română; după acordurile dintre România şi Germania, Capesius a fost înrolat în armata germană; instruire la Waffen-SS; din toamna lui 1943 până la evacuare (el însuşi indică data de 10.02.1944), a fost conducătorul farmaciei SS de la Auschwitz; ultimul grad: Sturmbahnfuhrer. în timpul procesului: 56 de ani, căsătorit, trei copii. Detenţie preventivă din decembrie 1959. Viktor Capesius a fost condamnat la 9 ani de închisoare, pentru asociere colectivă la genocid. A fost reprezentat juridic de către Hans Laternser, Fritz Steinacker.

Hans Andreas Draser. Născut pe 13 februarie 1915 la Miercurea Sibiului. Observaţii: Secţia politică (Secţia II); Unterscharfuhrer. Documente. Numit în audierea martorului Willibald Pajak (a 99-a zi a procesului, 9.10.1964).
Profesor Hans Finsterer, doctor în medicină - chirurg. Şeful clinicii Alser, Viena IX, Aleea Garnizoanei 9. După război a fost primit de către preşedintele Truman şi a fost decorat cu cel mai înalt ordin al Internaţional College of Surgeons, cu titlul „Master of Surgery". Soţia sa este sora Herminei Bauer, născută
104
Fuchs, mama doamnei Friederike Capesius, soţia inculpatului Dr. Viktor Capesius.
Gerhard Gerber, născut pe 5 august 1915 la Strasbourg, Franţa. Observaţii: medic al secţiei V; farmacist SS; a fost membru al trupelor SS din lagărul de la Auschwitz de la mijlocul lui 1944 până la evacuare ; Obersturm-fuhrer.
Martorul Josef Gluck. Observaţii; urmărit ca evreu; deportat din Ungaria; a fost în lagărul de la Auschwitz de pe 11 iunie până în octombrie 1944. în timpul procesului: 66 de ani, om de afaceri, Israel.
Martor al acuzării, mărturie referitoare la Capesius.
Maximilian Grabner. Născut pe 2 octombrie 1905 la Viena, Austro-Ungaria. Decedat pe 24 ianuarie 1948 la Cracovia. Observaţii : Secţia politică (Secţia II); şeful Secţiei politice din iunie 1940 până la arestarea sa pe 1 decembrie 1943 de către Comisia de cercetare a abuzurilor, crimelor şi a furturilor din bunurile deţinuţilor din lagărele de concentrare; Untersturmfuhrer; membru NSDAP de pe 8 august 1932 ; membru al SS de pe 1 septembrie 1938; Tribunalul naţional suprem al Republicii Populare Polonia l-a condamnat la moarte şi l-a executat (sentinţa din 22 decembrie 1947).
Irma Grese. Născută pe 7 octombrie 1923 la Warchen, Germania; raportoare; de meserie vânzătoare ; cunoscută pentru cruzimea ei. în iulie 1942 a fost numită supraveghetoare SS în lagărul femeilor din Ravensbruck, iar de
104
acolo a fost mutată la Birkenau în martie 1943 [despre istoria lagărului: *Femei în slujba SS,* pag. 453]. Grese, în vârstă de 22 de ani, a fost prinsă la Bergen-Belsen şi condamnată la moarte ; a fost spânzurată în aceeaşi zi, pe 13 decembrie 1945, ca şi *Doktor* Fritz Klein, în Hameln.
Kurt Jurasek, născut pe 12 iulie 1922 la Viena, Austria. Observaţii: a fost în lagărul de la Auschwitz din primăvara lui 1943 până în septembrie 1944; medic de secţie (Secţia V), farmacia SS; Oberscharfuhrer; membru SS din 1939. În timpul procesului avea 41 de ani, laborant în RFG. Martor al acuzării, mărturii referitoare la Capesius şi Klehr.
Inculpatul Kaduk: născut pe 26 august 1906 la Konigshutte, Germania. Decedat în 1997. Carieră: unul dintre cei şapte copii ai unui fierar; a făcut şcoala în Konigshutte; a învăţat meseria de măcelar; la început a fost măcelar, apoi a trecut la pompieri; în 1946 a fost recunoscut de un fost deţinut, iar în anul următor a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică de un tribunal militar sovietic; în 1956 a fost graţiat şi eliberat din închisoarea de la Bautzen; până când a fost arestat pe 21 iulie 1959, a fost infirmier în Berlinul de Vest.
Funcţii în vremea regimului naţional-socialist : de la sfârşitul lui 1939, membru SS; apoi a intrat în Waffen-SS, unde a fost instruit; în lagărul de la Auschwitz a făcut parte, mai întâi, din trupele de pază, iar din decembrie 1941 a devenit prim-raportor; a fost membru al trupelor SS din 1941 până la
104
evacuarea lagărului; a fost mutat în lagărul de la Mauthausen; ultimul grad: Oberscharfuhrer, în timpul procesului avea 57 de ani, căsătorit, un fiu. Detenţie din iulie 1959. Oswald Kaduk a fost condamnat la închisoare pe viaţă, inculpat de crimă în zece cazuri şi de crimă colectivă în două cazuri. în 1989 a fost eliberat din închisoare.
Doktor Fritz Klein, Obersturmfuhrer, 1888-1945. Născut în România, unde a studiat Medicina şi a efectuat stagiul militar. Și-a încheiat studiile după Primul Război Mondial, la Budapesta. A fost membru NSDAP încă din prima perioadă. Era medic în Ardeal. Din 1940 a servit din nou în armata română. în 1943 s-a decis să obţină cetăţenia germană. în mai a intrat în Waffen-SS şi a fost trimis în Iugoslavia.
Pe 15 decembrie 1943 a ajuns la Auschwitz, unde la început a fost medic în lagărul de femei de la Birkenau. Apoi a fost medicul „lagărului de ţigani". A luat parte la nenumărate trieri care se făceau pe rampă. O vreme a fost medicul lagărului principal, iar în decembrie 1944 a fost mutat în lagărul Neuengamme. De aici a venit la Bergen-Belsen în ianuarie 1945. La Auschwitz era cunoscut drept „ucigaşul corect": înjura foarte rar şi, impasibil, era capabil atât să trieze victime pentru camera de gazare, cât şi să-i salveze pe alţii
Atunci când a fost eliberat Bergen-Belsen, pe 15 aprilie 1945, a fost arestat de englezi. A ajuns în faţa tribunalului din Luneburg , iar în timpul procesului a mărturisit că a participat la trierile de la Auschwitz. A fost condamnat la moarte şi spânzurat pe 13 decembrie 1945.
104
Martora Adreienne Krausz Matyas, Adrienne Eva (numele de familie) Observaţii : urmărită ca evreică ; la Auschwitz din 1944 ; a făcut parte din comandoul care se ocupa de curăţarea latrinelor. în timpul procesului avea 41 de ani, medic, SUA. Martoră a acuzării, mărturii referitoare la Capesius.
Doktor Johann Paul Kremer, născut în 1883. în lagărul de la Auschwitz a fost din august 1942 până în noiembrie 1942 ; medic de secţie (Secţia V) ; medic SS ; Obersturmfuhrer; membru SS din 1935-1936. Membru Waffen-

SS din 1940. în timpul procesului avea 80 de ani, pensionar, RFG. Martor al acuzării, mărturii referitoare la Klehr. Tribunalul suprem al Republicii Populare Polonia l-a condamnat la moarte pe 22 decembrie 1947 în procesul de la Cracovia împotriva lui Liebehenschel ş.a. ; în 1958 a fost graţiat şi eliberat. Tribunalul din Munster l-a condamnat pe 29 noiembrie 1960 la 10 ani de închisoare [registrul de persoane : primul proces al Auschwitz-ului, desfăşurat la Frankfurt, pag. 44698].

Martorul Hermann Langbein, născut pe 18 mai 1912 la Viena, Austro-Ungaria. Decedat pe 24 octombrie 1995 la Viena, Austria. Observaţii: urmărit politic; de pe 1 mai 1941 până în august 1942 a fost în lagărul de la Dachau; între 20 august 1942 şi 25 august 1944 a fost în lagărul de la Auschwitz ; a lucrat în cancelaria medicilor SS ; număr de deţinut 60355 ; a colaborat la înfiinţarea „Grupului de luptă de la Auschwitz", în mai 1943 ; după 25 august 1944 a fost în diferite lagăre externe,

105

precum şi în lagărul de la Neuengamme ; după 1945 a fost membru, apoi secretar-general al Comitetului Internaţional Auschwitz. în timpul procesului: 51 de ani, scriitor, Austria. Martor al acuzării, mărturii referitoare la Boger, Klehr, Scherpe.

Martora Ella Lingens, născută pe 18 noiembrie 1908 la Viena, Austro-Ungaria. Decedată : 30 decembrie 2002. Observaţii: urmărită politic; între 20 februarie 1943 şi 1 decembrie 1944 a fost în lagărul de la Auschwitz; medic în B Ia (lagărul femeilor); număr de deţinut : 36088, până la sfârşitul războiului a fost în lagărul de la Dachau; după 1945 a fost membră a Comitetului Internaţional Auschwitz. în timpul procesului avea 55 de ani, referent de specialitate în cadrul Ministerului austriac pentru Administraţie Socială, Austria. Martoră a acuzării, mărturii referitoare la Boger, Capesius, Kaduk, Lucas.

Dr. med. Franz Lucas, născut în 1911 la Osnabruck, Germania; Obersturmfuhrer. Medic în lagăr. Rezistenţă pasivă şi refuz de a participa la uciderea deţinuţilor; a fost mutat disciplinar de mai multe ori. La începutul lui '45, a fost ameninţat în Sachsenhausen cu Tribunalul de Război. Afost inculpat că a făcut trieri şi că a supravegheat aruncarea gazului Ciclon B în camerele de gazare.

Josef Mengele. Născut pe 16 martie 1911 la Gunzburg, Germania, decedat pe 6 februarie 1979 la Sao Paolo, Brazilia. Observaţii: de pe 30 mai 1943 până în ianuarie 1945 a fost în lagărul de la Auschwitz, medic de secţie

105

(Secţia V); mai întâi a fost medic-şef în B Ile (lagărul de ţigani); după dizolvarea acestuia, a fost medic în B Ib (lagărul pentru femei); a condus laboratorul pentru experimente din B Ile (lagărul pentru ţigani), din însărcinarea Institutului de Genetică din cadrul Institutului „împăratul Wilhelm" din Berlin; Hauptsturmfuhrer; membru NSDAP de pe 1 aprilie 1937; membru SS din mai 1938.

Otto Moli, născut pe 4 martie 1915 la Hohen-Schonberg, Germania. Decedat pe 28 mai 1946 la Landsberg. Observaţii: din mai 1941 până în ianuarie 1945, a fost la Auschwitz; a fost şeful crematoriilor de la Auschwitz-Birkenau în 1943, precum şi între mai şi august 1944; Secţia III, şef al lagărelor externe Furstengrube şi Gleiwitz I, comandant al comandoului care se ocupa de grădinărit; Secţia pentru muncă (Secţia lila), şef de lucrări în B Ud (lagărul pentru bărbaţi); Hauptscharfuhrer; membru SS de pe 1 mai 1935. Condamnat la moarte de un tribunal militar american în procesul de la Dachau şi executat. Loc de muncă: crematoriul.

Martorul Filip Muller: născut pe 3 ianuarie 1922 la Sered, Iugoslavia. Observaţii: urmărit ca evreu; a fost la Auschwitz de pe 13 aprilie 1942 până la evacuare; comandoul special; număr de deţinut 29236. în momentul procesului avea 42 de ani, funcţionar, Cehoslovacia.

Hans Wilhelm Munch, născut pe 14 mai 1911 la Freiburg, Germania. Decedat: 2001. Observaţii: de la sfârşitul lui 1943 până în 1945 a fost la Auschwitz; locţiitor al şefului

105

Institutului SS pentru igienă (Rajsko); medic SS ; Untersturmfuhrer; membru NSDAP din 1937; din primăvara lui 1943, membru al Waffen-SS. A fost achitat de către Tribunalul Naţional Suprem al Republicii Populare Polonia, prin sentinţa din 22 decembrie 1947 dată în procesul de la Cracovia împotriva lui Liebeshenschel ş.a. în timpul procesului avea 52 de ani, medic, RFG. Martor al acuzării; a făcut mărturii referitoare la Boger, Capesius.

Miklos Nyiszli. Observaţii: urmărit ca evreu; medic-deţinut; număr de deţinut: A-8450. L-a ajutat la disecţii pe *Doktor* Mengele.

Documente. Numit în: continuarea audierii martorului Filip Muller (a 98-a zi a procesului, 8.10.1964)

Martorul Friedrich Ontl, născut pe 25 august 1908 la Svitavy, Austro-Ungaria. Observaţii : de pe 19 septembrie 1942 până la evacuare a fost în lagărul de la Auschwitz; medic de secţie (Secţia V); Unterscharfuhrer; Hauptscharfuhrer; membru NSDAP din 1939. în timpul procesului avea 55 de ani, tehnician dentar, RFG. Martor al acuzării şi al apărării. Mărturii referitoare la Capesius.

Martor Dov Paisikovic, născut pe 1 aprilie 1924 la Velky Rakovec, Cehoslovacia. Observaţii: a fost urmărit ca evreu; de pe 21 mai 1944 până la evacuare a fost în lagărul de la Auschwitz; a făcut parte din comandoul special; număr de deţinut A-3076. în timpul procesului avea 40 de ani, măcelar, Israel.

Martorul Wilhelm Prokop. Prokop, Wejchiech. Urmărit politic ; de pe 6 iulie 1943 până în octombrie 1944 a fost în lagărul de la Auschwitz ; a făcut parte din comandoul care lucra la farmacie ; număr de deţinut 127846. în timpul procesului avea 67 de ani, laborant, Polonia
Martorul Jan Sikorski, născut pe 12 ianuarie 1917 la Sankt Petersburg, Rusia. Observaţii : urmărit politic ; deportat din Radom ; a fost la Auschwitz din 30 iulie 1941 până la evacuare ; a făcut parte din comandoul de muncă de la farmacie ; număr de deţinut 19086. în timpul procesului avea 47 de ani, farmacist, Polonia.
Martora Ella Solomon, Bòhm, Ella (nume de familie), născută pe 1 august 1920 la Odorhei, România. Observaţii: urmărită ca evreică ; deportată din Ungaria ; a fost la Auschwitz de pe 29 mai 1944 până la evacuare ; a lucrat în comandoul de la farmacia pentru deţinuţi din B Ia (lagărul pentru femei) ; număr de deţinut A-25383. în timpul procesului avea 44 de ani, profesoară, România. Martoră a acuzării, mărturii referitoare la Capesius.
Martorul Karlheinz Schulery. Observaţii: cunoştinţă a inculpatului Capesius. Preot militar în armata română. în timpul procesului avea 53 de ani, preot, RFG. Martor al apărării, mărturii referitoare la Capesius.
Martora Hildegard Stoffel. Muller, Hildegard (nume de familie). Observaţii : cunoştinţă a inculpatului Capesius. în timpul procesului avea 52 de ani, casnică, RFG. Martoră a apărării. Mărturii referitoare la Capesius.

Martor Hans Stoffel. Observaţii: cunoştinţă a inculpatului Capesius. în timpul procesului avea 56 de ani, inginer, RFG. Martor al apărării, mărturii referitoare la Capesius.
Fritz Strauch. Observaţii: deţinut, farmacia SS. Documente : numit în audierea martorului Wilhelm Prokop (a 56-a zi de proces, 18.6.1964)
Martora Magda Szabo, Guttmann (nume de familie), născută pe 16 ianuarie 1919 la Eger, Austro-Ungaria. Observaţii: urmărită ca evreică; deportată din Ungaria; a fost la Auschwitz de pe 2 iunie 1944 până pe 2 ianuarie 1945; a lucrat la bucătărie; număr de deţinut A-L1937. în timpul procesului avea 45 de ani, profesoară, România.
Gerhard Wiebeck, membru al Comisiei de cercetare a abuzurilor, crimelor şi a furturilor din bunurile deţinuţilor din lagărele de concentrare ; Untersturmfuhrer (a 95-a zi a procesului, 1.10.1964)
Eduard Wirths, născut pe 4 septembrie 1909 la Wurzburg, Germania. Decedat pe 20 septembrie 1945 la Paderborn, Germania. Observaţii: medic de secţie (Secţia V); medic SS în lagărul de concentrare de la Auschwitz de pe 1 septembrie 1942 până în ianuarie 1945; Sturmbahnfuhrer; în septembrie 1945 s-a sinucis în arestul britanic.
Otto Wolken, născut pe 27 aprilie 1903 la Viena, Austro-Ungaria. Urmărit ca evreu; a fost la Auschwitz de pe 9 iulie 1943 până la eliberare; medic-deţinut în B Ha (lagărul-carantină); număr de deţinut 128828. în timpul procesului avea 60 de ani, medic, Austria.

Corespondenţele gradelor militare între Waffen-SS şi armata română

Waffen-SS	Armata română
Schutze	soldat
Sturmmann	fruntaş
Rottenfuhrer	caporal
Unterscharfuhrer	sergent
Scharfuhrer	sergent-major
Oberscharfuhrer	plutonier-maj or
Hauptscharfuhrer	plutonier major
Untersturmfuhrer	(sub)locotenent
Obersturmfuhrer	locotenent(-major)
Hauptsturmfuhrer	căpitan
Sturmbahnfuhrer	maior
Obersturmbahnfuhrer	locotenent-colonel
Standartenfuhrer	colonel
Oberfuhrer	general de brigadă
Gruppenfuhrer	general-colonel general de corp

de armată

107
Obergruppenfuhrer
Oberstgruppenfuhrer Reichsfuhrer-SS (Heinrich Himmler)
general de armată
mareşal
nu există
107

CUPRINS

www.polirom.ro
Redactor: Iulia Popovici Coperta: Radu Răileanu Tehnoredactor: Irina Lăcătuşu
Bun de tipar: august 2008. Apărut: 2008 Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 P.O. Box 266 700506, Iaşi, Tel. & Fax (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11; (0232)21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 P.O. Box 1-728, 030174 Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Str. Bucium nr. 34 Iaşi tel.: 0232/211225 fax: 0232/211252
PRINT office@printmulticolor.ro multicolor www.printmulticolor.ro SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE
Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România Nr. RO44RNCB5101000001710001 BCR UNIREA